

Валерій Романько

Слов'янськ літературний:

перша половина XIX – початок XXI століття

Літературні портрети та хрестоматійний матеріал

УДК 81(477.62) «18/20»

ББК 83.4Укр – 4Дон

Р697

Друкується згідно рішення вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 5 від 22.12.2015 р.)

Рецензенти:

Казаків І.М. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри російської мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету;

Сіробаба М.В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету, член Національної спілки письменників України;

Шамрай А.В. – ст. науковий працівник Слов'янського краєзнавчого музею, Почесний член Національної спілки краєзнавців України.

Головний редактор: Глущенко В.А. – доктор філологічних наук, професор Донбаського державного педагогічного університету, член Національної спілки письменників України.

Романько В.І.

Р697 Слов'янськ літературний: перша половина XIX – початок XXI століття: Літературні портрети та хрестоматійний матеріал. – Видання 2-е, доповнене та уточнене. – Слов'янськ: Видавець Маторін Б.І., 2016. – 389 с.
ISBN 978-966-1554-56-5

Видання включає літературні портрети письменників, які народилися у Слов'янську або були його гостями, а також тих земляків-сучасників, хто сказав своє вагоме слово в поезії, прозі, публіцистиці та краєзнавстві. До літературно-критичних нарисів додаються окремі твори, що сприяє більш повному уявленню про конкретного автора.

За основу взято видання автора, яке побачило світ у 2011 році. Але дана книга доповнена новими персоналіями, уточнено ряд фактів.

Видання призначене шкільній та студентській молоді, стане в нагоді працівникам освітніх закладів, бібліотекарям, краєзнавцям.

ISBN 978-966-1554-56-5

УДК81(477.62) «18/20»

ББК 83.4Укр – 4Дон

© В.І. Романько, 2016

Замість передмови.....	5
Тарас у душах та пам'яті слов'янців.....	8
Уродженці Слов'янська	16
Петренко Михайло Миколайович	16
Коряк (Волько Блумштейн)Володимир Дмитрович	30
Слуцький Борис Абрамович	38
Кашук Наталія Омелянівна.....	46
Міщенко Володимир Іванович	53
Пучков Володимир Юрійович.....	65
Вони відвідали місто на Торі.....	72
Зіновійв Климентій	72
Сковорода Григорій Савич	78
Чехов Антон Павлович.....	85
Максим Горький (Олексій Максимович Пешков).....	101
Олесь Олександр (Олександр Іванович Кандиба).....	105
Лукашевич Клавдія Володимирівна	113
Островський Микола Олексійович	123
Сосюра Володимир Миколайович	134
Вишеславський Леонід Миколайович	144
Костюк Григорій Олександрович.....	158
Байдебура Павло Андрійович.....	167
Колесникова Лідія Морисівна	173
Шмушкевич Михайло Юрійович	180
Павличко Дмитро Васильович	188
Костиря Іван Сергійович.....	195
Мироненко Анатолій Антонович	208
Жуковський Станіслав Віталійович.....	215
Белаш Борис Федорович	224
Жадан Сергій Вікторович	229
Сучасний літературний процес у Слов'янську.....	235
<i>Літературні об'єднання .....</i>	<i>236</i>
Міське літературне об'єднання «Світанок»	236
Літературно-мистецьке об'єднання «Світлиця муз»	239
Поетичне «Джерело» при газеті «Совет»	241
«Поетичний салон» при газеті «Злагода»	242

Літературне угруповання «Ліцейський сад» при педагогічному ліцеї.....	242
Літературна студія «Горлиця» при Слов'янському педінституті	243
Літературне об'єднання ім. В.М.Сосюри СДПУ	244
<i>Літературно-мистецький конкурс „Місто моє, ти для мене єдине”..</i>	<i>249</i>
<i>Представники літературного Слов'янська - наші сучасники .....</i>	<i>261</i>
Бойко Ніл Іванович	261
Глущенко Володимир Андрійович.....	268
Горбатенко Сергій Олександрович	279
Дмитрієв Леонід Васильович	284
Дудка Олександр Андрійович.....	291
Кузнецова Олена Олександрівна	299
Овчаренко Іван Микитович.....	305
Півень Володимир Федорович.....	312
Романько Валерій Іванович.....	319
Романько Олександр Валерійович.....	331
Сіробаба Микола Васильович.....	338
Скрипник Віктор Петрович	343
Тарасенко Ніна Данилівна.....	349
Тимофєєв Геннадій Тарасович.....	356
Федь Анатолій Михайлович.....	363
Чала Тетяна Федорівна	374
Яровий Олександр Вікторович	383
Післямова.....	389

Знапсваі крэні

Замісь перадмові

Кожне місьа, селісьа чі селса маюць сваі асоблівасці – геаграфічне рэзашуванна, вік та назву, архітэктурну забудову й людський прамісел... А ще абліччам будь-якого населенаго пункту є його уродженці – людзі, які тут народіліся та мешкаюць, або ж, набравшысь на рідній землі сіл, вилетілі із бацьківскай домівкі і, пражіваючы вжэ в іншых краях-землях, все ж з любов'ю та ностальгією згадуюць сваю малу бацьківщину, час від часу повертаючысь туды, у сваі рідні місця.

Місьа Слов'янськ теж мае сваю давню та цікаву ісьорію. Дата його заснуванна змінювалася (знаходілісь все нові й нові ісьорічні факты, удасконалювалісь метады підходу да вызначенна даты відліку давнасці геаграфічнаго поселенна), і на сьгоднішній день офіційною вважається 1645 рік.

Здавна славілася Слов'янщина соляными прамісламы, цілющими курортамы, пізніше – прамісловымы виробамы: керамікою, олівцямы, содою, ізолятарамы, виробамы машынобудуванна... Це відома залізнічна станція, в депо якої стоіть паровоз, на якому Петро Кривонос поставів стахановський рэкорд на залізніці. Це велікий культуртно-освітній центр на півночі Донеччыны, де найбільш відомымы з навчальных закладів ще з довоєнных років є Слов'янський державний педагогічний універсітет, авіаційно-технічне училисьа, сільськогосподарський технікум та ін.

Такым чыном, можна гаворыці про Слов'янськ прамісловый, прыроднічы, курортный, спортывный, навіць театральный, залізнічний, тыпографсько-выдавнічы, інфармаційный (ісьорія рэзвітку засобів масовай інфармації) тощо.

Асобліва сторінка в ісьорії місьа Слов'янська – літэратурный процес. Тож у даному выданні мова піде про Слов'янськ літэратурный. А він асобліво багатый. Це звідсы ще з позамынулага століття вилетіла пісьня «Дывлюсь я на небо...», авором якої став наш земляк Міхайло Петренко. Пізніше слов'янська земля подарувала й інші літэратурны таланты: у єврейських родынах з'явыліся майбутній російськомовный поет Борыс Слуцький та україньський літэратурознавец Володымыр Коряк; у росіянына Юрїя Пучкова та місцевай українькі Тамары Дрэваль народывся сын

Володимир, майбутній талановитий російськомовний поет і журналіст; в українських родинх виховувалися майбутні члени спілки письменників України, поети Наталя Кашук та Володимир Міщенко... Рідним містом Слов'янськ став і для талановитих українських поетів із сусіднього Святогірська, членів Національної спілки письменників України – Лідії Колесникової та Анатолія Мироненка.

У різні роки Слов'янськ відвідали й письменники з інших міст України: Григорій Сковорода, Микола Островський, Олександр Олесь, Володимир Сосюра, Леонід Вишеславський, Григорій Костюк, Дмитро Павличко та ін., чимало гостей побувало тут з Росії: Антон Чехов, Клавдія Лукашевич, Максим Горький...

Активно розвивається літературний рух у Слов'янську сьогодні. Серед наших сучасників – три члени Національної Спілки письменників України: Олександр Яровий, Валерій Романюк, Микола Сіробаба; чимало досвідчених майстрів пера: Тетяна Чала, Олександр Дудка, Ніл Бойко, Володимир Півень, Анатолій Федь; заявила про себе талановита молодь: Сергій Горбатенко, Ганна Чорненька, Ганна Кандиба... У місті працює два літературних об'єднання: ім. В.Сосюри при Слов'янському педагогічному університеті, та більш давнє – «Світанок», що довгий час діяло при газеті «Комуніст» – «Вісті», а зараз у стінах центральної міської бібліотеки. Свої твори місцеві автори друкують у чисельних газетах, колективних збірках, альманахах «Євшан», «Літера» та «Арт-Плюс», видають свої авторські книги.

Чимало талановитих людей народилося і зросло у селах Слов'янського району, у сусідніх Миколаївці та Святогірську. У Святі Гори приїздили такі відомі письменники, як Федір Тютчев, Іван Бунін, Марина Цветаєва, Василь Стус, але, на жаль, відомостей про їхнє перебування саме у Слов'янську ми не маємо.

...Звичайно, перелік імен талановитих майстрів пера, хто народився у Слов'янську чи його відвідав, далеко не повний. Ми наводимо найбільш відомих з тих, чиї твори часто з'являлися на сторінках періодичних видань, чиї книги виходили частіше всього, хто своїм словом привертав особливу увагу читача. Їхні творчі доробки, що охоплюють найрізноманітніші теми, серед яких наші відомі гості та земляки у художньому чи публіцистичному слові, а часто й у краєзнавчих розшуках та критичних нарисах не могли оминати одну з найулюбленіших тем – тему міста Слов'янська, ближнього

Святогір'я

Святогір'я та й всього Придінців'я, того, що ми звемо рідним краєм. Вагомими та дорогими для нас залишаються рядки про історичне минуле, про людей та природу північної частини Донеччини.

Видання включає в себе творчі досягнення земляків та гостей Слов'янська у широких часових межах – від Михайла Петренка, соратника Шевченка, а сьогодні класика української літератури, якого на весь світ прославила пісня «Дивлюсь я на небо...», до сучасних поетів та прозаїків Словянщини.

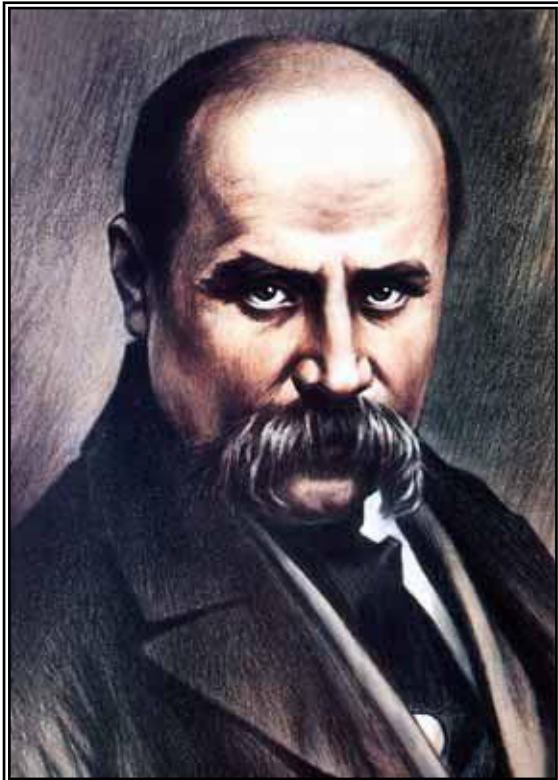
Маємо надію, що наше видання дасть можливість читачеві (земляк він чи наш гість) познайомитися з культурою Слов'янщини, цього чудового куточку України. Шкільна та студентська молодь, вчительство регіону матимуть змогу використовувати даний матеріал на заняттях з літератури, у позакласній роботі. Все це сприятиме вихованню почуттів любові до рідного краю, естетичного смаку, більш повного розуміння місця та ролі художньої літератури у житті людини.

Валерій Романько.

Тарасу духа та пам'яті слов'янців

Тарас Григорович Шевченко 1814 – 1861

Доля, на жаль, не приводила Тараса Шевченка на донецьку землю, не був він, звісно, і на Слов'янщині. Але цього Поета, Громадянина, захисника пригноблених, борця за справедливість, палкого патріота рідного краю, великого шанувальника української історії та культури, батьківської мови добре знають і шанують мешканці північної частини Донеччини, як і всієї України.

У 1955 році у Слов'янську відкрито пам'ятник Кобзареві, який простояв близько тридцяти років. На його місці у 1992 році виріс новий, оновлений пам'ятник Великому Українцеві. У найбільші державницькі свята, у Шевченківські дні до постаменту Тарасові приходять люди різних поколінь, націй і вірувань – вони віддають данину поваги славному синові українського народу. Його твори вивчають у дитсадках, школах і вищих навчальних закладах. Іменем Т.Г.Шевченка у Слов'янську названо одну з центральних вулиць. На її початку – будинок №4 – у рік 200-річчя від дня народження Кобзаря відкрито пам'ятну дошку. Питання вшанування Тараса Шевченка у рідному місті з далекого 1859 року по рік 2014 включно дослідив у своєму краєзнавчому виданні «З історії вшанування Т.Г.Шевченка в Слов'янську» доцент місцевого педагогічного університету Валерій Романько. Поети та композитори нашого регіону присвячують Тарасові свої твори. Здавна живе Слово й Ім'я Т.Г.Шевченка на Слов'янщині.

Нижче подаємо добірку віршів слов'янських поетів, присвячених світлій пам'яті Великого Кобзаря.

Сергій Горбатенко, журналіст, м. Слов'янськ

* * *

Де, Тарасе, вишневий садок
Коло нашої крайньої хати?
Правнукам настали часи
Історичні борги повертати.
Руйнували церкви,
Йшли гуртом в Переяслав
на раду,
І за п'ять колосків
Віддавали всю владу нарадам.
Подивися, Тарасе,
Що значить ота
Історична відплата у дії.
Подивися згори
На майданом захоплений Київ.

* * *

На перехресті стоїмо
Поміж ведмедями і НАТО.
Самі собі кидаємо під ноги
Не українські світло-шумові гранати.
Тарасів заповіт
Змінили на сто гривневі купюри,
А за купюрами – портрети Кобзаря,
Ошукані і кинуті у тюрми.
Нам страшно, страх росте
І не дає піти нам з того перехрестя.
Невже отак стоятимем
До другого Христового пришествя?

Тарас Нікітін, учень, с. Райгородка

Ти і я

Ти – Тарас, і я – Тарасик.
Ти – бунтар, і я – бунтар.
Я в дитинстві з свого двору,
як і ти, десь пропадав.

То замріюсь, то у думці
Десь далеко полечу,
То зберуся, обдивлюся

І по вулиці помчу.
Дуже люблю малювати,
Можете й не годувать,
Олівець би й папір мати
Й не вкладайте рано спать.

Знаю: важка в тебе доля,
Та й у мене нелегка...
Я ж учительська дитина,
А це – гірш за кріпака.

Великому Козареві

Ти – співець, і голос твій могутній
Чутно і в палацах, і в хатах.
І лунає спів той незабутній,
І летить, мов швидкокрилий птах.

Ти – художник, і твої полотна
Повертають нас із забуття.
Рідний край там, доля там народна,
Не завжди щасливе там життя.

Ти – поет, і вірші серце крають,
Виступають сльози на очах:
Люди і живуть, і помирають,
Спину гнуть, недоля на плечах...

Ти страждав, закритий в казематі,
Десять років вкратило заслання.
Та ще більше прославляв ти матір,
Що ростила й пестила маля.

Ти – Кобзар, і кобза твоя вічна,
Навіть якщо струни обірвуть,
І не зникне істина одвічна,
Не зітреться в рідну землю путь.

Ти – співець, і голос твій могутній
Чутно і в палацах, і в хатах.
І лунає спів той незабутній,
І летить, мов швидкокрилий птах.

Олександр Романько, журналіст, педагог,
м. Слов'янськ

*«У всякого своє лихо,
І в мене не тихо...»*

Тарас Шевченко. «Холодний яр»

Нерадісна поезія Шевченка,
В мінорі все – таке його життя!...
Йому людського щастя
                                навіть жменька
Не випала від Бога чи Буття.

Закличний, наче сурма,
                                голос Кобзаревий,
Й пересторога – не кохати москалів,
А хто якщо чогось не певний –
Нехай замовкне і не тратить марно слів.

Сокиру наточіть і не барітесь
Всі ті, хто впевнений в собі
                                і вірить Кобзарю,
Про рідне пам'ятайте і чужому вчітесь,
І не купляйтеся на плісняву
                                підгнилу ковбасу!

Кобзар сучасний, в джазовій обробці,
Реве та стогне, наче він живий,
Він завжди на знедоленому боці,
Готовий він на барикади, фронт
                                чи з шахтарями у забій!

Дарма, що він з позаминого століття –
Він застарів лише для тих із нас,
                                хто сам старий,
Хіба багато з нас готових скинути років лахміття
Й сказати сміло: так, я – молодий!

Душа самотня, стомлена від болю,
Пережила й перетерпіла стільки лих,
Не заспокоїться, бо рветься дух до бою –
Історія України є, була і буде не з простих!
26. 01. 2014

А зрада – не розрада

«Стоїть в узбіччі, од фальшивих фраз

Відвівши думну голову, Тарас

І журиється під ювілейні дзвони...»

Віталій Колодій. м. Чернівці

Мені Україна

дорожча за владу –

Хоч ту, хоч ось цю,

хоч прийдешню з небес!

...Принаймні ж найближчі роки,

за чинного ладу,

Як жерли, так й будемо жерти

не хліб, а овес.

Духовний овес

до року Коняки,

Прикрившись Роком

й ім'ям Кобзаря,

Насипали нам –

не чекайте подяки,

Бо ви вже давно заслужили

лишень копняка.

А ми з головою занурилися

не у розраду, -

Здається до болю й до сорому

в нас прикипіла душа, -

І знову йдемо

з самими собою на зраду

...І квіти у свято

несемо до ніг Кобзаря.

Такії свята – це знуцання над Богом,

собою й Поетом –

Його пам'ятати

ми будемо завжди й без свят,

Бо й він завжди з нами –

над лісом, Дніпром і над степом,

Хай краще вкраїнець вкраїнцеві

стане мов брат!

18. 01. 2014

Тетяна Чала, учитель-пенсіонер, м. Миколаївка

Тарасу Шевченку

У Моринцях, у старенькій хаті,
Коли ще не сходила зоря,
Опівночі народила мати
Славною Тараса-Кобзаря.
Сповивала в злиднях свого сина,
Навіть не подумавши про те,
Що колись отут, ув Україні,
Він поетом вигнаним зросте.
В боротьбі за світлу людську долю
Пройде він важку життєву путь,
І в далекий край його в неволю
Царські посіпаки віддадуть.
Не вдалось згасить вогонь поета
Ніяким тиранам, ні царям,
Молодо лунає на планеті
Геніальне слово Кобзаря.

Т.Г.Шевченку присвячую

Сонце сходить і заходить,
                        де піски та глини,
Там карався за свободу
                        в'язень з України.
А його земля гукала
                        кожної хвилини,
Де щороку розквітала
                        червона калина.
А як кликали тополі
                        до рідної кручі,
Де гуляв собі на волі
                        та й Дніпро ревучий,
Рвалось серце вдень і вночі
                        у свою країну,
Там залишив карі очі
                        і свою родину.
І звертався він до вітру:
                        «Повій на Вкраїну,
Принеси скоріше вістку,
                        бо я тут загину!»

Принеси коханий запах
на крилі святому,
А я тихо помолюся
у кутку чужому».
Сонце сходить і заходить
на глухому полі,
Там лишився дух свободи
Кобзаря в неволі.
Поки в світі живуть люди
і летить планета –
Шанувати будуть всюди
мужнього поета.

**Вікторія Щербатюк, ст. викладач
Донбаського державного педуніверситету**

Тарасові

А він один один, величний, нескоренний,
Коли надія меркнула, як день,
Співав пісні благословенні
І щиро вірив у людей.

А він хотів, щоб правда панувала,
Хотів народ підняти із ярма.
Не раз за це несправедно карали –
Усе терпіла праведна душа.

Він говорив, коли мовчали інші,
Він жив, писав, він вірив і страждав.
Пекельний біль переростав у вірші,
Які народу дарував.

Де ж та свобода? Де Дніпрові кручі?
Де милий край, покинутий колись?
Але зривалися пісні летючі
І на Україну-матінку неслись.

У круговерті мрій спливають дні за днями.
Стирає пам'ять згірклі сторінки.
А він людей пробуджує піснями,
І люди вірять у його пісні.

Пам'ятник Т.Г. Шевченку в м. Слов'янську на вулиці, названої його іменем, відкритий у 1992 р.

Уродженець Слов'янська

Михайло Миколайович Петренко 1817 – 1862

М.М. Петренко – один із найяскравіших поетів-романтиків, який збагатив нашу поезію жанром вірша-роздуму, вірша медитації.

Народився поет 1817 року (день і місяць народження невідомі) в місті Слов'янськ, тепер Донецької області. Навчаючись у 1836-1841 роках у Харківському університеті, перебуваючи в полоні фольклорно-літературних зацікавлень, він активно знайомиться з літературними новинками, читає журнали, збирає усну народну творчість, починає віршувати. Відомо також, що Петренко був одним з ініціаторів популярних тоді українських музично-пісенних

вечорів у Харкові.

Перші відомі нам твори поета об'єднані в цикл «Думки», зокрема «Недоля», «Вечірній дзвін» (переспів твору російського поета Івана Козлова), «Брови», «Туди мої очі, туди моя думка», побачили світ у альманасі «Сніп» 1841 року. Під назвою «Недоля» вийшов тоді й найвідоміший твір поета «Дивлюся на небо».

Його лірика викликає інтерес своєю неповторною ритмомелодикою. Поет з успіхом користується і коломийковим віршем, і силабо-тонічними розмірами – ямбом та амфібрахієм.

Петренко ввійшов в українську літературу як тонкий лірик романтичного спрямування. І досі його поезії, зіткані з найсвітліших людських почувань, вражають глибокою задушевністю, неповторною мелодійністю.

За виданням: І прадіди в струнах бандури живуть: Українська романтична поезія першої половини XIX століття /Зб. – Упор. П.Хропко. – К.: “Веселка”, 1991. – С.209-210.

«Ось-ось Слов’янськ! Моя родина!»

Довгий час в біографії нашого земляка, українського поета-романтика прогресивного напрямку М.М.Петренка було багато “білих” плям: всього декілька років назад установлено дату смерті поета, конкретнішими стали факти з його особистого життя та літературної діяльності. Завдяки великій пошуковій роботі краєзнавця А.І.Абрамова зі Слов’янська, гуртківців-краєзнавців Слов’янського педагогічного інституту під керівництвом викладача Н.М.Корнієнко, краєзнавця зі Слов’яногірська І.М.Овчаренка, науковця П.Жури з С-Петербурга, подружжя Шептіїв, які належать до родовідної гілки Петренків, ім’я Михайла Петренка повернуто читачам. Але пошуки продовжуються. Значним доповненням до відомостей про поета-земляка зробили В.Мікушев та О.Добровольський, дослідження яких «Михайло Петренко: «Дивлюсь я на небо...» побачило світ у 2002 році. Завдячуємо ми й учителю В.Д.Нестелеєвій та дирекції педагогічного ліцею у Слов’янську, які у цьому навчальному закладі з любов’ю оформили кімнату-музей М.Петренка. І все ж найбільш повним виданням про життя та творчість М. Петренка слід вважати дослідження вчителя-краєзнавця І.М.Овчаренка: перше видання – «Йому жити у віках: Михайло Петренко» (Слов’янськ, 1997) і друге, уточнене – «Слов’янський сокіл (Михайло Петренко): Історичний нарис» (Донецьк, 2004).

Незважаючи на відповідні досягнення у питанні зібрання й опрацювання матеріалу про М.Петренка, сьогодні ми не можемо показати своїм вихованцям його портрета (хоча й створено художником зі Слов’янська Олександром Роговим, так званий, уявний портрет, за основу якого взято фото поетового внука Бориса Миколайовича Петренка (1882-1919); відсутні відомості про його батьків, нічого конкретного невідомо про долю Галі Марченко, яку кохав Михайло; не так багато фактичного матеріалу про життя самого поета (невідомими є день та місяць народження, місце останнього спочинку тощо). Після відкриття архівів КДБ та можливості ознайомитися з закордонними виданнями, нам стали відомі, зокрема, праці Миколи Костомарова та Володимира Коряка: перший поіменно наводить представників харківського письменства, в оточенні яких свого часу знаходився М.Петренко, другий подає маловідомий вірш Петренка «Вечір».

Сьогодні поезія нашого земляка широко відома за межами Донбасу та України, особливо популярними стали пісні на його слова: “Дивлюсь я на небо...”, “Взяв би я бандуру...”, „Ходить хвиля по Осколу”.

М.М. Петренко народився 1817 року в Слов'янську. Є відомості, що батько майбутнього поета в 1809 році за околицями міста (нині Черевківський мікрорайон Слов'янська) одержав три десятини землі. Тут, біля річки Торець, і почав господарювати. Пізніше за ним числилося три будинки і при них чотири душі селян. Зростала сім'я, а разом з тим і матеріальна скрута. Микола Гаврилович змушений був орендувати землю у заможного купця Марченка, який у центрі міста мав дві великі крамниці.

Краєзнавець І.М.Овчаренко листувався з родичами М.Петренка і встановив наступне. Хлопчик Михайло мав спокійний характер та лагідну вдачу. Купець Марченко порадив батькам віддати його до школи. Взимку, коли снігові замети відгороджували хутір від міста, Михайло жив у Марченків. Він любив своє тихе, зелене місто, часто засиджувався біля річки, про щось мріючи. Розкішна природа була тим оточенням, у якому формувалась поетична натура хлопця. Микола Костомаров, знаючи Михайла Петренка по Харкову, відзначив у спогадах, що це «юнак меланхолійного характеру, що в своїх віршах завжди звертався до своєї родини, до своїх родинних відносин».

Не тільки радощі пов'язані у Петренка з рідним Слов'янськом, але й особисте горе. Саме тут було нещасливе кохання до Галі – доньки купця Марченка. Батьки одружили її з багатим і знатним нареченим, з яким вона виїхала за кордон. Під впливом цього М.Петренко пише вірші про нероздільне кохання. Літературна критика розцінює їх як автобіографічні.

З 1836 по 1841 роки М. Петренко навчався на юридичному факультеті Харківського університету. Входив до літературного гуртка харків'ян, членами якого було засновано альманах “Сніп” (1841). У цьому виданні його вірші друкуються поряд з творами Миколи Костомарова, Порфира Кореницького, Олександра Корсуна, Степана, Петра та Марти Писаревських. Пізніше вірші М.Петренка з'являються в журналі “Молодик” (1843) та в “Южном русском сборнике” А.Метлинського (1848). Відомо всього 19 поезій М.Петренка. П.Кореницький, правда, в одному зі своїх творів писав: “Петренко кончает уже свою драму под заглавием “Панська любов”, очень хорошую, занимательную пьесу”. На жаль, цей твір не зберігся.

Працював М.Петренко в Харківській палаті карного суду спочатку на посаді канцелярського чиновника, потім – губернським секретарем, помічником столоначальника і, наприкінці, столоначальником. Невідомою залишається причина падіння кар'єри М.Петренка, який з 16 жовтня 1847 року одержав призначення на посаду секретаря Вовчанського повітового суду. Дехто з дослідників життя і творчості поета гадає, що це сталося у зв'язку зі справою Кирило-Мефодіївського братства. Саме на цей період припадає рапорт М.Петренка до губернського прокурора. Цей документ зберігається у Харківському обласному архіві, у ньому наш земляк просить надати йому відпустку, оскільки він одержав зі Слов'янська “третьє

известие, что болезнь матери моей усилилась, и что если я не явлюсь к ней немедленно, то в случае её смерти я должен буду подвергнут невозвратимости потери”.

З липня 1849 р. М.Петренко уже працював повітовим стряпчим у Лебедині (Сумська обл.). На цей період одружений з дворянкою Анною Миргородовою, мав п'ятеро дітей. Деякі з них померли у ранньому віці.

Праправнучка поета – Шептій у листах до І.Овчаренка (деякі її листи зберігаються в Слов'янському краєзнавчому музеї) наводить цікаві факти з життя М.Петренка. І серед них такий, цікавий і дуже важливий для характеристики поета: “Незабутньою подією в житті Михайла Петренка було відвідання його в Лебедині Тарасом Григоровичем Шевченком під час останнього приїзду на Україну в червні 1859 року. Це була зустріч побратимів по перу, у взаємній прихильності яких не можна сумніватися”.

Довгий час не було встановлено точної дати смерті М.Петренка. “Шевченківський словник” вперше в літературі вказує, що поета не стало “не раніше 1864 року”. Донецький критик Є.Волошко у вступній статті до книги “Донбасс: писатель и время” стверджує, що “М.Петренко помер у рідному Слов'янську”. У книзі “І прадіди в струнах бандури живуть: Українська романтична поезія” (К: Веселка, 1991) дата смерті взагалі відсутня. Питання і на цей раз розв'язало подружжя Шептійів. У метричній книзі за 1862 рік у Лебедині вони знайшли запис, що М.М.Петренко помер 25 грудня 1862 року 45 літ від народження в чині колезького асесора.

Літературна критика відмічала, що М.Петренко збагатив нашу поезію жанром вірша-роздуму, вірша-медитації. Він добре знав творчість сучасних йому українських та російських поетів, активно збирав усну народну творчість. Відомо також, що Петренко був ініціатором популярних тоді українських музично-пісенних вечорів у Харкові.

У характерному для романтизму настрої поет розкриває збентеженість душі ліричного героя. Поезії Петренка пройняті пронизливою тугою, гострим відчуттям самотності, розчарування і разом з тим – палкою любов'ю до життя, пориванням до світлого, високого.

Віршам М.Петренка характерна глибока задушевність, неповторна мелодійність. Зовсім не випадково багато його поезій стали народними піснями. Слова “Недолі” були покладені на музику Людмилою Олександровою і стали широко відомою піснею:

Дивлюся на небо та й думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не літаю,
Чому мені, боже, ти криллів не дав?
Я б землю покинув і в небо злітав!

Ця пісня лунала в космосі з вуст українського космонавта Павла Поповича.

Деякі дослідники стверджують, що слова пісні “Взяв би я бандуру”, музику до якої написав композитор А. Немировський, теж належать

М.Петренку. Ця пісня «виникла на основі вірша М.Петренка «Туди мої очі» (І.Овчаренко). У другій половині ХІХ ст. на Чернігівщині Б.Грінченко записав українську народну пісню – “Ходить хвиля по Осколу”, слова якої належать М. Петренку і взяті із його вірша “Недуг”.

Дорогим і близьким був М.Петренку рідний край – Слов’янщина. У багатьох віршах він з любов’ю згадує “тихий Тор”, Святі Гори, Слов’янськ. Батьківщині він присвячує такі поезії: “Ось-ось Слов’янськ! Моя родина”, “Чи бачив хто слов’янську дівчину?”, “Рай цілий радості і пекло мук...”, “Далеко од родини...”, “Тебе не стане в сих місцях...”.

Слід сказати, що цикл віршів, що отримав назву “Слов’янськ”, вигідно відрізняється від інших барвистістю й оптимізмом. Поет з радістю розповідає про красу земного життя, про розкішні сади та луки навколо Слов’янська :

*Слов’янськ! Слов’янськ!
Як гарно ти
По річці Тору, по рівнині
Розкинув пишнії садки,
Квіти пахучі по долині
І так красуєшся собі!*

Поет любить і цінує народні пісні, які він чув з дитинства в своєму рідному місті. “Пісні слов’янські” викликають в нього “рай цілий радості і пекло мук” :

*Я розболівся весь од муки, від кручини,
Від радості й не знаю од чого,
Почувши вас, пісні святії!
Пісні, які співає слов’янська дівчина,
Так дуже, дуже жалібні,
Чарують Слов’янськ ввесь од краю і до краю,
Широко ллються там по горах, по садках,
А потім високо у небі затихають
Чудесні, гарнії пісні.*

Повернувшись до рідного краю після тривалої розлуки, він зі сльозами на очах зустрічається зі своїм дитинством, рідною домівкою, чудовою природою Слов’янщини. Але особливо схвилювали його ліричні, задушевні пісні отчого краю, він був вражений їхнім змістом та музикою:

*Мов громом вдарений, так я стояв на місці,
І слухав вас, і не розстався б з вами,
І як безумний горював...
О ні, замучений до сліз піснями,
Я радість горем запивав.*

Куди б не закидала доля М. Петренка, він мріяв повернутися до “милої родини”:

*Туди я думку шлю і сльози!
Коли ж, коли, великий боже,
Мене пошлеш на рідний край,
Де мав я радість, мав я рай.*

У своїх віршах М.Петренко часто згадує неповторну красу слов'янських дівчат, “їх чорні брови, їх пісні”. Ряд поезій присвячено коханій Галі, яку “полюбив ... у сих місцях родини” і з якою довелося розлучитися:

*Туди мої очі, туди моя думка,
Де ти живеш, Галю, сердешна голубка;
Од раннього ранку до пізньої ночі
Я плачу без тебе і виплакав очі;
І ти мого горя не чуєш, не знаєш.
О, як болить серце, як тебе згадаєш!*

Особливе місце серед творів М.Петренка займає вірш “Іван Кучерявий”, який складається з чотирьох частин. Тут розповідається про жінку Грициху, чоловік якої воював проти ляхів і потрапив до них у полон, про старшого сина, який пішов у похід проти татар. Журиться мати, а особливо за меншенькими – сином та донькою:

*Одпустила її з братом
В далеку дорогу,
Аж на Дінець, в Святі гори,
Помолиться богу.
І жде, не дождеться,
А матері мука;
Чи хто стукне, чи хто грюкне,
Так серце її застука.*

Небагато написав Михайло Петренко, але зумів багато сказати. Критик Григорій Нудьга зазначив, що М.Петренко належить до маловідомих поетів і що він якимось швидко зійшов зі сцени літературного життя, що “доля його творів неординакова: більшість віршів... не привернула увагу читача, зате поезії “Дивлюсь я на небо”, “Туди мої очі”, “Ходить хвиля по Осколу” стали загальнознаними як пісні, і тепер уже їх співають, не згадуючи автора. І це, може, найкращий, вічно живий пам'ятник поету, бо дати народу пісню – значить у віках жити з ним, розмовляти і ділитися своїми почуттями”.

Особливо ж пощастило поезії “Дивлюсь я на небо”. За багато літ цю пісню на слова М.Петренка співала ціла плеяда визначних виконавців: Модест Менцинський, Михайло Микиша, Олександр Мишуга, Михайло Донець, Анатолій Солов'яненко, Андрій Іщенко, Микола Шопша, Андрій Кикоть, Андрій Романенко, Олександр Гурець, Михайло Дідик, Дмитро Гнатюк, Іван Козловський, Борис Гмиря, Володимир Гришко, Микола Кондратюк, Ігор Борка... І цей список золотих голосів України, які

чарували нас піснею “Дивлюсь я на небо...”, можна продовжувати.

Про вічність пісні письменник Валентин Чемерис сказав: “Змінюються епохи, формації, зникають колись могутні й жахливі імперії, виникають нові держави, а вона все така сама і все так само радує нас щемом своїм і ще чимось незбагненим, що нам не дано й розгадати, а тільки серцем і душею її сприймати. Таку пісню співають усе нові й нові покоління, бо вона – над часом. Вона завжди з родом людським, з нашими дідами-прадідами, батьками нашими, дітьми з онуками, які вже самі стають батьками. І хоч мало хто пам’ятає її автора, але таких, щоб не чули пісню, не знайдеш” (Газ. “Літературна Україна”, 20 березня 2003 р.).

Пам’ять про М.Петренка живе в Україні, на його батьківщині – на Слов’янщині. Його пісні та вірші можна почути по телебаченню і радіо, з самодіяльної сцени. У середніх школах та вищих навчальних педагогічних закладах Донеччини проходять літературні читання, вечори, присвячені пам’яті поета-земляка.

У 1985 р. в ЗОШ №15 м. Слов’янська з ініціативи вчителя В.Д.Нестелеєвої було відкрито кімнату-музей М.Петренка. Проіснував він тут більше десяти років. У зв’язку з переходом В.Д.Нестелеєвої на інше місце роботи, музей в цій школі перестав існувати. І все ж зусиллями цієї вчительки при підтримці дирекції педагогічного ліцею було відкрито нову кімнату-музей М.Петренка. Тепер учні Слов’янського педліцею проводять тут екскурсії, знайомлять відвідувачів з життям та творчістю поета, тут можна почути відому пісню “Дивлюсь я на небо...”. Є в музеї цінні подарунки, з якими знайомляться гості. Олесь Гончар надіслав свого часу книгу з написом: “Слов’янськ на Донеччині. Землякам поета М.Петренка – творця невмирущої пісні “Дивлюсь я на небо...” з вітанням і найкращими побажаннями. О.Гончар”. І коротенького листа: “Надсилаю книжку для краєзнавців СШ №15. Всім вам робить честь, що ви так шануєте свого славного земляка, класика української пісні. Вітання вам від душі! О.Гончар”.

Схвильовані рядки надіслав двічі Герой Радянського Союзу, льотчик-космонавт Павло Попович: “На землі донецькій народився чудовий поет М.М.Петренко, автор віршів і пісень, сповнених радістю, життям, любованням природою. Я люблю його твори, особливо “Дивлюсь я на небо...”, яка стала народною і яка зворушує своєю глибокою щирістю, філософськими роздумами про Всесвіт, про нескінченість. Виконуючи її, ніби набуваєш крил, і з’являється бажання бути корисним людям і Вітчизні”.

Відомий український співак, народний артист Анатолій Солов’яненко надіслав листа, в якому пише: “Дуже приємно, що у Слов’янську живе пам’ять про славного земляка М.Петренка, і що ви шануєте її, організувавши музей і популяризуючи його творчість. Уже одне те, що він написав “Дивлюсь я на небо...”, яку знають мільйони людей, робить його

ім'я знаменитим і дорогим серцю кожного, хто думає, живе і бореться за краще майбутнє і робить добро людям”.

До 170-річчя поета на будинку міської бібліотеки 6 вересня 1987 року відкрито пам'ятну дошку, а у 2012 р. її замінену на нову, більш сучаснішу.

Саме рік 2012-й на Словянщині було оголошено Роком Михайла Петренка. Тоді крім згаданої меморіальної дошки було відкрито пам'ятний камінь на місці садиби батьків М.Петренка, у місцевому педагогічному університеті проведена науково-практична конференція, видана збірка матеріалів «Блакитне небо Михайла Петренка», проведений конкурс на кращий проект пам'ятника М.Петренку у Словянську, а рішенням міської ради виділена земельна ділянка під такий пам'ятник навпроти центральної міської бібліотеки... Саме з 2012 року започаткована Загальнослов'янська премія ім. М.Петренка – першими її лауреатами стали 12 наших земляків.

Кожного року у Словянську 19 вересня проводиться Петренківське літературно-мистецьке свято, одним із центральних заходів на ньому – вручення премій ім. М.Петренка новим лауреатам, тим, які продовжують славні традиції поета-земляка, пропагують його творчість.

І сьогодні серед нашого народу звучать ліричні, задушевні вірші поета-земляка, частина з яких стали піснями. Шанувальники творчості Михайла Петренка готуються до його 200-річного ювілею.

Рекомендована література:

І прадіди в струнах бандури живуть: Українська романтична поезія першої половини ХІХ століття /Зб. – К.: “Веселка”, 1991. – С.209-226.

Петренко Михайло: Життя і творчість: Художні дослідження, документи /Упор. О.Є.Петренко, О.О.Редчук. – Київ: Фенікс, 2013. – 218 с.

* * *

Блакитне небо Михайла Петренка: Зб. матеріалів. – слов'янськ: Вид-во «Друкарський двір», 2012. – 220 с.

Добровольський О. Його таємниця: Невідомий Михайло Петренко.- Слов'янськ, 2008

Коряк Володимир. Нарис історії української літератури. І.Література передбуржуазна. – Харків, 1927: Фотопередрук з післясловом Олекси Горбача. – Мюнхен, 1994. – С.356-357, 361-362.

Мікушев В., Добровольський О. Михайло Петренко: «Дивлюсь я на небо...»: Хронікально-документальна розповідь. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002

Очаренко І. М. Слов'янський сокіл (Михайло Петренко): Історичний нарис. – Донецьк: НСПУ, ж. «Донбас», 2004. – 72 с.

Оліфіренко В.В. Дума і пісня //Донбас. – 1993. – №5. – С.20-26, 101-105

Петренко О.Е. Идентификация Петренко (Генеалого-биографическое исследование). – Киев: Профі. – 2012. – 192 с.

Романько В.І. Література рідного краю: Навч. посібник. – Донецьк, 1995.– С.10-14

Романько В.І. «Дивлюсь я на небо...»: Михайло Петренко: Конспект уроку //Романько В.І. Література донецького краю: Навч. посібник. – Донецьк: НСПУ, ж. «Донбас», 2006. – С.125-133

Романько В. Дивився у небо пісні напівзабутий поет Михайло Петренко //Літературна Україна. – 2007. – 22 листопада. – С.7

Чемерис В. Вічна тайна Михайла Петренка //Літературна Україна. – 2003. – 20 березня. – С.7.

Михайло Петренко

Небо

Дивлюся на небо та й думку гадаю:
 Чому я не сокіл, чому не літаю,
 Чому мені, боже, ти криллів не дав?
 Я б землю покинув і в небо злітав!
 Далеко за хмари, подальше од світу,
 Шукать собі долі, на горе привіту,
 І ласки в зірок, у сонця просить,
 У світі їх яснім все горе втопить;
 Бо долі ще змалку здаюся не любий,
 Я наймит у неї, хлопцюга прибудний;
 Чужий я у долі, чужий у людей:
 Хіба ж хто кохає нерідних дітей?
 Кохаюся лихом, привіту не знаю,
 І гірко, і марно свій вік коротаю;
 І в горі спізнав я, що тільки одна, –
 Далекее небо, – моя сторона.
 І на світі гірко; як стане ще гірше,
 Я очі на небо, – мені веселіше!
 І в думках забуду, що я сирота,
 І думка далеко, високо літа.
 Коли б мені крилля, орлячі ті крилля,
 Я б землю покинув, і на новосілля
 Орлом бистрокрилим у небо польнув,
 І в хмарах навіки од світу втонув!

Взяв би я бандуру

Взяв би я бандуру
 Та й заграв, що знав.
 Через ту бандуру
 Бандуристом став.

Ходить хвиля по Осколу

Ходить хвиля по Осколу,
 Аж на берег скаче.
 Ходить голуб по бережку,
 По голубці плаче.

А все через очі...
Коли б я їх мав,
За ті карі очі
Душу б я віддав.
Марусенько, любя,
Пожалій мене –
Візьми моє серце,
Дай мені своє.
Де Крим за горами,
Де сонечко сяе,
Там моя голубка
З жалю завмирае.
Взяв би я бандуру,
Та й заграў, што знаў.
Через ту бандуру
Бандуристом став.

Хвиля вдарыцца об бераг, –
Бераг зеленіе.
Як загуде сизий голуб –
Аж сяденько мліе.
Гудів, гудів сизий голуб
Та й став воду пці:
Хотів, бідний, свае горе
Водою залці.
Покотцлась буйна хвцля
На жовтцй пісочок,
Пропав-пропав сцзокрцлцй
Сцзцй голубочок.

Слов'янськ

Ось-ось Слов'янськ! Моя родцна!
Забцлось сяденько в грудях,
Прцгнулцсь до землі колцна,
А очі плавають в слъозах!
Слов'янськ, Слов'янськ!
Як гарно тц
По рцчці Тору, по рцвнцнц
Розкцнув пцшнцї садкц,
Квцтц пахучц по долцнц
І так красуецься собц!
Твоц дцвкц цвцтуть так мцло,
Їх чорнц бровц, цх пцснц –
По Украцнц перве дцво
І перша слава для рцчей.
Нцгде нема таких очей,
Якц слов'янкц мають очц:
І рання зцрка на востццц
Навряд бува яснцша цх!
Ох! Хто цз хлопццв молодцх,
Якцй хоч раз на вас поглянув,
Покцйно нцчку досцпав,
По вас, горюючц, не в'янув,
Не плакав нцшком, не вздцхав.
Вц всц на дцво бцлолццц;
Як подцвлюся я на вас,

Ви настоящі чарівниці;
І всякий раз, і всякий раз,
Коли слов'янка що промове,
Так і почувється тобі,
Неначе вечором в діброві
Воркує горлиця собі;
А як вечірньою порою
В садочку пісню заведе, –
Так до сліз нехотя і доведе,
І серце підорве журбою.

* * *

Чи бачив хто слов'янську дівчину?
Чи чув коли, як річ вона веде,
Жартуючи в веселую годину?
Або тоді, як сонечко зайде
І темрява почне томити очі,
Чи лучилось чувать пісні дівочі
І дослухатись, як вони,
Так дуже, дуже жалібні
Чарують Слов'янськ ввесь од краю і до краю,
Широко ллються там по горах, по садках,
А потім високо у небі затихають,
Чудесні, гарні пісні. В яких містах
Я не бував! Од моря і до моря,
Блукаючи, пройшов я світ.
Чого не бачив я? А більше горя...
Зате ж лучалось скільки літ
На стороні чувать пісні чужії
У горах, на морі і ніччю в тихім сні!
Бувало – і від них серденько дуже ниє;
Та все не те, що слов'янські пісні! –
Пісні козацькії і думки дідівськії!
Не раз чував я вас на березі Дніпра;
Тоді співали вас дівчата молодії..
Давним-давно минулась та пора;
Но ви урізались так глибоко у серце,
Що здумаю про вас – і вернуться, як вперше,
Ті радості святі, які давно вплили,
В яких кохатися злі люди не дали...
Коли ж почути вас лучиться,
То так душа моя від смуги розболиться
І горечком налетється через край,

Що в серці радості тоді хоч не питай.
Кому не милі пісні на Вкраїні?
Далеко небо од землі;
А даліше – ті козацькі пісні
Пісень слов'янської дівчини!

* * *

Далеко од родини
І на чужій немилій стороні
Броджу понурим я за краєм України
І думаю про вас, слов'янської пісні.
Один живу поміж чужими,
Нігде собі привіта не найду;
Куди не повернусь, куди я не піду,
Все я один із вами, жалібними,
Як той туман, що по весні
Лягає ранком по долині;
Отак від вас, слов'янської пісні,
Туманить горе на чужині
Мене, журливого по Україні.
Чим думаю про вас я більше,
То тим на серце у мене
Становиться все гірше, гірше,
І я біжу у поле від нудьги,
І там, на волі, на просторі
Святі пісні, свою нудьгу
Горам, долинам віддаю,
А сам таким заллюся горем,
Що аж ввесь світ покажеться мені
Нудним, сумним, слізьми облитим.
Темніше темної тюрми,
В могилу бачиться заритим!
Ох, тяжко жить на стороні:
Для тебе тут усі чужії;
Чужі дівки, чужі пісні,
І ясне сонечко темніє,
Чужа, далека сторона
Мені давно вже опостила;
По всякий час привітлива душа
Зове туди, де милая родина,
Уся в садках та пишная така,
Мов квіт в невідомій долині, –
І де пісні слов'янської дівчини

Кохають серце козака!
Туди я думку шлю і сльози!
Коли ж, коли, великий боже,
Мене пошлеш на рідний край,
Де мав я радість, мав я рай.

* * *

Рай цілий радості і пекло мук
Пісні слов'янські, голос з того світа,
Невідомий од серця і для серця гук,
Душа дівоча без привіта!
Коли б хто був в силах
Пекельні муки, радість рая
В душі своїй зараз спізнати
На світі сім не замирая,
То і тоді на серці у того
Все б менше горя, радості лягло,
Ніж од пісень слов'янської дівчини.
Я розболівся ввесь від муки, від кручини,
Від радості й не знаю од чого,
Почувши вас, пісні святії!
Я знаю, в пору ту вже сонечко лягло
Спочинути за гори крейдянії,
І затихало все у полі, у садках,
І смирно ніч лягала по долині,
А ясні зірочки засяли в небесах,
Мов очі ті слов'янської дівчини...
А тут і ви, мов з неба де взялись,
Уперш заплакали, а далі затужили,
Вздихнули на горах, в дібровоньці занили,
А потім вдалині музикою залились!
Так як безумна та в ночную пору,
Розкинувши волосся по плечах,
Біжить, летить з гори на гору,
Тоска в душі, а сльози на очах;
То плаче на одній, то на другій сміється,
А потім так затуже, так залетється,
Неначе хочеться, бач, їй,
Щоб все тужило з нею вмісті,
Що є на небі, на землі!
Мов громом вдарений, так я стояв на місці,
І слухав вас, і не розстався б з вами,
І як безумний горював...

О, ні, замучений до сліз піснями,
Я радість горем запивав.
Не зуздрів я, як ніч пройшла вже до півночі,
Як місяць молодий, вже вибившись із мочі,
Схиливши голову, на горах засипав,
А тільки чув, як голос пісні затихав
Помалу-малу по долині,
І з горем я тоді сказав:
Простіть, пісні слов'янської дівчини!

* * *

Туди мої очі, туди моя думка,
Де ти живеш, Галю, сердешна голубка;
Од раннього ранку до пізньої ночі
Я плачу без тебе і виплакав очі;
А ти мого горя не чуєш, не знаєш.
О, як болить серце, як тебе згадаєш!
Дарма топлю очі далеко за гори:
Я Галі не бачу. Зате є люте горе,
Мов тая гадюка, коло серця в'ється;
О, як йому тяжко, о, як воно б'ється!
Дарма топлю очі в крайнебо блакитне:
Для всіх воно ясне, ласкаве, привітне,
По ньому так пишно місяць красний ходе
І тисяча тисяч зірок за ним бродє;
Від нього ж на мене недолею виє;
Як гляну в крайнебо, серденько заніє,
Останню радість од серця одгоне,
Тумане очиці, душу горем томе;
Бо там за горою, де зіронька сяє,
Там, там моя мила голубка витає,
Закрилась від мене і небом, й горами,
А я тут zostався з горем та сльозами.
Туди ж мої очі, туди моя думка,
Де ти живеш, Галю, сердешна голубка!

**Володимир Дмитрович Коряк
(Волько Блумштейн)
1889 – 1937**

Коряк Володимир Дмитрович [справжн. – Блумштейн Волько; 2 (14).І.1889, м.Слов'янськ, тепер Донец. обл. – 22.ХІІ.1937, Харків] – укр. літературознавець і критик. За участь у с.-д. гуртках 1915 був засланий у Тургайський край. Після Лютневої революції в Росії К. повернувся в Україну. 1919-20 працював у Харкові і Києві в системі Наркомосу УРСР, 1921-24 у журн. „Шляхи мистецтва”, газ. „Вісті”. 1925-36 – професор Харків. ун-ту, зав. кафедрою історії укр. л-ри Ін-ту Тараса Шевченка. Був одним з керівників „Гарту”, Всеукраїнської спілки пролетарських письменників. Автор

книжок „До брами” (1913), „Українська державність і нова роль „Просвіт” (1918), „Тарас Шевченко” (1919), „Нарис історії української літератури” (1925), „Українська література. Конспект” (1928), „Нарис історії української літератури” (т.1-2), „Життя Тараса Шевченка”, „Селянський Бетховен. Творчість В.Стефаніка» (всі три – 1929), „В боях. Статті і виступи. 1925-1930” (1933) та ін. Праці К. позначені впливом вульгарного соціологізму. Незаконно репресований 1937. Реабілітований 1957.

Українська літературна енциклопедія. Т.3. К-Л – К.: «Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана», 1995. – С.10

**Трагічна доля талановитого літератора,
уродженця Слов'янська**

До числа талановитих й плідних літературознавців 20-30-х років ХХ століття належить Володимир Коряк. Незаконно репресований

1937 року як ворог народу, він був забутий на довгі роки. І тільки в кінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття його ім'я потроху почало повертатися до українського читача. Праці Коряка, колись надто поширені, в 30-50-і роки вилучені з бібліотек та навчальних закладів, тепер перетворились на бібліографічну рідкість, і є сьогодні в окремих примірниках у невеликій кількості бібліотек України.

Про цю забутість колись відомої людини Олекса Горбач сказав: «Перша марксистська «Історія української літератури» (в 2-х томах, Харків, 1927-29) Володимира Коряка ...забулася після арешту й розстрілу автора 1937-го р., що сьогодні навіть у Києві з трудом можна було серед знайомих розпитати примірник 1-го тому (титульний листок 2-го видання видерто!), а про 2-ий том (як і про інші Корякові монографії) вже й не чували; його примірник (без 1-го тому!) зберігся лиш у Німецькій Бібліотеці в Марбургу-Берліні. Аж у наші 10-иліття кагебівські архіви виявили його національність, соцпоходження, справжнє прізвище, партійно-енкаведівські закиди йому, як причини арешту й розстрілу і таки дату смерті».

Саме в Німеччині у 80-90-і роки ХХ ст. з'являються хоча й неповні, але маловідомі для українських дослідників дані про нашого співвітчизника. Крім названої роботи Олекси Горбача у Мюнхені вийшов біобібліографічний словник А.Лейтеса і М.Яшека, де на основі Корякової персональної анкети автори повідомляють біографічні дані В.Коряка, додавши й таке: «...за революційну діяльність був засланий у 1915-17 рр. у Тургайщину (Кустанайська область пн. Казахстану), з Ш.1917 р. визволений, за гетьманщини й денікінщини сидів по тюрмах (Вовча, Харків)...». Тут вказано, що народився В.Коряк у сім'ї службовця, у пізніших виданнях (О.Мусієнко) – в сім'ї купця у Слов'янську.

Зустрічаються розходження й у даті смерті: довідник «Письменники Радянської України. 1917-1987» вказує, що літературознавця не стало 12 квітня 1939 року (нагадаємо, що в пізніших виданнях дата смерті інша – 22 грудня 1937 року). До того ж, тут вперше повідомляється, що Коряк був членом КПРС.

Словник українських псевдонімів О.Дея подає, що В.Коряк – це псевдонім Володимира Блумштейна, а по батькові він – Григорович (!), свого часу уживав псевдонімів: Володимир Коряк, Аванті, Горський В., Кома, Літера, Avanti.

Маючи незакінчену середню освіту, В.Коряк багато часу приділяв самоосвіті, був людиною працездатною та наполегливою. Займався літературною роботою, працював в установах Наркомосу, в редакціях газет та журналів, у Держвидавці України, у вишах Харкова. Письменник входив до літературних організацій «Гарт» та ВУСПП, мав чимало літературознавчих праць. Працював професором Харківського державного

університету, де завідував кафедрою української літератури, а в Інституті імені Т.Г.Шевченка вів кабінет радянської літератури.

До речі, про Коряка, який знаходився у розквіті своїх творчих сил, згадує В.Сосюра в автобіографічному романі «Третя Рота». У 1920 р. в редакції газети «Вісті» в Харкові зустрілися двоє земляків з Донбасу: недавній боєць громадянської війни, початкуючий поет Володимир Сосюра і відомий літературний критик, редактор ряду видань Володимир Коряк. «Коряк – маленький і гостроносий, в довгій кавалерійській шинелі» з цікавістю слухав вірші молодого автора, «перебивав... захопленими вигуками», «дякував... за «гарні переживання» і порадив Сосюрі написати про пережите українською мовою. На другий день після розмови Сосюра приніс йому поему «Червона зима», яка стала першим серйозним твором молодого автора. І надалі творчі стосунки між Коряком і Сосюрою продовжилися: так, першу збірку Сосюри «Поезії», яка вийшла у Сумах в 1921 році, рецензував саме В.Коряк.

Трагічно склалася доля Володимира Коряка. Восени 1937 р. його було виключено з КП(б)У як «буржуазного націоналіста, що не побажав роззброїтися проти Радянської влади» (у лавах партії більшовиків перебував з 1920 по 1937 рр.). У кінці вересня 1937 р. на письменника відкрили «справу». Крім націоналізму йому приписували троцькізм (мабуть, за цитати з Троцького, з праць меншовиків Плеханова та Бухаріна), а також великим гріхом вважали «прославлювання трьох хоробрих письменників-комуністів в українській літературі»: В.Еллана-Блакитного, Г.Михайличенка, В.Чумака, що їх парткритика визнала «запеклими ворогами народу й шкідниками».

Ярослав Гординський у своїй праці «Літературна критика підсоветської України» (Львів, 1939 р.) подає такі дані: Коряка «виключили з партії, поновляючи, щоправда, з 1936 р. з суворою доганою й попередженням». А в «Літературній газеті» з'являються такі випадки: «Знахабнілий буржуазний націоналіст Коряк руйнував роботу критичної секції... Лишень 16.IV. організація виключила з членів Спілки письменників Коряка»; «12 років Коряк шкодив, а останні 3 роки відмовчується... Коряк, натхненний антирадянськими впливами, створив ворожу «теорійку» т. зв. «перших хоробрих»... Дворушник, що покірно постуপався, легко подискутувавши; він нібито вихваляв «ворогів», що кинули клич «геть від Москви»; його «Історія літератури» за змістом «шкідлива» і «ворожа»; він не хотів «порвати з своїми поглядами, що нічого спільного з марксизмом-ленінізмом не мають»; «калічив десятки тисяч школярів»; він був нібито послідовний апологет «буржуазного націоналізму» і т.д.

1 жовтня 1937 р. на квартирі В.Коряка було проведено обшук, господаря заарештували. В одній із заяв він «зізнався» в тому, що вів «контрреволюційну» роботу й визнав, що заслуговує на покарання.

21 грудня відбувся суд, який виніс найтяжчий вирок – розстріл. Наступного дня вирок було виконано.

Дружину письменника, Софію Лазарівну Коряк, заарештували 21 жовтня 1937 р. Як «помічника ворога народу» їй було винесено покарання – 5 років заслання до Караганди. На волі залишилися дві доньки: 22-річна Галина та 17-річна Оксана. Пізніше завдяки клопотанням дружини та Галини Володимирівни (були звернення до Верховного суду СРСР, особисто до М.С.Хрущова) відбулася реабілітація Володимира Коряка. Його ім'я повернулося в літературу.

Коли студент Слов'янського педуніверситету Анатолій Погорелов взявся за написання дипломної роботи про життя і творчість В.Коряка, то зіткнувся з головною трудностю: обмаль літератури про цю постать. У нагоді стали короткі статті із деяких довідників та енциклопедій, спогади Ю.Смолича „Розповідь про неспокій триває”, В.Сосюри (роман „Третя Рота”), В.Минка („Червоний Парнас”), стаття М.Хвильового „Соціологічний еквівалент”, невеликі згадки про літературного критика у підручниках з історії української літератури. Непогана стаття Олекси Мусієнка про Коряка побачила світ у „Літературній Україні” за 1991 рік. Цього ж року у видавництві «Радянський письменник» за його упорядкуванням вийшла книга «З порога смерті...: Письменники України – жертви сталінських репресій», де вміщено й розділ про В.Коряка.

А ще завдячуємо українській діаспорі, яка зберегла велику кількість імен українських письменників, в тому числі й ім'я В.Коряка. Це, перш за все, мемуари „Зустрічі і прощання” Г.Костюка зі США та вступне слово Олекси Горбача до перевиданих „Нарисів історії української літератури” В.Коряка у Мюнхені.

Молодий дослідник зі Слов'янська намагався віднайти сліди Коряка у місті, де народився літературознавець, але звернення до краєзнавчого музею, місцевого архіву, єврейської громади, відділу реабілітації нічого втішного не дали: жодного документа чи свідчення, пов'язаного з іменами Коряк чи Блумштейн у Слов'янську не було знайдено. Співробітники Служби безпеки України порадили звернутися до Харківського архіву СБУ. Але й звідти згодом надійшла негативна відповідь.

Наведений приклад свідчить, з якими труднощами стикаються ті, хто намагається дізнатися про цю постать у літературознавстві 20-30-х років минулого століття – Володимира Коряка. Радянська влада робила все можливе для того, щоб засуджену сталінським режимом людину народ знав якомога менше – після суду, а тим паче розстрілу, про неї поступово стиралася пам'ять. Дійсно, матеріалу про життя і творчість В.Коряка мало, а якщо й зустрічається, то він ще не систематизований. Його внесок у літературний процес ще як слід не досліджений, не говорячи про біографічні відомості письменника.

Рекомендована література:

Коряк Володимир. Нарис історії української літератури. I. Література передбуржуазна. – Харків, 1927: Фотопередрук з післясловом Олекси Горбача. – Мюнхен, 1994. – С.3-419

Коряк Володимир. Нарис історії української літератури. II. Література буржуазна. – Харків, 1929: Фотопередрук Олекси Горбача. – Мюнхен, 1994. – С.3-610

* * *

Горбач Олекса. Історія української літератури в марксистській концепції В.Коряка //Коряк В. Нарис історії української літератури: Фотопередрук з післясловом О.Горбача – Мюнхен, 1994. – С.103-111

Крижанівський С.А. Коряк Володимир Дмитрович //Українська літературна енциклопедія. Т.3. – К.: „Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1995. – С.10

Костюк Г. О. Літературно-мистецькі перехрестя (паралелі). – Вашингтон – К., 2002. – 416 с.

Костюк Г.О. Зустрічі і прощання. Т.1. – Едмонтон: Інститут українських студій, 1987

Лейтес Абрам, Яшек Михайло. Десять років української літератури (1917-1927), Т.1: Біобібліографічний Харків, 1928: Фотопередрук. – Мюнхен, 1986. – С.243-244

Музика В. Володимир Коряк //З порога смерті...: Письменники України – жертви сталінських репресій. Вип. I. – К.: «Рад. письменник», 1991. – С.261-262

Мусієнко О. Коряк Володимир //Літературна Україна. Ч.38. – 1991, 19 вересня. – С.8

Овчаренко І.М. Критик і літературознавець Володимир Коряк //Комуніст (Слов'янськ). – 1981. – 4 грудня

Письменники Радянської України: Біобібліографічний довідник /Авт.-упор. В.Коваль, В.Павловська. – К.: «Рад. письменник», 1988. – С.304-305

Погорелов Анатолій. Життя і творчість Володимира Коряка. Дипломна робота. – Слов'янськ, 2001 /З архіву Слов'янського державного педагогічного університету.

Слов'янськ: Хто є хто (Історія міста в особах) /Упор. В.Скрипник, Г.Жевжик. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2001. – С. 221

Володимир Коряк**Нарис історії української літератури.****I. Література передбуржуазна (1925)***(уринок)*

У «Молодику» Бецького взяли участь такі письменники: Квітка-Основяненко, Ієремія Галка (Костомаров), А.Могила, М.Петренко, А.Чужбинський, І.Левченко, І.Бодянський... Цей останній умістив епітафію на могилу останнього гетьмана («Кирилові Розуму»):

*Постій, козаче, не біжи!
Ось глянь на хрест! Читай, чия могила!
Останнього це гетьмана Кирила!
Присядь-же, брате, потужи!*

Петренко вмістив ліричну поезію «Вечір»:

*Схилившись на руку, дивлюся я
В вечірнє крайнебо, далеке й глибоке,
І чую – проситьсся душа моя
Туди, де потонуло в хмарках око.
І тьохка серце у мене,
І в очах стає темно й мутно;
Чого в душі моїй так зразу смутно;
Як подивлюсь, вечірнє небо, на тебе?
Покрите хмарами, мов хвилями, те море,
Що нишком мовиш в тишині?
Чи радість першую, чи тяжке горе
Ти леш самотному мені.
Чого, скажи, твоя журлива мова
Моїй душі не до відома?
І мова ся, і ся велика річ –
Для мене темна так, мов тая ніч.
Ти, може, мовиш те, що так, як хмари
Покрили крайнебо, краси твої,
Так потемніють дні мої
Без радощів і від людської кари!
А, може, те, що мій сирітський слід
Залеться на світі сльозою,
А доля зла й хмари бід
Ударють громом надо мною?
Тебе я не пойму й того, що далі буде;
А тільки тяжко так мені,
Неначе небо се і хмари сі
Мені схилилися на груди.*

Одна з поезій Петренка – «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю» – зробилася перше романсом, що його співано на панських господах, а згодом перейшла й у міщанство, нині її співається, як народню пісню.

Своє рідне місто виспівав у сентиментальному вірші:

Ось, ось Слов'янськ, моя родина...

(наводиться вірш, відомий нам сьогодні, повністю до слів «І серце

підорве журбою», стор. 356-357 – В.Ром.).

* * *

«Розвиток поміщицької літератури в Харкові притягав увагу тодішньої студентської молоді навіть і неукраїнського походження. Син багатого поміщика з Вороніжчини, Микола Костомаров (1817-1885), увійшов, буди студентом, у коло письменників, захопився студіюванням української мови й навіть пробував писати нею вірші...

Костомаров залишив спогад про коло харківських письменників:

«У цей час я споріднився з цілим гуртом молоді, таких же, як і я, відданих ідеї відродження української мови і літератури. Це були:

Корсун, юнак, вихованець харківського університету, родом із Таганрогу, син досить заможного поміщика; *Петренко*, бідний студент, родом з Ізюмського повіту, юнак меланхолійного характеру, що в своїх віршах завжди звертався до своєї родини, до своїх родинних відносин; *Щоголів*, студент університету, юнак із великим поетичним талантом, який, на жаль, рано зник; його жива уява найчастіше неслась у старе козацьке життя; *Кореницький*, сільський дякон; в його віршованій поемі «Вечерниці» помітний великий нахил до сатири і вплив «Енеїди» Котляревського; самий його твір написано тим самим розміром і складом, що й «Енеїду»; нарешті, семінарист *Писаревський*, син батюшки, що писав уже по-українському й видав драму «Купала на Івана». Цей юнак володів добре мовою, вірш його був правильний і звучний, але великого творчого таланту він не виказував. Корсун упорядив видання українського збірника («Сніп») і наповнив його віршами як власними, так і своїх співробітників; самому видавцеві належали віршовані оповідання, взяті з народнього вимислу про мандрування Христа з апостолом Петром по світу й про різні пригоди, що були з ними. Оповідання переказано правдиво, але цензура не дозволила друкувати ім'я Христа й апостола Павла, і Корсун мусив замінити їх на імена «Білбога» та «Юрка».

Я вмістив туди переклад декількох єврейських мелодій Байрона й трагедію «Переяславська ніч»... Слідом з'явився другий діяч відродження української літератури. То був *Бецький*, що почав готувати збірника, якого хотів заповнити статтями, писаними по-українському, або які мали відношення до України. Познайомившись зі мною, він виявив добре бажання збирати в єдине розкидані сили духовних діячів і скерувати їх до того, що мало місцевий етнографічний та історичний інтерес. Я зрадів такому появленню тому, що бачив у цьому зорю того літературного відродження, що давно стало моєю улюбленою мрією. В цей час я познайомився з Григорієм Федоровичем *Квіткою* й став частенько їздити до нього в село Основу недалеко від Харкова, де він жив у маєтку свого брата, сенатора, займав там невеликий будинок, що стояв окремо від панських будівель. Я дуже полюбив цього дідуся, що від щирого серця

любив свою народність; його дружина справила на мене приємне вражіння:

Вона не была родом з Украіны, але гаворыла з велікою любовіу про все украінське. Іноді я їздыв до нього з Бецькым, іноді – з Корсуном».

Тут яскрава выявлено це кола пісьменнікаў. Малюнок, паданый Костомаровым – ілюстрацыя да погляду на помішчыцкую літэратуру сучаснай марксістскай крытыкі. Осць што піше про неі В.Дорошенко:

«...Наше пісьменство зовсім не мужыцкае – ні тэмамі, ні зместам, ні дзячамі сваімі.

Почалось воно не як «мужыцкае» пісьменство, а як пісьменство такі панскае, пісьменство перадусім для панства (хоч-бі через тэ адно, што мужыкі былі неграмотні й не вмілі в масі сваіх не тэ пісаці, а й чытаці!), для культурнаі меншасці, але моваю тэго народа, до якога панства тэ належало. Осць й было відроджэння, і про цей яго змест і значіння дарэмна забываюць нашы сентыментальні народнікі». (Стор. 361-363).

Борис Абрамович Слуцький 1919 – 1986

Слуцький Борис Абрамович (1919-1986), рос. рад. поет. Член КПРС з 1943. Вірші Слуцького відмічені розмовністю інтонацій, демонстративною прозаїчністю мови; їхні теми – минула війна, суворі життєві будні; зб. «Память» (1957), «Работа» (1964), «Доброта дня» (1973), «Неоконченные споры» (1978).

Переклад з рос. з вид.: Советский энциклопедический словарь /Гл. ред. А.М.Прохоров. – М.: «Сов. Энциклопедия», 1986. – С.1226.

«Родился здесь и здесь хочу умереть...»

Борис Слуцький народився 7 травня 1919 року в невеликому на той час провінційному містечку Слов'янськ Харківської губернії. Це був нелегкий рік громадянської війни, коли влада на місцях ще не скрізь була в руках більшовиків, відчувалась невизначеність в політичних та економічних питаннях України. Борис був первістком у вже немолодої єврейської родини: татові було 33, мамі – 28 років.

Батько – Абрам Наумович – мав невелику освіту („Я все институты прошел ...мимо”), працював у торгівлі і був основним годувальником сім'ї. Мати – Олександра Абрамівна – у свій час закінчила гімназію, любила поезію та музику, деякий час навіть викладала музику місцевим дітям. У 1922 році, коли Борису було 3 роки, сім'я зі Слов'янська переїздить до Харкова.

Як відомо, уже на той час Харків був значним промисловим, літературним, науковим та театральним центром України, який зіграв визначальну роль у громадянському становленні багатьох відомих пізніше особистостей, в тому числі й Бориса Слуцького. З батьками, будучи школярем, активним піонером, а пізніше й комсомольцем, Борис разом з братом Юхимом (згодом у нього з'явиться сестра Марія) часто провідував бабусю по маминій лінії, яка проживала в курортному Слов'янську.

І ще одна ниточка пов'язувала сім'ю Слуцьких з нашим містом: за господарством та дітьми доглядала жінка, яка нещодавно переїхала до них зі Слов'янська. Чимало дивного було в її житті. Від народження вона була Марією Тимофіївною Литвиною. Чимало років працювала економкою в самотнього начальника слов'янської пошти, який перейменував її в Ольгу Миколаївну і, оформивши з нею шлюб незадовго до своєї кончини, дав їй прізвище Фабер. Чи то революційні події, чи інші життєві негаразди змусили її залишити дім і майно у Слов'янську, що дісталися їй від чоловіка, й вона поселилася у Слуцьких. Формально вона була домогосподаркою, а пізніше, відмовившись від оплати за свою працю, стала просто членом їхньої родини. Дорослі називали її Ольгою Миколаївною, а діти ласкаво – Анею. Вона готувала їжу, обшивала, збирала дітей до школи, ночувала з ними в одній кімнаті. І, зовсім не задумуючись над цим, вона їх виховувала: давала уроки людської доброти, активної участі у долі інших, залучала до праці.

І все ж визначальну роль у всебічному становленні Бориса Слуцького, як згадують літературні критики та біографи поета, відіграли його батьки. „Отец заповедал правила, но мать завещала гены...”, – так пізніше скаже сам Борис Абрамович.

Батько недостатньо заохочував дітей до навчання, вважаючи, що достатку в сім'ї можна досягти чесною та наполегливою працею й без освіти. Але вимагав від дітей дотримання твердих етичних правил, одне з яких згадав молодший брат поета Юхим: „Ніколи не можна робити того, що не можна робити”. Й інші настанови були такого ж плану: про необхідність праці, виконання обов'язків, бути чесними перед людьми та собою, повага до закону та до старших і т.п. Батьківські заповіді були суворі та справедливі – їх Борис Слуцький проніс через усе життя.

Мати звертала серйозну увагу на естетичне та духовне виховання дітей. Незважаючи на тісноту та убогість життя, в кімнаті було піаніно, і діти, крім звичайної школи повинні були відвідувати музичну: Борис залишив її після 5 класу („Я не давался музиці. Я знав, що музика моя – совсем другая...”). Брат Юхим пройшов весь курс музичної школи. Мати робила все можливе, щоб Борис вивчив давньоєврейську мову; незважаючи на матеріальні труднощі, для хлопчиків було найнято вчителя англійської мови. Всі троє дітей Слуцьких отримали вищу освіту.

У 1937 р. Б.Слуцький вступає до Московського юридичного інституту, а пізніше – й до Літературного інституту. „Целый год подряд гордился тем, что получаю две стипендии – писательскую и юридическую”, – згадував пізніше поет. Закінчивши повний курс МЮІ, він не пішов на державні іспити: так і не отримав диплом юриста. Зате з великим бажанням закінчив Літінститут – було це влітку 1941 року.

У роки війни деякий час служив військовим слідчим – знадобилася, хоча й не завершена, юридична освіта. 3 грудня 1942 р. – на посаді

батальйонного політрука. З червня 1943 і до серпня 1946-го – у складі політвідділу 57-ї армії бере участь у звільненні України (в тому числі – рідного Харкова), Молдавії, деяких європейських країн. З армії Б.Слуцького комісували і визнали інвалідом II групи – дала знаки контузії. Колишній офіцер повертається до Москви.

Нелегкими видалися в житті Слуцького післявоєнні роки. В автобіографії він писав: „Эти годы, послевоенные, вспоминаются серой, нерасчлененной массой. Точнее, двумя комками. 1946-1948, когда я лежал в госпиталях или дома на диване, и 1948-1953, когда я постепенно оживал. Сначала я был инвалидом Отечественной войны. Потом был непечатающимся поэтом. Очень разные положения. Рубеж: осень 1948 года, когда путем полного напряжения я за месяц сочинил четыре стихотворных строки, рифмованных». Слід пояснити, що фронтовик переніс дві трепанації черепа – головні болі вдалося притишити, але не припинити зовсім, так вони і супроводжували поета всі останні роки його життя.

Згодом приступає до роботи – працює в радіокомітеті, займається перекладами, все активніше звертається до поетичної творчості. Його вірші з'являються в багатьох журналах, ряді центральних газет. У кінці 1957 року вийшла його перша книга – збірка поезій „Память”. У цьому ж році його прийняли до спілки письменників СРСР.

Уже на початку поетичного шляху Б.Слуцького рецензенти та літературні критики високо відгукувалися про його твори, хоча, звичайно, було достатньо і критичних зауважень. Особливо цінував поет високу оцінку його творчості відомого літератора Іллі Еренбурга: „Что меня привлекает в стихах Слуцкого? Органичность, жизненность, связь с мыслями и чувствами народа. Он знает словарь, интонации своих современников. Он умеет осознать то, что другие смутно предчувствуют. Он сложен, и в то же время прост, непосредствен...”.

З друку виходять його наступні книги: „Время” (1959), „Сегодня и вчера” (1961), „Работа” (1964), „Современные истории” (1969), „Годовая стрелка” (1971), „Доброта дня” (1973), „Продленный полдень” (1975), „Неоконченные споры” (1978). 1991 року побачило світ найбільш повне видання творів Б.А.Слуцького „Собрание сочинений» у 3-х томах (Москва, вид-во „Художественная литература”).

У лютому 1977 р. помирає дружина Б.Слуцького Тетяна Борисівна Дашковська, з якою поет прожив 20 років. Він тяжко переживає цю непоправну втрату: впадає в душевну депресію. Останні 9 років свого життя він провів у лікарнях, у пустій квартирі, усілякі зустрічі відмінював: нікого не хотів бачити. Муза його покинула – вірші не писав. Помер Б.Слуцький 23 лютого 1986 р.

На жаль, місто Слов'янськ, його люди та історія не увійшли в творчу спадщину поета, та й доля більше не приводила його у наші краї. Але в

автобіографіях, у довідниках та енциклопедіях біля імені відомого російського поета Бориса Слуцького стоять слова: „Народився в місті Слов’янську Донецької області (Україна)”.

Рекомендована література:

Слуцкий Борис. Собр. соч. в 3-х томах /Сост. и ком. Ю.Болдырева.

Т.1. Стихотворения.1939-1961. – М.: «Худ. лит.», 1991.

Т.2. Стихотворения. 1961-1972. – М.: «Худ. лит.», 1991.

Т.3. Стихотворения. 1972-1977. – М.: «Худ. лит.», 1991.

* * *

Болдырев Юрий. „Выдаю себя за самого себя...”: Вступ. статья /Слуцкий Борис. Собр. соч. в 3-х томах. Т.1. Стихотворения.1939-1961. – М.: «Худ. лит.», 1991. – С.5-22

Оклянский Юрий. Счастливые неудачники: Биографические рассказы и повести о писателях. – М.: «Сов. писатель», 1990. – с. 295-349.

Романько В. Борис Абрамович Слуцкий: Буклет. – Слов’янськ, 2009. – 300 прим.

Романько В. Поет Борис Слуцкий – уродженец Слов’янська //Донеччина. – 2009. – 8 травня;

Романько В.І. Поет Борис Слуцкий – уродженец Слов’янська //Місто моє, ти для мене єдине: Зб.– Слов’янськ, 2009. – С.72-76

Борис Слуцкий

* * *

Жалкой жажды славы – не выкажу –
Ни в победу, ни в беду.
Я свои луга еще выкошу.
Я свои алмазы – найду.

Честь и слава. Никогда еще
Это не было так далеко.
Словно сытому с голодающим
Им друг друга понять нелегко.

Словно сельский учитель пеня,
Сорок лет голоса ищу.
И поганую доблесть терпения,
Как лимон – в горшке ращу.

* * *

Солоно приходится и горько.
Жизнь – как черноморская вода.
Слышу, тонущий товарищ: «Борька!» –
криком мне кричит, как и тогда.

Он захлебывается. Он бы плакать
стал. Но не хватает сил.
Оба не умеем плавать –
Я и тот, кто помощи просил.

Как мы далеко тогда заплыли!
До чего там было глубоко!
До чего нам не хватало прыти!
До чего нам было нелегко!

Горького с соленым перепившись,
наглотившись на всю жизнь,
этот черновик не перепишем:
сколько можешь, на воде держись!

Сколько можешь, слушай крики друга
и плыви на помощь, не зевай,
и уже слабеющую руку,
сколько можешь, подавай!

* * *

Хочу умереть здесь
и здесь же дожить рад.
Не то, чтобы эта весь,
не то, чтобы этот град
внушают большую спесь,
но мне не преодолеть
того, что родился здесь
и здесь хочу умереть.
Хочу понимать язык
соседа в предсмертном бреду.
Я в счастья к нему привык
и с ним буду мыкать беду,
чтоб если позвать сестру
в последнем темном бреду,
то прежде, чем умру,
услышать: «Чего там? Иду».
Необходимо мне,
чтобы на склоне дней
береза была в окне,
чтобы ворона на ней,

чтоб шелест этой листвы
и грай услышались мне
в районной больнице Москвы,
в родимой стороне.

Давай пойдем вдвоем

Уже давным-давно,
в сраженье ежедневном,
то радостном, то гневном,
мы были заодно:

делили пополам
все то, что получали,
удачи и печали,
прогулки по полям,

победы, и посты,
и зорьку, что алела.
Как у меня болело,
когда болела ты!

Все на двоих! Обид –
и тех мы не дробили.
Меня словно избили,
Когда тебя знобит.

Смущаясь и любя,
без суеты и фальши,
я вновь зову тебя:
пойдем со мною дальше!

* * *

Хорошо бы, жив пока,
после смерти можно тоже,
чтобы каждая строка
вышла, жизнь мою итожа.

Хорошо бы самому
лично прочитать все это,
ничему и никому
не передоверив это.

Можно передоверять,
лишь бы люди прочитали,
лишь бы все прошло в печать –
мелочи все и детали.

* * *

Я учитель школы для взрослых,
Так оттуда и не уходил –
От предметов точных и грозных,
От доски, что черней чернил.

Даже если стихи слагаю,
Все равно – всегда между строк –
Я историю излагаю,
Только самый последний кусок.

Все писатели – преподаватели.
В педагогах служит поэт.
До конца мы еще не растратили
Свой учительский авторитет.

Мы не просто рифмы нанизывали –
Мы добьемся такой строки,
Чтоб за нами слова записывали
После смены ученики.

Отечество и отчество

- По отчеству, – учил Смирнов Василий, –
их распознать возможно без усилий!

Фамилии сплошные псевдонимы,
а имена – ни охнуть, ни вздохнуть,
и только в отчествах одних хранимы
их подоплека, подлинность и суть.

Действительно: со Слуцкими князьями
делю фамилию, а Годунов –
мой тезка, и, ходите ходуном,
Бориса Слуцкого не уличить в изъяне.

Но отчество – Абрамович. Абрам
отец, Абрам Наумович, бедняга.
Но он – отец, и отчество, однако,
я, как отчество, не выдам, не отдам.

Лошади в океане

Илье Эренбургу

Лошади умеют плавать,
Но – не хорошо. Недалеко.
«Глория» – по-русски – значит «Слава». –
Это вам запомнится легко.
Шёл корабль, своим названьем гордый,
Океан стараясь перевозмочь.
В трюме, добрыми мотая мордами,
Тыща лошадей топталась день и ночь.
Тыща лошадей! Подков четыре тыщи!
Счастья всё ж они не принесли.
Мина кораблю пробила днище
Далеко-далёко от земли.
Люди сели в лодки, в шлюпки влезли.
Лошади поплыли просто так.
Что ж им было делать, бедным, если
Нету мест на лодках и плотах?
Плыл по океану рыжий остров.
В море в синем остров плыл гнедой.
И сперва казалось – плавать просто,
Океан казался им рекой.
Но не видно у реки той края,
На исходе лошадиных сил
Вдруг заржали кони, возражая
Тем, кто в океане их топил.
Кони шли на дно и ржали, ржали,
Все на дно покуда не пошли.
Вот и всё. А всё-таки мне жаль их –
Рыжих, не увидевших земли.

1950 г.

Наталія Омелянівна Кащук

1937 – 1991

Кащук Наталія Омелянівна – укр. рад. письменниця, перекладачка. Член КПРС з 1964. Закінчила 1959 Київ. ун-т. Працювала у вид-ві «Дніпро», Політвидавці України, журн. «Україна». Друкується з 1953. Перша книжка – зб. віршів «Весняне пробудження» (1959). Ліризм поетичного таланту К., схильної до жанру елегії, до філос. роздумів про світлі й темні сили в житті, відтворено у збірках «Переднівок» (1968), «Світлодення» (1974), «Обереги» (1979), «Вічний вогонь» (1980), «Високе Відродження» (1986), «Яріль» (1987), «Самоцвіти» (1989).

Причетність автора до внутр. світу своїх героїв, здебільшого сучасників, визначає емоційну домінанту повісті «Рудана» (1977), багатьох оповідань (зб. «Озимина бринить», 1981). Змістовою простотою і задушевністю викладу позначені докум. повісті про двічі Героїв Соц. праці М.Савченко («Щедрість», 1971), П.Желюка («Золоті жнива», 1977) та ін.

Автор збірок нарисів «Земна орбіта» (1972), «Веселкова брама» (1978), зб. статей, оповідей, спогадів «Сонячний камертон» (1984). Переклала з рос. мови повість «Матір людська» В.Закруткіна (1974). Окремі твори К. перекладено рос., білорус., груз., вірм., кирг., болг., чес., словац., англ., нім. та ін. мовами.

Член Спілки письменників СРСР з 1968 р.

За вид.: Українська літературна енциклопедія. В 5 тт. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П.Бажана, 1990. – Т.ІІ: Д. – К. – С. 438.

«Ширяв над Дінцем потривожений птах...»

Народилася Н.О.Кащук 25 жовтня 1937 року в місті Слов'янськ на Донеччині. Їхня сім'я, за спогадами самої поетеси, проживала в районі содового заводу, який довгий час був одним з найбільш потужних промислових підприємств не тільки донецького краю, а й всієї України. А коли розпочалася війна, будинок, у якому проживали, був зруйнований німецькою бомбою, діти переболіли на скарлатину, і сім'я (мама з двома донечками – Олесею й Наталією та сином Юрою) з великими труднощами переїздить до Кам'янець-Подільська. Там, у бабусі, Наталя з рідними й проживала, там у 1954 році закінчила середню школу.

Навчалася спочатку на філологічному факультеті Чернівецького університету, а згодом – у Київському університеті, який закінчила у 1959 р. Працювала на будовах Криворіжжя муляром-бетонницею, пізніше – редактором у видавництві „Дніпро” та Політвидаві України, кореспондентом журналу „Україна”.

Вірші почала писати в ранньому віці, навчаючись у школі. Друкувалася в періодичній пресі, а згодом почали виходити її поетичні книги.

У її творчому доробку близько десяти поетичних збірок. Вагоме слово сказала наша землячка і в прозі: документальні повісті „Щедрість” (1971) та „Золоті жнива” (1978), збірки нарисів „Земна орбіта” (1972), „Веселкова брама” (1978), „Озимина бринить” (1981); художня повість „Рудана” (1977). У перекладі російською мовою вийшли книги „Рудана” та „Древо добра”, киргизською – „Вірші”. Виступала також як перекладач з білоруської мови, за що уряд цієї республіки нагородив її Почесною грамотою Президії Верховної Ради Білоруської РСР. За літературну творчість має ще одну високу відзнаку – орден „Знак Пошани”. Член Спілки письменників з 1968 року.

Незважаючи на тяжку хворобу (перенесла кілька операцій на серці), Наталія Кащук до останніх днів свого життя знаходилася в рядах активних літераторів України.

Померла у Києві влітку 1991 року на 54 році життя.

У некролозі, вміщеному у газеті „Літературна Україна” за 11 липня 1991 року, сказано: „Незважаючи на тяжку хворобу, вона до останніх днів свого життя жертвовно служила літературі, активно, безкорисливо втручалася в усі процеси розвитку літератури. Її любили колеги по перу, друзі, читачі.

Світла пам’ять про Наталю Омелянівну Кащук – відому в Україні й за її межами поетесу і прозаїка, людину порядну, чуйну й талановиту, назавжди залишиться в наших серцях”.

Довгий час із відомою землячкою листувалися учні літературно-краєзнавчого гуртка Святогірської середньої школи, що на Донеччині, де директором школи, а заодно і керівником гуртка був учитель української мови та літератури, відомий краєзнавець Іван Микитович Овчаренко. В архівах цього музею зберігаються листи від Н.Кащук, фото, книги з дарчими написами. Приведемо текст одного з листів відомої поетеси своїм землякам на Слов’янщину, датований 16 березня 1981 року.

„Добрий день, дорогі друзі!

Навіть не знаю, що відповісти на Ваше прохання, адже із Слов’янська наша родина, власне, мама з нами трьома виїхала, коли мені було чотири роки як почався голод, всі речі з дому вже були проміняні на харчі і ніяких засобів до життя не залишилося. Отож ми й поїхали до бабусі в Кам’янець-Подільський.

Як щось казкове, пригадую наш дитячий садок – він, здається, таки в селищі содового заводу і був. У затінку дерев – дитяча залізниця, ми дуже любили гратися на різнокольорових лавицях іграшкових вагонів. Казкова була і ялинка: моя сестра Леся танцювала на святі танок „Лопушки”, а наша молодша група була польовими квітами. Мама вночі лагодила мені костюм – зелений верх, синя з вирізами зубчиками спідничка, вінок волошок – на голову. Здається, саме на цей, 1941 Новий рік, була в нас і велика ялинка вдома, і вранці під ялинкою на мене, як на брата та сестричку, чекали подарунки. Мені випала омріяна лялька з в'язкою пряників на руці.

Тоді ще фабричних іграшок було обмаль, в магазинах продавали здебільшого керамічні голівки ляльок, а тулуб, руки, ноги треба було злагоджувати самим. Мама добре шила, от і пошила мені тоді велику ляльку, вбрала її в одне з моїх платтячок, з яких я вже виросла...

А потім все обірвала війна. Ми того літа: і Леся, і я, і брат Юрко перехворіли на скарлатину. З лікарні повернутись було нікуди – од нашого дому в заводському селищі залишилась купа руїн: результат прямого влучання фашистської бомби. Мама деь найняла куток, де ми ото й перебивалися...

Мало не два місяці добиралися до Поділля. Позаду залишився розбомблений вокзал Харкова, парадні сходи обривалися в порожнечу, у нагромадження цегли й покрученого заліза; потім спалена Полтава...

З Донбасу, родом з Дебальцевого, і той хірург, що 1977 року порятував мені життя. Адже злигодні воєнних літ не минулися безслідно багатьом з нашого покоління – вони далися взнаки різними недугами потім. От і мені довелося двічі оперувати серце. Геннадій Васильович Книшів, нині доктор наук, завідуючий клінікою серцевої хірургії, теж знає Донбас воєнних літ, щоправда, пам'ятає його краще, бо на три роки старший за мене.

Посилаю Вам і свої книги. Вони доповнять, мабуть, те, що оце написала.

Бажаю Вам усього найкращого, а насамперед мирного неба!

Здоров'я, щастя долі, успіхів у житті, юні мої друзі!

Наталя Кацук.

16 березня 1981 року”.

Наталя Кацук любила життя, вважала людську працю основою щастя:

Ми знали єдине: що формула

поля й землі

І формула хліба – то формула

щастя людського.

Наша землячка відвідала багато міст колишнього Радянського Союзу, мала чимало знайомих, близьких друзів – людей різних національностей. Образи деяких з них відбилися у її поезіях. Так, вірш «Освячення» поетка

присвятила киргизькому поетові Суюнбаю Аралієву, який влітку 1943 року «кров'ю стікав у донецьких степах»:

*Ширяв над Дінцем потривожений птах,
Кривавились ягоди в тернях шипшини.
На грім канонади брів степом хлопчина,
Блукало голодне дівча в солонцях...
І терня, і степ – це була Батьківщина,
Солдатською кров'ю здобута в боях.*

Добрі відгуки про творчість Н.Кащук, спогади про її нелегку долю сказали чимало літературних критиків, колег по перу. Так, письменник Михайло Шевченко писав про її раннє дитинство, пов'язане з містом Слов'янськ, звідки їй випала нелегка дорога до вершин літературної майстерності: „Страшна війна принесла їй тяжкий хрест сирітства, голод і пам'ять страху перед гримучим металом”.

Поет і громадський діяч Дмитро Павличко високо відгукнувся про поетичну творчість нашої землячки: „Наталя Кащук створила в нашій поезії глибоко правдивий і неповторний образ ліричної героїні, образ жінки, перейнятої однаковою мірою як своїми особистими, так і громадянськими боліннями, образ жінки, принадливої не тільки ніжністю, а й розумом, яка не скаржиться на життя, що не раз оберталося до неї драматичною стороною, а намагається сама в ньому знайти красу й силу людяності. Ясна печаль пронизує її найкращі твори, печаль, з якої добувається воля до життя...”.

Борис Олійник сказав, що Н.Кащук „стала одним з тих поетів, які визначають обличчя сучасної української поезії”, а Галина Гордасевич назвала її вірші – «чистим озером, в якому відбивається весь навколишній світ». На сторінках газет зустрічаємо й таку характеристику її творчості: „Переважна більшість віршів засвідчили про те, що в літературі Наталя Кащук – особистість не випадкова, зі своїм вразливим і спостережливим світовідчуттям, розумінням краси і таїни слова”.

Наша землячка жила любов'ю до людей, до поезії, до життя. Такою вона залишиться в нашій пам'яті. А її творчий доробок, як мріяв добре знаний наш земляк-краєзнавець І.М.Овчаренко, «гідно увійде в літературно-мистецьку спадщину нашого краю».

Рекомендована література:

Гордасевич Г. Гармонія радості і печалі //Гордасевич Г. Силуети поетес: Літературні портрети. – К.: «Рад. письменник», 1989. – С.76-94

Йовенко С. До побачення, світла жінко!.. //Літературна Україна. – 1991. – 11 липня

Мороз Л.З. Кащук Н.О. //Українська літературна енциклопедія. В 5 тт. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П.Бажана, 1990. – Т.ІІ: Д. – К. – С. 438.

Овчаренко І.М. Лист Наталії Кащук //Овчаренко І.М. Кризь далеч

років: Письменнику в нашому краї. – Слов'янськ: «Печатный двор». – С.92-93

Сливинський О. «...Зблисне і моя душа» //Київ. – 1988. – №7

//Літературна Україна, 1991. – 11 липня

Ясна її печаль: До 60-річчя Н.О.Кащук //Вісті (Слов'янськ). – 1997. – 23 жовтня

Наталія Кащук

Родовід

Чи проклянуть пагони
В теплій ріллі,
Чи над полем смарагдовим
Злива пролине,
Стрепенусь, мов і я –
Спрагла грудка землі,
І до сонця я прагну –
Зелена стеблина.
Карим усміхом
Вишня заблисне в саду,
Залепечуть пелюстки
На тарелі огнисто.
Я той корінь,
Що живить цвітінь молоду,
Мертву глину то я
Перетворюю хистом.
Наді мною здіймалися
Меч і канчук.
Як, питаєш, долали
Яничара і обра?
Тато мій, як і дід,
Зроду звався Казчук,
А село їх черкаське
Називається Добра.

Вічний вогонь

Ми й досі обертаємось услід
За кожним сивим воїном-солдатом,
Бо серце досі по десятках літ
Вибурухе нестримним болем: "Тато!"
Ці добрі руки, ці розкрилля брів –
Як марили ми ними, як чекали...
Вони у снах солдаток-матерів,

Вони – навічно над огненным валом,
Що ринув з моря праведної мсти,
Знімаючи фашистську тлінь ядучу...
І знов життя звело круті мости,
З'єднавши сиві од пожарищ кручі...
До лав армійських наші йдуть сини,
Онуки ветеранів – юна повінь.
Ми ненависть до чорних сил війни
Передаєм у генетичну пам'ять.

* * *

Твій скальпель. І моє перо.
Страждання. Віра. Зло. Добро.
Необорима бистрина.
Днів миготіння пелюсткове
І дивовижна таїна
Оживлення і серця, й слова.
Тоді німіє крижана
Ворожа вічність. І єдна
Перо і скальпель крапля крові.

* * *

Де ти ходиш? Де ти топчеш трави?
Де звучать твої пісні?
У глибокі чисті води ставу
Зорі задивилися ясні.
Вплив місяць. Пахне матіола.
Вітер з осокою гомонить.
Через гори, через сині доли
Чи почувеш ти мене в цю мить?
Прийде день, і знову ніч настане –
Думкою про тебе я живу...
Вперше я тебе своїм коханим
І своїм натхненням назову.

* * *

Нашою околицею,
Що зветься Нивки,
Йдуть собі дві дівчини,
Цокають підківки.
Тепло усміхаються
Вслід їм перехожі,
З вікон задивляються,

Бо ж дівчата гожі!
По сніжку рипучому
В білому кожушку,
Йде посеред вулиці
Молода із дружною.
У вінку весільному,
Пишна, наче ружа,
Вітер, налітаючи,
Стрічками ворушить.
Злива їхня райдужна
Падає на плечі.
Мовкне зачарована
Вулична малеча.
Спалахнули іскрами
Снігові замети.
Молоду побачити –
Радісна прикмета.

* * *

То мить була. Побіля сивих веж,
Мурованих прадавніми майстрами,
Згадала я твої кохані руки,
Від доторку яких співає камінь,
А я, жива, німію і мовчу,
І тільки сльози, радісні і чисті,
Невтримно ринуть на твої уста,
Виповідають те, що каже серце...
Вечірній світе, і вечірня зоре,
І сиві мури, – перед вами стоя,
Сповідуюсь у дивнім почуванні:
Коханий. Десь живе. Сміється. Ходить.
На цій землі. Під цим вечірнім небом.
І ти йому сіяєш, добра зоре.
І то вже щастя і моя відрада.
Я плачу, прихилившись до каміння.
То світлі сльози. Я щаслива, любий.

Міщенко Володимир Іванович 1937- 2008

Народився 3 грудня 1937 р. в м. Слов'янську на Донеччині. Закінчив історико-філологічний факультет Донецького педагогічного інституту.

Автор поетичних збірок «Таємниця осіннього листя», «Квітневі телеграми», «Незабутні адреси»; повісті «Не забудь мене».

Член Національної спілки письменників України з 1982 р.

За вид.: *Письменники України: Біобібліографічний довідник.* – К.: «Укр. письменник», 2006. – С.271

«О Слов'янську, мій пташе блакитний...»

До когорта відомих земляків, життя і сили яким для нелегких життєвих доріг дала Слов'янщина, належить і відомий український письменник Володимир Іванович Міщенко. Газета "Літературна Україна" відмічала, що "внесок Володимира Міщенка в українську літературу значущий філософським осмисленням життя, блискучою стилістичною майстерністю, світоглядною цілісністю, яка ґрунтується на глибинному розумінні літературного процесу та фундаментальних, енциклопедичних знаннях".

З письменницьких довідників та літературних енциклопедій можна дізнатися про те, що Володимир Міщенко народився 3 грудня 1937 року в Слов'янську. Хоча в деяких періодичних виданнях зустрічаємо відомості про те, що майбутній поет з'явився на світ в селі Банному, поблизу Святих Гір. Мені пощастило листуватися з Володимиром Івановичем, і в одному з листів він підтвердив своє народження саме у Слов'янську. А далі повідомляв: *"Наша родина (мати Катерина Кирилівна, старші сестри Раїса та Ліна) мешкала в Слов'янську до 1948 року. Батька Івана Івановича Міщенка майже не пам'ятаю, він загинув на фронті 1942 року. Ми жили поблизу залізничної станції (автобусна зупинка "Восьмиквартирна"). Час від часу переїздили в сусідні села (Прелєсне, Винулівка, Билбасівка). Це залежало від того, де надавали роботу нашій матері-вчительці. У 1948 році її призначили директором Баннівської (Святогірської) школи-санаторію. Так ми опинилися в Банному. Там я*

закінчив школу, звідки поїхав у Донецьк і вступив до педагогічного інституту (1954)".

У Слов'янську майбутній поет прожив свої перші одинадцять років (1937-1948). А у своїй поетичній творчості значне місце відвів дорогим серцю рідним місцям. Так, Слов'янськ періоду війни поет оспівує у вірші "Де содовий дихає в хмари..." (Із збірки "Незабутні адреси", Харків, вид-во "Промінь", 1982). У самій назві уже згадано один із промислових велетнів, який тоді діяв у Слов'янську – содовий завод. Воротами міста був залізничний вокзал, поруч з яким знаходилася батьківська оселя. Але війна, розпочата у червні 1941-го року, відібрала в автора, як і в тисяч інших дітей, дитинство, до багатьох не повернулися з фронту батьки.

Місце народження, Слов'янськ, для поета, це "ранок" його життя; місто він ласкаво й поетично називає "мій пташе блакитний".

З дитинства залишилися в пам'яті руїни, "з бомбування осліплий вокзал.../ Біля скверу, де пуста руїна, – /Мовчазний Кобзаря п'єдестал". Біль за спустошений рідний край передається в словах: "Рідне місто! /В суворій мовчанці /Ти стояло, немов інвалід". Навіть природа – у сумному стані: "А довкола – зітхання акацій", цього степового "донецького дерева" (В.Сосюра). Це враження від 1943 року – майбутньому авторові було тоді майже шість років. Але поступово загоювалися військові рани, у чому заслуга роботящих земляків-слов'янців:

*Одягалось повільно та вперто
В риштування асфальти і брук.
І тебе врятували від смерті
Мозолі напрацьованих рук.*

Поклоніння рідному краю знаходимо ще в одному з віршів В.Міщенка – "У Слов'янську" (із збірки "Таємниця осіннього листя", Київ, "Рад. письменник", 1972). Прекрасні велетні природи – дуби та осокори, ці "замислені слов'яни", "велетні-божани", у рідному місті зростають "під вілх задумані пісні", "під шум слов'янської калини". Відвідавши батьківщину, ще раз оглянувши таку красу, поет завершує вірш такими словами: "І я відчув себе дитинно / І уклонився цим дідам".

Один з кращих сонетів В.Міщенка – "Спинилась ніч на Карачунгорі..." – теж присвячений дитячим рокам, проведеним у Слов'янську.

Наступні одинадцять років Володимира Міщенка пройшли в іншому прекрасному місці Слов'янщини – в селі Банному (тепер – Святогірськ), поруч із Сіверським Дінцем та Святими Горами – це 6 років навчання в школі та 5 років в педінституті. Згадуючи своє дитинство, він писав: "Наша сім'я мешкала в ті далекі п'ятдесяті роки на вулиці Жовтневій у Банному, це поряд з лісовою санаторною школою. Хата наша була стара, довоєнна. Номера її, на жаль, не пам'ятаю..." . Хоча в іншому листі уточняв: "...здається таки, що її номер 45. Ми з Банного виїхали всією сім'єю десь у 1959 році. Жили в Краматорську, Горлівці, Донецьку, так що

не дивно, що всі цифри в голові переплуталися".

Роки з 1948 по 1954 пов'язані зі шкільними товаришами, разом з якими осягали науку в місцевій Баннівській школі. Сам поет пізніше писав: *"Спогади про ті роки – надзвичайно яскраві та барвисті. Весь вільний від шкільних занять час я з друзями проводив на мальовничих берегах Дінця. Часом видряпувалися на крейдяні крутосхили правого берега річки, любили блукати в монастирських печерах, де, за переказами, була й так звана "кімната тортур", у якій нібито карали колись єретиків. Це збуджувало фантазію, викликало в уяві моторошні картини середньовіччя... Подейкували, що існувала тут одна з печер, що вела під Дінець, пізніше її начебто засипали.*

Чарівна природа Святих Гір – таємничі діброви, запашині луки, піщані кучугури лівого берега Дінця, могутні крейдяні сосни на скелях правобережжя – усе це схиляло до ліричних роздумів, мимоволі налаштовувало на поетичний лад. Уже в п'ятому класі я почав складати римовані рядки".

У ті роки до Святогірська на відпочинок приїздило багато відомих людей, серед яких були письменники, журналісти, художники, артисти. У селищі Банному проживала тоді ще маловідома поетеса Лідія Колесникова. Подією для десятикласника місцевої школи став виступ перед відпочиваючими та місцевим населенням відомого українського поета Володимира Сосюри. Володимир Міщенко згадував: *"Йшов 1954 рік. На центральній вулиці Банного, біля входу до клубу, одного дня з'явилася афіша, що сповіщала про майбутній виступ поета. У призначений час я був на місці. Глядацький зал одного з корпусів Лісового будинку відпочинку був заповнений щерть. Я примостився десь поблизу вхідних дверей.*

Коли В.Сосюрі надали слово, зал вибухнув оплесками. Володимира Миколайовича тут добре знали, як свого, адже він, як і всі присутні, був сином донецького краю, вихованим у простій робітничій сім'ї.

...Сам я почав писати вірші, навчаючись у Баннівській школі. Аматорство поступово переросло в потребу душі. А справжній, непереборний потяг до поезії я відчув саме тоді, коли до нас, у Святогірськ, завітав Володимир Миколайович".

Слід сказати, що все своє свідоме життя Володимир Міщенко з любов'ю згадував Святогір'я, своїх вчителів та шкільних товаришів, листувався з краєзнавцем Іваном Овчаренком та автором цих рядків. *"Кислиці... Сосни крейдяні... /Тетянівка, Дінець... / Дорога стелиться мені /У юність напрямць".* Це початок його "Балади про висоту", де мова йде про прогулянку з друзями берегами Дінця – *"Ми йшли утрьох: /Вадим Киркач, я й Віктор Курінний".*

З 1954 по 1959 роки В. Міщенко навчався на історико-філологічному факультеті Сталінського педінституту (сьогодні – Донецький національний університет). Про Володю-студента згадує однокурсник Анатолій

Лазоренко: "...Середнього зросту. Міцненький. Вродливий. Здається, всі інститутські дівчата були закохані в його чарівну посмішку, добрі усміхнені очі, неординарний гумор. Страшенно любив грати в футбол. ...Завжди читає книжки не за програмою».

На вихідні, а потім і на канікули приїздив у Святогірськ – до мами та сестер. Влітку 1955 року, закінчивши перший курс інституту, він прибув на відпочинок з товаришем, якого звали Василем Стусом, майбутнім поетом, правозахисником, який помертвено буде удостоєний високих звань: лауреата Національної премії ім. Шевченка та Героя України. А на той час Василь, скориставшись запрошенням однокурсника, приїхав до берегів Сіверського Дінця всього на два дні, так як на літніх канікулах планував попрацювати в залізничному депо станції Сталіно, щоб заробити грошей, і тим самим поповнити свій бюджет: батьки жили скромно, сестра теж була студенткою.

Про ті далекі літні дні 1955 року Володимир Міщенко згадував: *"Ночували ми на горищі нашої хати, аби не мучитися в задушливій після денної спеки кімнаті. Багато було мовлено-перемовлено за ті дві короткі липневі ночі. Незважаючи на свої вісімнадцять літ, Стус уже тоді вражав неабиякою ерудицією та начитаністю".*

Хлопці зранку залишали будинок і проводили час на природі. Володимир показав товаришеві історичні місця Святогір'я: побували в печерах, біля "святого дуба", піднімалися на гору, де височів пам'ятник Артему, купалися в Дінці та в озері Банному...

Дружні стосунки з Василем Стусом у Володимира Міщенка продовжувалися до самої смерті Стуса. Вони були не тільки однокурсниками, а й однодумцями, обоє належали до плеяди шістдесятників-демократів, яких тогочасна влада переслідувала. Сьогодні ми добре знаємо про нелегку долю і трагічну смерть Василя Стуса. На щастя, Володимир Міщенко до в'язниці не потрапив, але за участь у правозахисному русі, і в тому числі за зв'язки з Василем Стусом, його неодноразово звільняли з роботи, не давали можливості друкуватися. Доля кидала його з одного місця на друге: вчителював у Горлівці та Краматорську, працював у книжковому видавництві в Донецьку, був журналістом (на радіо, телебаченні, в газетах) на Луганщині та Дніпропетровщині, в Києві, останні роки його життя пройшли в селі Проліски Бориспільського району на Київщині.

Треба сказати, що Василь Стус, будучи у засланні, турбувався долею Володимира Міщенка, який через переслідування КДБ "за націоналістичні збочення" змушений був міняти місце проживання. В одному з листів до їхнього спільного товариша Олега Орача Стус із глухого селища Матросова, що на Колимі, писав: "Спогадую з приємністю моє товариство – в Донецьку, Києві... Маю листа од Володі М. (Міщенко – В.Р.). Він, бідаха, намаявся – на тій самоті придніпровській... Ти пиши йому, не

залишай його – на вельможному сумі. Шкода його, намаявся він, веселун (горе й злигодні – геть не про веселу вдачу, а як виходить)".

Пізніше, коли не стане Василя, доля якого була ще більш жорстокою, ніж до будь-кого з його друзів, Володимир Міщенко присвятить товаришеві вірша під назвою "Змроки", де є такі рядки:

*Пригасав терикон, відпливаючи німо у змроки,
Вереснево-привяло тьмяніли вокзальні вогні.*

Ми – удвох, та ще Рільке... Розмови знервовані кроки

Через десятиріччя – докірливо-згірклі – в мені...

В останні роки свого життя Володимир Міщенко турбувався проблемою пам'яті про Василя Стуса, в тому числі мріяв про відкриття пам'ятного знака своєму товаришеві у Святих Горах. Будинку, у якому мешкало сімейство Міщенків, уже немає, то ж меморіальну дошку чи пам'ятний камінь, як писав Володимир Іванович в листі до автора цих рядків, "можна поставити десь у центрі Банного (наприклад, біля клубу, сільради, школи, пошти). Напис має бути приблизно такий: "Влітку 1955 року в с. Банному перебував на короткочасному відпочинку відомий український поет (на той час студент Сталінського педінституту) Василь Стус (1938-1985)". До згадуваного листа Володимир Міщенко додав копію фотографії Василя, яку отримав навесні 1968 року на сіверськодонецьку адресу, "де я працював у газеті і де кадебісти готували розправу наді мною". На звороті фото читаємо такий напис, зроблений рукою Василя: "Володю! Дорогий! Держись і мужся. Все буде гаразд. 25.04.68 р. В.Стус".

На своїй малій батьківщині Володимир Міщенко востаннє побував у 1993 році. Він відвідав Слов'янськ, Святогірськ, про що згадував: "Приїздив на похорон своєї старшої сестри Раїси. Жила вона до останнього дня в Слов'янську, а ховали її в с. Тетянівка, на цвинтарі, де спочивають й інші наші родичі. В ті дні я відвідав місця свого дитинства, але нашої хати не знайшов – її вже не було. Мабуть, комусь вона заважала – стара й недолуга".

На запрошення автора цих рядків відвідати рідні краї влітку 2007 року, Володимир Іванович відповів: "...я тяжко хворію, переніс недавно три операції (лінома, пахова грижа, видалення лівої нирки), отже, про приїзд не може бути й мови".

У кінці червня 2008 року Володимира Міщенка не стало – помер він на 71-у році життя.

Своєму землякові Микола Колісник присвятив сонет, де є такі рядки:

*...Його зростило славне Святогір'я
на тихих берегах Дінця-ріки.
З Сосурою і з ним під надвечір'я
Тут солов'ї змагались залюбки...*

Тож два ества у ньому поєднались:
Ліричність – від природи щедрий дар,
А мужність – від козаків дісталась,
Що визволяли край цей від татар.

Він теж від хибних визволяв ідей
Облудою зомбованих людей.

Наш земляк Володимир Міщенко залишив після себе добру пам'ять.
Його любов до рідної землі, простота, порядність та щирість, вірність у
дружбі завжди будуть прикладом для наступних поколінь. Як член
Національної спілки письменників України, він своїм полум'яним словом
борюся за правду і честь, за гуманізм, за рідне слово.

Рекомендована література:

Овчаренко І.М. Крізь далеч років. – Слов'янськ: „Печ. двор”, 2005. –
С. 94-104

Романько В.І. Володимир Міщенко: Буклет /За ред. В.П.Скрипника. –
Слов'янськ, 2009. – 300 прим.

Романько В.І. «Його зростило славне Свято гір'я»: Володимир
Міщенко і Слов'янщина //Донеччина . – 2009. – 17 березня

Романько В.І. Побратими з плеяди нескорених: Василь Стус і
Володимир Міщенко //Матеріали IV обласних Стусівських читань «Василь
Стус і «шістдесятництво». 10 лютого 2009. – Донецьк: «Юго-Восток»,
2009. – С. 21-25

Володимир Міщенко

У Слов'янську

Дуби – замислені слов'яни
Минулих, київських часів...
Тут чути рокіт голосів
Старезних велетнів-боянів.
Громів і блискавок заграви
В часи хрестових лихоліть
Не спопелили верховіть
Вічнозеленої держави.
Вона стояла, міднокора,
Не раз гартована в огні,
І виростили осокори
Під вільх задумані пісні,
Під шум Слов'янської калини,
Наперекір усім громам.
І я відчув себе дитинно
І уклонився цим дідам.

Де содовий дихає в хмари...

I

Сорок перший...
Засліплені очі вокзалу.
Сорок перший.
Задимлені скроні будинків.
Сорок перший.
Я чую його,
Я бачу:
Сорок перший!
О Слов'янську,
Мій пташе блакитний,
Мій ранку!
Крізь дитинство моє
Ти пройшов на палаючій танку.
Відшуміло...
Дитинства немає давно.
А здається,
Пожежею й досі
Шугає воно.

II

Сорок третій... Задимлені стіни...
З бомбування осліплий вокзал...
Біля скверу, де пустка руїни, –
Мовчазний Кобзаря п'єдестал.
А довкола – зітхання акацій
Та боїв закривавлений слід.
Рідне місто!
В суворій мовчанці
Ти стояло, немов інвалід.
Одягалось повільно, та вперто
В риштування, асфальти і брук.
І тебе врятували від смерті
Мозолі напрацьованих рук.

* * *

Під задумлеві звуки гітари
Сяють зорі і квітнуть сади
Там, де Содовий дихає в хмари
І пульсують швидкі поїзди.

* * *

Спинилась ніч на Карачун-горі.
 Застиг Торець, мов срібна павутина.
 Небесний глек із голубої глини
 Розхлюпав мед огнистий угорі.

І марилося, немов плугатарі
 Іскристу ниву орють без упину.
 Вони манили, кликали хлопчину,
 Який не спав у хаті на зорі.

Хилився ранок до заляклих гір,
 А він од неба не одводив зір...
 Від місяця, мов золоті лисиці

Скрадались тіні і тікала пріч.
 І падали, як світлі таємниці,
 Веселі зорі у липневу ніч.

* * *

Знов, Донець, вклоняюся доземно
 Берегам моїм далеких днів...
 Скільки літ ти стережеш недремно
 Ніжну вроду верб і ясенів!
 Я прийшов припасти на хвилину
 До твого несмерклого чола.
 Ти ще не забув мене, хлопчину
 З Банного, тутешнього села?
 Скільки літ! Дитинства вже немає...
 Здрастуй, рідний!
 Спомини, мов дим...
 Хай мені на скроні сніг лягає,
 Ти ж лишайся вічно молодим!

Осінні дерева

Іду. З-під ніг іржава глиця
 Скрипучо-сумно вислиза...
 За сосняком Донець іскриться,
 Навшпиньки зводиться лоза.
 Сором'язливо-тонкостанні
 Прийшли берізоньки сюди...
 А десь у Красному Лимані
 Гудуть електропоїзди.

Летяць, гуркочуть без упину...
А я не кваплюся у путь.
Так хочу тут – хоч на хвилину! –
Щоденні клопоти забудь;
Відсторонитися від шуму,
Від слів банальных, суети –
І лиш дерев стару задуму
У серці лагідно нести...

У золотому надвечір'і

Шепоче степ сумні рядки Сосюри,
І тонуть звуки в синій даліні...
Тече Донець, похмурий у зажурі,
Про давнє щось розказуе мені.
Він пам'ятае ніжного поета,
Який отут на березі стояв
У дні гонінь і зоряного злету,
А ще ж любив на килимі отав
Гуляти в золотому надвечір'і.
Йому вклонялись сосни крейдяні,
Що поселились на крутім узгір'і
В іще прадавні загадкові дні.
Донець... Ріка улюблена поета...
Буремних мрій і юності ріка,
Де він колись узяв до рук багнета,
Щоб боронити долю бідняка.
Він воював за волю України,
За хліборобське сонце земляків.
Шуміли на шляху його раіни,
Коли співав у лавах козаків.
О громовиць луна несамовита
І серце, загартоване в боях!
...У тихім полі достигае жито,
Виходить місяць на Чумацький Шлях.

Змроки

Пам'яті Василя Стуса

Пригасав терикон, відпливаючи німо у змроки,
Вереснево-привяло тьмяніли вокзальні вогні.
Ми – удвох, та ще Рільке... Розмови знервовані кроки
Через десятиріччя – докірливо-згірклі – в мені...
Той же вересень. Вечір. І Рільке. Та тільки – без тебе.
Терикон пригасае, рушае у морок, у змок...

Хто за це відповідь? Хто, питаю, о ноче ганеби?!
 Знов і знов ти даєш нам безглуздо-жорстокий урок...
 Говорив, як і жив, говорив, як і дихав... А били
 Попід серце самісіньке: дихай, мовляв, як усі!
 Не скорився. Не міг. Не злякавсь божевільної сили,
 Бо любив, як і жив, бо ішов по землі нелукаво,
 Бо дивився у вічі, своїх не відводючи віч.
 От і маєш під серце... Прийняв, наче долю, покару...
 Терикон відпливає у вечір, у змроки, у ніч...

Балада про висоту

Кислиці... Сосни крейдяні...
 Тетянівка, Дінець...
 Дорога стелиться мені
 У юність напрямиць.
 Десь там у березі деркач
 Зухвало голосний...
 Ми йшли утрюх:
     Вадим Киркач,
 Я й Віктор Курінний.
 Аж ось і скеля крейдяна
 Над звивистим Дінцем.
 Вітько цигарку розмина
 (Затятим був курцем).
 То вгору гляне, то на нас,
 Щось думає, зважа...
 Ми перейшли у восьмий клас,
 Дорослі вже, вважай.
 - Погляньте, хлопці, чим не пік?
 Візьмем вершину ту? –
 Промовив друг наш.
 І пропік очима висоту.
 Сказав і змовк. Притихли й ми,
 Поглянувши у вись,
 Де брили білими грудьми
 У небо підвелись.
 - Ти альпініст? З яких це пір? –
 Розсердився Вадим.
 Вставало сонце. Поміж гір
 Лягав ранковий дим...
 - Не альпініст, але піду,
 Охота ризикнуть! –
 І, вдачу маючи тверду,

В небесну рушив путь.
На перший видерся уступ,
Слизький, неначе лід...
- Не надірви, дивися, пуп! –
Вадим йому услід.
Та Віктор вигнувся вужем,
Підтягся, занімів,
Ще й колупнув своїм ножом –
І стриматись зумів.
Він ліз і ліз. Я спостеріг,
Як супився Вадим.
- А ти хіба б отак не зміг? –
Балакаю із ним.
- Та треба б спробувать...
Давай? –
І ми подерлись теж...
О карколомний небокрай
Без обрїю, без меж!
Із висотою сам на сам...
Ніхто про те не зна,
Як холодила груди нам
Жахлива крутизна.
Година, друга... Вічна мить!
Коли ж цьому кінець?
Внизу принадно так блищить,
Хлюпочеться Донець.
Заклякли.
Все.
Не дотягти.
Знеслились... Ганьба!
Лиш друг наш прагне висоти.
А ми...
Невже? Хіба?!
Ні, не судилось...
Мов жуки,
Зависли серед брил...
А Віктор видерся-таки,
Бо вистачило сил.
Він на вершині.
Вже на ній!
Доліз до неї сам.
Ножом на скелі крейдяній
Він «Зоя» написав.

...Згадаю гору ту круту –
Обляже душу сніг:
Скорив же друг мій висоту...
І я скорити міг!

Слова

Таке блакитне й лагідне: слов'яни...
Таке глибоке й голубе: Дніпро...
І, як зоря, не гасне і не в'яне
Правічна віра наша у добро.

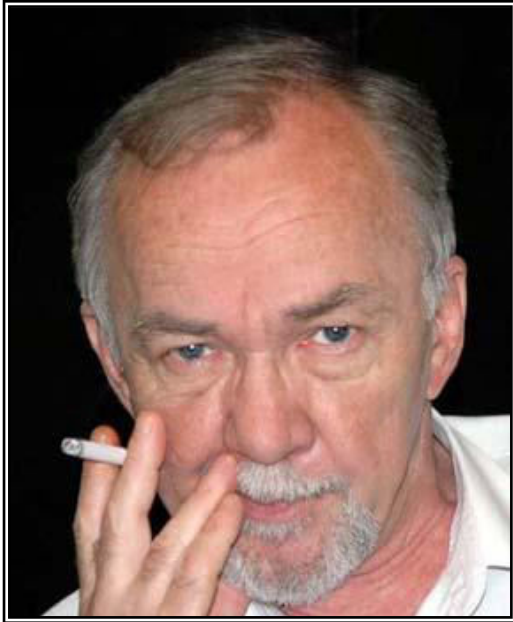
Таке могутнє і кохане: Київ...
Таке стозвонне й грізне: русичі...
Дивлюся: б'ється в браму кінь Батиїв,
І чую: стогне місто уночі.

Таке врочисто-чисте: Україна...
Таке великострадницьке: Тарас...
І воскресає сила із руїни,
І виростає людяність між нас.

Пучков Володимир Юрійович

Народився 15 березня 1950 р. в м. Слов'янськ Донецької обл. Закінчив Миколаївський держ. пед. інститут та відділення журналістики Вищої партійної школи.

Пише російською мовою. Автор поетичних збірок «Азбука музики», «Парусный цех», «Видимо-невидимо», «Вечерний чай», «Штрафная роща», «На стыке моря и лимана», «Два берега» (у співавторстві з Д.Кремінем); перекладів з української віршів Д.Павличка, П.Осадчука, Д.Креміня, В.Забаштанського, М.Луківа та ін.

Лауреат премії ім. М.Ушакова (2005), премії «Планета поетів» ім. Л.Вишеславського (2009), міжнародної премії ім. Арсенія та Андрія Тарковських (2010), переможець Всеукраїнського турніру «Пушкінська осінь в Одесі-2009». На початку 2010 р. нагороджений Золотою медаллю Фонду «Андерсон Хаус» (США) за кращу поетичну книгу року.

Член Національної спілки письменників України з 1987 р. Член спілки письменників Росії. Заслужений журналіст України. Головний редактор газети «Вечерний Николаев».

За вид.: *Письменники України: Біобібліографічний довідник / Упор. В.Павловська, Л.Бубнова, Л.Сіренко. – К.: «Український письменник», 2006. – С.339.*

«К Славянску у меня очень теплое отношение...»

Для слов'янців ім'я Володимира Пучкова, уродженця нашого міста, відкрив Василь Чорнобровий, журналіст, редактор радіо «Слов'янщина». Це він направив листа в Миколаїв, нагадавши сьогоднішньому головному редакторові газети «Вечерний Николаев», що той родом зі Слов'янська, що на Донеччині. Хоча наш земляк про це ніколи не забував: в біографічних довідках, які йому доводилося часто писати, він завжди називав наше місто. Здивування його було в іншому, про що він сказав на початку листа-відповіді: «Честное слово, был не просто тронут – изумлён Вашим письмом. Ни разу ещё земляки мною не интересовались, хотя – по любому

поводу и без – в биографических справках сообщается, что я родился в Славянске».

Саме завдячуючи листу з Миколаєва, сьогодні ми маємо чимало цікавих і до цього невідомих нам фактів, які розкривають картину особистих зв'язків Володимира Пучкова та членів його родини за Слов'янськом. У листі поет писав: «Это действительно так: родился в Славянске 15 марта 1950 года – но прожил там только первых два года своей жизни. А дальше – вся моя биография связана с причерноморским Николаевом, который поэтому считаю родным. Однако Славянск – тоже родной. Потому что оттуда родом моя мама – Тамара Николаевна Древаль, там, на привокзальной «Собачевке» жила моя бабушка Феня Калинична, растившая без мужа (он умер от туберкулёза очень рано, в начале 30-х) четверых дочерей и сына. Две тетки мои прожили в Славянске всю жизнь. Одна из них – Галина Николаевна Петрова – работала много лет на керамическом заводе».

Батько Володимира, уродженець Ульяновської області (Росія), фронтовик, Юрій Олександрович Пучков, у 1952 році закінчив філологічний факультет Слов'янського учительського інституту й отримав спеціальність учителя російської мови та літератури. Деякий час, ще під час навчання, він підробляв на місцевому радіо, працюючи диктором – мав хороший голос, і, крім того, як згадував син, «природное чистое «среднерусское» произношение», которое даже институтский преподаватель фонетики подавал как эталонное (он говорил: «По-русски этот звук произносится так-то и так-то, а как это звучит – пусть продемонстрирует Пучков, у него лучше получается»)). Крім того, слід додати, що батько цікавився поезією, сам писав непогані вірші, деякі з них друкував у місцевій періодиці.

У 1952 році, після отримання диплому, Пучков-старший за направленням поїхав у Миколаївську область, працював у школах учителем, директором школи, поки доля не привела їхнє сімейство до обласного центру – в Миколаєві Пучкови проживають з 1960 року.

Мама Володимира Пучкова, Тамара Миколаївна, часто згадує Слов'янськ з ніжністю, адже тут вона народилася, провела дитинство та юність, тут застало її лихоліття – роки німецької окупації, концтабір, насильницький вивіз до Німеччини, а в післявоєнні роки – підозри працівників КДБ, бідність, голод. Розповіла вона сину й такий випадок, що став свого роду сімейною легендою. «В 1943 году, когда Славянск был ещё оккупирован, а мама сидела в концлагере, откуда ее отправили на принудительные работы в Германию, – бабушке принесли письмо от сына-летчика. Пролетая над родным городом, он попросил штурмана сбросить над привокзальным посёлком банку из-под масла с запиской: «Кто найдёт – прошу доставить моей маме по адресу ул. Чехова, 5». А в письме: «Жив,

здоров, б'ём фашистов. Сын Борис». И, представьте себе, добрые люди доставили!..».

Уже дорослою людиною, у віці 29 років, Володимир Пучков відвідав рідний Слов'янськ. На той час він, слухач факультету журналістики Вищої партійної школи, що в Києві, проходив практику в газеті «Радянська Донеччина», і випросив собі відрадження на два дні до Слов'янська. Тоді він провідав своїх рідних, побував у центрі міста біля родильного будинку, де з'явився на світ Божий («красного кирпича, двухэтажное зданье где-то в центре»), з тіткою Галиною відвідав керамічний комбінат, де та працювала, «даже какой-то материал оттуда черкнул, чтобы командировку оправдать». Більше життєві дороги не приводили його у наше місто.

В.Пучков має два захоплення: журналістика та поезія. Працював журналістом у молодіжній, партійній пресі, з 1994 р. – головний редактор газети «Вечерний Николаев», органу місцевої Ради. До речі, і дружина, і донька у нього – теж журналісти.

Володимир Пучков досяг відповідних висот і як поет. Він автор чималої кількості публікацій в журналах «Дружба народов», «Огонёк», «Литературная газета» (Росія), «Радуга», «Літературна Україна» та ін., автор семи поетичних збірок. Його твори перекладено українською англійською, китайською мовами.

Чимало критиків, відомих літераторів високо відгукувалися про поезію Володимира Пучкова. Так, знаний авторитет серед літераторів Леонід Вишеславський писав, звертаючись до автора: «Мастерства вам не занимают. Я сейчас почти ни у кого из живущих поэтов не вижу такой инструментальной стиха, такого внимания к формальной новизне, к словесной изобретательности. Давно уже на поэтическом песке не топырились такие жабры-рифмы: *исхожены – из хижины, обочины – обучены...* И тут же такие жемчужины: *«Мы ветер слизываем с губ», «Всхлипы шлюпок и звяканье цепи, и бессонное шлепанье рыб...»*.

Щодо лексичної майстерності, свіжої рими поет Еміль Январьов ставить Володимира Пучкова поряд з Валентином Катаєвим, «великим властелином метафор». А пучковські прикметники, переважна більшість яких є виразними й оригінальними метафорами, порівнює з «укольным (сейчас бы сказали – прикольным)» ефектом. Дійсно, вдумайтесь у ці поетичні шедеври: «подмороженный март», «ванильный настоящий быт», «кофейни тропический запах», «будто конвейер, людей выдыхает дыра, прачечным паром клубясь у тебя за плечом» (про метро), «пружинящий родник», «роящихся листков пропавшая судьба»...

Дух його поезії – це морський Миколаїв, його рідне місто. Після прочитання з десятків два пучковських віршів, відчуваєш подих моря, «акации южный акцент», «босоножек по гравию скрип»; перед очима – коливання хвиль, безкраї морські простори, відчуття того, що начебто

тільки-но ти пройшовся босими ногами по розпеченому піску, брав у руки черепашку... Його вірші надихають на філософські роздуми. У поета Пучкова своє обличчя, свій «характер вірша» – це про себе він сказав: «Ты песен заказных // Не можешь петь с листа...».

І все ж, люблячи Миколаїв, корабельну столицю Причорномор'я, до якої він прикипів усією душею, Володимир Пучков завжди пам'ятає місто на Торі, що в донецькому краї: «К Славянску у меня очень теплое отношение – как к маминой родине, почти легенде, где она была молода и красива, училась в «железнодорожной» школе, пела в самодеятельности и, несмотря на полуголодное нищее детство, была счастлива. И названия – Славяногорск, Краматорск – с детства вошли в мою душу».

Зараз Володимир Пучков знаходиться у розквіті своїх творчих сил. Земляки-слов'янці бажають йому довгих здорових літ, подальшого творчого натхнення і сподіваються на зустріч на слов'янській землі.

Рекомендована література:

Пучков В. Лист Василю Чорнобровому від 6.XI.2006 р. /З особистого архіву В.О.Чорнобрового.

Пучков В. Лист В.І.Романьку від 15.03.2010 р. /З особистого архіву В.І.Романька.

* * *

Письменники України: Біобібліографічний довідник /Упор. В.Павловська, Л.Бубнова, Л.Сіренко. – К.: «Український письменник», 2006. – С.339

Романько В. Пучков Володимир Юрійович: Буклет. – Слов'янськ, 2010.

Володимир Пучков

Отмель

Утром лежишь, золотая от сна,
Свежая, нежная...
Ты мне насквозь, до песчинки, ясна,
Отмель прибрежная.

Илом летучим вспухают следы,
Стайка щекочется...
Завтра достигну глубокой воды,
Нынче – не хочется.

Чиркнет пунктиром по глади голыш...
Хоть бы не отняли
Чуткую пустошь, слепящую тишь
Утренней отмели!

Перед светом

В темноте проступает ограда.
Я не сплю:
я откину брезент –
и в тиши осторожного сада
различу говорок винограда
и акации южный акцент,
хлопотливой петунии лепет,
босоножек по гравию скрип,
всхлипы шлюпок,
и звяканье цепи,
и бессонное шлепанье рыб.
Сквозь живую беседку увижу
невесомое тело луны,
и тумана молочную жижу,
и лимана глубокие сны.
И в ночной огородной пустыне,
где светясь разрежается дым, -
инфракрасное марево дыни,
перечеркнутой стеблем сухим.

Ночной ныряльщик

Осенней звонкой пряжи
еще на свете нет.
Шурша, лети на пляжи
луны полынный свет.
Глаза во тьму сужая,
я говорю луне:
- Прощай, моя чужая,
не думай обо мне.
Меня с ума сводила
немая глубина,
но путь наверх светила
размытая луна.
И непоколебимо
шептала в тишине:
- Я рядышком, любимый,
не думай обо мне...

* * *

Мне грустно –
потому что мне не только
твою измену угадать невольно.
Мне страшно оттого,
что мне не сложно
смолчать тогда,
когда молчанье ложно.

Веселый мятный холодок свободы,
вечерних электричек перегуды...
И наши обеспеченные годы.
И наши обесточенные губы.

Лети, любовь, -
румяный детский шарик!
Минувшее,
не слышу – не зови!..
Как беспощадно будущее
шарит
зенитными лучами нелюбви!

* * *

Уходи, покуда снег не выпал!..
Я сегодня руки разниму:
уйди, покуда не засыпал
он тропинки к дому моему.

Уходи, любимая, смелее
и скорее,
потому что нет
ничего печальней и больнее,
чем увидеть
твой –
отсюда –
след.

Письмо

Оксане Тихончук

В меру оснащён и независим,
незаметно убыстряя шаг,
я живу, не получая писем –
частных, не по службе, просто так.

Мир со мной общителен и ласков:
ломаются за тридцать земель

деловые отпечатки факсов,
виртуальные шрифты e-mail.

Но живое слово человечесь
просится с душой побыть в ладу –
лугом, спотыкаясь о наречья,
речь вести, как лошадь в поводу.

Сопрычастным вздохом заплетая
мысли нарождающийся путь,
в паузе, где дремлет запятая,
перышко в чернильницу макнуть.

И судьба аукнется, поверьте! –
задохнувшись, прилетит само
в рукописном розовом конверте
женское душистое письмо.

Вивід дідлистога Трї

Климентій Зіновійв (Сер. XVII ст. – після 1712 р.)

Климентій Зіновійв син (серед. 17 ст. – після 1712) – укр. поет і етнограф. Рано залишився сиротою, навчався у дяківській школі, потім, ймовірно, у Києво-Могилянській колегії. Замолоду став ченцем, був монастирським писарем. Багато мандрував у монастир. справах по Росії, Польщі, Білорусії, Литві, Закарпаттю, Волині, Слобідській Україні тощо. Ост. роки провів у монастирі на Чернігівщині. К.З. – автор рукописної збірки, укладеної між 1700-09 (вперше виданої 1912). У ній міститься бл. 400 соціально-побут. і філос.-реліг. віршів, героями яких виступають переважно ремісники, робітники промислів, наймити-бурлаки, козаки. До збірки включено бл. 1600 прислів'їв та приказок, упорядкованих за алфавітом. Продовжуючи демократ. традиції укр. літ-ри, які йшли від творчості Івана Вишенського, К.З. першим з укр. поетів оспівав людську працю, його твори широко відобразили життя України кінця 17 – поч. 18 ст. з майновою нерівністю населення, соціально-економ. конфліктами, етногр.-побут. особливостями.

Українська літературна енциклопедія. В 5 тт. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П.Бажана, 1990. – Том II: Д – К. – С. 488-489.

«Бурлакам торським ці вірші складаю...»

Повних біографічних даних про Климентія Зіновійва, на жаль, немає. Навіть не точними залишаються дати народження та смерті письменника. На думку Валерія Шевчука, народився поет приблизно в 1633-му чи в 1634-му, а помер на початку XVIII століття (між 1701 і 1712 роками). В Українській літературній енциклопедії вказуються інші дати.

Біографічні відомості поета-ієромонаха частково черпаємо із тих віршів рукописної збірки, яка, за твердженням спеціалістів, написана між 1680-1700 роками. Її віднайшов письменник і етнограф О.В.Шишацький-Ілліч в одному з монастирів південної Черкащини в 50-х роках XIX ст. та передав Пантелеймонові Кулішу. Авторський оригінал дивом уцілів у катаклізмах історії, довгий час пробувши в безвісті, був опублікований лише в 1912 році. Знавці нашої середньовічної культури називають це видання одним з найцікавіших творів XVII ст., а Іван Франко зарахував

збірку до найкращих надбань українського письменства. Саме з рукописної збірки Климентія Зіновієва ми й дізнаємося про деякі моменти життя її автора – інших історичних джерел про цю неординарну людину, на жаль, немає. В одному з віршів він навіть закодував своє ім'я.

Будучи на свій час освіченою людиною, Климентій, син Зіновія, мав бажання до подорожей. Мандрі по близьких та дальніх землях давали йому можливість ознайомитися з етнографічно-культурними, побутовими особливостями життя народів, з природою та історією тих країв, де він побував. Бачене та пережите Климентій Зіновієв вкладав у письмові записи, які вилилися у чисельні вірші, байки, прислів'я, приказки. Дослідники творчості К.Зіновієва стверджують, що він багато читав, полюбляв архітектуру, живопис, музику, сам гарно співав, складав релігійні пісні й ноти до своїх віршів. Особливим його захопленням були прислів'я і приказки, яких він знав безліч. Він був людиною сміливою, захищав інтереси трудівників перед їх господарями, засуджував пияцтво, грошолобство, продажних і зрадливих жінок, нерівні шлюби (В.Соболь). Писав про те, що бачив на власні очі, що чув особисто сам, тож більшість його творів – то безпосередня реакція на явища тодішнього життя, хоча зустрічаються у нього й запозичені мотиви, які поет оригінально осмислює.

Свої твори К.Зіновієв писав тогочасною, добре виробленою книжною українською мовою, часом наближаючи її до народної. Його вірші писані так званим силабічним віршем. Свою рукописну книгу автор уклав за розділами і в такий спосіб вибудував особистісну світоглядну схему. В різні роки рукопис доповнювався віршами, байками, прислів'ями.

Зовсім нещодавно у всеукраїнському видавництві «Мистецтво» вийшла унікальна книга-енциклопедія під назвою «Золоте чересло. Книга народних ремесел, звичаїв та побуту в Україні, писана Климентієм Зіновієвим, поетом кінця XVII – початку XVIII ст.». Назву їй дав перекладач на сучасну українську мову та один з упорядників Олександр Шугай. Таким чином, твори К.Зіновієва стали доступними не для вузького кола науковців, а для широкого загалу читачів. Як стверджує Валерій Шевчук, упорядник та автор вступної статті, «іншої такої книги, щоб сучасний читач міг так виразно і зримо уявити минуле нашого народу, зокрема часи Руїни, – і то уявити не через війни й змагання, – в нас немає». А її автор уже тим безсмертний, що у своєму поважному віці зумів цю книгу створити. «Що писав, то вже писав», – зазначив він наприкінці книги, твердо переконаний у моральній повнозначності свого писання, яке може осудити лише невіглас.

У своїх творах чернець-священик Климентій Зіновієв першочергове місце відводить питанням моралі, турбується про виховання сучасників та майбутнє покоління. Поет узяв на себе високу місію викривати зло, борючись за людину, за добро у світі – у дусі того часу, як це було

прийнято у народі. Він не лише ставив перед собою ідеальний образ християнина, а й усяке зло трактував із погляду тодішнього морального кодексу, використовуючи для аргументації народні прислів'я та приказки, і це звучить сьогодні не тільки особливо свіжо й цікаво, але й теж повчально, як і раніше. Можна вважати, що Климентій Зіновійв є першим у нашій культурі свідомим збирачем фольклору, він додає до своєї книги чималу за обсягом колекцію прислів'їв та приказок. Наведемо декілька для прикладу: «Аби танцювати вмів, а робити і лиху навчить», «Береться, як п'яний за тин», «Вовка в плуг, а він у луг», «Бо здається п'яному, що і кози в злоті, але сам валяється, як свиня в болоті», «Доброго не встид вчитись і старому, стид і гріх, як молоді учаться лихому», «За вашим шепотом і нашого крику не чути», «І Хома дворянин на безлюддю», «Пізнаєш, як чорний віл на ногу наступить»...

Климентій не тільки писав для задоволення, він відчував себе виховником, навчителем, тому декламував свої вірші перед людьми, навчав народ за допомогою його ж моралі. Одним зі своїх найсуттєвіших завдань як учителя вважав подати науку жінкам, адже саме вони є носіями моральності народу – з цією метою поет створив цикли віршів про жінок, добрих і лихих.

Перерахувавши різні людські вади й недоліки, Климентій стає ніби спостерігачем світу й створює унікальний в українській літературі цикл про різних ремісників, подаючи широку панораму суспільного життя тодішньої України. Його не цікавлять царі, королі, гетьмани, духовні владики, – а лише люди трудящі. І ми тепер з цікавістю знайомимося з представниками різноманітних професій трудящого люду. Поет говорить про золотарів, ткачів, бондарів, шаповалів, коновалів, теслів, шевців, кожумяків, мельників, гутників і склярів, дзвонників і ситників, винників і мулярів, олійників і калачників, ковалів і кравців, шабельників, пивоварів, смоляників, гонтарів, колісників, дьогтярів і смолярів, свічкарів, друкарів, кухарів, лікарів, човнярів тощо – ось яка широка картина трудящого життя українського народу другої половини XVII століття, ось звідки і багато наших нинішніх прізвищ. Проте «над усі ремесла» в Климентія – таки хліборобство: косарі, гребці сіна, жінці, молотники, пастухи, виноградарі, садівники...

Шляхи-дороги привели мандруючого поета-філософа на Слобожанщину. Дізнавшись про те, що у цих краях діють солеварні, він вирішив познайомитися з працею людей цього промислу. Є підстави стверджувати, що К.Зіновійв відвідав Тор (Слов'янськ) та Бахмут (Артемівськ). В ті часи нелегко жилося мешканцям колишнього Дикого Поля: часті напади розбійників і злодіїв, голод, епідемії. «Горный журнал» у 1828 році наводив доповідь солянному комісарові у Петербурзі, зроблену свого часу відомим ученим і письменником М.В.Ломоносовим. У ній називалися причини занепаду солеваріння у Торі і Бахмуті, які,

безперечно, були характерними і в часи перебування тут Климентія Зіновііва: «Вельми погане і без усякого розподілу засноване будівництво; нестача дров для задовільного варіння; нестача в робітниках; поганий стан солі; грубе невігластво й затримка, яку там приїжджим по сіль людям чинять; погане утримання тамішніх доріг і мостів; дотеперішня небезпека тамішньої сторони».

Особисто побувавши на соляних промислах Тора, К.Зіновіів був вражений важкою працею трудящого люду, що добували сіль з місцевого озера. Цей давній промисел, що йде ще зі скіфських, а пізніше половецьких часів, саме К.Зіновіів описав уперше. Очевидець відображає нелегкий процес добування солі: на печі в котлах випаровується соляна вода, яку відрами соляники-торяники постійно наповнюють; забезпечують цю піч дровами. Це важка праця: необхідно було «недосипати, щоб не прогоріла швидко сковорода, пильнувати», «із слабким здоров'ям нічого там робити». Незважаючи на таку важку працю, робітники отримували мізерну платню. Не облаштоване і їхнє особисте життя – на сезонні роботи вони залишають сім'ї, а так як економлять кожен копійку, то погано одягнені та накормлені.

Климентій Зіновіів постає перед нами як один із перших співців робітничого люду донецького краю – солеварів Тору. Своім твором про соляників-торяників він поклав початок літературної біографії нашого краю. Завдячуючи розповіді мандруючого поета-філософа, сьогоденне та наступні покоління мають змогу знайомитися з далеким минулим нашого краю.

Творчість Климентія Зіновііва – явище унікальне. Його думки, викладені у XVII столітті, фольклорні твори наших предків, зібрані і упорядковані поетом-мандрівником, залишаються актуальними й сьогодні, на початку XXI століття.

Рекомендована література:

Зіновіів Климентій. Золоте чересло: Книга народних ремесел, звичаїв та побуту в Україні /Упор., автор вступної статті В.Шевчук. – К.: «Мистецтво», 2010

Зіновіів Климентій. Про соляників, торяників, бурлаків, які солі господарські варять // Оліфіренко В. Дума і пісня: Джерела літературного краєзнавства. – Ж. «Донбас». – 1993. – № 5 (спецвипуск). – С.100-101

* * *

Колосова В.П. Климентій Зіновіів //Українська літературна енциклопедія. В 5 тт. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П.Бажана, 1990. – Т.ІІ: Д. – К. – С. 488-489.

Колосова В.П. Климентій Зіновіів. – К., 1964

Компан О.С. Творчість Климентія Зіновєва як одне з джерел вивчення історії Лівобережної України др. пол. XVII і поч. XVIII ст. //Наукові записки Інституту історії АН УРСР, 1957. – Т.9.

Овчаренко І. Хто такий Климентій Зіновійв? //Овчаренко І.М. Крізь далеч років: Письменники в нашому краї. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2005. – С.12-13

Поклад Наталка. «Що писав, то вже писав...» //Україна молода. – 2010. – 1 квітня. – С.13

Климентій Зіновійв

**Про соляників, торяників, бурлаків,
які солі господарські варять**

Торяники велику працю підіймають
Паче коломиїців, що гуски виробляють.
Сотню бо відер вкине на бочку солі води,
І дрова в піч вергаючи, натерпиться біди.
А безпрестанно треба й недосипати,
Щоб не прогоріла швидко сковорода, пильнувати.
Потім в садовницю сіль із сковороди викидає,
І на інший сад воду, прийшовши, наливає.
І потреба від солі бочку спорожнити,
Із слабким здоров'ям нічого там робити.
І хоч мало знесилиться, мусить варити перестати,
Або ж товариша упросить допильнувати,
А сам, прийшовши до себе, мусить потім за це
відробляти.
А особливо бурлакам теє вельми нудно,
Що через солону воду особливо трудно.
Мусить тієї солі частку відложити,
Щоб замість води брагу попити.
А знову ж немає там дружини – нікому одягу
прати,
Мусить, взявши новий, носити, доки до щенту
його не зодрати.
І спаси їх, Боже, що так вони себе утруждають,
Що господарські сковороди не гуляють.
Сам господар не може голим солі варити,
Коли і без варення є чим завше журити.
Тут же і теє мовлю, що сіль є різна на світі,
Але біля жодної так багато труднощі не іміти.
Ні з запорізькою кримкою, ні з льодянкою,
Бо найбільше праці і коштів потрібно витратити
із торянкою.

Тому бурлакам торським ці вірші складаю,
І працю їхню, і щоденне пильнування похваляю.

Дай їм, Господи, того, чого тобі бажають,
Бо також і вони твоє ім'я прославляють.

І дай, Боже, їм щастя і довгого віку,
Всякому бурлаці доброму чоловіку.

(Переклав на сучасну українську мову В.В.Оліфіренко).

Григорій Савич Сковорода 1722 – 1794

Сковорода Григорій Савич (1722-1794) – філософ, поет, музикант, педагог. Народився 22.11. (3.12) 1722 р. в містечку Чорнухи Лубенського полку (нині районний центр Полтавської обл.). Закінчив початкову чотирирічну дяківську школу у рідному селі. Навчався в Києво-Могилянській академії, в 1742-44 рр. співав у петербурзькій Придворній півчій капелі. Працював учителем поезики у Переяславському колегіумі, був домашнім учителем, відвідав закордонні землі. З 1759 біля 10 років викладав у Харківському колегіумі. З 70-х рр. вів життя мандруючого бідного філософа.

Твори Сковорода розповсюджував у рукописі. Автор віршів, байок, пісень, кантатів, псалмів – добре відома його збірка «Сад божественних пісень».

Помер 29 жовтня (9 листопада) 1794 р. у с. Іванівка (нині Сковородинівка Золочівського р-ну Харківської обл.). Перед смертю заповів поховати його біля гаю і зробити на могилі напис: «Світ ловив мене, та не спіймав», що було й виконано.

За ст.: Мишанич О. Григорій Сковорода (1722-1794) //Сковорода Григорій. Твори у двох томах. Т. 1. Поезії. Байки. Трактати. Діалоги /Передмова О.Мишанича. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 528 с.

«Де він зупинявся, любили його, як рідного»

Добре відомий вислів Г.Сковороди: «Світ ловив мене, та не спіймав». Дійсно, ловців у нього було багато – він зазнав переслідувань, його хотіли зробити придворним філософом, але він залишався особистістю. «...Потоки творчого мислення Сковороди були такі стрімкі, що вони ... ламали на своїй путі всі колючки й бур'ян, перестрибували каміння гостре і розливалися широко на всім роздоллі» (П.Тичина). Мандрівний філософ,

поет, педагог, композитор, він є автором творів, що стали духовною спадщиною українського народу. Він мав великий вплив на своїх сучасників, його твори залишаються актуальними й сьогодні. Пам'ятаємо, як Тарас Шевченко цікавився віршами свого попередника: «Зроблю маленьку книжечку, кругом листочки обведу та й списую Сковороду».

Творча спадщина Г.С.Сковороди, безумовно, першорядне явище в історії українського народу, наше духовне багатство. Життя та творчість відомого філософа, поета, педагога широко залучаються у навчально-виховний процес середніх та вищих навчальних закладів України.

Найбільш відомими творами Г.Сковороди є вірші, що увійшли до збірок „Сад божественних песней” та „Басни Харьковские”. Вершиною творчості є вірш „Всякому городу нрав і права”, який був і залишається актуальним сьогодні: тут розкриваються морально-етичні проблеми, викривається підлабузництво, холуйство, жадібність, кар'єризм, висміюються ті, хто всіма правдами і неправдами збагачуються... У своїх творах поет-філософ відстоює ідею „сродної праці”, чесності, милосердя.

Г.Сковорода любив мандрувати. Пройшов він дорогами Німеччини, Словачії, Польщі, Угорщини, Італії, з його перебуванням пов'язано багато місць Росії, в тому числі Петербург і Москва. Але найбільше часу присвятив знайомству з рідною Україною, особливо її східними землями. Майже 25 років Г.Сковорода провів у мандрах по Слобожанщині, яку любив, за його словами, „*як рідну тітку, не менше, як і свою матір*”. Кілька років він працював викладачем у Харківському колегіумі, однак через вільнодумство його було звільнено з роботи.

Один із сучасників Сковороди писав, що той за 25 років мандрівного життя був бажаним серед людей слобідського краю. „Мешканці тих, особливо слобод та хуторів, де він зупинявся, любили його, як рідного. Він віддав їм усе, що мав: не тільки позолото й срібло, а добрі поради, умовляння, настанови, дружні докори... Втішався, що труд його мандрівного життя не був безплідний”.

Для мешканців Донбасу Григорій Сковорода особливо близький, тому що його життєві шляхи пройшли і по цій давній українській землі. Слов'янськ, Святі Гори (Святогірськ), Бахмут (Артемівськ), Ровеньки – саме тут свого часу перебував мандрівний філософ. До цих місць професор Л.Махновець у своїй науковій праці „Григорій Сковорода. Біографія”, додає й такі знайомі міста, як Зміїв, Балаклея, Ізюм, Таганрог.

Відомо, що після того, як Г.Сковорода був позбавлений викладацької роботи в Харкові, він відвідує деяких своїх товаришів по навчанню. Бажання побувати у святих місцях та побачитися зі своїм другом, блискучим оратором, освіченою людиною, педагогом Григорієм Кордетом привели Григорія Сковороду в Святі Гори. Сталося це, скоріше всього, у 1765 році, так як саме в цей час тут і знаходився Г.Кордет, про що свідчать такі рядки з книги „Святогорская Успенская общежитильная пустынь в

Харьковской епархии” за 1896 рік: „Игумен Лаврентий Кордет, из префектов Харьковского коллегиума с марта 1765 г., а в 1766 г. – в Белгородском Николаевском”.

Про те, що Г.Сковорода декілька разів ходив у Святі Гори, стверджують Іван Берет та Густав Гессета де Кальве, які особисто знали поета. Сучасні дослідники стверджують, що 1781 року, ідучи до свого приятеля в Таганрог, Сковорода побував у Слов’янську і Бахмуті. А в 1872 році він жив у Святих Горах в монастирі, відвідав Ровеньки. Про це у притчі „Убогий жайворонок” Г.Сковорода пише: „В селі Ровеньки почув прекрасне прислів’я: „Не ївши – легше, поївши – краще”.

Відомо також, що у числі учнів Харківської школи піітики, де викладав Г.С.Сковорода, були вихідці з сучасного Донбасу: Симеон Мухін з Тору (Слов’янськ), Іаков Жебоклицький зі слободи Рубіжної (Рубіжне), Симеон Шабельський Бахмутського козацького полку полковника Іоанна син.

Образ Сковороди увійшов у ряд художніх творів, і серед них ті, в яких описується перебування відомого філософа у Святих Горах. Це романи „Мед з каменю” Геннадія Вовка та „Предтеча” Василя Шевчука. У школах часто цитується уривок з роману „Предтеча”, де автор передає те враження, яке отримав Сковорода, вперше побачивши святе місце, яке зачарувало не одного мандрівника. Ось цей уривок: „Такого дива Григорій ще не бачив. Із зелені дрімучих пралісів над голубим Дінцем здіймалися у синє небо химерні білі гори. Здавалося, на берег вийшли велетні і закам’яніли, вражені красою річки, луків та солов’їних стрімких дібров. І на одному з тих чудо-велетнів була корона – церква! Ні, недаремно цей чарівний куточок світу колись назвали Святими Горами. Куди не кинеш оком, усюди тут Божа мудрість і незбагненна печать творця. Щасливі люди, які живуть і славлять Господа на цій землі, які вкушають красу щоденно!”.

Поетеса Лідія Колесникова, уродженка Святогірська, написала вірш „Григорій Сковорода у Святогір’ї”, де є такі рядки:

Кажуть, був тут філософ наш,
Бачився з другом,
Розділяв з ним, як хліб,
Бунтівничий порив.
Скільки дум нелегких
В цім краю передумав,
Скільки болю
В засмучене серце вмів!

Пам’ятають про перебування Г.Сковорода і мешканці сучасного Артемівська. У центрі міста, на будинку універмага відкрито меморіальну дошку, на якій повідомляється, що в 1768-1869 роках тут побував Омелян

Пугачов з козаками, «а в 1781 году украинский путешественник поэт-философ Григорий Саввович Сковорода».

Не так багата матэрыялу про асобісті та творчі зв'язки талановитого сина українського народу Григорія Сковороди з донецькою землею, в тому числі і зі Слов'янщиною, та вони все ж є, і їх треба знати нашим землякам.

Рекомендована література:

Сковорода Григорій. Твори у двох томах.

Том 1. Поезії. Байки. Трактати. Діалоги /Передмова О.Мишанича. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 528 с.

Том 2. Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. – К.: ТОВ «Видво «Обереги», 2005. – 480 с.

Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / За ред. проф. Л. Ушкалова. – Х.: «Майдан», 2010. – 1400 с.

* * *

Махновець Л. Григорій Сковорода. Біографія. – Київ: Наукова думка, 1972.

Неживий О. „Великий луг Григорія Сковороди” //Літературна Україна. – 2002. – 23 травня.

Овчаренко І.М. Крізь далеч років. – Слов'янськ: „Печ. двор”, 2005. – С.14-17.

Григорій Сковорода

* * *

Всякому місту – звичай і права,
Всяка тримає свій ум голова;
Всякому серцю – любов і тепло,
Всякеє горло свій смак віднайшло.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лиш одне непокоїть мій ум.

Панські Петро для чинів тре кутки,
Федір-купець обдурити прудкий,
Той зводить дім свій на модний манір,
Інший гендлює, візьми перевірі!
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.

Той безперервно стягає поля,
Сей іноземних заводить телят.
Ті на ловецтво готують собак,
В сих дім, як вулик, гуде від гуляк.
Я ж у полоні нав'язливих дум:
Лише одне непокоїть мій ум.

Ладить юриста на смак свій права,
 З диспутів учню тріщить голова,
 Тих непокоїть Венерин амур,
 Всякому голову крутить свій дур.
 В мене ж турботи тільки одні,
 Як з ясним розумом вмерти мені.

Знаю, що смерть – як коса замашна,
 Навіть царя не обійде вона.
 Байдуже смерті, мужик то чи цар, –
 Все пожере, як солону пожар.
 Хто ж бо зневажить страшну її сталь?
 Той, в кого совість, як чистий кришталь...

Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу. Дружня розмова про душевний світ.

...Моя розмова стосується лише людинолюбних душ, чесних станів і благословенних видів промислу, які не суперечать божому і людському законові, а складають плодоносний церкви, ясніше кажучи, суспільства, сад, як окремі частини складають годинниковий механізм.

Моя душа тоді спокійніша, коли кожна людина не лише добра, але і споріднену собі всіма сторонами знаходить роботу. Се і є бути щасливим, пізнати себе чи свою природу, взятися за своє споріднене діло і бути з ним у злагоді з загальною потребою. Така потреба – се благо дійство і послуга. Не дивно, що в стародавніх римлян як потреба, так і благо дійство означалося словом *officium*, тобто моральний обов'язок.

Найдобріша людина тим неспокійніша і нещадніша, чим більшу посаду вона займає, але до неї не народжена. Та й як їй не бути нещасною, коли загубила той скарб, що дорожчий за все на світі: «Веселощі серця – життя для людини, і радість людська – є довгоденність» (Сирах).

Як же не згубити, коли замість добрих послуг лише ображає друзів і родичів, близьких і далеких, співвітчизників і чужоземців? Як не ображати, коли вона суспільству приносить шкоду? Як не зашкодити, коли погано виконувати обов'язки? Як не буде погано, коли немає завзятості і невтомної праці? Звідки ж з'явиться працездатність, коли немає бажання і старанності? Де ж візьмеш бажання без природи? Природа – вьому початкова причина і рушійна сила. Вона і є матір'ю бажання. Бажання ж – започаткування, схильність і рух. Бажання, за приказкою, сильніше неволі. Воно прагне до праці і радіє з неї, як зі свого сина. Праця – живий і невсипущий рух усієї машини, доки не довершиться справа, що сплітає творцеві своєму вінець радості. Коротко кажучи, природа наснажує до діла і зміцнює до праці, роблячи її солодкою...

Скажу тобі: коли бажаєш, щоб син твій охоче й безпомилково

виконував свої обов'язки, мусиш сприяти йому під час вибору звання, відповідно до його якостей. Сто спорідненостей – сто звань, а всі почесні, як законні.

Хіба не знаєш, що маєтність – від чесно виконаних обов'язків, а не обов'язки від маєтності залежать? Чи не бачиш, що низьке звання часто віднаходить маєтність, а високе – губить?

Не дивись, хто вище і хто нище, хто видніше і не знатніше, багатше й убогіше, але дивись на те, що з тобою споріднене. Вже ми казали, що без спорідненості все ніщо...

Коли володар маєтків живе щасливо, не тому він щасливий, що володіє ними: щастя до маєтків не прив'язане.

Коли казали про володіння за спорідненістю, слід розуміти і види всіх зовнішностей. Зовнішнє те, що лежить поза людиною: ґрунт, рід, чин тощо. Шукай, що хочеш, але не загуби світу. Шляхетний список лежить поза тобою, а ти поза ним цілком можеш бути щасливий. Він без світу ніщо, а світ без нього – щось, без чого не можна бути щасливим і в едемськiм раю.

Бджола та Шершень

Шершень спитав у Бджоли, чому вона така дурна. Адже, добре знаючи, що плоди її праці корисніші для людей, ніж для неї самої, до того ж часто їй шкодять, приносячи замість нагороди смерть, Бджола не перестає робити дурниці – збирає мед.

Бджола відповідає своєму радникові, що дурень він сам. Мед до вподоби й ведмедю, та й Шершні нечесно його дістають. Бджоли, якщо б схотіли, також могли б по-злодійськи добувати мед, коли б тільки їсти любили. Але для них незрівнянно більша насолода збирати мед, аніж споживати. Для цього вони народжені на світ і робитимуть так, поки не умруть. А без цього жити, навіть купаючись у меду, для них – «найлютіша смерть».

Сила (Мораль). Шершень – узагальнений образ людей, що живуть грабунком інших і створені лише для того, щоб їсти й пити. Бджола ж – мудра людина, яка трудиться в «сродному ділі», тобто за своїм покликанням. Чимало Шершнів не розуміють, що справа, яка припадає до душі, дає найбільше задоволення. За природними законами живуть тварини (хорт, кішка, бджола) та наймудріші з людей (наприклад, давньоримський державний діяч і письменник Катон).

Немає більшої радості, як «жити за натурою». Це означає не вдоволення низьких потреб і скотської похоті, а виконання свого природного призначення в житті. Побудувати світ Добра і Справедливості можна лише за умови, коли кожна людина шляхом самовдосконалення розвине в собі гуманістичні якості, віднайшовши «сродне діло» – любиму

працю, принесе користь іншим і сама буде задоволена своїм життям. Саме про таку близькість до природи сказав давньогрецький філософ Епікур: «Деяка велика блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке непотрібним».

Афоризми Г.С.Сковороди

Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним.

Ні про що не турбуватись, ні за чим не турбуватись – значить, не жити, а бути мертвим, адже турбота – рух душі, а життя – се рух.

Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю.

Добрий розум робить легким будь-який спосіб життя.

З усіх утрат втрата часу найтяжча.

Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити.

Немає нічого не безпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отрутнішого від удаваного друга.

Як ліки не завжди приємні, так і істина буває сувора.

Тоді лише пізнається цінність часу, коли він втрачений.

Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, на мою думку, ти щасливий.

Всяка їжа і пиття смачні й корисні, але треба знати час, місце і міру.

Не може не блудити нога твоя, коли блудить серце.

Чехов Антон Павлович 1860 – 1904

Народився А.П. Чехов 29 січня 1860 р. в м. Таганрог у сім'ї купця бакалійно-галантерейної крамниці. Своїх дітей – 5 синів і доньку – батько привчав до праці з малих літ, залучав до співу в церковному хорі.

Закінчив гімназію в Таганрозі, медичний факультет Московського університету (1879-1884). Працював лікарем у Підмосков'ї. Ще з дитячих літ цікавився театром, писав гумористичні оповідання.

Прославився як майстер короткого жанру: оповідань та фейлетонів. Хрестоматійними стали такі твори: «Смерть чиновника», «Хамелеон», «Унтер Пришибєєв», «Зловмисник», «Шило в мішку», «Іонич», «Людина у футлярі», «Палата №6», для дітей – «Каштанка», «Ванька», «Білолобий» та ін.

Добре відомі п'єси А.Чехова: «Три сестри», «Дядя Ваня», «Іванов», «Вишневий сад», «Чайка», повість «Степ».

Любив подорожувати: у 1887 р. здійснив поїздку по донецькому краю; 1890 року побував на острові Сахалін; відвідав закордон – Відень, Венеція, Рим, Флоренція, Монте-Карло, Париж.

Мав масток у селі Меліхово під Москвою. Останні роки проживав у кримській Ялті. Помер 2 липня 1904 р.

Життя і творчість А.Чехова тісно пов'язані з Україною. Відвідав Святі Гори Харківської губернії (1887), деякий час жив під Сумами (1888-1889), на Полтавщині. У багатьох своїх творах відобразив людей та природу України.

Слов'янськ –

«щось на зразок гоголівського Миргороду...»

Наміри потрапити на південь, у рідні місця, у Чехова, уродженця Таганрога, а пізніше мешканця Москви та Підмосков'я, з'являлися все

частіше та частіше. Виїхати в дорогу заважали лікарські та письменницькі справи й особисте здоров'я письменника. І ось у 1887 році, коли Антону Чехову було 27 років, він все ж наважився на цю давню, намріяну подорож у південні степові краї, такі знайомі йому з дитинства. Чехов хотів відвідати рідних у Таганрозі, побувати в своїх знайомих у Рагозіній Балці і неодмінно у Святих Горах: відвідати монастир, помилуватися крейдяними горами, рікою Сіверський Дінець.

У рідні місця Чехов виїхав з Москви залізницею 2 квітня 1887 року. Дорога пролягала за таким маршрутом: Москва – Серпухов – Тула – Орел – Курськ – Белгород – Харків – Лозова – Слов'янськ – Харцизьк – Іловайськ – Кутейникове – Амвросієвка – Матвій Курган – Марцево – Таганрог. Як бачимо, значна частина мандрівного шляху проходила по території сьогоднішньої Донецької області.

Відправляючись у довготривалу далеку дорогу, Антон Павлович обіцяв знайомим та рідним надсилати листи, в яких докладно розповідати про свої враження від подорожі на південь. Першого листа він відправив з Орла 3 квітня, а 4 квітня вранці поїзд прибув на станцію Слов'янськ. Звідси, з залізничного вокзалу, Чехов відправив сестрі Марії відкритий лист, у якому з притаманним йому гумором повідомляв наступне: “Туман і хмари. Нічого не видно. Птиці, крокодили, зебри і всілякі комахи поховалися. Спав я чудово. Компанії на час всього шляху слідування попалися хороші... Бачу хохлів і биків...”. В іншому листі, від 7 квітня, уже з Таганрогу, згадуючи подорож залізницею, Чехов писав: “Просипаюся у Слов'янську, звідки шлю відкритого листа. Тут нова компанія: поміщик, схожий на Іловайського, і контролер залізниці. Обговорюємо залізниці. Контролер розповів, як Лозово-Севастопольська залізниця вкрала у Азовської 300 вагонів і перефарбувала їх в інший колір”.

У Таганрозі Чехов прожив у своїх рідних з 4 по 18 квітня. Скоро йому тут наскучило. В листі до знайомого від 11 квітня він писав: “Мені нудно і кепсько. [...] Грошей мало. Майбутнє невизначено. Обивателі набридли. Їжа погана. Вулиці забруднені. Сплю не вчасно”.

Майже половину квітня й початок травня гостював у своїх давніх знайомих Кравцових на хуторі Рагозіна Балка (сучасне місто Антрацит Луганської обл.). Саме звідси він направляє у Святі Гори, до монастиря, на берег Сіверського Дінця. Залізницею проїздив через Дебальцеве – Часів Яр – Краматорськ – Слов'янськ.

Зі станції Краматорівка Чехов приїздить до Слов'янська 5 травня 1887 року після 9-ї години вечора. Раніше він планував відразу направитися у Святі Гори, місце запланованої поїздки, але візники відмовляються везти пасажирів в такий пізній час і “радять заночувати у Слов'янську, що я і роблю з великим бажанням, так як відчуваю себе дуже стомленим і кульгаю від болі...”.

Так зовсім несподівано письменник ошчасливив слов'янців – провів одну ніч у цьому старовинному місті. Візник привіз гостя в готель “Одеса” хазяїна І.Куликова, ця будівля знаходилася на Бахмутській вулиці (сьогодні вул. Свободи, 6).

Вірний собі, Чехов описує подорож по Слов'янську у листі до рідних: “Від вокзалу до міста 4 версти за 30 копійок на лінійці... Зупинився я в готелі Куликова, де взяв № за 75 коп. Після спання на дерев'яних диванах та коритах радісно було бачити ліжко з матрацем, рукомийник. У відкрите навстіж вікно сунуть зелені гілки, віє зефіром... Потягуючись і мружачись, як кіт, я вимагаю поїсти, і мені за 30 коп. подають здоровенну, більше, ніж самий великий шиньйон, порцію ростбіфа...”.

Про тогочасне місто Слов'янськ Чехов залишив такі спогади: “Місто – щось на зразок гоголівського Миргороду; є перукарня та годинниковий майстер, тож, можна розраховувати, що років через 1000 у Слов'янську буде й телефон. На стінах й парканах розвішані афіші звіринцю, під парканами екскременти та реп'яхи, на пильних та зелених вулицях гуляють свинки, корівки та інша домашня худоба. Будинки виглядають привітно й ласкаво, на манер добросердих бабусь, бруківки м'які, вулиці широкі, у повітрі пахне бузком та акацією; здалеку доносяться спів солов'я, квакання жаб, гавкіт, гармоніка, вереск якоїсь баби...”.

Ранком 6 травня Чехова розбудили церковні дзвони – церква знаходилася поруч, на Соборній площі. Збираючись відправитися в Святі Гори, письменник купив насіння на 2 копійки, найняв візника за 6 карбованців (щоб той відвіз його до монастиря і через два дні знову привіз до Слов'янська на залізничний вокзал, звідки треба було відправлятися назад, в Таганрог).

Про свій від'їзд зі Слов'янська в сторону Святих Гір сам письменник згадував: “Їду з міста провулками, які буквально потопають в зелені вишень, жерделей та яблунь. Птахи співають невгамовно. Зустрічні хохли, які прийняли мене, мабуть, за Тургенєва, знімають шапки, мій візник Григорій Поленичка час від часу зіскакує з козел, щоби поправити упряж або стьобнути по хлопчикам, які біжать за коляскою...”. Так місто провело відомого письменника, який тут провів одну ніч. Правда, сам Чехов не вважав себе за знаменитість – він тільки починав свій шлях в літературі, а при знайомстві відреккомендовувався лікарем. Всеєвропейською знаменитістю на той час був згадуваний Чеховим письменник Тургенєв.

Направляючись до монастиря, коляска Григорія Поленички обганяла численних богомольців, які теж хотіли потрапити у святі місця, але не могли дозволити собі такої розкоші – їхати в кареті. Мандрівникам було видно високе жито, “всюди гори та пагорби білого кольору, горизонт синювато-білий..., попадаються дубові ліси – не вистачає тільки крокодилів та шипучих змій”.

У Святі Гори Чехов приїхав біля дванадцятої години. Природа цих

місце зачарувала його. Рідним він пише: “Місце незвичайно красиве й оригінальне: монастир на березі ріки Дінець, біля підніжжя величезної білої скелі, на якій, тиснучи й нависаючи один на одного, нагромаджуються садочки, дуби і вікові сосни. Здається, що деревам тісно на скелі і що якась сила випирає їх вгору і вгору... Сосни буквально висять в повітрі і ось-ось упадуть... Зозулі й солов’ї не замовкають ні вдень, ні вночі...”.

Ченці, “досить симпатичні люди”, відвели приїжджому лікарю в монастирському готелі на дві ночі “досить несимпатичний номер з млинцеподібним матрацом”. За час перебування на березі Дінця Чехов, з його слів, “виніс силу-силенну вражень. При мені, у зв’язку з Миколиним днем, зібралось біля 15000 богомольців, із яких вісім дев’ятих бабусі. До цих пір я не знав, що на світі так багато бабусь, інакше я давно б уже застрелився...”. У листі він сповіщав і про те, що “лікував ченців і бабусь”, про що обіцяв детально розповісти при зустрічі та на сторінках журналу “Новое время”.

Відзначив Чехов і їжу монастирську, яка була “безкоштовною для всіх 15000”, і те, що служба церковна тут була безкінечною. “Перед кожною службою в коридорах чується плач дзвіночка, і монах кричить голосом кредитора, який благає свого боржника заплатити йому хоча б по п’ятаку за карбованець. Залишатись в номері незручно, а тому встанеш і йдеш... Я облюбував собі місце на березі Дінця і просиджував там усі служби...”. Запам’ятався Чехову і хресний хід на човнах по річці, в якому він взяв участь.

Враження були незабутніми і він уже вкотре повторює: “...я не каюся, що витратив півтора місяці на подорож”. З цієї подорожі набрав “масу вражень”, “напоетився... по саме горло: на 5 років вистачить”. До речі, про Святі Гори Чехов написав чудове оповідання „Перекоти-поле”. А ще на донецькому матеріалі побудував оповідання «Печеніг», «В рідному кутку», «Російське вугілля», повість «Степ».

Наші земляки свято зберігають пам’ять про талановитого письменника А.П.Чехова. Ми вдячні йому за згадки про наші місця у листах, які надсилалися рідним та знайомим з місць поїздки по донецькому краю, про ті “степові” оповідання, які він залишив нащадкам. У дні 50-річчя від дня смерті письменника на будинку 9 корпусу санаторію “Святі Гори” (у минулому – монастирського готелю) відкрито меморіальну дошку з написом “Здесь в 1887 году жил великий русский писатель Антон Павлович Чехов. Июль, 1954”.

У Слов'янську по вулиці ім. Карла Маркса в 1955 році встановлено бюст письменнику. Іменем Чехова в цьому місті названі вулиця та провулок. Пам'ятають Чехова і мешканці міст Дебальцеве, Артемівськ, Краматорськ, Харцизьк, у яких Чехов побував і згадував їх у своїх листах. Іменем письменника тут названі бібліотеки, вулиці. У багатьох школах донецького краю у краєзнавчих куточках уміщено матеріали про перебування Чехова у Донбасі. Викладач Слов'янського педагогічного університету В.І.Романько видав книгу "Чехов и Донбасс: личные и творческие связи". Твори відомого письменника широко залучаються до навчально-

виховного процесу шкіл та вищих навчальних закладів.

Рекомендована література:

Чехов А.П. Собр. соч.: В 12 тт. – М.: «Правда», 1980-1985. – Т.1-12.

Чехов А.П. Собр. соч.: В 6 тт. – М.: Lexika, 1995. – Т.1-6

Чехов А.П. Вибрані твори. – К.: Дніпро, 1981. – 404 с.

* * *

Жолос К. Донская Швейцария (У Чеховской криницы). – Ворошиловград: РИО Облполитграфиздат, 1989. – 42 с.

Ионов А.В. О писателях и книгах: Очерки. – Изд. 2. – Донецк: 1981. – 208 с.

Овчаренко І.М. «Місце незвичайно красиве й оригінальне...» //Овчаренко І.М. Крізь далеч років. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2005. – С. 43-44

Романько В.И. Чехов и Донбасс: личные и творческие связи: Уч. пособие. – Славянск: ЧП "Канцлер", 2003. – 140 с.

Романько В.І. Чехов і Донбас: Конспект уроку /Романько В.І. Література донецького краю: Посібник для вчителя. – Донецьк: НСПУ, ж. «Донбас», 2006. – С. 151-168.

Романько В.І. Чехов на Слов'янщині: Історико-краєзнавчий нарис. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – 32 с.

А.П. Чехов

Перекати-поле (Путевой набросок)

Рассказ

Я возвращался со всенощной. Часы на святогорской колокольне, в виде предисловия, проиграли свою тихую, мелодичную музыку и вслед за этим пробили двенадцать. Большой монастырский двор, расположенный

на берегу Донца у подножия Святой Горы и огороженный, как стеною, высокими гостинными корпусами, теперь, в ночное время, когда его освещали только тусклые фонари, огоньки в окнах да звезды, представлял из себя живую кашу, полную движения, звуков и оригинальнейшего беспорядка. Весь он, от края до края, куда только хватало зрение, был густо запружен всякого рода телегами, кибитками, фургонами, арбами, колымагами, около которых толпились темные и белые лошади, рогатые волы, суетились люди, сновали во все стороны черные, длиннополые послушники; по возам, по головам людей и лошадей двигались тени и полосы света, бросаемые из окон, – и всё это в густых сумерках принимало самые причудливые, капризные формы: то поднятые оглобли вытягивались до неба, то на морде лошади показывались огненные глаза, то у послушника вырастали черные крылья... Слышались говор, фыркание и жевание лошадей, детский писк, скрип. В ворота входили новые толпы и въезжали запоздавшие телеги.

Сосны, которые громоздились на отвесной горе одна над другой и склонялись к крыше гостинного корпуса, глядели во двор, как в глубокую яму, и удивленно прислушивались; в их темной чаше, не умолкая, кричали кукушки и соловьи... Глядя на сумятицу, прислушиваясь к шуму, казалось, что в этой живой каше никто никого не понимает, все чего-то ищут и не находят и что этой массе телег, кибиток и людей едва ли удастся когда-нибудь разъехаться.

К дням Иоанна Богослова и Николая Чудотворца в Святые Горы стекло более десяти тысяч. Были битком набиты не только гостинные корпуса, но даже пекарня, швальня, столярная, каретная... Те, которые явились к ночи, в ожидании, пока им укажут место для ночлега, как осенние мухи, жались у стен, у колодцев или же в узких коридорчиках гостиницы. Послушники, молодые и старые, находились в непрерывном движении, без отдыха и без надежды на смену. Днем и позднею ночью они одинаково производили впечатление людей, куда-то спешащих и чем-то встревоженных, лица их, несмотря на крайнее изнеможение, одинаково были бодры и приветливы, голос ласков, движения быстры... Каждому приехавшему и пришедшему они должны были найти и указать место для ночлега, дать ему поесть и напиться; кто был глух, бестолков или щедр на вопросы, тому нужно было долго и мучительно объяснять, почему нет пустых номеров, в какие часы бывает служба, где продаются просфоры и т. д. Нужно было бегать, носить, неумолкаемо говорить, но мало того, нужно еще быть любезным, тактичным, стараться, чтобы мариупольские греки, живущие комфортабельнее, чем хохлы, помещались не иначе как с греками, чтобы какая-нибудь бахмутская или лисичанская мещанка, одетая “благородно”, не попала в одно помещение с мужиками и не обиделась. То и дело слышались возгласы: “Батюшка, благословите кваску! Благословите сенца!” Или же: “Батюшка, можно мне после исповеди воды напиться?”

И послушник должен был выдавать квас, сена или же отвечать: “Обратитесь, матушка, к духовнику. Мы не имеем власти разрешать”. Следовал новый вопрос: “А где духовник?” И нужно было объяснять, где келия духовника... При такой хлопотливой деятельности хватало еще времени ходить в церковь на службу, служить на дворянской половине и пространно отвечать на массу праздных и непраздных вопросов, какими любят сыпать интеллигентные богомольцы. Приглядываясь к ним в течение суток, трудно было понять, когда сидят и когда спят эти черные движущиеся фигуры.

Когда я, возвращаясь со всенощной, подошел к корпусу, в котором мне было отведено помещение, на пороге стоял монах-гостинник, а возле него толпилось на ступенях несколько мужчин и женщин в городском платье.

– Господин,– остановил меня гостинник,– будьте добры, позвольте вот этому молодому человеку переночевать в вашем номере! Сделайте милость! Народу много, а мест нет – просто беда!

И он указал на невысокую фигуру в легком пальто и в соломенной шляпе. Я согласился, и мой случайный сожитель отправился за мной. Отпирая у своей двери всякий замочек, я всякий раз, хочешь не хочешь, должен был смотреть на картину, висевшую у самого косяка на уровне моего лица. Эта картина с заглавием “Размышление о смерти” изображала коленопреклоненного монаха, который глядел в гроб и на лежавший в нем скелет; за спиной монаха стоял другой скелет, покрупнее и с косою.

– Кости такие не бывают,– сказал мой сожитель, указывая на то место скелета, где должен быть таз.– Вообще, знаете ли, духовная пища, которую подают народу, не первого сорта,– добавил он и испустил носом протяжный, очень печальный вздох, который должен был показать мне, что я имею дело с человеком, знающим толк в духовной пище.

Пока я искал спички и зажигал свечу, он еще раз вздохнул и сказал:

– В Харькове я несколько раз бывал в анатомическом театре и видел кости. Был даже в мертвецкой. Я не стесняю вас?

Мой номер был мал и тесен, без стола и стульев, весь занятый комодом у окна, печью и двумя деревянными диванчиками, стоявшими у стен друг против друга и отделенными узким проходом. На диванчиках лежали тощие, порыжевшие матрасики и мои вещи. Диванов было два,– значит, номер предназначался для двоих, на что я и указал сожителю.

– Впрочем, скоро зазвонят к обедне,– сказал он,– и мне недолго придется стеснять вас.

Всё еще думая, что он меня стесняет, и чувствуя неловкость, он виноватою походкою пробрался к своему диванчику, виновато вздохнул и сел. Когда сальная свечка, кивая своим ленивым и тусклым огнем, достаточно разгорелась и осветила нас обоих, я мог уже разглядеть его. Это был молодой человек лет двадцати двух, круглолицый, миловидный, с

темными детскими глазами, одетый по-городски во всё серенькое и дешевое и, как можно было судить по цвету лица и по узким плечам, не знавший физического труда. Типа он казался самого неопределенного. Его нельзя было принять ни за студента, ни за торгового человека, ни тем паче за рабочего, а глядя на миловидное лицо и детские, ласковые глаза, не хотелось думать, что это один из тех праздношатаев-пройдох, которыми во всех общежительных пустынях, где кормят и дают ночлег, хоть пруд пруди и которые выдают себя за семинаристов, исключенных за правду, или за бывших певчих, потерявших голос... Было в его лице что-то характерное, типичное, очень знакомое, но что именно – я никак не мог ни понять, ни вспомнить.

Он долго молчал и о чем-то думал. Вероятно, после того, как я не оценил его замечания насчет костей и мертвецкой, ему казалось, что я сердит и не рад его присутствию. Вытащив из кармана колбасу, он повертел ее перед глазами и сказал нерешительно:

– Извините, я вас побеспокою... У вас нет ножика?

Я дал ему нож.

– Колбаса отвратительная, – поморщился он, отрезывая себе кусочек. – В здешней лавочке продают дрянь, но дерут ужасно... Я бы вам одолжил кусочек, но вы едва ли согласитесь кушать. Хотите?

В его “одолжил” и “кушать” слышалось тоже что-то типичное, имевшее очень много общего с характерным в лице, но что именно, я всё еще не мог никак понять. Чтобы внушить к себе доверие и показать, что я вовсе не сержусь, я взял предложенный им кусочек. Колбаса действительно была ужасная; чтобы сладить с ней, нужно было иметь зубы хорошей цепной собаки. Работая челюстями, мы разговорились. Начали с того, что пожаловались друг другу на продолжительность службы.

– Здешний устав приближается к афонскому, – сказал я, – но на Афоне обыкновенная всенощная продолжается 10 часов, а под большие праздники – 14. Вот там бы вам помолиться!

– Да! – сказал мой сожитель и покрутил головой. – Я здесь три недели живу. И знаете ли, каждый день служба, каждый день служба... В будни в 12 часов звонят к заутрени, в 5 часов к ранней обедне, в 9 – к поздней. Спать совсем невозможно. Днем же акафисты, правила, вечерни... А когда я говел, так просто падал от утомления. – Он вздохнул и продолжал: – А не ходить в церковь неловко... Дают монахи номер, кормят, и как-то, знаете ли, совестно не ходить. Оно ничего, день, два, пожалуй, можно постоять, но три недели тяжело! Очень тяжело! Вы надолго сюда?

– Завтра вечером уезжаю.

– А я еще две недели проживу.

– Но здесь, кажется, не принято так долго жить? – сказал я.

– Да, это верно, кто здесь долго живет и объедает монахов, того просят уехать. Судите сами, если позволить пролетариям жить здесь

сколько им угодно, то не останется ни одного свободного номера, и они весь монастырь съедят. Это верно. Но для меня монахи делают исключение и, надеюсь, еще не скоро меня отсюда прогонят. Я, знаете ли, новообращенный.

– То есть?

– Я еврей, выкрест... Недавно принял православие.

Теперь я уже понял то, чего раньше никак не мог понять на его лице: и толстые губы, и манеру во время разговора приподнимать правый угол рта и правую бровь, и тот особенный маслянистый блеск глаз, который присущ одним только семитам, понял я и “одолжил”, и “кушать”... Из дальнейшего разговора я узнал, что его зовут Александром Ивановичем, а раньше звали Исааком, что он уроженец Могилевской губернии и в Святые Горы попал из Новочеркаска, где принимал православие.

Одолев колбасу, Александр Иванович встал и, приподняв правую бровь, помолился на образ. Бровь так и осталась приподнятой, когда он затем опять сел на диванчик и стал рассказывать мне вкратце свою длинную биографию.

– С самого раннего детства я питал любовь к учению, – начал он таким тоном, как будто говорил не о себе, а о каком-то умершем великом человеке. – Мои родители – бедные евреи, занимаются грошовой торговлей, живут, знаете ли, по-нищенски, грязно. Вообще весь народ там бедный и суеверный, учения не любят, потому что образование, понятно, отдаляет человека от религии... Фанатики страшные... Мои родители ни за что не хотели учить меня, а хотели, чтобы я тоже занимался торговлей и не знал ничего, кроме талмуда... Но всю жизнь биться из-за куска хлеба, болтаясь в грязи, жевать этот талмуд, согласитесь, не всякий может. Бывало, в корчму к папаше заезжали офицеры и помещики, которые рассказывали много такого, чего я тогда и во сне не видел, ну, конечно, было соблазнительно и разбирала зависть. Я плакал и просил, чтобы меня отдали в школу, а меня выучили читать по-еврейски и больше ничего. Раз я нашел русскую газету, принес ее домой, чтобы из нее сделать змей, так меня побили за это, хотя я и не умел читать по-русски. Конечно, без фанатизма нельзя, потому что каждый народ инстинктивно бережет свою народность, но я тогда этого не знал и очень возмущался...

Сказав такую умную фразу, бывший Исаак от удовольствия поднял правую бровь еще выше и поглядел на меня как-то боком, как петух на зерно, и с таким видом, точно хотел сказать: “Теперь, наконец, вы убедились, что я умный человек?” Поговорив еще о фанатизме и о своем неопределимом стремлении к просвещению, он продолжал:

– Что было делать! Я взял и бежал в Смоленск. А там у меня был двоюродный брат, который лудил посуду и делал жестянки. Понятно, я нанялся к нему в подмастерья, так как жить мне было нечем, ходил я босиком и оборванным... Думал так, что днем буду работать, а ночью и по

субботам учиться. Я так и делал, но узнала полиция, что я без паспорта, и отправила меня по этапу назад к отцу...

Александр Иваныч пожал одним плечом и вздохнул.

– Что будешь делать! – продолжал он, и чем ярче воскресало в нем прошлое, тем сильнее чувствовался в его речи еврейский акцент. – Родители наказали меня и отдали дедушке, старому еврею-фанатику, на исправление. Но я ночью ушел в Шклов. А когда в Шклове ловил меня мой дядя, я пошел в Могилев; там пробыл два дня и с товарищем пошел в Стародуб.

Далее рассказчик перебрал в своих воспоминаниях Гомель, Киев, Белую Церковь, Умань, Балту, Бендеры и, наконец, добрался до Одессы.

– В Одессе я целую неделю ходил без дела и голодный, пока меня не приняли евреи, которые ходят по городу и покупают старое платье. Я уж умел тогда читать и писать, знал арифметику до дробей и хотел поступить куда-нибудь учиться, но не было средств. Что делать! Полгода ходил я по Одессе и покупал старое платье, но евреи, мошенники, не дали мне жалованья, я обиделся и ушел. Потом на пароходе я уехал в Перекоп.

– Зачем?

– Так. Один грек обещал мне дать там место. Одним словом, до 16 лет ходил я так, без определенного дела и без почвы, пока не попал в Полтаву. Тут один студент-еврей узнал, что я желаю учиться, и дал мне письмо к харьковским студентам. Конечно, я пошел в Харьков. Студенты посоветовались и начали готовить меня в техническое училище. И знаете, я вам скажу, студенты мне попались такие, что я не забуду их до самой смерти. Не говорю уж про то, что они дали мне квартиру и кусок хлеба, они поставили меня на настоящую дорогу, заставили меня мыслить, указали цель жизни. Между ними были умные, замечательные люди, которые уж и теперь известны. Например, вы слышали про Грумахера?

– Нет, не слышал.

– Не слышали... Писал очень умные статьи в харьковских газетах и готовился в профессора. Ну, я много читал, участвовал в студенческих кружках, где не услышишь пошлостей. Приготовлялся я полгода, но так как для технического училища нужно знать весь гимназический курс математики, то Грумахер посоветовал мне готовиться в ветеринарный институт, куда принимают из шестого класса гимназии. Конечно, я стал готовиться. Я не желал быть ветеринаром, но мне говорили, что кончивших курс в институте принимают без экзамена на третий курс медицинского факультета. Я выучил всего Кюнера, уж читал аливрувер Корнелия Непота и по греческому языку прошел почти всего Курциуса, но, знаете ли, то да се... студенты разъехались, неопределенность положения, а тут еще я услышал, что приехала моя мамаша и ищет меня по всему Харькову. Тогда я взял и уехал. Что будешь делать! Но, к счастью, я узнал, что здесь на Донецкой дороге есть горное училище. Отчего не поступить?

Ведь вы знаете, горное училище дает права штегера – должность великолепная, а я знаю шахты, где штегера получают полторы тысячи в год. Отлично... Я поступил...

Александр Иваныч с выражением благоговейного страха на лице перечислил дюжины две замысловатых наук, преподаваемых в горном училище, и описал самое училище, устройство шахт, положение рабочих... Затем он рассказал страшную историю, похожую на вымысел, но которой я не мог не поверить, потому что уж слишком искренен был тон рассказчика и слишком откровенно выражение ужаса на его семитическом лице.

– А во время практических занятий, какой однажды был со мной случай! – рассказывал он, подняв обе брови. – Был я на одних шахтах тут, в Донецком округе. А вы ведь видели, как люди спускаются в самый рудник. Помните, когда гонят лошадь и приводят в движение ворот, то по блоку одна бадья спускается в рудник, а другая поднимается, когда же начнут поднимать первую, тогда опускается вторая – все равно, как в колодце с двумя ушатами. Ну, сел я однажды в бадью, начинаю спускаться вниз, и можете себе представить, вдруг слышу – тррр! Цепь разорвалась, и я полетел к черту вместе с бадьей и обрывком цепи... Упал с трехсаженной вышины прямо грудью и животом, а бадья, как более тяжелая вещь, упала раньше меня, и я ударился вот этим плечом об ее ребро. Лежу, знаете, огорошенный, думаю, что убился насмерть, и вдруг вижу – новая беда: другая бадья, что поднималась вверх, потеряла противовес и с грохотом опускается вниз прямо на меня... Что будете делать? Видя такой факт, я прижался к стене, съежился, жду, что вот-вот сейчас эта бадья со всего размаха трахнет меня по голове, вспоминая папашу и мамашу, и Могилев, и Грумахера... молюсь Богу, но, к счастью... Даже вспомнить страшно.

Александр Иваныч насильно улыбнулся и вытер ладонью лоб.

– Но, к счастью, она упала возле и только слегка зацепила этот бок... Содрала, знаете, с этого бока сюртук, сорочку и кожу... Сила страшная. Потом я был без чувств. Меня вытащили и отправили в больницу. Лечился я четыре месяца, и доктора сказали, что у меня будет чахотка. Я теперь всегда кашляю, грудь болит и страшное психологическое расстройство... Когда я остаюсь один в комнате, мне бывает очень страшно. Конечно, при таком здоровье уже нельзя быть штегером. Пришлось бросить горное училище...

– А теперь чем вы занимаетесь? – спросил я.

– Я держал экзамен на сельского учителя. Теперь ведь я православный и имею право быть учителем. В Новочеркасске, где я крестился, во мне приняли большое участие и обещали место в церковно-приходской школе. Через две недели поеду туда и опять буду просить.

Александр Иваныч снял пальто и остался в одной сорочке с

вышитым русским воротом и с шерстяным поясом.

– Спать пора,– сказал он, кладя в изголовье свое пальто и зевая.– Я, знаете ли, до последнего времени совсем не знал бога. Я был атеист. Когда лежал в больнице, я вспомнил о религии и начал думать на эту тему. По моему мнению, для мыслящего человека возможна только одна религия, а именно христианская. Если не веришь в Христа, то уж больше не во что верить... Не правда ли? Иудаизм отжил свой век и держится еще только благодаря особенностям еврейского племени. Когда цивилизация коснется евреев, то из иудаизма не останется и следа. Вы заметьте, все молодые евреи уже атеисты. Новый завет есть естественное продолжение Ветхого. Не правда ли?

Я стал выведывать у него причины, побудившие его на такой серьезный и смелый шаг, как перемена религии, но он твердил мне только одно, что “Новый завет есть естественное продолжение Ветхого” – фразу, очевидно, чужую и заученную и которая совсем не разъясняла вопроса. Как я ни бился и ни хитрил, причины остались для меня темными. Если можно было верить, что он, как утверждал, принял православие по убеждению, то в чем состояло и на чем зиждилось это убеждение – из его слов понять было невозможно; предположить же, что он переменял веру ради выгоды, было тоже нельзя: дешевая, поношенная одежонка, проживание на монастырских хлебах и неопределенное будущее мало походили на выгоды. Оставалось только помириться на мысли, что переменить религию побудил моего сожителя тот же самый беспокойный дух, который бросал его, как щепку, из города в город и который он, по общепринятому шаблону, называл стремлением к просвещению.

Перед тем, как ложиться спать, я вышел в коридор, чтобы напиться воды. Когда я вернулся, мой сожитель стоял среди номера и испуганно глядел на меня. Лицо его было бледно-серо, и на лбу блестел пот.

– У меня ужасно нервы расстроены,– пробормотал он, болезненно улыбаясь, – ужасно! Сильное психологическое расстройство. Впрочем, всё это пустяки.

И он опять стал толковать о том, что Новый завет есть естественное продолжение Ветхого, что иудаизм отжил свой век. Подбирая фразы, он как будто старался собрать все силы своего убеждения и заглушить ими беспокойство души, доказать себе, что, переменяв религию отцов, он не сделал ничего страшного и особенного, а поступил, как человек мыслящий и свободный от предрассудков, и что поэтому он смело может оставаться в комнате один на один со своею совестью. Он убеждал себя и глазами просил у меня помощи...

Между тем на сальной свечке нагорел большой, неуклюжий фитиль. Уже светало. В хмурое, посиневшее окошко видны были уже ясно оба берега Донца и дубовая роща за рекой. Нужно было спать.

– Завтра здесь будет очень интересно,– сказал мой сожитель, когда я

потушил свечку и лег.— После ранней обедни крестный ход поедет на лодках из монастыря в скит.

Подняв правую бровь и склонив голову на бок, он помолился образу и, не раздеваясь, лег на свой диванчик.

— Да,— сказал он, повернувшись на другой бок.

— Что — да? — спросил я.

— Когда я в Новочеркасске принял православие, моя мамаша искала меня в Ростове. Она чувствовала, что я хочу переменить веру.— Он вздохнул и продолжал: — Уже шесть лет как я не был там, в Могилевской губернии. Сестра, должно быть, уже замуж вышла.

Помолчав немного и видя, что я еще не уснул, он стал тихо говорить о том, что скоро, слава богу, ему дадут место, и он наконец будет иметь свой угол, определенное положение, определенную пищу на каждый день... Я же, засыпая, думал, что этот человек никогда не будет иметь ни своего угла, ни определенного положения, ни определенной пищи. Об учительском месте он мечтал вслух, как об обетованной земле; подобно большинству людей, он питал предубеждение к скитальчеству и считал его чем-то необыкновенным, чуждым и случайным, как болезнь, и искал спасения в обыкновенной будничной жизни. В тоне его голоса слышались сознание своей ненормальности и сожаление. Он как будто оправдывался и извинялся.

Не далее как на аршин от меня лежал скиталец; за стенами в номерах и во дворе, около телег, среди богомольцев не одна сотня таких же скитальцев ожидала утра, а еще дальше, если сумеет представить себе всю русскую землю, какое множество таких же перекаати-поле, ища где лучше, шагало теперь по большим и проселочным дорогам или, в ожидании рассвета, дремало в постоянных дворах, корчмах, гостиницах, на траве под небом... Засыпая, я воображал себе, как бы удивились и, быть может, даже обрадовались все эти люди, если бы нашлись разум и язык, которые сумели бы доказать им, что их жизнь так же мало нуждается в оправдании, как и всякая другая.

Во сне я слышал, как за дверями жалобно, точно заливаясь горячими слезами, прозвонил колокольчик и послушник прокричал несколько раз:

— Господи Иисусе Христе сыне божий, помилуй нас! Пожалуйте к обедне!

Когда я проснулся, моего сожителя уже не было в номере. Было солнечно, и за окном шумел народ. Выйдя, я узнал, что обедня уже кончилась, и крестный ход давно уже отправился в скит. Народ толпами бродил по берегу и, чувствуя себя праздным, не знал, чем занять себя; есть и пить было нельзя, так как в скиту еще не кончилась поздняя обедня; монастырские лавки, где богомольцы так любят толкаться и прицениваться, были еще заперты. Многие, несмотря на утомление, от скуки брели в скит. Тропинка от монастыря до скита, куда я отправился,

змеей вилась по высокому крутому берегу то вверх, то вниз, огибая дубы и сосны. Внизу блестел Донец и отражал в себе солнце, вверху белел меловой скалистый берег и ярко зеленела на нем молодая зелень дубов и сосен, которые, нависая друг над другом, как-то ухитряются расти почти на отвесной скале и не падать. По тропинке гуськом тянулись богомольцы. Всего больше было хохлов из соседних уездов, но было много и дальних, пришедших пешком из Курской и Орловской губерний; в пестрой веренице попадались и мариупольские греки-хуторяне, сильные, степенные и ласковые люди, далеко не похожие на тех своих хилых и вырождающихся единоплеменников, которые наполняют наши южные приморские города; были тут и донцы с красными лампасами, и тавричане, выселенцы из Таврической губернии. Было здесь много богомольцев и неопределенного типа, вроде моего Александра Иваныча: что они за люди и откуда, нельзя было понять ни по лицам, ни по одежде, ни по речам.

Тропинка оканчивалась у маленького плота, от которого, прорезывая гору, шло влево к скиту неширокое шоссе. У плота стояли две большие, тяжелые лодки, угрюмого вида, вроде тех новозеландских пирог, которые можно видеть в книгах Жюль Верна. Одна лодка, с коврами на скамьях, предназначалась для духовенства и певчих, другая, без ковров – для публики. Когда крестный ход плыл обратно в монастырь, я находился в числе избранных, сумевших протискаться во вторую. Избранных набралось так много, что лодка еле двигалась, и всю дорогу приходилось стоять, не шевелиться и спасать свою шляпу от ломки. Путь казался прекрасным. Оба берега – один высокий, крутой, белый с нависшими соснами и дубами, с народом, спешившим обратно по тропинке, и другой – отлогий, с зелеными лугами и дубовой рощей, – залитые светом, имели такой счастливый и восторженный вид, как будто только им одним было обязано майское утро своею прелестью. Отражение солнца в быстро текущем Донце дрожало, расползалось во все стороны, и его длинные лучи играли на ризах духовенства, на хоругвях, в брызгах, бросаемых веслами. Пение пасхального канона, колокольный звон, удары весел по воде, крик птиц – всё это мешалось в воздухе в нечто гармоническое и нежное. Лодка с духовенством и хоругвями плыла впереди. На ее корме неподвижно, как статуя, стоял черный послушник.

Когда крестный ход приближался к монастырю, я заметил среди избранных Александра Иваныча. Он стоял впереди всех и, раскрыв рот от удовольствия, подняв вверх правую бровь, глядел на процессию. Лицо его сияло; вероятно, в эти минуты, когда кругом было столько народу и так светло, он был доволен и собой, и новой верой, и своею совестью.

Когда немного погодя мы сидели в номере и пили чай, он всё еще сиял довольством; лицо его говорило, что он доволен и чаем, и мной, вполне ценит мою интеллигентность, но что и сам не ударит лицом в грязь, если речь зайдет о чем-нибудь этаким...

– Скажите, какую бы мне почитать психологию? — начал он умный разговор, сильно морща нос.

– А для чего вам?

– Без знания психологии нельзя быть учителем. Прежде чем учить мальчика, я должен узнать его душу.

Я сказал ему, что одной психологии мало для того, чтобы узнать душу мальчика, и к тому же психология для такого педагога, который еще не усвоил себе технических приемов обучения грамоте и арифметике, является такою же роскошью, как высшая математика. Он охотно согласился со мной и стал описывать, как тяжела и ответственна должность учителя, как трудно искоренить в мальчике наклонность к злу и суеверию, заставить его мыслить самостоятельно и честно, внушить ему истинную религию, идею личности, свободы и проч. В ответ на это я сказал ему что-то. Он опять согласился. Вообще он очень охотно соглашался. Очевидно, всё “умное” непрочно сидело в его голове.

До самого моего отъезда мы вместе слонялись около монастыря и коротали длинный жаркий день. Он не отставал от меня ни на шаг; привязался ли он ко мне, или же боялся одиночества, бог его знает! Помню, мы сидели вместе под кустами желтой акации в одном из садиков, разбросанных по горе.

– Через две недели я уйду отсюда, — сказал он. — Пора!

– Вы пешком?

– Отсюда до Славянска пешком, потом по железной дороге до Никитовки. От Никитовки начинается ветвь Донецкой дороги. По этой ветви я до Хацепетовки дойду пешком, а там дальше провезет меня знакомый кондуктор.

Я вспомнил голую, пустынную степь между Никитовкой и Хацепетовкой и вообразил себе шагающего по ней Александра Иваныча с его сомнениями, тоской по родине и страхом одиночества... Он прочел на моем лице скуку и вздохнул.

“А сестра, должно быть, уже замуж вышла!” — подумал он вслух, и тотчас же, желая отвязаться от грустных мыслей, указал на верхушку скалы и сказал:

– С этой горы Изюм видно.

Во время прогулки по горе с ним случилось маленькое несчастье: вероятно, спотыкнувшись, он порвал свои сарпировые брюки и сбил с башмака подошву.

– Тс... — поморщился он, снимая башмак и показывая босую ногу без чулка. — Неприятно... Это, знаете ли, такое осложнение, которое... Да!

Вертя перед глазами башмак и как бы не веря, что подошва погибла навеки, он долго морщился, вздыхал и причмокивал. У меня в чемодане были полуштилеты старые, но модные, с острыми носами и тесемками; я брал их с собою на всякий случай и носил только в сырую погоду.

Вернувшись в номер, я придумал фразу поддипломатичнее и предложил ему эти полуштилеты. Он принял и сказал важно:

– Я бы поблагодарил вас, но знаю, что вы благодарность считаете предрассудком.

Острые носы и тесемки полуштилетов растрогали его, как ребенка, и даже изменили его планы.

– Теперь я пойду в Новочеркасск не через две недели, а через неделю,– размышлял он вслух.– В таких башмаках не совестно будет явиться к крестному папаше. Я, собственно, не уезжал отсюда потому, что у меня приличной одежды нет...

Когда ящик выносил мой чемодан, вошел послушник с хорошим насмешливым лицом, чтобы подмести в номере. Александр Иваныч как-то заторопился, сконфузился и робко спросил у него:

– Мне здесь оставаться или в другое место идти?

Он не решался занять своею особою целый номер и, по-видимому, уже стыдился того, что жил на монастырских хлебах. Ему очень не хотелось расставаться со мной; чтобы по возможности отдалить одиночество, он попросил позволения проводить меня.

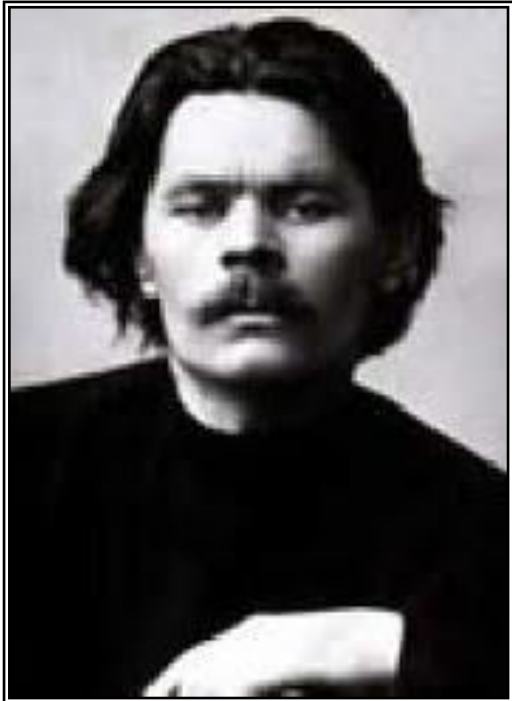
Дорога из монастыря, прорытая к меловой горе и стоившая немалых трудов, шла вверх, в объезд горы почти спирально, по корням, под нависшими суровыми соснами... Сначала скрылся с глаз Донец, за ним монастырский двор с тысячами людей, потом зеленые крыши... Оттого, что я поднимался, всё казалось мне исчезающим в яме. Соборный крест, раскаленный от лучей заходящего солнца, ярко сверкнул в пропасти и исчез. Остались одни только сосны, дубы и белая дорога. Но вот коляска въехала на ровное поле, и всё это осталось внизу и позади; Александр Иваныч спрыгнул и, грустно улыбувшись, взглянув на меня в последний раз своими детскими глазами, стал спускаться вниз и исчез для меня навсегда...

Святогорские впечатления стали уже воспоминаниями, и я видел новое: ровное поле, беловато-бурую даль, рощицу у дороги, а за нею ветряную мельницу, которая стояла не шевелясь и, казалось, скучала оттого, что по случаю праздника ей не позволяют махать крыльями

(1887 г.).

Максим Горький
(Олексій Максимович Пєшков)
1868 – 1936

Горький Максим (дійсне ім'я – Олексій Максимович Пєшков) народився 16 (28).ІІІ.1868 р. в м. Нижній Новгород, а помер 18.VІ.1936 р. під Москвою, в Горках. Похований у Москві на Красній площі.

Закінчив 2 класи слобідського Кунавінського училища. З 10-и років був на різних роботах «в людях». Багато читав, і книги стали основним джерелом його самоосвіти. Після невдалої спроби вступити до Казанського університету пройшов життєві «університети».

Автор великої кількості прозових, драматичних та публіцистичних творів, серед них такі: „Фома Гордєєв”, „Мати”, „Діло Артамонових”, „Життя Кліма Самгіна”, трилогія: „Дитинство”, „В людях”, „Мої університети”, п'єси „На дні”, «Васса Желєзна», „Егор Буличов та інші” та ін.

Довгий час проживав в Італії. З 1934 р. очолював Спілку письменників СРСР.

Життя і творчість Горького тісно пов'язані з Україною. Вперше побував на українській землі в 1891 році (Харків, Полтава, Чернігів, Ніжин, Прилуки, Київ, Одеса, Миколаїв, Херсон, Сімферополь, Бахчисарай, Севастополь, Ялта, Алушта, Судак, Феодосія, Керч), відвідав могилу Т.Шевченка в Канєві. В 1897 та 1900 роках жив у с. Мануйлівці Кобеляцького повіту Полтавської губернії. Вивчав і записував український фольклор. Добре знайомий з творчістю багатьох українських письменників. Тісно дружив з М.Коцюбинським, листувався з П.Тичиною. О.Корнійчуком, І.Микитенком.

У липні 1928 р. у Харкові зустрічався з українськими письменниками, відвідав трудову дитячу колонію у Куряжі під Харковом, якою керував А.Макаренко, побував на Дніпробуді.

Горький добре знав українську мову та літературу, народну

творчість. На українському матеріалі Горький написав оповідання „Челкаш”, „Омелян Пиляй”, „Пройдисвіт”, „Ярмарок у Говтві”, „Мій супутник”, „Велика любов” та ін. Національні риси українців відтворив в образах Андрія Находки в повісті „Мати”, ветеринарного лікаря Бориса Чепурного в п'єсі „Діти сонця”. Тема України, українського народу, українські пісні й думи є в романі „Життя Кліма Самгіна”.

За вид.: Українська радянська енциклопедія. – Т.3. – К.: Гол. ред. Укр. рад. енцикл. – С.384-387

Його університети пройшли й через Слов'янськ

У віці 23-х літ життєві дороги привели Олексія Пешкова до Слов'янська Харківської губернії. На той час він був безробітним сиротою, без даху над головою. В пошуках роботи, хліба та вражень міняв місце проживання, жебракував. Статистика твердить, що на той час майже сорок мільйонів селян Росії голодували, бродили по країні в пошуках їжі. «...До ужаса много было людей, искавших куска хлеба в этот тяжкий год», – писав пізніше Горький в оповіданні «Мой спутник». А ці слова із оповідання «О первой любви», скоріше всього, про самого себе: «Полубольной, в состоянии, близком безумию, я ушел из города и почти два года шатался по дорогам России, как перекасти-поле. Обошел Поволжье, Дон, Украину, Крым, Кавказ, пережил неисчислимо много различных впечатлений, приключений, огрубел, обозлился ещё больше». Правда, пізніше, ставши відомим письменником, партійним та громадським діячем, М.Горький так сформулював мету своєї довготривалої подорожі: „Ходіння моє по Русі було викликане не прагненням до бродяжництва, а бажанням бачити, де я живу, що за народ навколо мене”.

Довгий час фактів перебування М.Горького на Донеччині не було відомо. І тільки на початку 60-х років минулого століття краєзнавці віднайшли деякі матеріали, що проливали світло на події кінця ХІХ століття, що мали місце в житті майбутнього письменника. Одними з перших про це повідомили Іван Бойко, Федір Пшеничний, Максим Клименко. Пізніше з'являється узагальюючого характеру видання К.Ф.Спасенка «Буревестник в шахтерском небе». Що ж відомо про особисті зв'язки Максима Горького з Донеччиною?

Перша зустріч з донецьким краєм молодого Олексія Пешкова відбулася влітку 1891 року. Безробітний юнак, мандруючи Україною, зупиняється на станції Слов'янськ. Не маючи засобів для існування, він наймається робітником по ремонту залізничної колії. Новоприбулий познайомився з Сергієм Івановичем Кудиненком, який служив тут охоронцем дистанції шляхів сполучення станції Слов'янськ. Пізніше про ті давні події запишуть спогади сестри С.Кудиненка Марфи, яка згадала й

такі: «Олексій Пешков разам з братом пішов да артільнага старосты. Шумаковым яго называлі. На залізніцы быў тоді якісь падрыднік... Ось до цього падрыдніка і звернуўся Олексій Пешков, щоб той даў яму работу. Мій брат падаваў дапамогу Пешкову. Хоча й мы жылі дужэ бідна. Вночы брат вартуваў на станцыі, а вдень – шпалы переносіў. Коці Альоша пачаў працаваць на коліі, яго помісцілі жыць у казармі залізнічнікаў. Спаў він на ліжку якогось померлага робітніка».

Подобні спогады чытаемо ў 5-у нумеры журналу «Донбас» за 1962 рік: «На Алексее Пешкове была синяя рабочая рубашка, старые брюки и на плечах дорожная сума. Работали мы с Алексеем Максимовичем вместе, меняли переводные брусы, подбивали и меняли шпалы и выполняли другую чёрную работу. Работа была тяжёлой, от восхода до захода солнца не разгибалась спина. Алексей Максимович жил вместе с другими рабочими в казарме».

Є сведчэння, што Олексій Пешков відвідаў Свяці Горы, побуваў у манастыры, мілуваўся крейдзянімі горами та Дінцем. Отрымаўшы від знаёмога Павла Максимова лістівку з відамі Святогірського манастыра, М.Горький піше тому ліста від 8 (12) ліпеня 1911 року, у якому згадуе сваё перебування на Дінці: «Открытие со Святых гор получил и узнал на

ней места, где купался лет двадцать тому назад, деревья, под которыми сидел. В ту пору я был Ваших лет, разве немного старше, и был очень смешон, как вспоминаю...».

Визнаний на то час пісьменнік радзіць сваяму маладому адрэсату (Горький дапамагаў багатым пачаткуючым аўтарам): «Вот попробуйте-ка, напишите, как Вы шли в Святые горы, кого встретили дорогой, что больше всего задело при встречах, какие пятна наиболее сохранились в памяти и т.д. – всё, весь поход».

Сведчэння самаго М.Горькаго – це галоўне й перше падтверджэння таго, што ў маладыя гады пісьменнік відвідаў Святогір'я. Друге падтверджэння мы знаходзім у яго павісці «Исповедь», дзе распавідаецца «о хождении некоего человека по

святым местам, о бытии его во обителях». Герой цього твору побуваў у манастыры, дзе ў вечірній час біля озера мав «беседование с неким

юношей». Дослідники схильні вважати, що герой «Исповеди» побував саме у Святогір'ї, на півночі Донеччини, а озеро, про яке йшла мова – це озеро Банне, яке й сьогодні знаходиться поблизу Дінця у Святогірську.

Про перебування М.Горького в Слов'янську нагадує меморіальна дошка на залізничному вокзалі станції Слов'янськ, в парку Слов'янського курорту – пам'ятник письменнику, одна з місцевих шкіл довгий час носила ім'я Горького. Був свого часу пам'ятник Горькому й у Святих Горах на території сучасного монастирського двору.

Рекомендована література:

Бойко И. Горький в Донбассе //Социалистический Донбасс. – 1961. – 2 апреля

Спасенко К.Ф. Буревестник в шахтерском небе. – Донецк: Донбасс.

Клименко М.С. Горький і Донбас //Радянська Донеччина. – 1961. – 18 квітня

Максимов П. Воспоминания о Горьком. Переписка и встречи. – М.: «Сов. писатель», 1936

Овчаренко І.М. Його університети //Овчаренко І. Кризь далеч років: Письменники в нашому краї. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2005. – С.55-56

Пшеничний Ф.П. О.М.Горький у Слов'янську //Комуніст (Слов'янськ). – 1968. – 27, 29 березня

Сквозь даль годов: Очерки литературной биографии Донбасса /Сост. К.Ф.Спасенко. – Донецк: «Донбасс», 1969. – С.106-132

Олександр Олесь
(Олександр Іванович Кандиба)
1878 – 1944

Олександр Олесь (літературний псевдонім Олександра Івановича Кандиби) народився 5. XII. 1878 р. на хут. Кандиби біля м. Білопілья (тепер Сумської обл.). Тут отримав початкову освіту. Дитинство йому уявлялося «одним золотим днем». А в автобіографії писав: «...все, що я бачив там, у степу, в саду, на річці (Сула), здається мені суцільною казкою природи».

У містечку Дергачі Харківської області навчався в хліборобській школі. У 1903 р. О.Олесь став студентом Харківського ветеринарного інституту, одночасно поступив на службу в земство статистиком. Автор поетичних збірок „З журбою радість обнялась”, „Сміються, плачуть солов’ї”, „Ой не сійтесь, сніги”, „Чужиною”, „Кому повім печаль мою..”, „Княжа Україна”, „Поезії”, „Цвіте трояндами...”. „Твори” (В 2-х томах, 1990) та ін.

У роки громадянської війни, в 1919 р., виїхав за межі України. Деякий час проживав в Австрії, а з 1923 р. – в Чехословаччині. Там, в еміграції, відчув особливу любов до народу, до рідної землі. Він писав: „Хто зберіг любов до краю і не зрікся роду, той ім’ям не вмере ніколи в спогадах народу”. Тугою за батьківщиною пройняті вірші, що увійшли до зб. «Чужиною», «Кому повім печаль свою» та ін. За народними мотивами створив віршовані казки «Злидні», «Микита Кожумяка», «Бабусина пригода» тощо.

Помер 22.VII.1944 р. Окремі твори О.Олеся покладено на музику. Переклав «Пісню про Гайявату» Лонгфелло, казки Гауфа.

За вид.: *Укр. рад. енцикл. – Т.10. – К.: Гол. ред. Укр. Рад. Енци., 1962. – С.315*

У Слов’янську «життя було дешево».

Упродовж усього творчого життя Олександра Олеся – і на початку

творчості, і в роки еміграції – критики високо відгукувалися про його поезію. Микола Зеров відзначав: „Олесю не довелося завойовувати своєї поетичної слави. Вона сама прийшла до нього на другий день після виходу з друку першої книжки його поезій. Свіжість поетичних образів, плавність і легкість вірша, сміливість деяких прийомів... заінтересували і зачарували українське громадянство”. Історик Олександра Єфименко назвала його „справжнім ліричним поетом”, письменниця Христя Алчевська – „українським Гейне”, культурно-освітня діячка Софія Русова твори Олеся називає „прямим відгуком на голос Шевченка”. Подібні думки також висловлювали Сергій Єфремов: «...він дає такі гарні зразки громадянської, справді високої поезії, до якої після Шевченка ніхто ще так високо не підіймався на Україні» та Михайло Грушевський: «Україна дістала поета-лірика, котрого виглядала від часів Шевченка».

А сам Олександр Олесь в автобіографії помітив: „Поезії мої, не дивлячись на те, що були писані по-українськи, мали несподіваний успіх у російських письменників. ...Короленко ...дуже хвалив мої поезії і радив мені їхати в Петербург”. А головне, що в рідній Україні творчість О.Олеся користувалася неабияким попитом. Його «Вибрані твори» перевидавалися тричі – в 1925, 1929, 1930 роках. Крім того, Державне видавництво України двічі – у 1925 і 1929 роках – друкувало його збірочки поезій для дітей молодшого віку. Як стверджує М.Г.Жулинський, «вірші митця стали воістину народними завдяки мелодійності, чіткій соціальній орієнтації і багатству народнопоетичної образності». Протягом 1917-1930 років в нашій країні з'явилося 25 окремих видань, серед них і три книжки російською мовою. І це незважаючи на те, що поет виїхав 1919 року за кордон. Чимало віршів О.Олеся покладено на музику, деякі з них стали народними піснями. Дослідники його творчості стверджують, що „понад 80 відомих композиторів ...клали Олесеві твори на музику, створивши більше двох сотень музичних творів різних жанрів”.

Пізніше саме цього йому не могла пробачити радянська влада: з 1930 по 1957 роки його твори більше не друкувалися в Україні.

І в роки проживання в Україні, і вже в еміграції поет завжди боляче сприймав повідомлення про заборону українського слова, знуцання з національних символів, традицій, культури. Ці негації викликали у нього обурення, укріплювали почуття необхідності боротьби за права українського народу. У своїх віршах О.Олесь віддає «уклін чолом народу, //Що рідну мову нам зберіг. //Зберіг в таку страшну негоду, //Коли він сам стоять не міг». Заклики «Спасіть Республіку свою!», «За меч! За меч! Нехай поляжем... //Але і смертю ми скажем, //Що Україна ще жива» та їм подібні ми зустрічаємо у багатьох віршах О.Олеся.

Значне місце у поетичній спадщині О.Олеся займають вірші, у яких він знеславлює емігрантів, показує розчарованість та зневіру тих, які за кордоном «перегризлились, як собаки, //Пересварились, як коти, //І

розповзлися, як раки».

Поет не шкодує і себе, розчарованого, зневіреного, – то намагається виправдати свій крок бодай перед власною совістю, то впадає у відчай:

*О, недурно в скорботах ми плачемо
На вигнанні в холодних світах,
Ми свої землі не побачимо...
Тільки, може, у мріях, у снах.
І чому по світах ми блукаємо,
І який ми спокутуєм гріх,
Ми ніколи до суду не визнаємо
Від людей ні чужих, ні своїх!*

Про душевні хвилювання О.Олеся М.Жулинський сказав так: «Неоднораз поет поривався на Україну, жив надією на повернення, але його стримували сумніви. Знав він немилосердний голод початку 30-х років, знав, що один за одним гинули у безвісті письменники, але найбільше потрясла його трагедія родини Крушельницьких. Поет відтворив крах політичних надій старого Антона Крушельницького і його синів Івана і Тараса в драмі «Земля обітована».

Останні дні важко хворий О.Олесь проживав в окупованій фашистами Празі. Тяжко переніс він звістку про загибель у фашистському концтаборі Заксенхаузені сина Олега – також поета.

Помер О.Олесь 22 липня 1944 року. Поховано його там же, у Празі, на Ольшанському цвинтарі. Поряд з ним – могили інших відомих наших співвітчизників: доктора Миколи Галагана, професора Івана Кобизького, російських письменників Василя Немировича-Данченка, Аркадія Аверченка, матері письменника Володимира Набокова – Гелени Набокової... За могилою О.Олеся доглядають рідні та знайомі – син Олесь Кандиба, вихідці з України й представники місцевої інтелігенції. Не оминають могили О.Олеся й ті українці, кого доля приводить у Прагу – вони знаходять час відвідати могилу співвітчизника й віддати йому данину поваги.

Ми маємо невеликі біографічні зв'язки Олександра Олеся з Донеччиною. Одним з перших про них нашим землякам повідав невтомний краєзнавець зі Святогірська І.М.Овчаренко. Посилаючись на статтю Назара Гнатюка (ж. „Всесвіт”, №2 за 1989 р.), Іван Микитович говорить про те, що ще під час навчання у ветеринарному інституті в Харкові Олександр Олесь „влітку для заробітку служив статистиком. У 1903 році працював, наприклад, у Слов'янську, робив там якісь виміри хат. Слов'янськ тих часів – це купелі, солоні озерця, сипучий пісок, спека. Парк там був миршавий, примітивний, невпорядкований. Статистиків було чоловік п'ятнадцять-двадцять, тримались гуртом.

На добрий дешевий обід ходили до якоїсь пані, а на пиво – до Крона... Життя було дешево”.

На думку краєзнавця, саме тут, у Слов'янську, з-під пера молодого поета могли з'явитися деякі вірші, так як саме у 1903 році Олександр Олесь надрукував свій перший поетичний твір. Тут статистики організували аматорський гурток, виступали з п'єсами. Є згадки про те, що О.Олесь зіграв Робінзона з „Безприданниці” О.Островського, і у глядачів мав беззаперечний успіх.

Того ж 1903 року саме у Слов'янську Олександр познайомився зі своєю майбутньою дружиною Вірою Антонівною Свадковською, яка проживала у місті Старокостянтиніві, а в Слов'янськ приїжджала з Бестужівських курсів разом із сестрою Олександра до свого брата, теж статистика. Це Віра почала називати Олександра ніжно й ласкаво – Олесь, давши життя його літературному псевдоніму. У зв'язку з цим поет пізніше скаже:

*Те ім'я, що мені дала Ти
У дні, осяяні Тобою,
У сні і вільне, і крилате
Літа і в'ється наді мною.
Його прийму я в свою душу,
Зіллю з своєю кров'ю...*

Ці невеликі, але важливі факти перебування у Слов'янську відомого сьогодні українського письменника Олександра Олеся (О.І.Кандиби) є хорошим доповненням до тих знань, що отримують учні загальноосвітніх шкіл та студенти згідно навчальних програм.

На сьогодні ми маємо найбільш повне видання творів О.Олеся – двотомник, упорядкований Р.Радишевським (вид-во «Дніпро», 1990 р.). Упорядник включив до цього видання шосту книгу його поезій, розшукав близько 600 неопублікованих раніш віршів О.Олеся. На щастя, зберігся чималий архів поета: понад трьох тисяч одиниць налічує фонд О.Олеся в Центральній науковій бібліотеці НАНУ ім. В.Вернадського. Велика частина архіву є у Празі. Дослідникам є над чим працювати. Імя вірного сина українського народу повертається на батьківщину.

Рекомендована література:

Олесь О. Вибране /Вст. ст. М.Рильського. – К., 1958

Олесь О. Твори: В 2 т. /Упор., автор передм. та прим. Р.П.Радишевський. – Т.1. – К.: «Дніпро», 1990.

* * *

Грушевський М. Поезія Олеся // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. Кн.1 /Упор. В.Яременко. – К.: Вид-во „Рось”, 1994. – С.257-265

Жулинський М. Із забуття – в безсмертя. – К.: «Дніпро», 1990. – С.92-107

Овчаренко І.М. Крізь далеч років. – Слов'янськ: „Печатный двор”,

2005. – С.65-66

Олександр Олесь. Автобіографія //Олександр Олесь. Твори: в 2 т. /Упор., автор передм. та прим. Р.П.Радишевський. – Т.1. – К.: Дніпро, 1990. – С.48-50

Радишевський Ростислав. Журба і радість Олександра Олеся // Олесь О. Твори: В 2 т. /Упор., авт передм. та прим. Р.П.Радишевський. – Т.1. – К.: Дніпро, 1990. – С.5-47

Романько В.І. Олександр Олесь у Слов'янську //Донеччина. – 2009. – 13 січня – №3 (15415)

Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. Кн.1 /Упор. В.Яременко. – Вид. 2-е, змінене, доопр., доповн. – К.: Вид-во „Аконіт”, 2001. – С.412-423

Олександр Олесь

* * *

Натхнення час – то час святий!
В той час душа моя літає
Вгорі, в блаженному розмаї,
І слуха голос неземний,
І чує те, чого другий
В той час душею не вчуває.

В той час стиха моя печаль,
І власне все в загальнім гине,
В той час прощаю я людині,
В той час мені й рослини жаль,
І дух мій чистий, як кришталь,
По небу з янголами лине.

2.03.1904

* * *

Як довго ждали ми своєї волі слова,
І ось воно співа, бринить.
Бринить-співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить.

Як довго ждали ми... Уклін чолом народу,
Що рідну мову нам зберіг.
Зберіг в так страшну негоду,
Коли він сам стоять не міг.

1911

* * *

Степи-брати і мати Січ!
Свідки життя, краси і сили,

Хто вас згадав в сю довгу ніч
І хто оплакав вас, могили?!

Ніхто!

Ніхто вінка вам не зів'є,
Із вас не гляни на простори,
Синок з чужинцем їсть і п'є,
І по-чужинному говоре
Ганьба!

Коли б мерці вставали знов,
Коли б соромитись уміли,
З могил би виступила кров
І всі б степи зачервоніли...
О глум!

* * *

Воля кров'ю сходе! Чуєте, кохані,
Що за нею впали в лютій боротьбі...
Убивають волю... Розпинають, п'яні!..
Біле її тіло кидають в юрбі.
Як же жити далі, в темряві сваволі!..
З чим лягати спати і робити вдень?
Як нешвидко знову зійде сонце волі,
Як же довго ждати радісних пісень!
Чуєте, прекрасні, що за неї впали,
Чуєте в могилах, лицарі святі,
Як зловіще виють навкруги шакали,
Як доходе в муках воля на хресті...
О, з могил устаньте! В руки знову зброю –
І на чорні хмари вічних ворогів...
Дайте знов почути вашу пісню бою,
Брязкоти розбитих вами ланцюгів.

29.08.1917

* * *

В землі віки лежала мова
І врешті вибилась на світ.
О мово, ночі колискова!
Прийми мій радісний привіт.

Навік пройшла пора безславна...
Цвіти і сяй, моя державна...

І розцвіла, як квітка, мова
На рідній ниві, над струмком,
Але прийшла на лан корова
І завертіла язиком...
Недовго думала і ждала.
Взяла і всю її злизала...

Отож чужих корів годуйте
Сінцем, поміями в хлівах,
Але вночі і вдень пильуйте,
Щоб не ходили по ланах.
Коли є у вас серця телячі,
Зробіть намордники собачі.

13.10.1918

* * *

Спасіть Республіку! Кривавий ніж
Анархія над нею підняла,
І в груди пазурі впяла,
І дивиться усе страшніш.
Меча Республіці! Підмоги їй!
Росте Анархія в краю!
Спасіть Республіку свою –
Живу дитину ваших мрій.
Анархія зруйнує любий край,
Потопче, знищить все живе
І знову ката позове:
«Катуй і кров'ю запивай!»
І буде плач і зойк в краю,
Але не буде вороття...
Спасіть себе, спасіть життя,
Спасіть Республіку свою!

1918

* * *

Дух наш пречистий, дух наш народний,
Над нами сходить в сю мить сьогодні.
На крилах в'ється,
В сльозах сміється.
І сльози щастя, обмивши рани,
Пливуть потоком, несуть кайдани.

Сьогодні дух наш зійшов над нами,
Ввійшов, влетів нам в серця пташками.
У душах б'ється,

У слові ллється.
 О день преславний, блаженні миті,
 Сьогодні з духом святим ми злиті!

О, поведи ж нас, лицарський духу,
 По вільній стежці життя і руху.
 На тихі води,
 На ясні зорі.
 І в цю велику, страшну годину
 З'єднай в єдину всю Україну!

19.12.1918

РІДНА МОВА В РІДНІЙ ШКОЛІ

Рідна мова в рідній школі!
 Що бринить нам чарівніш?
 Що нам ближче і миліш
 І дорожче в час недолі?
 Рідна мова! Рідна мова!
 Що в єдине нас злила, —
 Перші матері слова,
 Перша пісня колискова.
 Як розлучимось з тобою,
 Як забудем голос твій
 І в Вітчизні дорогій
 Говоритимем чужою?!
 Краще нам німими стати,
 Легше гори нам нести,
 Ніж тебе розіп'ясти,
 Наша мово, наша мати!
 Ні! В кім думка прагне слова!
 Хто в майбутнім хоче жить,
 Той всім серцем закричить:
 — В рідній школі — рідна мова!
 І спасе того в недолі
 Наша мрія золота,
 Наше гасло і мета
 — Рідна мова в рідній школі.

Клавдія Володимирівна Лукашевич 1859 – 1937

Лукашевич Клавдія Володимирівна – російська письменниця. Народилася 11 (23). XII.1859 р. в Петербурзі у сім'ї чиновника. Працювала вчителем (деякий час в Іркутську). У 80-і роки зайнялася літературною діяльністю. Писала виключно для дітей у різних жанрах: повісті, оповідання, нариси, п'єси («Веселые дни. Сцены из народного быта», 1896; «В сельской школе. Сцены для школьного театра, 1898 и др.), біографії великих людей. Уклала хрестоматії для сім'ї і школи, дитячі календарі, збірники до літературних ювілеїв («Школьный праздник в память Н.В.Гоголя», «Школьное, литературно-музыкальное утро в честь

Л.Н.Толстого»), до історичних подій («Оборона Севастополя»), свят «Школьный праздник «Ёлка». Її «Азбука – сеятель и первое чтение для школы и семьи» (1907) витримала багато видань. Добре відомими свого часу були її збірники оповідань для дітей молодшого віку («Зёрнышки», 1889;) середнього і старшого віку («Босоногая команда», 1896; «Ясное солнышко», на 1911 рр. – 6 видань; «Труженики», «Из недавнего прошлого»). Популярними були й такі твори: автобіографічні повісті «Моё милое детство» (1914) і «Жизнь пережить – не поле перейти» (1918); «Как жил и что писал В.А.Жуковский», «Друг несчастных – доктор Гааз» та ін.

За вид.: «Краткая литературная энциклопедия». – М. «Сов. энциклопедия», 1967. – С.443-444

Письменниця приїздила в гості до доньки

К.В.Лукашевич народилася 11 грудня 1859 р. в Петербурзі в сім'ї чиновника гірничного департаменту. Після закінчення Інституту благородних дівичь деякий час працювала в школі. Вийшла заміж за Костянтина Францевича Лукашевича, викладача інституту, в якому навчалася, члена ради жіночих інститутів Східного Сибіру в Іркутську,

колежського радника. Чоловік надавав допомогу у написанні та виходу в 1881 році першої книги Клавдії Володимирівни. Після смерті чоловіка (1891 р.) К.Лукашевич з чотирма дітьми переїздить із Сибіру в Петербург. Активно звернувшись до письменницької справи, знайомство з відомим підприємцем в області видавничої справи, поліграфічного виробництва та книготоргівлі І.Д.Ситіним дало можливість Клавдії Лукашевич активно друкуватися та широко розповсюджувати свої книги.

Ім'я К.Лукашевич як дитячої письменниці було широко відоме в Росії з кінця ХІХ – початку ХХ століття. Її твори для дітей від 2 до 7 років видавалися масовими тиражами, деякі багато разів перевидавалися. Сьогодні дивуєшся великій працездатності цієї людини, як багато вона писала, працюючи в різноманітних жанрах – оповідання, казки, шкільні сценарії, букварі, календарі для дітей, хрестоматії... Її твори призначалися дітям різних верств населення, різнилися згідно вікових особливостей читача: молодший, середній, старший дитячий вік, були добре ілюстровані, в хороших палітурках. Книги К.Лукашевич були практично у кожній сім'ї: у дворянина, чиновника, робітника і селянина, вони мали широку географію розповсюдження. Це пояснюється тим, що видавниче товариство І.Ситіна, де друкувалися практично всі книги К.Лукашевич, мали свої магазини в Москві, С-Петербурзі, Варшаві, Воронежі, Іркутську, Ростові-на-Дону, Н.Новгороді, в тому числі і на українських землях – в Києві, Харкові, Катеринославі, Одесі.

Різноманітні дитячі твори К.Лукашевич мали педагогічний характер і Міністерством народної освіти Росії були рекомендовані в бібліотеки початкових та середніх навчальних закладів, в народні читальні і міські бібліотеки, в церковно-приходські школи... Істинно народна письменниця, К.Лукашевич була продовжувачкою педагогічного вчення Л.М.Толстого, який обстоював народну школу, і свого часу особисто підтримав К.Лукашевич на літературній ниві.

На жаль, твори К.Лукашевич у роки радянської влади були заборонені, вилучені з бібліотек, а в підручниках для студентів педагогічних закладів про письменницю сказано: «Книги К.Лукашевич проповідували верність престолу и православної церкви». В іншому підручнику її твори названі «сентиментальними та слащавими» і продиктовані вони прагненням «присипити розум, ослабити волю, знеособити почуття дитини». Але навіть укладачі Великої Радянської Енциклопедії (1974 р.), виступивши, звісно, з критикою, не могли не назвати позитивні моменти її творчості. Нагадаємо ці слова: «Твори Л. відрізнялись сентиментальністю, дидактичністю та схематизмом, але в той же час і любов'ю до дітей, намаганням пробудити в них працездатність і жадобу до знань».

Є відомості, що Клавдія Лукашевич «неодноразово перебувала у Слов'янську, на початку 20-х років жила приблизно два роки у нашому

місті в сім'ї дочки» (І.Овчаренко).

Донька Клавдії Володимирівни, Ліда, закінчила Інститут благодних дівиць, а потім Вищі жіночі Бестужевські курси, де отримала спеціальність «педагог з дошкільної освіти». З 1915 року разом з чоловіком Б.А.Сасс-Тисовським проживала в Слов'янську. У 1920 році вона організувала на Содовому заводі перший у місті дитячий садок і стала його завідувачкою. Пізніше Лідія Костянтинівна викладала німецьку та англійську мови в школах Слов'янська.

Зять Клавдії Лукашевич, Борис Андрійович Сасс-Тисовський – незаурядна особистість. Його було направлено до Слов'янська на Содовий завод інженером-технологом, тут він попрацював до 1927 року. Пізніше, після від'їзду зі Слов'янська, Б.А.Сасс-Тисовський стане доктором технічних наук, професором, автором більш як 300 наукових праць.

Слов'янськ як курортне й робітниче місто на півдні Росії Клавдії Лукашевич подобалось. Вона цікавилася роботою місцевих підприємств – содового та солевиварювального заводів, олівцевої фабрики. Познайомившись з виробництвом олівців, письменниця написала про це оповідання для дітей.

Клавдія Володимирівна була хрещеною матір'ю відомого композитора Дмитра Дмитровича Шостаковича. Їхні сім'ї були знайомі ще з Іркутська, а в Петербурзі мешкали поруч. Книги К.Лукашевич були одними з перших, що їх прочитав майбутній піаніст. Турбуючись про музичне майбутнє Дмитра, письменниця направила листа народному комісару освіти А.В.Луначарському, в якому просила матеріально підтримати талановитого юнака. Скоріше всього, за порадою саме К.Лукашевич молодий композитор у травні 1924 року приїздив у Слов'янськ на відпочинок. І жив він у сім'ї Сасс-Тисовських. Йому виділили світлу кімнату з балконом, так звану «гостину». О.Порядова (Сасс-Тисовська) писала: «Квартира була на другому поверсі... У ній стояв рояль «Шредер», добре знайомий йому по Петербургу. Це був інструмент К.В.Лукашевич... Обстановка в домі Сасс-Тисовських в Слов'янську була доброзичлива. Побут суворо організований за режимом роботи заводу. Для Миті це було незвичайно, але подобалось. Він багато грав, йому ніхто не заважав. Почав зосереджуватись над тим, що давно жило в ньому і повинно було, нарешті, стати його Першою симфонією». Молодий композитор дав декілька концертів на курорті, у місцевому клубі. Частину зароблених грошей він відправив матері в Петербург, частину залишив на зворотню дорогу. На початку вересня, зміцнілий, у веселому настрої Дмитро Шостакович покинув Слов'янськ.

Так у часі і просторі переплелися прізвища письменниці Клавдії Лукашевич та композитора Дмитра Шостаковича. І трапилося це у Слов'янську.

Клавдії Лукашевич долею судилося прожити останні роки у Ростові,

де вона і померла.

Письменниця Віра Панова, згадуючи своє дитинство, писала: «Желиховская писала строже, ...её книги были почтенны, но не захватывали, как книги К.В.Лукашевич, которая писала уже с «направлением», как выражались в прошлом веке, она сознательно стремилась сеять «разумное, доброе, вечное» в сердцах читателей, и это ей удавалось. Она умерла уже после революции, их обеих забыли, но почему не вспомнить о них иногда? Пусть их искусство было не очень высоко, а высоко ли наше? Умеем ли мы хотя бы заставить читателя с интересом дочитать нашу книгу до последней строки. А Клавдия Лукашевич знала, как это делается».

Рекомендована література:

Большая советская энциклопедия. – Изд. 3-е. – Москва: Изд-во «СЭ», 1974. – т.15. – С.55

Венгеров С.А. Источники словаря русских писателей. Т.4. – Петербург, 1917

Овчаренко І.М. Крізь далеч років. – Слов'янськ: „Печ. двор”, 2005. – С.112-113

Петрова Г.А. Лукашевич. К.В. Краткая литературная энциклопедия. – М.: «Сов. энциклопедия», 1967. – С.443-444

Чернявская Я.А.. Розанов И.И. Русская советская детская литература. Уч. пособие. – М.: «Высшая школа», 1984

Клавдія Лукашевич

Школьный праздник древонасаждений

(Уривки)

«За неделю, или по возможности ближе перед днем посадки деревьев, необходимо устроить в школе специально литературно-музыкальное утро, посвященное исключительно растениям. На этом празднике ученики читают наизусть стихотворения, отрывки или статьи с туманными картинками, поют хоровые песни, исполняют, где возможно, музыкальные пьесы, устраивают школьные игры. Материал предложен в настоящей книге. Школа должна быть украшена зеленью и на стенах висят флаги».

К.Лукашевич зібрала з даної теми прислів'я, уривки з віршів, оповідання, пісні, загадки. В окремому розділі даються поради: як вибрати місце для висадки дерева, як приготувати яму, як садити деревце, які є шкідники рослин та як з ними боротися і т.п. У розділі III-у підібрано матеріал із життя різноманітних рослин.

«Вот, наконец, настал долгожданный и желанный день «праздник

древонасаждений». Ученики рано собрались в свою школу. Сначала они должны помолиться. Господь благословит всякий полезный труд. Затем, обвив несколько деревьев лентами и цветами, с флагами в руках, с пением «Гимна деревьев» – все отправляются на место посадки. Если школа или руководители не устраивают там угощение, то дети должны сами взять с собой завтрак.

Как общаться с саженцами, как производить посадку – объясняет учитель. (Далі у книзі вміщено рекомендації до подальших дій).

Наконец, главное дело сделано: молодые деревья посажены, политы, всё убрано.

После древонасаждений для детей на открытом воздухе устраивают, если возможно, угощение и во всяком случае разные игры и забавы, пение хором и хороводы с песнями.

Пусть для молодого поколения их весенний праздник оставит сознание прекрасного дела и отрадное воспоминание.

После праздника дети не должны забрасывать свои посадки без призора; напротив, часто посещать их, ухаживать и всячески оберегать.

Может быть, через много лет ученики уже стариками придут в тенистый лес или приветливающую и с отрадой вспомнят, как они их в детстве садили».

За вид.: Лукашевич К.В. Школьный праздник древонасаждений. – Москва: Типография И.Д.Сытина, 1911. – 6-е изд. (Зберігається у Слов'янському краєзнавчому музеї).

В тесноте, да не в обиде

Рассказ старушки

Они переехали ко мне незадолго до Рождества и наняли самую маленькую комнатку. Подивилась я, как они поместятся в такой клетушке вдвоем. Однако ничего: устроились хорошо и зажили тихо, согласно, весело.

Сначала я думала, что они – брат и сестра, оказалось, муж и жена. Совсем молоденькие, веселые, ласковые; сама – такая большеглазая, красивенькая, точно картинка. Мы их прозвали голубками. И все жильцы их полюбили.

Приехали они из провинции; барину надо было учиться, сдавать экзамены, куда уж – право, не припомню. Как это родители отпустили таких детей, – не понимаю. Верно, бедность принудила.

Бедность да нужда, видно, молодых не пугают. Мои голубки целые дни воркуют, смеются, шутят. Им и горя мало, что по одному платишке на плечах, что башмаки в дырках, что иной раз и едят не досыта.

Рано утром Николай Николаевич, так звали моего нового жильца, уходил учиться, в библиотеку, – сказывала его барыня. А она то книжки читает, то лепечет, поет, как птичка, около меня увивается... Иной раз надоест, а то опять пожалеешь: молода, глупа, как тут не помочь.

– Хозяюшка, голубушка, – она меня всегда так звала, – позвольте мне постряпать, когда плитку разведете, – просит моя молодуха. – Мой Николаша придет голодный, как волк.

– Господь с вами, Любовь Ивановна, стряпайте. Разве мне плиты жаль...

– А вы меня поучите!

– Поучу. Не то вы, как намедни, всю провизию перепортите.

– Я хочу для мужа малороссийский борщ сварить. Он у меня хохол: любит борщ ужасно...

– Делай, моя красавица, что хочешь...

Не успеешь обернуться, а ее и след простыл. Вернется через четверть часа, покатывается, хохочет и меня насмешит до слез. Искала малороссийского сала да каких-то баклажанов, зашла в сливочную, в булочную и даже в суровскую. Ну, конечно, ее приказчики на смех подняли. И вернулась ни с чем.

Иной раз такое кушанье состряпает, что, кажется, ни за что и в рот не взять. То пересолит, то переварит, то пережарит... А муженек придет, – ест да похваливает.

– У меня Любаша – золото, – говорит. – Отличная хозяйка! Ишь, как вкусно стряпает...

«Как не вкусно?! Молоды, здоровы, счастливы – тут, конечно, все хорошо», – подумаю я про себя.

Перед праздником мои молодые получили деньжонок, должно быть, из дома, с родины. Притихли что-то.

В самый сочельник Любовь Ивановна и говорит мне:

– Хозяюшка, голубушка, я хочу елочку сделать.

Я удивилась.

– Елку? Для кого же? Для муженька, что ли?

– Да, для мужа... И у них в семье, и у нас всегда бывали елки... Так скучно вдали от своих и от родины. Хоть потешить себя...

Мне стало смешно.

– Вот дитятко малое! Делайте, родная, коли охота... Мне не помешаете.

Принесла она такое огромное дерево, что и в комнату не лезет. Стала его подрезать да подпиливать, внесли в их клетушку, и пошевелились негде. А они радуются, хохочут.

– Как хорошо! Какая прелесть! Смолой пахнет, точно в лесу... У нас, хозяйюшка, на родине леса большие, густые. Какой там воздух чудесный!

Нарезали они разных фигурок из цветной бумаги, орехов назолотили, купили дешевеньких конфет, да пряников, да яблочков и разубрали елку. Небогата елочка, а комнатка выглядит такой нарядной, веселой.

– Когда же вы елку зажигать станете? – спрашиваю я.

Признаться, хоть старый человек, а люблю, когда горит елка.

– Подождите, хозяйюшка... В первый день мы зададим пир на весь мир. Приходите.

– Приду посмотреть... Занятно... Спасибо за приглашение.

В первый день Рождества был ужасный ветер и мороз. Целый день бушевала такая непогода, что и на улицу-то жутко было показаться. Вечером, когда стемнело, смотрю, моя молодуха выходит в шубке закутанная и шепотом говорит мне:

– Хозяйюшка, голубушка, я пойду искать несчастненьких.

– Каких таких несчастненьких? Что вы еще придумали, Любовь Ивановна?

– Таких, которым сегодня хуже, чем нам. Как-то невесело одним забавляться.

– Эх, милушка, несчастных-то непочатый край... Всех их не пригреешь...

– Ну, все равно... Хоть кого-нибудь.

– Полно тебе чудить, Любовь Ивановна. Сиди-ка дома. Этакая вьюга, мороз, перемерзнешь вся... Одежда-то у тебя не очень теплая. И чего твой муженек смотрит, пускает тебя...

Засмеялась, не послушалась и ушла. Я подумала: «Верно, к какой-нибудь бедной товарке». Скоро ушел и муженек ее.

Были у меня в ту пору еще две жилички, – такие славные, тихие барышни, служили на какой-то дороге. Вот они мне и говорят, что молодые их вечером на елку звали. Ничего я не могла понять: гостей позвали, а сами ушли. Даже досадно стало!

Однако Николай Николаевич скоро вернулся, смотрю, что-то под полой принес; смеется, вынимает и показывает: балалайка.

– У товарища достал. Приходите, хозяйюшка, танцевать.

– Только мне и танцевать... Шутник ты, батюшка! Лучше скажи мне, где твоя барыня? Чего ты ее пускаешь в такую стужу? Ты ее остерегать, беречь должен...

Покатился мой барин, хохочет, как угорелый... Молод, конечно, глуп еще...

В это время в прихожей раздался тихий звонок.

– Вот и Любаша, должно быть, – заметил мой жилец. Открыла я дверь, да так и обмерла... Смотрю, моя молодуха, совсем синяя, окоченелая, тащит четверых ребят. Трое, постарше, за ее платье держатся, а маленький – на руках. Ребята слюнявые, грязные, оборванные, носы и руки красные, дрожат, друг к другу прижимаются.

– Господи!! Любовь Ивановна, что это вы делаете?! Откуда вы нищих набрали ?!

– Это и есть несчастненькие, хозяйюшка... Этого я на улице нашла, а этих в темном холодном подвале...

Тут уж я не вытерпела, рассердилась, себя не вспомнила...

– Как вам не совестно, Любовь Ивановна, так поступать?! Это даже очень неблагородно! У меня ведь не харчевня, не постоялый двор... У меня жильцы хорошие, подолгу живут... Кому же приятно это переносить?! Я человек бедный, только и живу жильцами... Смотрите, сколько вы грязи, снегу нанесли. А я вчера еще поденщицу брала, полы мыла... Теперь кто за ними убирать станет, я – человек старый... Да и лишних денег нет...

– Хозяйюшка, голубушка, милая, неужели у вас хватит духу прогнать их?! Смотрите, какие они озябшие, несчастные... Я их к себе на елку привела... Не гоните, уступите мне вашу кухню, – просит-молит моя барыня...

А я рассердилась и стою на своем.

– Ни за что! Как хотите, чтоб их у меня на квартире не было! Заведут рев, гам, напачкают, наследят... Людей совестно!..

– Хозяйюшка, голубушка, эти ребятки и елки-то ни разу в жизни не видали... Так жаль их...

– Обойдите, Любовь Ивановна, весь Петербург... Спросите кого хотите, вам нигде этого не позволят...

– Хозяйюшка, добрая, такой праздник – праздник детей... Не гоните их... Позвольте оставить, повеселить, обогреть...

– Что вы заладили – хозяйюшка да хозяйюшка?... Двадцать лет я хозяйюшка... Вот что! А только вольничать вам нигде не позволят... В своей провинции делайте, что хотите, а Петербург не такой город! Здесь жизнь аккуратная...

Стоим мы с ней в прихожей, спорим, препираемся... Я свое, она свое. Ребята у нас с перепугу и заревели. Такое меня зло взяло на нее, что и не выскажешь.

Вокруг нас собираться стали. Прибежал Николай Николаевич, пришли две жилички – те, что на железной дороге служат, пришел еще жилец-музыкант – на такой дуде учился играть. И что бы вы думали? Узнали, в чем дело, все стали просить, молить меня этих самых ребят оставить.

Молодуха-то у меня на шее повисла, целует, шепчет: «Знаю, вы, хозяйюшка, – ангел, добрая, хорошая, не прогоните... Я вам завтра и полы вымою и все за ними чисто приберу».

Сердце не камень. Махнула рукой: «Делайте, мол, что знаете». Отдала им свою кухню: в их клетушку все равно не поместиться. Если сказать правду, то ведь и мне было жаль этих оборванцев. Если я и сердилась, то, конечно, из-за жильцов: боялась их обеспокоить.

Ну, и пошла у нас суматоха. Потасили они этих ребят в мою кухню, стали мыть, чесать, одевать. Грязи-то на них что было – высказать невозможно. Стали мои барыни со всего дома одежду набирать, кто рубашку, кто юбку, кто чулки тащит. Даже и я в свой сундук полезла, достала кофточку старую да платок, хороший, крепкий, и им отдала... Да что про меня говорить! Был у нас жилец военный, кажется, в полковничьем чине – такой суровый, строгий, неразговорчивый, и тот старые сапоги прислал. Позвал меня в комнату и говорит: «Отдайте молодой барыне, может, детям пригодятся». Как не пригодиться: сапоги были совсем хорошие, крепкие, только великоваты...

Сам полковник тоже несколько раз на кухню заглядывал, и ему любопытно было.

Одели мы детей во что пришлось: мальчиков – в дамские кофты и ленточками опоясали, девочке наскоро из передников платьице сделали да платок повязали. Смешные стали ребята, точно ряженые. Сначала хныкали, а потом посмотрели друг на друга и рассмеялись. Три мальчика и девочка... Мальчикам лет по 8, по 10, а девочка совсем маленькая, лет трех – Катюшей звали. Как мы их вымыли, причесали да приодели – такие славные, хорошенькие стали.

Моя Любовь Ивановна так и вьется около ребят, целует, обнимает, гладит. Посмотрела я на нее – раскраснелась, точно вишенка, а глаза черные – горят, как угольки. Такая-то красоточка! Подумала я про себя: «Хорошая из нее мать будет, коли ей Господь деточек пошлет».

Зажгли ёлку. Как увидели её ребяташки, то и себя не вспомнили от радости. И про слезы, про страх забыли... Хохочут, кричат, визжат, в ладоши бьют. В комнате такая теснота, что и не пошевелинуться: открыли мы дверь в коридор да там и стояли. Один мальчик, Сережа, такой шустрый, забавный оказался, – все ему скажи, все объясни, все надо знать. Кто покупал ёлку? Да как ее принесли? Что внутри конфеток? Как кого зовут?

– Это твоя бабушка? – спрашивает он Любовь Ивановну и на меня показывает.

– Нет, Сережа, это моя хозяйюшка...

– А что ж, ты у нее работаешь?

– Ничего не работаю, просто живу...

– Она злая, – сказал мальчуган и брови насупил.

– Нет, Сережа, она добрая... Видишь, пустила нас и кофту тебе дала.

Мы все засмеялись. Верно, вспомнил мальчишка, как я их не пускала, как сердилась в прихожей.

– Тётянька, а ты нам дашь конфеток? – опять спросил наш чудак.

– А как ты думаешь?

– Не знаю... – говорит, а сам глаз с гостинцев не спускает и слюнки глотает.

Конечно, всего им дали. В кухне им чай приготовили, напоили, накормили досыта, да еще и с собой булок дали.

Такое у нас в тот вечер веселье было, что, кажется, моя квартира никогда и не видывала. Николай Николаевич на балалайке стал играть, другой жилец – на дуде, Любовь Ивановна с ребятами в пляс пустилась; что хохоту, что шуток было – дело молодое. На что я, старый человек, – и то радовалась, глядя на них, и посеичас, как вспомню, весело станет.

Когда елка догорела, сняли гостинцы и все между ребятами поделили. Обрадовались они – так и ухватили и к себе прижали. Небось, никогда такой радости и не видывали.

Пришло время их и по домам снаряжать. Поздно уже было. Опять стали собирать с миру по нитке, чтобы их укутать потеплее. Тут и полковничьи сапоги службу сослужили. Отдала я еще Сереже свои старые шерстяные чулки, обули его тепло и других ребят тоже.

Только вижу я – моя Любовь Ивановна ребят одевает, а у самой слёзы из глаз так и капают.

– Вот тебе и раз! Чего ж вы плачете? Так было весело, хорошо... Чего вы, милушка? – спрашиваю я.

– Жаль ребяток... Опять из тепла, от света, от ласки пойдут в холод, в темные подвалы, увидят и побои и горе... Если бы вы видели, как там у них ужасно...

– Эх, Любовь Ивановна, молоды вы, моя голубка... Если о всяком чужом горе плакать, то и слез не хватит... Что делать! Таких ребят тьма... Всякому своя доля... – утешаю я ее.

А она, моя милушка, прижала к себе этих четырех оборванцев и слова ответить не могла, только посмотрела на меня так горестно. Даже у меня в сердце защемило.

А Сережа, – такой умный, хитрый мальчик, – прижался к ней, обнял рукой за шею и шепчет:

– Тётенка, я не хочу домой... Там отец пьяный, больно дерётся... Я хочу у тебя жить.

– Нельзя, Сереженька, милый, видишь, как у меня тесно... Я приду тебя навестить, – говорит моя барыня, а сама плачет... И мальчишка-то разревелся, упирается, домой не идёт...

Отправились они вчетвером, и барышни-жилички увязались с ними и повели ребят по домам, откуда их взяли.

Кажется, и после навещали они этих ребятешек и чем-то помогали.

Вот какой праздник выдался у меня в прошлом году.

Микола Олексійович Островський 1904 – 1936

Народився 29 вересня 1904 р. в с. Віллі (тепер Острозького р-ну Ровенської обл.) в сім'ї робітника. Закінчив церковно-приходську школу (1913). З 1915 р. працював у Шепетівці. У 1919 р. вступив до комсомолу, 15-літнім юнаком добровільно пішов на фронт: воював у кавалерійській бригаді Котовського та Першій кінній армії Будьонного. Після поранення був на комсомольській роботі.

У 1924 р. тяжко захворів – почалось окостеніння суглобів. З 1927 р. не підводився з ліжка, поступово втрачав зір. Проте провадив велику пропагандистську роботу, вчився в Комуністичному університеті (1927-1930). У важких умовах написав роман „Як гартувалася сталь” (1930-1934), який

широко розійшовся в Україні, перекладений багатьма мовами народів світу, за романом створено кінофільм, балет, оперу. Незавершеним залишився його другий твір – роман „Народжені бурєю”.

У жовтні 1935 р. письменник був нагороджений орденом Леніна. У 1958 р. встановлено республіканську премію ім. М.Островського за кращий художній твір про молодь. У 1937 р. в Сочі відкрито будинок-музей М.Островського. Діють музеї Островського в Москві (з 1940 р.), в Шепетівці (з 1946 р.).

За вид.: Укр. рад. енцикл. – Т.10. – К.: Гол. ред. Укр. Рад. Енци., 1962. – С.413.

«Мене бажано послати до Слов'янська.

І я туди, напевно, попаду...»

За своє коротке життя Миколі Островському довелося побувати й у місті Слов'янську. Було це восени 1925 р. Напередодні, в кінці 1924 року, представники ЦК ЛКСМ України звернулися у медичні заклади Харкова, тогочасної столиці України, з проханням надати серйозну допомогу у лікуванні секретарю Ізяславського райкому комсомолу, що на

Хмельниччині, Миколі Островському.

Лікарі медико-механічного інституту, куди було направлено хворого, встановили діагноз: в Островського – водянка обох колінних суглобів і з часом оперували праве коліно. (У цьому лікувальному центрі майбутній письменник перебував з вересня 1924 року по травень 1926 року). Але стан хворого після операції різко погіршився. Лікарі приймають рішення – ампутація обох ніг. Але недавній боєць військових угруповань Котовського та Будьонного категорично відмовляється від такої операції, він планує лікуватися і вірить у позитивний результат. Надію на успіх дає йому і харківський професор Михайло Іванович Ситенко. Провідний спеціаліст, ортопед і травматолог, він багато зробив для розвитку нині відомого Слов'янського курорту, де на базі мінеральних джерел відкрив науково-дослідний інститут для лікування хворих з переломами хребта й іншими важкими травмами. Саме сюди, на Слов'янський курорт, на початку вересня 1925 року М.І.Ситенко направляє на лікування Миколу Островського.

Напередодні відправлення до Слов'янська, Микола Островський у листі брату Дмитру від 15 квітня 1925 року повідомляє: *„Ага, повідомляю новину: за ухвалою професора я повинен їхати на курорт...Завтра буду знати, куди поїду. А поїду я напевно. Професор з 15 травня завжди працює на курорті в Слов'янську, де завідує хірургічним відділом курорту. Він хотів, щоб я теж туди їхав, аби він мав змогу спостерігати за мною. Я одержав від нього папірець, що мене бажано послати до Слов'янська. І я туди, напевно, попаду з ним...».*

У своєму першому листі зі Слов'янських Мінвод від 4 вересня 1925 року, адресованому в Харків комсомольському працівнику Марії Родкіній, М.Островський пише: *„...Живу на дачі у 2-х кімнатах порожніх сам. Поряд Ситенка. ...Дирекція пішла назустріч. Дала безкоштовно кімнату. Їжа 30 карбованців на місяць.*

...Скільки тут буду – не знаю, можливо, 2 тижні, можливо, більше. Напишу про все. Тим часом наче в таборі живу, тільки матрац на ліжку. Вночі холодно, сплю не роздягаючись. Немає ні ковдри, ні простирадла. Але все владнається через 2-3 дні, а поки що так протягну, бувало гірше [...]. Сподіваюсь бути в санаторії і жити по-людському. Сьогодні починаю приймати ванни. Навколо мене тихо, ліс. Учора був у місті. Нікуди не ходжу – стомився до смерті...».

Через декілька днів хворого помістили у 20-у кімнату санаторію „Південний”. У листі до медичної сестри Харківського науково-дослідного інституту Ганни Давидової М.Островський повідомляє про своє подальше перебування у Слов'янську: *„Я буду тут до 1 жовтня. Приймаю грязі, уже прийняв 5 ропних і 3 грязеві, усього прийму 13 грязевих і 9 ропних. Живу сам у кімнаті, завжди сам. Читаю, пишу. Тиша навколо. Нікуди ні кроку, тільки на ванну і назад. Так день за днем. Навіть важко від цієї*

Свяжклі терапуні

постійної саітності. Моя кімната в саіому куіку безконечного коридора, і до мене ніщо не доінає. Єдіне, що пріходить до мене ззовні, – це листи. Тількі».

Можливо, саме тут, у Слов'янську, у тихій курортній кімнаті, до недавнього бійця й комсомольського працівника прійшла думка написати книгу про своє життя, про долю молодих людей періоду громадянської війни та початку 20-х років ХХ століття. Головному герою він дає ім'я – Павка Корчагін.

„Самое дорогое у человека – это жизнь. Она дается ему один раз, и прожить ее надо так, чтобы не было мучительно больно за бесцельно прожитые годы, чтобы не жег позор за подленькое и мелочное прошлое и чтобы, умирая, смог сказать: вся жизнь и все силы были отданы самому прекрасному в мире – борьбе за освобождение человечества”. Ці відомі рядки писала прикута до ліжка і напівсліпа людина. На той час Миколі Островському тількі-но перевалило за двадцять...

Незважаючи на енергійні міри лікарів, на інтенсивне курортне лікування, хвороба прогресувала, вважалася невиліковною.

Будучи мужньою людиною, маючи на меті створити літературний твір, Микола Островський, повернувшись додому, береться за роботу. За допомогою транспаранта, що був поруч з ліжком, при активній допомозі близьких та друзів він розпочинає роботу над романом „Як гартувалася сталь”.

Прикутий до ліжка письменник часто чув по радіо про перемоги на трудовому фронті шахтарів, залізничників, металургів Донбасу. Відомі дві зустрічі наших земляків з Миколою Островським у його будинку в Сочі в 1934 році (письменнику був ювілей – 30 років) та в 1935 році, коли донецькі гості привітали його з високою державною нагородою – орденом Леніна. Звертаючись до одного з членів делегації шахтарів – О.Ф.Старовойтова, М.Островський сказав: *„Дорогий батьку, Ваше життя – це ж жива історія Донбасу. Я напишу, обов'язково напишу про Вас, нехай знають всі, якими людьми багатий Донбас”.*

А в телеграмі Олексію Стаханову від 29 серпня 1936 року із Сочі письменник вітав шахтаря з рекордом: *«...Прійміть мій братерський привіт. Міцно тисну Ваші мозолясті руки. Микола Островський».* Наступного дня він надсилає вітальну телеграму до редакції газети шахти «Центральна-Ірмене», у якій передає вітання з днем річниці стахановського руху *«героїчному колективу шахтарів шахти «Центральна-Ірмене».* *Хочу, щоб ви відчули міцний потиск моєї руки. Побратньому вітаю вас. Глибоко відданий вам Микола Островський».*

Серед подарунків, що привозили чисельні делегації, відвідуючи в Криму хворого письменника-бійця, зберігаються шахтарська лампочка та мініатюрна вагонетка з відбірним антрацитом.

Не забувають про М.Островського і у Слов'янську. Краєзнавці

намагалися встановити, де ж той корпус санаторію „Південний”, де майже місяць перебував майбутній письменник. Як стверджував пізніше вчитель-краєзнавець І.М.Овчаренко, найстаріший працівник санаторію „Донбас” Чернявський у вересні 1964 року розповідав йому, що згідно описів самого М.Островського, „приміщення санаторію знаходилось на протилежному березі озера від теперішнього курорту й не збереглося від часів Великої Вітчизняної війни”.

В пам'ять про письменника напередодні його 70-річчя, 27 вересня 1974 року, на Слов'янському курорті відкрито меморіальну дошку. На ній викарбовано такий напис: „На Славянском курорте со 2 по 30 сентября 1925 года находился на лечении выдающийся советский писатель Николай Островский”. На урочистому

мітингу, присвяченому цій події, тоді виступили лауреат премії ім. М.Островського краматорський поет, ветеран війни Микола Рибалко; гість із Білорусії, учасник бойових дій при звільненні Донбасу, поет Гаврило Шутенко; учениця Святогірської середньої школи Людмила Шевченко та інші.

У музеї Слов'янського курорту зберігається матеріал про перебування у нашому краї письменника Островського та про ту пам'ять, яку зберігають наші земляки про мужню й працелюбну людину.

Рекомендована література:

Островський М.О. Твори в трьох томах /Заг. ред. К.Д.Трофімова. – Москва: «Молодь», 1974

* * *

Венгров Н. Николай Островский. – М., 1956

Овчаренко І. Островський у Слов'янську //Крізь далеч років. – Слов'янськ: „Печ. двор”, 2005. – С.76-78

Островська К., Мазуркевич О. Микола Островський. – К., 1953

Романько В. Н.А.Островский в Донбассе //Литературно-общественная деятельность Н.А.Островского и современность: Тезисы доклада на Респ. научн.-практ. конференции. – Ровно, 1989. – с.35-37

Микола Островський

Листи

№4¹. Д.О.Островському²

15 квітня 1925 року, Харків.

Дорогий мій, любий, славний братку Митю!

Я одержав учора твого листа і спішу тобі відповісти.

Дорогий Митю, в ньому ти пишеш про таке сумне й рідне братерське своє почуття, яке, я завжди знав, у тебе було, є й буде.

Дорогий Митю, з цим листом я ще раз переконався, як ти мене любиш нерозривною братерською любов'ю. Спасибі, дорогий!

Але, знаєш, мушу тобі написати, що справи мої не такі кепські, як ти дізнався. Щодо відрізування ніг, то це було до приїзду професора Вегнера³ з Німеччини, куди він їздив. То його помічники лікарі думали, що можна було зробити це в крайньому разі, коли ніщо не допоможе. І ясно, що я ніколи зроду не дав би собі їх відрізати, краще куля в лоб. Я ж бо тоді був би зовсім безпорадний. Та це думали давно – п'ять місяців тому, а тепер лікують новим способом, і опух майже весь зійшов. Трошки-трошки лишилося. Сьогодні роблять останній укол, бо це лікування закінчується. Ага, повідомляю новину: за ухвалою професора я повинен їхати на курорт. Я написав до ЦК [ЛКСМУ], а ЦК – Наркомові охорони здоров'я України, а той дав відповідний наказ, і я вже вчора пройшов комісію відбору на курорти. Завтра буду знати, куди поїду. А поїду я напевно. Поїздка 15 травня. Професор з 15 травня завжди працює на курорті в Слов'янську, де завідує хірургічним відділом курорту. Він хотів, щоб я теж туди їхав, аби він мав змогу спостерігати за мною. Я одержав від нього папірець, що мене бажано послати до Слов'янська. І я туди, напевно, попаду з ним. Завтра знатиму. А для комісії мене підняли на ноги на кілька днів раніше, і я зможу ходити.

Ось, дорогий, які гарні справи. Про що я думав, усе здійснилося. На курорті я, можливо, буду не один місяць, а три. Звичайно, посилають на півтора місяця, а професор каже: «Я вас не відпущу з курорту, аж доки це буде треба». Все гаразд, дорогий. А про відрізування ніг не може бути й мови. Ех, і відпочину я там! [...].

Їду з товаришем, членом партії, хорошим другом. Нас обох направляють в одне місце. Потім, дорогий, є все-таки не дуга надія повернутися до вас здоровою людиною [...].

Буду писати про все.

Твій Коля. Харків, 15 квітня 1925 р.

¹ Нумерація подається згідно тому, як вона є у виданні: Островський М.О. Твори в трьох томах /Загальна редакція К.Д.Трофімова. – Том 3. Листи. – Москва: «Молодь», 1974.

² Дмитро Олексійович Островський – старший брат Миколи Островського

³ Професор К.Ф.Вегнер – травматолог, директор Харківського медико-механічного інституту, де лікувався М.Островський

№5. М.Родкіній⁴

4 вересня 1925 року, Слов'янськ

Здрастуйте, Маню і Марксино⁵!

Я у Слов'янську. Живу на дачі у 2-х кімнатах порожніх сам. Поряд Ситенка. Справа стоїть так. Дирекція пішла назустріч. Дала безкоштовну кімнату. Їжа 30 карбованців на місяць. 3 рази їсти в їдальні Робкоопу. Платня – копійки. Лікування поки що, здається, Мих[айло] Ів[анович]⁶ як наукове дослідження робить. Він славний, цей інтелігентний лікар. Отож я звідси не вилетів, як корок, назад у Харків, а зачепився поки що.

Скільки тут буду – не знаю, можливо, 2 тижні, можливо, більше. Напишу про все. Тим часом наче в таборі живу, тільки матрац на ліжку. Вночі холодно, сплю не роздягаючись. Немає ні ковдри, ні простирадла. Але все владнається через 2-3 дні, а поки що так протягну, бувало гірше [...]. Сподіваюсь бути в санаторії і жити по-людському. Сьогодні починаю приймати ванни. Навколо мене тихо, ліс. Учора був у місті. Нікуди не ходжу – стомився до смерті. Тут жінка Мих[айла] Ів[ановича] і синок, славний хлопець. Якось дивно вийшло. Раз – і тут [...].

Я ще не маю своєї адреси, Маню, отож якщо задумаєш написати, то на Ситенка, а він мені передасть. Зараз ідемо з ним до санаторію, там треба справи оформити всі. Хлопець – директор курорту – партієць із волинської організації, там працював, зустрів як земляка. Ну, вони тут не дуже раді таким квартирантам, як я, але треба хоч раз у житті бути нахабним. [...].

Я радію, що од вас одержу не один, а цілий ряд листів.[...].

Як мені не сумно, та коли згадаю про тебе і про Марксино, трохи веселіше. Поки що все. Бо новини ще не визначилися зовсім, а потім повна доповідь про внутрішнє і зовнішнє становище своє. Привіт Петі Кущу⁷.

Адреса: м. Слов'янськ, Донецька губ. Держкурорт, дача кол. Івана Апаренка. М.І.Ситенку, для Островського.

№6. М.Родкіній

11 вересня 1925 року, Слов'янськ

Здрастуй, Мусю!

Учора одержав твого листа. Знаєш, усе-таки раніше за всіх відгукнулася ти.

⁴ Родкіна Марія – у ті роки була комсомольським працівником. Знала М.Островського по Харкову. В романі «Як гартувалася сталь» введена під ім'ям Дори Родкіної.

⁵ Марксино – сестра Марії Родкіної.

⁶ Михайло Іванович Ситенко – професор, в той час головний лікар Харківського медико-механічного інституту.

⁷ Кущ Петро Лаврентійович – комсомольський працівник у містечку Гуляйполе на Дніпропетровщині. У 1924-1925 роках лікувався разом із Островським у медико-механічному інституті у Харкові.

Я тут так ізольований, що лист із зовні дуже радує. Дуже шкода, Мусю, що мені не доведеться тебе бачити. Та й, можливо, більше ніколи не побачимося. Усе може бути, хто знає, куди життя поверне. Лишень народився друг, славний товариш, і знову немає. Хіба може лист до тебе передати усе те, що я хотів би тобі на прощання сказати, Мусю. Ні. Знаєш, я тобі скажу: зараз найважчий для мене час, і така людина, як ти, робила для мене особисто добре, тепер не буде [можливості] поговорити, поділитися з тим, хто розумів усе.

Хто знає, чи викарабкаємося ми з того оточення, що маємо. Я особисто мало сподіваюся, але якщо це буде, то, може, наші шляхи колись зійдуться і ми побачимося. Згадаємо старовину. [...].

Не знаю, як я їхатиму до Харкова, уже не буде на вокзалі рідної червоної хустини

Мусю, любий друже мій гарний, я одне хотів би, щоб ти вірила, що я тебе вважав і вважаю за рідну, добру людину. Крапка. На біса, скажи, мати друзів, щоб потім вони ішли собі, а ти залишався сам. Передай від мене привіт Вані⁸. Адже ти писатимеш про всі свої повороти в житті, Мусю. Ну, а тим часом залишайся здорова, не забувай, як кажуть, і не згадуй злим словом. Привіт Марксині і Вовочці⁹. Передай Кущу записку. Прощай, Мусю.

З компривітом – твій друг Коля Островський.

Слов'янськ, 11/IX-25 р.

№7 Г.П.Давидовій¹⁰

13 вересня 1925 року, Слов'янськ

Привіт тобі, Галочко!

Одержав я твого листа, Галю, і ... зрозумів, що невеселі перевали в тебе, моя слава. І коли я задумався, що заважає тобі спокійно жити, щось, видно, більше, ніж повсякденна, важка трудова нестача, з якою ти вже звикла боротися. Щось інше, але що, не знаю. Може, туманно здогадуюсь, проте надто туманно. Ти про це нічого не пишеш. Правда, я буду в Харкові і побачу тебе раніше, ніж зробиться розклад дальшого мого руху. Можливо, що поверне шлях криво – знову інститут Я про це думаю, як про найгірше. Тим паче інститут теперішній. [...]

Бачили мою голову високі фахівці. Цілий ряд діагнозів. А взагалі, все мине, потрібна тільки обстановка, трохи менше отого і т.д. і т. ін.

---

⁸ Іван Пташинський – чоловік Родкіної.

⁹ Вова – син М.Родкіної.

¹⁰ Давидова Ганна Павлівна з М.Островським познайомилася 1924 року в 1-му Державному Українському медико-механічному інституті в Харкові, де вона працювала медичною сестрою. Згодом закінчила медичний інститут. З 1941 року – провідний хірург евакогоспіталю на Волховському, Ленінградському, Прибалтійському фронтах.

Відомі вони тобі, Галю, ці діагнози! Туберкульоз ніг відкинули всі професори, як Шенк і т. ін. Отже, два кроки вперед. Тільки два кроки, бо факт залишається фактом – те, що я без милиць ні кроку.

Приїхав до Харкова першого. Був у Михайла Івановича. І ось він також нарешті сказав: «Ну що ж – не t.b.c., так не t.b.c. Тоді треба лікувати, а не гратися. Потрібні грязі, і у зв'язку з цим Слов'янськ».

Я другого був у Слов'янську [...].

Щоправда, багато, майже все, зробив Мих[айло] Ів[нович]. Він мене витяг із Харкова, він примусив піти в Курупр¹¹, райком тощо. Сам я не пішов би. Він славний хлопець, як-не-як. Я буду тут до 1 жовтня. Приймаю грязі, уже прийняв 5 ропних і 3 грязеві, усього прийму 13 грязевих і 9 ропних. Живу сам у кімнаті, завжди сам. Читаю, пишу. Тиша навколо. Нікуди ні кроку, тільки на ванну і назад. Так день за днем. Навіть важко від цієї постійної самотності. Моя кімната в самому кутку безконечного коридора, і до мене ніщо не долинає. Єдине, що приходиться до мене ззовні, – це листи. Тільки.

Погода похмура, і це відбивається на мені.

Але як не важко самому, мене не тягне в товариство. Я тепер не колективіст, а інвалід. Усієї тієї низки думок не переповіси. Після грязей, можливо, буде операція.

Можливо, поїду в Москву. Зароджується в мене бажання чимось припинити це вештання по лазаретах. Сама думка про них неможлива. Звідусіль ідуть до мене заклики працювати. Якби ж то були сили, Галю! Стала впертою і замкнутою вся моя істота. Зачинився я щільно. Одне переважає над усім – іти напролом, боротися, чим можна, без сентиментів і скиглення, як колись боровся в добрі минулі часи. А потім підрахуємо шанси, поки ще віра і прагнення до життя, роботи. Не може бути й мови про щось інше.

Але що важко, це тобі можу сказати. Я зміг за останній час знову наблизитися до того життя, яке йшло, коли я був ізольований, і стає нестерпно боляче, що так мало зроблено для повернення найближчим часом назад. Тим більше за інших, Галю, знаєш, як важко мені боротися. Бо мені стала поперек дороги непіддатлива, уперта мінлива хвороба, боротьба з якою не привела поки що ні до чого.

Я, здається, багато попсоував паперу писанням про себе. [...].

До побачення, Галочко. Передавай привіт великий – вся довжина – Слов'янськ – Харків – Мурі, твоїй сестричці. [...].

Привіт мамі. Першого у Харкові, не забувай.

Коля Островський.

Слов'янськ, Півд. Сан., 20 кімн.

13 вересня 1925 р.

¹¹ Курортне управління

№8. М.Родкіній

30 вересня 1925 року, Слов'янськ

Здрастуй, Мусю!

Тільки сьогодні Петя прислав із Харкова твого листа, і я зараз чекаю поїзда в Харків і пишу тобі. У мене все, як і раніше, нічого видатного. Лікування закінчив, будемо ждати наслідків. Їду в ін-т[иту]т. [...].

Як живуть малюк, Марксина і Ваня? Ти про все докладно напишеш. А я докладно напишу з і[оститу]ту, бо на ст[анції] незручно писати, та й часу немає. Грязі важко було терпіти, непритомнів, але закінчив. Тепер вимучився, немає сил. В і[нститу]ті відпочиватиму. [...].

Всього найкращого, Мусю. Пиши.

Твій друг Коля Островський.

Слов'янськ, 30/ІХ – 25 р.

10 година вечора.

№9. М.Родкіній

25 жовтня 1925 року, Харків.

Шлю свій привіт, Мусю, тобі, Вані, Марксині і анархістові¹². Одержав твого листа, але нові події не дали можливості відповісти. Мені зробили операцію правого коліна, вирізали всю гидоту; розкраяли все коліно, а тепер я лежу і потроху починаю привчатися рухати ногою. Є надія, що з цього щось вийде. Побачимо.

Про все те, що я витерпів, говорити не цікаво, в усякому разі, не стогнав і не вив – це так, а тримався, як хлопець. [...].

Мусю, я борюся мовчки. Чуєш!

Ніхто тут не почув од мене жодного слова скарги і не почує ніколи.

Якщо все удасться добре, то через 1,5 місяця буде друга операція коліна, отож скоро кінець, аби тільки вдало. А то довго йде боротьба. Що робить Марксина і яке в неї майбутнє в Черкасах? Вона мені колись писала у Слов'янськ, щоб я багато їв, так передай їй, що я зараз їм занадто багато, перевищив її завдання на 150%. Це дуже добре. Вона (їжа) мені допоможе якнайшвидше поправитися. Пишу лежачи, незручно. Ну ось, поки що все, Мусю. [...].

До побачення, дорогі черкаські друзі, може, так колесо повернеться, що зустрінемося ще і поговоримо про минуле, про все.

З компривітом Коля Островський.

Харків, 25 жовтня.

---

¹²

Так Островський жартома називає трирічного сина М.Родкіної.

№10. М.Родкін

13 лютого 1926 року, Харків

[...]. У мене, на жаль, немає нічого світлого, щоб я міг тобі похвалитися. У мене до всієї бузи колишньої додалося таке: права рука, яку я звихнув у Слов'янську, зрослася з плечем і тепер нерухома, це для мене дуже важко, бо забирає останню можливість ходити хоч на милицях. З кожним днем гірше. Тепер я лежу і не рухаюся, у ліжку вже 2 тижні, рука горить, не дає спокою. Другу операцію навряд чи будуть робити – немає в мене сил, а і[нститу]т закривається на початку травня для ремонту, доведеться евакуюватися звідси. Куди, я ще не знаю. Але за теперішніх обставин, коли втрачено можливість пересування, для мене питання, куди рухатися, що робити далі. Нога, в якій робили операцію, стала нерухомою зовсім. Отже, є два – нога і рука, і друга, що опухла. [...].

Михайло Іванович у березні їде до Німеччини вчитися на 6 місяців. Зіна до мене не заходить уже надто довго, не знаю причин. Ніхто з міськради тут і не з'являвся. Нудно страшенно і часом важко. Старому моєму, батькові, усе гірше й гірше. Одна радість, що працює брат добре. Він тепер гол. міськради Шепетівської – буде за мене заміна. [...]. Ніхто мене не відвідує, та й листів майже ні від кого не одержую. Ось приблизно все, що в мене зараз. Згадалось тобі написати. Боляче писати рукою.

Привіт щирий Ванюші. Пиши про своє життя, чекаю.

З компривітом М.Островський.

13 лютого 1926 р., Харків.

Микола Островський. Роман «Як гартувалася сталь»

урипки

Корчагін обхопив голову руками й тяжко замислився. Перед очима пройшло все його життя, від дитинства й до останніх днів. Чи добре, чи погано прожив він свої двадцять чотири роки? Перебираючи в пам'яті рік за роком, перевіряв своє життя, як безсторонній суддя, з глибоким задоволенням вирішив, що життя прожито не так уже й погано. Та було й чимало помилок, зроблених здуру, через молодість, а найбільше через необізнаність. А найголовніше – не проспав гарячих днів, знайшов своє місце в залізній боротьбі за владу, на багрянному прапорі є кілька краплин його крові.

Із строю він не виходив, поки не вичерпалися сили. Тепер, підбитий, він не може тримати фронт, і йому лишались тільки тиллові лазарети. Пам'ятав він, коли йшли лавини під Варшаву, куля скосила бійця. І боєць упав на землю, коневі під ноги. Товариші нашвидку перев'язали пораненого, здали санітарам і помчали далі – доганяти ворога. Ескадрон не спинився через втрату бійця. У боротьбі за велику справу так було і так повинно бути. Щоправда, були й винятки. Бачив він і безногих

кулеметників на тачанках – це були страшні для ворога люди, їхні кулемети несли смерть і знищення. За залізну витримку й гостре око стали вони гордістю полків. Але таких було небагато.

Що ж він повинен робити з собою тепер, після розгрому, коли немає надії повернутися в стрій? Адже домігся він від Бажанової признання, що в майбутньому мусить чекати чогось іще жахливішого. Що ж робити? Загрозливим, чорним проваллям стало перед ним це нерозв'язане питання.

Навіщо жити, коли він уже втратив найдорожче – здатність боротися? Чим виправдати своє життя зараз і в безрадiсному завтра? Чим заповнити його? Просто їсти, пити, дихати? Лишитися безпорадним свідком того, як товариші з боєм просуватимуться вперед? Стати загонові тягарем? А може, вивести в розхід тіло, що зрадило його? Кулю в серце – і край! Умів непогано жити, вмій вчасно й закінчити. Хто засудить бійця, який не хоче агонізувати?

Рука його намацала в кишені плоске тіло браунінга, пальці звиклим рухом схопили рукоятку. Поволі витяг револьвер.

«Хто б міг подумати, що ти доживеш до такого дня?»

Дуло презирливо глянуло йому в очі. Павло поклав револьвер на коліна і злісно вилаявся.

«Все це паперовий героїзм, братику! Шльопнути себе кожен дурень зуміє завжди і в будь-який час. Це найбоягузливiший і найлегший вихід із становища. Важко жити – шльопайся. А чи спробував ти це життя перемогти? Чи все ти зробив, щоб вирватись із залiзного кільця? А ти не забув, як під Новоградом-Волинським сімнадцять разів на день в атаку ходили, а таки здобули його всупереч усьому? Сховай револьвер і нікому ніколи про це не розповідай! Умій жити й тоді, коли життя стає несила. Зроби життя корисним».

* * *

Найдорожче в людини – це життя. Воно дається їй один раз, і прожити його треба так, щоб не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки, щоб не палила ганьба за підленьке і дріб'язкове минуле і щоб, умираючи, зміг сказати: все життя і всі сили були віддані найпрекраснішому в світі – боротьбі за визволення людства.

Володимир Миколайович Сосюра

1898 – 1965

Сосюра Володимир Миколайович народився 6 січня 1898 р. на станції Дебальцеве Донецької обл. в сім'ї робітника. Після закінчення двокласної школи навчався у Кам'янській агрошколі (м.Сіверськ Донецької обл.), у Харківському ком. університеті ім. Артема, на робітфаці Харківського інституту народної освіти.

Учасник громадянської та Великої Вітчизняної воєн.

Друкватися почав з 1917 р. За своє життя видав понад 80 збірок. Серед них: “Поезії” в 3-х томах (1930), “Твори” в 3-х томах (1957), “Твори” в 7-ми томах (1969), “Твори” в 10-ти томах (1970-1972).

За збірку “Щоб сади шуміли” удостоєний Державної премії СРСР (1948), за збірки віршів “Ластівки на сонці” та “Щастя сім'ї трудової” – Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка (1963). Нагороджений двома орденами Леніна, орденами Червоного Прапора, Трудового Червоного Прапора, “Знак пошани”, медалями.

Член Спілки письменників з 1934 року.

Вульгарна офіційна критика неодноразово завдавала поетові болючих ударів, що посилювались у добу сталінського терору. За вірш “Любіть Україну” він був звинувачений у буржуазному націоналізмі. Поетові належать чимало правдоподібних творів про Україну, багато з яких при житті поета так і не були надрукованими: поеми “Махно”, “Мазепа”, “Розстріляне безсмертя”, роман “Третя Рота” та ряд інших.

Помер В.Сосюра 8 січня 1965 р. Похований в Києві на Байковому кладовищі.

Багато слов'янців тоді вперше побачили живого письменника

Довгий час ні нашим землякам, ні дослідникам та шанувальникам сосюриної творчості не були відомі факти перебування поета у місті Слов'янську. Велика пошукова робота, проведена в період з 1999 по 2001 роки, привела до успіху: документально встановлено, що Володимир Сосюра був у нашому місті в 1952 та 1954 роках, мав тут чисельні виступи перед робітниками, учнями та студентами, вчителями, бібліотекарями... Слов'янці радо зустрічали дорогого гостя, затамувавши подих, слухали вірші з вуст живого класика. А доказати все це було не так легко...

У автора цих рядків ще у дні святкування 100-річчя від дня народження В.Сосюри виникло питання – чи був Сосюра у Слов'янську? Жодних спогадів про це ні в сосюрознавстві, ні в обласних періодичних виданнях Донеччини, в пресі Слов'янщини не довелося зустрічати.

Думалося так: якщо Сосюра приїздив до Святогірська, то він повинен був би відвідати і Слов'янськ, який знаходиться поруч. У 50-і роки в Слов'янську працювали чисельні заводи та фабрики, розростався педінститут, місто було курортом всесоюзного значення. Врешті решт вчительство могло проявити ініціативу і запросити поета в гості.

На мій лист-запит до київського поета Віктора Соколова, який супроводжував В.Сосюру під час поїздки по донецькому краю в 1954 році, Віктор Вікторович відповів: “Так, ми відвідали Слов'янськ”, але ніяких подробиць, на жаль, не повідав.

Нічого втішного з цього приводу не міг сказати і молодший син поета Володимир Володимирович Сосюра. Але в одному з листів він подав мені надію: “Не віряться, що батько не був у Слов'янську. Думаю, що це просто неможливо собі уявити, адже він дуже часто подорожував Донбасом з виступами”.

Не виявилось даних про перебування Сосюри у Слов'янську і у відділі рукописів інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка Національної Академії наук України. Не могли допомогти в цьому мені і відомі сосюрознавці.

І стало ясно: в біографії поета це біла пляма. Потрібні самостійні пошуки, і перш за все тут, на Слов'янщині, в самому місті Слов'янську.

Зі статтями, в заголовку яких стояло запитання “Чи був Сосюра у Слов'янську?”, я виступив на шпальтах слов'янських газет “Вісті” та “Совет”. Виклавши суть справи, звертався до земляків: “Прохання до всіх, кому щось відомо про перебування Володимира Сосюри у Слов'янську, повідомити редакцію газети чи автора цих рядків”.

Першим відгуком на статтю “Чи був Сосюра у Слов'янську?” став лист із села Привілля Слов'янського району від пенсіонерки Вікторії Василівни Буряк. У 1954 році вона закінчила фізико-математичний факультет Слов'янського учительського інституту, викладала в школі математику.

На початку листа В.В.Буряк з великою впевненістю стверджує: *“Володимир Сосюра був у Слов'янську, був!”*. І далі подає свої спогади: *“Це було в 1952 році. Я тоді навчалася на першому курсі Слов'янського учительського інституту. Було це у вересні чи жовтні. Скоріше всього, у вересні. Володимир Сосюра тоді приїздив до Слов'янська з поетом Леонідом Вишеславським. Зустріч із студентами проходила в актовій залі (ми тоді навчалися в старому корпусі, вулиця Леніна, 12). Сосюра виступав перед нами, читав свої вірші. Я навіть пам'ятаю, що поет був у сірому костюмі. Я про приїзд Сосюри пам'ятаю дуже добре. Перший раз в житті бачила живого поета. Для мене все було новим, цікавим. Зустріч справила на мене сильне враження”*.

Звичайно, поява цього листа була великим успіхом. Прочитавши його, я відчув, що цей емоційний лист правдивий. Але розумів: щоб ствердно сказати про перебування Сосюри у нашому місті, цього замало. Потрібно ще ряд спогадів. Можливо, про ту подію щось писали місцеві газети.

Відразу захотілося уточнити деякі питання з учасницею тієї пам'ятної зустрічі. Я направив листа в село Привілля. Дякував за спогади і просив уточнити такі моменти: ще раз пригадати, в якому році це відбулося (до цього часу поступили відомості про те, що Сосюра виступав на Словсоді в 1960 році); в який час доби була зустріч у педінституті; кого ще знаєте з учасників тієї зустрічі; чи було фото тієї події?

Через деякий час прийшла відповідь. У повторному листі Вікторія Василівна пише (подаю уривки):

“Відповідаю на Ваше питання про дату перебування Сосюри у Слов'янську. Я впевнена в тому, що це було в 1952 році. Справа в тому, що ми навчалися не в педінституті, а в учительському (статус педагогічного цьому навчальному закладу дадуть пізніше – автор В.Р.). Термін навчання 2 роки. А в 1954 році влітку ми вже закінчили навчання в інституті. Так що ми ніяк не могли з ним зустрітися пізніше. Зустріч була восени...

Я навчалася на фізматі, а моя подруга Катя освоювала спеціальність “українська мова і література”. Нас було два потоки (6 груп), а у них одна група. Жили на квартирі від інституту далеко вато (вул. Шмідта). Я навчалася в першу зміну, а Катя в другу, приблизно до 19 години. Я кожного вечора ходила її зустрічати. І, мабуть, було це так: я пішла її зустрічати, прийшла в самий інститут, а тут така зустріч з поетом...

Я думаю, що Сосюра зі студентами не фотографувався. Тоді студенти жили біднувато, фотоапаратів ні в кого не було, а щоб запросити фотографа... Теж мало в це вірилося, тим паче, що все це було увечері...

Хто запрошував Сосюру до педінституту, я не знаю.

Я регулярно читаю “Вісті”, і весь час пишуть про те, що Сосюра був у Слов'янську. І я говорила дома: а чому ніхто не напише про те, що Сосюра був і в Слов'янську? А коли Ви прямо поставили питання “Чи був

Сосюра у Слов'янську? ”, моя душа не витримала і я вирішила написати Вам листа. Стверджую, що поет був у Слов'янську! ”.

Продовжувало турбувати питання: як знайти ще свідків зустрічі з Сосюрою на слов'янській землі? Фотоапарат у ті роки, дійсно, був рідким явищем – так що надії на фото було мало. А це був би незаперечний доказ, якби в гурті слов'янців був знятий Володимир Сосюра! А так треба зібрати щонайбільше спогадів учасників, щоб довести факт перебування поета у Слов'янську.

Слід би звернутися до тодішніх місцевих газет. Повинні ж були вони відгукнутися на таку важливу для міста подію. Єдиною масовою газетою на той час на Слов'янщині була міськрайонка під назвою “Большевик”. Головний редактор тодішніх “Вістей” В.П.Скрипник люб'язно згодився допомогти: він знайшов в архіві редакції підшивку “Большевика” за 1952 рік. Я уважно передивився номери з серпня по кінець грудня – жодної згадки про приїзд Сосюри!

Але перегляд газети не був даремним. Я побачив, яким багатим духовним життям жили слов'янці в 1952 році. В газеті часто зустрічалися матеріали про спектаклі місцевого драмтеатру ім. В.Маяковського, розповіді про артистів, замітки про зустрічі з місцевими письменниками в учительському інституті, рецензії викладача інституту Я.І.Льїна на книги донецьких літераторів, в інституті активно працював літгурток... Так що зустріч з відомим поетом зацікавила б багатьох слов'янців, це була б подія для міста.

Через чотири місяці після появи в газеті “Вісті” статті “Чи був Сосюра у Слов'янську”, подібну статтю я подав до газети “Совет”. Газети мають різні читацькі аудиторії: якщо “Вісті” розходяться більше по району, то російськомовний “Совет” більше користується попитом у мешканців міста.

І тут надії мої справдилися. На статтю почали надходити відгуки.

Неоціненний внесок у розкриття таїни перебування В.Сосюри у Слов'янську зробила читачка “Совета”, нині пенсіонерка, а в минулому студентка Слов'янського учительського інституту зі спеціальності “російська мова та література” Надія Іванівна Васильчук (в дівоцтві – Перепилиця). Свої спогади вона передала на мою адресу в педінститут, потім я запропонував надрукувати їх в газеті “Совет”, де вони і з'явилися 24 травня 2000 року. Подаємо ці спогади мовою оригіналу.

“Я тогда училась в Славянском учительском институте на первом курсе филологического факультета. И вот в начале ноября к нам в гости приехал живой классик украинской литературы Владимир Сосюра. Для того времени это было необычайное событие. Телевидения в нашем городе не было, и всю информацию мы черпали из печати и радио. И вдруг такая удача – непосредственное общение с человеком, чьи произведения изучали в школе, восхищаясь его талантом.

Желающих попасть на встречу было много. Актальный зал старого здания пединститута на улице Ленина, 12 всех не мог вместить. Пришлось открыть двери, студенты стояли даже в коридоре.

В.Сосюра был не один. С ним приехал поэт Леонид Вышеславский, который читал нам стихи на русском языке. Но всё внимание, конечно, было приковано к Сосюре. Украинский поэт был прост в общении. Рассказывал, как он создавал свою поэму “Червона зима”, читал отрывки из этого произведения. Но особенно всем студентам понравились его лирические стихи. Зачарованные, мы слушали строки “Сині очі в моєї дружини, а у тебе були голубі” и другие стихи, вошедшие в сборник “Так ніхто не кохав”.

Внешне обаятелен, поэт обладал нежным, я бы сказала, каким-то серебряным голосом. Думаю, что его нежные чувства, романтичность нашли отклик не только в моей душе...

Прошло почти 50 лет, а тёплая атмосфера этого дивного вечера сохранилась в моей памяти.

В конце встречи были цветы гостям и общая фотография, которую я храню и по сей день.

20 марта 2000 года. Н.И.Васильчук (Перепелица)”.

Спогади Надії Іванівни Васильчук самі по собі цікаві та цінні. Але ще й фотографія! Це була новина! Все ж знайшовся на той час фотограф!

Я зразу ж зателефонував до Надії Іванівни. Вона підтвердила, що дійсно в той вечір аматор-фотограф зафіксував зустріч Сосюри зі студентами та викладачами інституту. Уточнила при цьому: “Фотография любительская, фотографировались вечером, некоторые лица нечёткие. Но я попала крупным планом, поэтому сохраняю фотографию, как память”.

Мене ж зацікавило, коли можна побачити фотографію. Надія Іванівна сказала, що вже два дні розшукує фото і ніяк не може знайти. Через декілька днів я знову зателефонував – фото, врешті решт, знайшлося.

І ось я тримаю ксерокопію. На передньому плані з великими букетами осінніх квітів стоять дорогі гості – Володимир Сосюра та Леонід Вишеславський. Трохи ліворуч – директор учительського інституту Іван Калістратович Деркач, викладач літератури Яків Іванович Ільїн і молоді обличчя студентів – більше 30-ти чоловік. Серед них чітко виділяється лице авторки спогадів Н.І.Васильчук.

Очікуючи на можливі спогади свідків зустрічі з В.Сосурою, я вирішив заглянути в місцевий краєзнавчий музей, причому, без всякої надії на щось цікаве. І, о чудо! Працівник музею з однієї тоненької папки подав мені дві сірі аматорські фотографії. На одній з них – за трибуною стоїть в сірому костюмі поет Володимир Сосюра. На другій – дві дівчини вручають В.Сосюрі букети квітів. На звороті кожної з фотографій підписи олівцем: “1952 рік. Сосюра виступає перед студентами Слов’янського учительського інституту”. Ні імен та прізвищ дівчат-студенток, ні інших

пояснень не було. На жаль, це все, що знаходилося в папці. Невідомо і те, хто ж передав до музею ці фото. Але яку цінність мали вони для мене! Це був ще один незаперечний доказ того, що поет був у нашому місті!

Ось такі матеріали були знайдені у краєзнавчому музеї. Щось ці фото вже сказали, але пошуки бажано продовжити – хотілося, щоб відгукнулися дівчата, яким пощастило бути сфотографованими разом з поетом В.Сосюрою.

На фото, яке знайшла в своєму домашньому архіві Н.Васильчук, поруч із Сосюрою стоїть київський поет Леонід Вишеславський, який супроводжував нашого відомого земляка в поїзді по Донеччині. На час пошуків, про які йде мова, Леонід Вишеславський мав 86 років і проживав у Києві. Я терміново відправив йому листа з проханням згадати про перебування у нашому місті. Через деякий час отримав від нього відповідь. Є там такі рядки:

„...побували ми і в Слов'янську. Зустрічали нас дуже гостинно. Виступали ми перед студентами Слов'янського педінституту ...Дуже добре пам'ятаю, що виступали в хімічному технікумі (йшли туди пішки) і в інших місцях. Найбільше запам'ятався виступ у бібліотеці, яка містилася ...в церкві!.. Пробули ми в Слов'янську два дні й одну ніч...

Отож, стверджую своїм життям і своїми книгами, що Володимир Сосюра у 1952 році був у Слов'янську, виступав, ночував, спілкувався з багатьма мешканцями міста. І я досі пишаюся з того, що перебував з ним у Слов'янську й інших містах Донбасу.

Прошу переказати моє вітання й найкращі побажання всім мешканцям Слов'янська.

Леонід Вишеславський».

Таким чином, пошуки по виявленню результатів перебування відомого українського поета В.Сосюри у Слов'янську принесли позитивні результати. Зі свідчень очевидців, які підтверджені їхніми листами та рядом фотографій, встановлено, що Володимир Сосюра відвідав Слов'янськ двічі: в осінні дні 1952 року (разом з київським поетом Леонідом Вишеславським) та влітку 1954 року (супроводжуючий – донецький поет Віктор Соколов). Одинока заява, що поет, начебто, був тут в 1960 році, як не підтверджена документально, відпадає. Скоріше всього, вона помилкова.

Ця подія – перебування поета В.М.Сосюри у Слов'янську, увічнена в меморіальній дошці, що була урочисто та привселюдно відкрита 26 листопада 2004 року на будинку по вулиці ім. Леніна, 12.

За результатами розшуків В.І.Романько видав історико-краєзнавче дослідження „Володимир Сосюра у Слов'янську” (2003).

Тягнуться до сосюриної поезії учні та студенти місцевого педуніверситету. На жаль, на заняттях відведено мало часу на вивчення

життя та творчості В.Сосюри, тому деякі викладачі літератури проводять позакласні заходи: ранки, вечори, конкурси віршів, конференції.

Деякий час на філологічному факультеті діяв спецкурс “Володимир Сосюра і Донеччина”. Студенти живо цікавилися цією тематикою: готувалися повідомлення про перебування поета у Горлівці, Донецьку, Сіверську, Бахмуті, Святих Горах...; розроблялася вікторина з теми “Сосюра на Донеччині”; студенти писали вірші, присвячені поетові, в бібліотеці проведено літературні читання, літературний вечір...

У 1995 році викладачами та студентами факультету підготовки вчителів початкових класів була організована зустріч з лауреатами премії ім. В.Сосюри. Проходила вона в навчальному корпусі по вул. Леніна, 12, в тій актовій залі, де 43 роки тому виступав сам Сосюра. На зустріч зі студентами прибуло п'ять лауреатів (на той час їх було всього десять): з Донецька поети Станіслав Жуковський, Григорій Кривда, вчитель-краєзнавець Анатолій Сенников, зі Святогірська поет Анатолій Мироненко та з місцевого педінституту Валерій Романько. Виявив бажання приїхати на цю зустріч і великий шанувальник сосюриної поезії, заступник редактора газети “Донеччина” Валерій Шептуха (пізніше, у 2000-у році він теж буде удостоєний звання лауреата премії ім. В. Сосюри).

вищі кімнати-музею В.Сосюри; присвоєння Слов'янському педуніверситету імені В.М.Сосюри.

На нашу думку, слід провести подальшу роботу по вшануванню пам'яті поета в місті Слов'янську. Це можуть бути такі заходи: перейменування однієї з вулиць міста на вулицю імені Володимира Сосюри; проведення на базі педуніверситету щорічних Сосюриних читань чи конференцій, спецкурсу “Сосюра і Донеччина”; створення у цьому

Рекомендована література:

Овчаренко І.М. Літературне Придінців'я. – Донецьк: РВП «Лебідь». – С.72-77

Романько В.І. Сосюра у Слов'янську: Літературно-краєзнавчий нарис. – Слов'янськ, 2003. – 56 с.

Романько В.І. Незабутній Володимир Сосюра: Літературно-критичні нариси. Статті. Листування. – Слов'янськ: Видавець Б.І.Маторін, 2011. – 255 с.

Сосюра у Святогір'ї

Закриваєш очі й бачиш: над рікою,
Яка єднає береги й серця,
Ходив поет і милувавсь красою
Садків, гаїв і вільного Дінця.

Він був сумний, і темно-карі очі
Блукали десь між крейдянистих гір...
Чекав поет: ось „поїзд загуркоче”
І відвезе в гулагівський Сибір.

За щедре серце, мову солов'їну,
За те, що знав, за те, що написав,
За крик до нас: „Любіте Україну!”,
Який на всю країну пролунав.

Цькування люте, грізні постанови
У багатьох розкроїли лоби.
Ні, не любив поета Каганович,
Як і народ український не любив.

Сюди втікав поет від недовір'я,
З місцевими ділив тут хліб і сіль,
І відчував: лікує Святогір'я
Душевні рани і серцевий біль.

...Плинуть роки у гомоні і шумі,
та не зника нічого до кінця.
Закриєш очі й бачиш: у задумі
Стоїть поет на березі Дінця.

Олександр Дудка. м. Слов'янськ

Володимир Сосюра

Червона зима

поема

(уривки)

Лисиче над Дінцем...де висне дим заводу,
музика у садку та потяг в сім годин...
Вас не забудь мені, як рідну Третю роту...
Про вас мої пісні під сивий біг хвилин...

Зима. На фронт!.. А на пероні люди...
Біля вагонів ми співаєм "Чумака"...
І радість лоскотно бентежить наші груди...
Шикують злидні нас, юнак до юнака.

Багнетів гострий блиск... Шапки кругом
лахматі...
коло дзвінка сестра сумуючи стоїть...
А мати не прийшла на бій випроводжати, –
І серце іноді невільно защемить...

Стою, неначе в сні. Чекають нас вагони...
І ворог шле з гармат нам з-за Дінця привіт...
Але не боїмось ми банд злотопогонних, –
уже не мало їх пустили ми під лід...

Колеса тупо б'ють... по рейках перебої...
Вже міст через Дінець давно прогуркотів...
Стою біля дверей... і дихає сосною
квиління вітрове про весни юних днів...

Рубіжне... знову путь... Володине... Кабанне...
Нарешті Сватове, і крикнув потяг: "Стій!"
Сходили на базар, помилися у бані, –
я вірші став писати під вечір золотий...

Писав чомусь про смерть... неначе знав, що
ніччю
Раптовий стрілів блиск вогку пониже тьму...
Й ми знов підем на бій за владу робітничу...
О, не забудь мені Червону ту зиму!..

І знов Донеччина... і вітер верби хилить...
Й не віриться, що знов побачу я село,
давно покинуте, таке до болю миле...
але багато з нас додому не прийшло...

І м'яко сніг рипить... іду тривожним кроком...
Така знайома путь з дитинства ще мені...
Тут рвали восени ми глід червоноокий,
тут рвав я квіти чар кохання восени...

Вже станція... завод... і рейки заблищали
під безліччю огнів... Ось робітничий клуб...
і в небо простяглись, і небо запутляли
незчисленні ряди високодимних труб...

Скінчилася вистава... з воріт виходять люди...
О, скільки тут знайомих милих лиць!
Чого ж тепер мені так тоскно й давить груди,
чого ж холодний сум ці хвилі принесли?..

* * *

І все, куди не йду, холодні трави сняться,
де дерева шумлять і плачуть за Дінцем,
де вулиці п'янить солодкий дух акацій,
востаннє за вікном заплакане лице...

І сняться все мені далекі темні очі,
що в'януть і мовчать в осінній далині...
А щоби, як колись, вітри мені лоскочуть,
і запах чебрецю несуть вони мені...

Ну, як тепер живе Горошиха-вдовиця,
що Федька – син її, застрелений вночі?
А ми ж не раз із ним ходили по кислиці,
де шарудів бур'ян і плакали сичі...

Ожина за Дінцем... О любий Холоденко,
далекий брате мій, зарубаний в бою!..
Не схилить вже тепер твоя нещасна ненька
на зрубане плече голівоньку свою.

І все, куди не йду, холодні трави сняться,
де дерева шумлять і плачуть за Дінцем,
де вулиці п'янить солодкий дух акацій,
востаннє за вікном заплакане лице...

* * *

Шлють димарі й копри здаля
мені привіт в ранковій тиші.
Ясні Донеччини поля
мені на світі наймиліші.

Швидкий Донець, і шум сосон,
і аромати м'яти-рути,
як золотий дитинства сон
мені ніколи не забути.

Усе в уяві ожива
й несе мені згадки чудові,
як пісні першої слова,
як сльози першої любові.

Я починався відтіля,
де гул заводів даль колише.
Ясні Донеччини поля
мені на світі наймиліші.

* * *

Який мені вітер у серце повіяв,
що в нім, як навколо, зелений розмай!
Про що б не писав я, не думав, не мріяв,
та все перед мене донецький мій край.

І все перед мене задумані гори
збігають, мов килим ясний, до Дінця,
і рідні села, і рідні простори,
і шахти, й заводи, й степи без кінця...

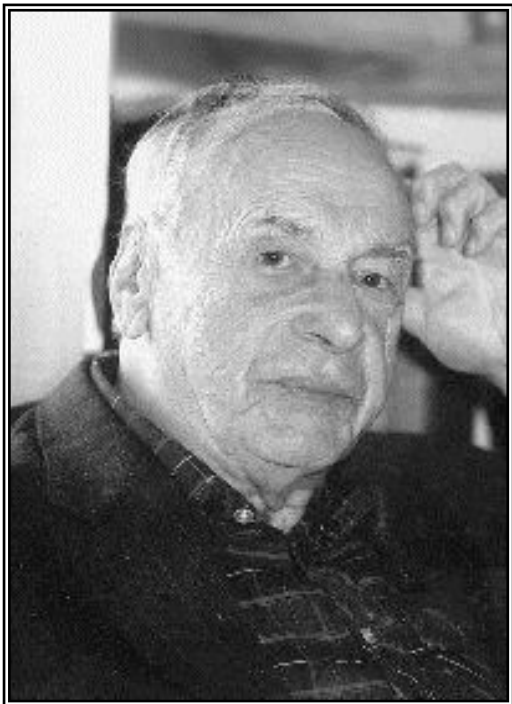
О рідний Донбасе, мій тату могучий,
ти в серці моєму навек заяснів!
І спів солов'їний, і вітер, і тучі,
і шелест колосся, і гул поїздів...

Мов бризнуло сонце промінням під вії
й хтось тепло рукою погладив чоло...
То вітер донецький у серце повіяв,
То поле донецьке в душі розцвіло!..

Вишеславський Леонід Миколайович 1914 – 2001

Л.М. Вишеславський народився 18 березня 1914 р. в м. Миколаєві в сім'ї інженера. Закінчив філолог. фак-т Київського університету (1938). Учасник Великої Вітчизняної війни. Кандидат філол. наук. Тривалий час був відповідальним редактором журналу «Радуга». Нагороджений орденами Вітчизняної війни I ст. (двома), Червоної Зірки, Дружби народів, «Знак пошани», медалями.

Писав переважно російською мовою. Автор великої кількості поетичних збірок, серед них: «Здравствуй, солнце!» (1938), «Чайка» (1946), «Подвиг мечтателей» (1949), «Молодость мира» (1951), «Дорогами правды» (1952), «Родство» (1955), «Простор» (1956), «Лирика и героика» (1957), «Единство земли» (1958), «Щедрость» (1960), «Это – Родина моя!» (1961), «Звездные сонеты» (1962), «Избранная лирика» (1966), «Глоток времени» (1970), «Стихотворения» (1974), «Сковородинский круг» (1980), «Снежная весна» (1981), «Избранное» в 2-х т. (1983), «Фантастические события на планете Вышеславия» (1996), «Лирика» (1999), «Мой век» (2000), «Николаевская колыбель» (2000), «Очи не мерзнут» (2000); писав для дітей: «Рассказы офицера» (1947) і «Марусин букет» (1953), досліджував творчість В.Маяковського.

1975 р. за двотомник поезій «Основа» та збірку «Стихотворения» удостоєний премії ім. П.Тичини «Чуття єдиної родини», а 1984 р. за збірку поезій «Близкая звезда» Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка.

Член Спілки письменників СРСР з 1939 р.

За вид.: Письменники Радянської України. 1917-1987: Біобібліографічний довідник. – К.: «Рад. письменник», 1988. – С.108-109

Зустріч з Леонідом Вишеславським

Леонід Вишеславський є автором більше сорока поетичних книг. Ветеран Великої Вітчизняної війни. Його іменем названа одна з планет Сонячної системи, відкрита 24 вересня 1979 року в Кримській астрофізичній обсерваторії астрономом М.С.Черних. У Почесному свідоцтві Академії наук України сказано, що мала планета – астероїд 2953 – отримала назву “Вишеславія” в честь поета Леоніда Вишеславського, автора “Сонячних сонетів” та інших поетичних книг.

Звернутися до Леоніда Вишеславського, відомого поета, лауреата Національної премії ім. Т.Г.Шевченка, змусили мене пошуки фактів перебування Володимира Сосюра у Слов’янську. До цього я вже провів відповідну пошукову роботу. На мої статті з запитанням “Чи був Володимир Сосюра у Слов’янську?”, надруковані свого часу в місцевих газетах “Вісті” та “Совет”, поступило декілька спогадів старожилів міста та району. На одній з фотографій, яку віднайшла в своєму домашньому архіві мешканка нашого міста, вчителька-пенсіонерка Н.І.Васильчук, зображена група студентів та викладачів Слов’янського учительського інституту, серед яких почесні гості – поети з Києва Володимир Сосюра та Леонід Вишеславський. Зі свідчень деяких учасниць цієї зустрічі, відбулася вона в осінні дні далекого 1952 року.

Хотілося більше дізнатися про деталі перебування поетів у нашому місті, в цілому на Донеччині. І я направив листа на домашню адресу Леоніда Вишеславського, живого свідка тих подій. Перед цим була моя публікація у всеукраїнській “Літературній Україні” про маловідомі факти перебування у Слов’янську відомих поетів і про труднощі, які зустрілися в ході пошуків.

Леонід Вишеславський відгукнувся докладним листом, з якого я і привожу деякі уривки.

“ 10 лютого 2001, Київ.

Вельмишановний Валерій Іванович!

Одержав Вашого листа і прочитав Ваші “Матеріали краєзнавчих пошуків” в “Літературній Україні”. Пробачайте, що не зразу відповідаю: був у далеких мандрах.

Що ж мені сказати? 1952-ий рік був роком моєї великої поїздки по Донбасу з незабутнім Володимиром Сосюрою. У нас була своя машина з шофером і ми їздили досхочу по дорогам шахтарської країни. Побували, звісно, в місті Верхньому, де промайнули дитячі роки великого поета. Там тоді була вже вулиця Володимира Сосюра, і ми милувалися ним, коли він проходив вздовж своєї вулиці. Побували ми в Горлівці, де провідали шахтарського поета Павла Безпощадного. Побували в Єнакієвому, в Костянтинівці. Виступали перед шахтарями на шахті імені Румянцева недалеко від Горлівки. Виступали перед робітниками в Краматорську, в

Дружківці, в Кадієвці, навіть на дуже далекій шахті Ольховатка. Там я зустрівся з своїми учнями, яких я виховував у Києві: Катерина Нестерівна Босак і Софія Михайлівна Ільченко. Побували і в Святогірську, який був знайомий мені по фронтовим рокам.

Ну, і побували ми в Слов'янську. Зустрічали нас скрізь дуже гостинно. Виступали ми перед студентами Слов'янського пединституту. На фото, яке Ви мені надіслали, я впізнав себе, подумав: “Який був молодим!” Дуже добре пам'ятаю, що виступали в хімічному технікумі (йшли туди пішки) і в інших місцях. Більш всього запам'ятався виступ у бібліотеці, яка містилася ... в церкві! Так, стіл, за яким ми сиділи, стояв на амвоні. Позаду – алтар з іконами, а перед нами – читачі, багато людей. Після виступу до мене підійшла літня жінка – лікар – і я впізнав свою шкільну вчительку. Вона була сусідкою по квартирі, де я жив з батьком і матір'ю в Харкові на початку 20-х років. Тоді вона вчилася на лікаря і викладала в школі. Звали її Рахіль Марківна Липська. Я дуже зрадив, що зустрівся з нею в Слов'янську, де вона працювала лікарем. Чи жива вона? Боюся, що вже її нема: багато років промайнуло. Ось мені вже 87, а вона ж була старша за мене... Пробыли ми в Слов'янську два дні і одну ніч. Де ночували – не пам'ятаю, але пам'ятаю, що все було дуже добре. Слов'янськ запам'ятався, всі виступи наші, особливо – виступ під склепінням церкви...

Отож, стверджую своїм життям і своїми книгами, що Володимир Сосюра у 1952 році, тобто 49 років тому, був у Слов'янську, виступав, ночував, спілкувався з багатьма мешканцями міста. І я досі пишаюся з того, що перебував з ним у Слов'янську і інших містах Донбасу.

Прошу переказати моє вітання й найкращі побажання всім мешканцям Слов'янська.

Леонід Вишеславський.

Лауреат Національної премії України ім. Т.Г.Шевченка,
літературної премії ім. Тичини, міжнародної премії “Дружба”,
академік екологічної Академії наук України”.

Стверджуюча відповідь Леоніда Вишеславського на запитання “Чи був В. Сосюра у Слов'янську?” дала можливість розставити багато крапок над і. Головне, що факт перебування підтверджено таким серйозним свідком, та й ще існує згадана вище фотографія. Тепер можна сміливо і, головне, офіційно і документально стверджувати, що великий поет побував у Слов'янську в 1952 році. Адже до цього ні в одному з друкованих видань ми не змогли знайти підтвердження того, що В. Сосюра приїздив у наше місто. Хоча я вірив в це і весь час пам'ятав рядки з листа до мене молодшого поетового сина В.В. Сосюри, який, не маючи змоги підтвердити факти перебування в Слов'янську Володимира Сосюри, все ж писав з надією: “Не міг батько, так часто подорожуючи по рідній Донеччині, не побувати у вашому старовинному місті”.

Але існувало ще чимало неясностей про перебування В.Сосюра на Донеччині, в тому числі і в нашому місті, тому і виникло бажання особисто зустрітися з Леонідом Вишеславським.

12 квітня цього ж, 2001 року, я приїхав до Києва. Треба було вирішити у столиці ряд питань, але основними з них вважав зустрічі з Олексом Ющенком та Леонідом Вишеславським. При такому стислому графікові мені треба було знайти час для зустрічі з Л. Вишеславським, з яким я попередньо переговорив по телефону і отримав добро на прихід в гості.

Ось він, нарешті, знаменитий “Роліт”, житловий будинок київських письменників, який уже понад півстоліття сприймається багатьма як синонім нашої літератури. Відомі письменники і початківці, літературні критики і вчительство, учні-старшокласники і студенти писали листи на адресу: вул. Леніна, 68, а тепер це вул. Б.Хмельницького, 68; багато з них особисто приходили сюди неодноразово. Письменники-класики, твори яких ми вивчали по шкільній і вузівській програмах, багатьох з яких просто обожнювали, жили ось тут, у цьому знаменитому жовтуватому будинку, біля якого я стою і не можу відірватися від тих чисельних меморіальних дошок, які розміщені на його фасаді. Ось вони, знайомі обличчя і такі близькі прізвища: Максим Рильський, Юрій Яновський, Андрій Малишко, Михайло Стельмах, Іван Микитенко, Петро Панч, Леонід Первомайський, Павло Усенко... Свіжим виглядав барельєф народному любимцеві, совісті України Олесю Гончару, друковане слово якого не так давно читав зі сторінок “Літературної України”, а його вже шість років немає з нами. Здається, що цим стінам важко витримати таку славу – 23 меморіальні дошки! Згадалося, що тут свого часу жили й інші відомі письменники, в тому числі й Володимир Сосюра. Але частина з них перебралася в новий тоді будинок на вулиці Коцюбинського, 2, на стінах якого теж з’явилося чимало пам’ятних дошок.

Я піднявся по східцях, здається, на шостий поверх. На дзвінок вийшов сам господар, Леонід Вишеславський. “А я вже довгенько на Вас чекаю,” – сказав він. Я пояснив причину свого запізнення (довго розшукував квартиру, ідуть перебудови, входні двері були зачинені на замок), на що господар відповів, що тут тепер, дійсно, нові порядки.

Наша розмова тривала більше двох годин. Господар намагався більш детально згадати поїздки з Сосюрою по донецькому краю: “Цікаво було їздити з Володимиром Миколайовичем по його Донбасу, по землі, яку він відкрив для поезії”. На станції Лозовій поет розповів про битву з бандитським загоном, показав міст, з-під якого йшов наступ... В поїздках по Горлівці київських гостей супроводжував відомий шахтарський поет Павло Безпощадний...

Згадався й такий випадок. “Одного разу поїхали на дуже віддалену від Горлівки шахту. На шахті Сосюру не хочуть відпускати. Підносять букети квітів – холодних, осінніх квітів: уже вересень, дощило, непогодило. О

дванадцятій годині ночі виїхали на горлівську дорогу. Обабіч дороги – жінка. Тримає за руку хлопчика, який притулювся до неї. Видно, що давно вже стоять під дощем, очікуючи попутної машини. Ми зупиняємося. Жінка пояснює, що їй необхідно відвезти в Горлівку хвору дитину. Що робити? Вільного місця в машині немає: крім нас їдуть ще два чоловіки. Володимир Миколайович пропонує всім нам вийти з машини і почекати біля дороги, поки шофер відвезе жінку з дитиною. Потім він повернеться за нами. Так і зробили. Чекати прийшлося довго, але машина повернулася, як і було домовлено... Таким був Сосюра".

На одному з краматорських заводів Сосюру, як і скрізь на Донеччині, зустріли гучними оплесками, а потім якась дівчина у спецівці піднялася на самодіяльну сцену і сильним голосом заспівала пісню на слова Сосюри:

*Коли потяг у даль загуркоче,
Пригадаються знову мені
Дзвін гітари у місячні ночі,
Поцілунки й жоржини сумні...*

Леонід Вишеславський ще раз підтвердив своє перебування з Сосюрою у Слов'янську, додавши при цьому, що обідали вони тоді в якомусь ресторані в центрі міста, який містився на розі двох вулиць; Володимир Сосюра зустрів у Слов'янську свою давню знайому чи то по Третій Роті, чи з заводу Донсода, де він в юності працював... "Але всі слов'янські спогади в основному викладені у листі, який Ви отримали від мене у лютому місяці. Я краще згадаю про Св'яті гори, з якими пов'язані дві пам'ятні зустрічі: в 1943 році, в дні війни, та в 1952-у, коли туди попали з В. Сосюрою", – уточнив тему подальшої розповіді господар. І я дізнався про те, що 29-тирічний Леонід Вишеславський у березні 1943 року переходив Сіверський Дінець по тонкому весняному льоду, направляючись на невеличкий плацдарм, який утримувала 1-а гвардійська армія; крейдяні гори тоді були перетворені в доти. Тут, у селі Банному, його було поранено в руку, до того ж ще й захворів на тиф. Виходила його місцева жінка, яка з часом переправила бойового офіцера на невелику станцію під Святогірськом.

А ще в пам'яті Л. Вишеславського залишився осінній день, коли з В. Сосюрою приїхали в дубову рощу, на лівий берег Дінця. На високому протилежному боці виблискували на сонці купола Святогірського монастиря, біліли крейдяні гори. Леонід Миколайович підійшов до води, згадав фронтові роки. А коли повернувся в дубову рощу, побачив Сосюру, який стояв під велетенським, богатирським дубом, припав грудьми до його шорсткої кори і – плакав. Пізніше той зізнався товаришеві, що на нього наплинули спогади і згадалося поетові, як бував тут в пору своєї юності і тому й розчулився...

Завершуючи спогади про В.Сосюру, Л.Вишеславський порадив звернутися до його книг "Это – родина моя!" та "Фантастические события

на планете Вишеславия”, де в окремих розділах розповідається про зустрічі з Сосурою та про Донбас. “Донецький край залишиться назавжди в моїй пам’яті і моїй душі як земля Сосюри і край людської краси”, – підсумовуючи сказане раніше, промовив письменник.

Телефонний дзвоник перервав нашу бесіду. Вибачившись, Леонід Миколайович розмовляв із землячкою – домовлялися про те, як зібрати докупи уродженців Миколаївщини, які зараз по прописці є киянами, але в душі завжди пам’ятають свою малу батьківщину. З подальших пояснень письменника я зрозумів, що готувалася презентація його нової книги “Николаевская колыбель”, де зібрані вірші різних років про людей, історію та природу дорогої для нього землі, яка дала йому життя, де пройшли його дитинство та юність. Все життя Л. Вишеславський проніс палку любов до рідного краю, був активним членом Миколаївського земляцтва, яке в той час очолював відомий державний діяч Анатолій Кінах.

Під кінець нашої зустрічі господар подарував мені дві свої книги: “Фантастические события на планете Вишеславия” та “Николаевская колыбель”. Я в свою чергу залишив йому деякі свої видання. А коли нагадав Леоніду Миколайовичу про те, що будинок багатий на людей знаменитих, той сказав з сумом: “Так, старий будинок, багато письменників тут мешкали. Я залишився останнім з них”. І мені тоді подумалося: не стане скоро і господаря цієї квартири. Якісь бізнесмени заволодіють всім під’їздом, в тому числі і 74-ою квартирою. А до меморіальних табличок прибавиться ще одна...

“Будете в Києві – заходьте, пишіть – я радий отримати вісточку з Донеччини”, – були його останні слова. Я поспішав на потяг.

Пізніше я з цікавістю прочитував статті, в яких згадувалося ім’я Леоніда Вишеславського. Ось Вітольд Кирилюк докладно розповів про вечір-презентацію згадуваної нами книги “Николаевская колыбель”, і чимало тут фотографій, де ми бачимо поета у колі земляків-миколаївців, шанувальників його таланту (газета “Літературна Україна” від 17 травня 2001 р.). І сам письменник дає рецензію на книгу “Пятнадцать поэтов – пятнадцать судеб” (“Літературна Україна” від 7 листопада 2001 року). Та й вірші Л. Вишеславського часто з’являлися в цій газеті.

Ці названі матеріали тільки з однієї газети, любимої ним “Літературної України”, свідчать про те, що і в свої 88 років письменник вів активне творче життя, радо зустрічався з колегами, писав твори, друкувався.

Але з самим Леонідом Вишеславським мені не судилося більше зустрітися. Поїхати до Києва все не було часу. Життєва суєта, сімейні та виробничі проблеми не давали можливості сісти за листа – сподівався на те, що напишу пізніше. І ось сумна звістка – не стало письменника. І тут пригадалися його слова: ”Заходьте... Пишіть...”. Згадав я і його невеличку книжечку “Города и годы”, яку він додав до листа, і пояснення до неї: “Тут

мої роки і мої міста, починаючи з Миколаїва, де я народився, а потім – Харків, Київ, Старобільськ, Ізюм, Прага, Москва, Вільнюс, Петербург, Одеса та інші. Слов’янська, на жаль, тут немає, але обов’язково напишу вірш і про Ваше славне місто...”. А я не відгукнувся більше, не нагадав про його обіцянку, а міг би бути у нього (і у всіх нас сьогодні) вірш про Слов’янськ, про відвідини якого у поета склалися добрі враження, і був він тоді в нашому місті разом зі знаменитим Володимиром Сосюрою.

На полиці у моїй домашній бібліотеці стоїть подарована Леонідом Вишеславським його книга «Николаевская колыбель» з поетовим автографом такого змісту: «Славному Валерію Романьку, який славить місто Слов’янськ, а я от намагаюся славити місто Миколаїв, де народився». Ці слова відомого літератора щоденно нагадують мені, що й я, займаючись краєзнавчою справою, проводжу важливу й відповідальну ділянку роботи; з Леонідом Миколайовичем ми однієї думки: треба знати, любити й прославляти той край, де ти вперше побачив «той дивний світ, що ми зємо життям» (В.Сосюра), звідки відправився у дальні й довготривалі мандри.

Рекомендована література:

Романько В. Леонід Вишеславський: “Донецький край залишиться назавжди в моїй пам’яті і в моїй душі...” //Донеччина. – 2003. – 13 лютого

Леонід Вишеславський

«Смотрю я на все сквозь любовь»

В нарядную одной из шахт Донбасса, где должен состояться литературный утренник, вбегает запыхавшийся школьник:

- А где же Сосюра?

Мальчик держит в руках учебник, раскрытый на той странице, где напечатаны поэма «Красная зима» и портрет автора.

- Владимир Николаевич! Мы в школе учим Ваши стихи, – обращается он к Владимиру Сосюре и просит у него автограф.

И поэт пишет под своим портретом напутственные слова юному читателю.

Начинается утренник. Шахтеры в спецовках, в касках заполняют всю нарядную. Сосюра, заложив руки за спину и нервно перебирая пальцами, читает, как всегда, нараспев строки «Красной зимы». У столика на возвышении – начальник шахты, пожилой, седовласый мужчина. Он не может скрыть своего удивления:

- Да ведь эти стихи мы в школе учили!

Так на одном и том же литературном утреннике переплетаются разные эпохи, встречаются разные поколения: школьник, знающий на память стихи поэта, и старый коммунист, давно учивший те же сосюровские строки.

Такое повторялось почти на каждой шахте.

Над родной поэту донецкой землей прошумели бурные, испепеляющие годы, а нежное, милое, теплое слово его не исчезло, не забылось. Не забылись строки про «звон гитары в лунные ночи», про «печальные журавлиные ключи», про «золотое (любимый эпитет Сосюры!) небо», про «желтоглазую осень, плывущую на золотых челнах», про «тихие очи» любимой...

Некоторые называют Сосюру «украинским Есениным». Но это совсем разные поэты. У Сосюры есть то, что нет и не могло быть у Есенина: биография красного воина, участника гражданской войны, «остроглазого повстанца».

Я сказал, что вернусь безусловно,
Хоть суровые будут бои.
Патронтаж мой, патронами полный...
Несказанные очи твои...

В Донбассе, в городе Верхнем (бывшая Третья Рота), где прошли детские годы Сосюры, одну из улиц навзвали именем поэта еще при его жизни. И во время нашей поездки по Донбассу в 1954 году мне довелось пройти с ним по его улице.

Он радовался совершенно по-детски. Шел чуть ли не вприпрыжку, останавливался, оглядывался по сторонам и удивлённо спрашивал:

- Да неужели это улица Сосюры?!

Известно, что лирические стихи писать трудно, потому что легко перейти незаметную грань и впасть в банальность. Поэта охраняет от этого сила чувства. Она у Сосюры настолько велика, что сообщает самым обыкновенным словам новый эмоциональный заряд. И то, что у иного поэта выглядело бы банальностью, у него воспринимается как его манера, его индивидуальная черта.

Его эмоциональность всегда заставляла меня смотреть на него как на большого ребёнка. Он удивлялся всему и даже сам не мог объяснить своего удивления:

Писал зачем-то я про смерть среди тёмной ночи,
Как будто знал: огни опять прорежут тьму...
Эти выражения «зачем-то», «как будто» характерны для него.

Мне довелось не раз беседовать с Владимиром Николаевичем о «секретах» поэтического искусства, о «нашенском ремеслишке», как говорил Маяковский. Мы шли однажды вверх по главной улице Харькова, вышли на площадь Дзержинского. В глубине площади сквозь бетонно-стеклянную громаду Госпрома просвечивал закат.

Владимир Николаевич, прищурившись, следил за звонкой стаей стрижей. В те минуты лицо его было особенно красиво. Наискось по лбу черный, как воронье крыло, чуб. Разлетные брови...

- А знаешь, в чем сущность поэзии? – спросил он меня и тут же ответил: В преувеличении! Настоящий поэт всегда преувеличивает. Из малого создаётся большое.

Слова эти показались мне убедительными. Сосюра сам всегда преувеличивал.

Так никто не любил! Через тысячи лет
Лишь такая любовь озаряет, –
обращался он к своей любимой.

Поэт двигался всегда под всеми парусами, не свертывая их при сильном ветре, и, естественно, напарывался на скалы и подводные рифы. Таким он был и в творчестве, и в жизни.

Помню, на писательском собрании один из тогдашних партийных корифеев долго ораторствовал и непрерывно приводил цитаты: вот что по этому случаю сказал такой-то, а вот что сказал такой-то и т.д. Сосюра не выдержал и крикнул:

- Ну, а вы-то сами что скажете?!

Дорого обошлась поэту эта реплика...

Рассказывал мне Владимир Николаевич, как он создавал свою «Красную зиму»:

- Я писал поэму в холодном номере роскошной гостиницы в Харькове. Недавно пришел с фронта. На мне ещё была гимнастёрка, на ногах – обмотки. В номере, куда меня поместили по записке знакомого комиссара, было много мягких кресел, диваны и большие зеркала.

Не знаю почему, на меня как-то особенно действовали зеркала. Они сияли во всю стену. Я ходил по коврам и как бы бросал вызов всему миру, отражаясь во множестве зеркал.

В этом рассказе подтверждается тот закон контраста, о котором писал Маяковский в статье «Как делать стихи». Несоответствие обстановки и темы является стимулирующим средством. Зеркала, оказывается, помогли поэту сказать совсем о другом:

Учились мы писать, конечно, на заборе

И били лисичан, к девчатам чтоб не шли...

Тогда же, рассказывая о своей работе, Владимир Николаевич поведал, что писал стихи и по-русски.

- Русский язык – мой второй родной язык. Но все же украинский я больше чувствую, потому что с первых лет моей жизни говорили со мной на этом языке и земля, и небо...

Уже после войны Владимир Сосюра издал книгу своих стихотворений и поэм, написанных на русском языке. И мне приятно, что редактировать эту книгу довелось мне.

В своих русских стихах Владимир Николаевич иногда переходит ту грань, о которой сказано выше. Ведь только большое чувство слова охраняет поэта от снижения своего голоса. Зато в украинских стихах,

пусть даже самых романсовых, самых, казалось бы, традиционных, звучит чисто сосюровский голос: эмоция ломает банальность.

Нередко мы читали друг другу наизусть стихи Блока. Сосюра обожал этого поэта, переводил на украинский «Двенадцать». Однажды он признался:

- Первый поэтический зуд ощутил я в себе, когда прочел у Блока:

Винтовок чёрные ремни,
Кругом – огни, огни, огни...

У меня мурашки забегали по спине. До чего же здорово! После этого захотелось писать самому...

Интересно было ездить с Владимиром Николаевичем по его Донбассу, по его «Донеччине», по земле, которую он открыл для поэзии. Мы проезжали по местам, где он воевал в годы гражданской войны. На станции Лозовая он рассказывал о сражении с петлюровцами очень подробно, увлечённо, показывал мост, из-под которого они наступали, и тот стационарный посёлок, откуда их выбили.

Побывали мы, как уже сказано, в городе Верхнем, и в Лисичанске (в поэме «Красная зима» поэт любовно называет его Лысыче), и в Кадиевке, и в Дружковке, и в Рубежной, и на станции Алмазная, и в Константиновке, и в Сватове, и в других местах, отраженных в поэзии Сосюры. Но вот что интересно: стихи несколько не могли служить путеводителем. Когда мы увидели все те города и шахтёрские посёлки, они оказались не такими, какими вошли в наше сознание по произведениям поэта. Образы родного края, созданные Сосюрой, включены в художественную систему его поэзии, а не в биографическую канву. Да, над Донцом по-прежнему дымила «Донсода»; по-прежнему скользили вагонетки на подвесных путях; по-прежнему, как мышь, бежал по склону террикона вагончик, добежал до самой вершины и, остановившись, высыпал отработанную породу; по-прежнему дорогу нам пересекали бесчисленные переезды, шлагбаумы, порожние платформы. Все это было похоже и не похоже на то, что есть в книгах Сосюры. В его художественных образах было больше связи с миром, чем в прототипах, от которых он отталкивался. Донбасс Сосюры существовал как бы параллельно Донбассу подлинному, не сливаясь с ним и в то же самое время всецело исходя из него. Донбасс, сотворенный поэтом, – особый мир, просветленный красотой человеческих деяний и родной природы. В нем присутствует ощущение прекрасного, которое может выразить только поэтическое слово.

Посещая места, связанные с детством, Владимир Николаевич обычно становился грустным, молчаливым, а один раз, пройдя по знакомой улице, сказал:

- Лучше бы мы сюда не заезжали...

Потом он разъяснил свою мысль:

- Человека тянет взглянуть на родные места, но это часто приносит боль: слишком явственно виден бег времени и происшедшие изменения заслоняют дорогие воспоминания.

Живо запомнился день, когда мы приехали в дубовую рощу на левом берегу Донца. Перед нами на противоположном высоком берегу засияли обрызганные багрянцем крушины меловые кручи, а над ними – башни Святогорского монастыря.

Эти места были знакомы не только ему, но и мне. Об этом я уже говорил. В марте 1943 года наша Первая гвардейская армия удерживала здесь крохотный плацдарм. Противник сильно укрепил правый берег, меловые кручи превратил в доты, монастырские постройки – в крепости.

Теперь я, затаив дыхание, смотрел на свое фронтовое прошлое. Подошел к самой воде, а когда возвратился в рощу, увидел Владимира Николаевича. Он стоял под огромным, богатырским дубом, припав грудью к его волнистой коре, и ...плакал. Заметив меня, вытер ладонью слёзы, подбодрился, будто ничего не случилось. Я не стал приставать с вопросами. Лишь потом, спустя несколько дней, он сказал, что в той дубовой роще над Донцом часто бывал в пору своей юности...

Запомнилось и наше пребывание в Горловке. Там проживал тогда шахтёрский поэт Павел Беспощадный; мы несколько раз заходили к нему в гости, читали стихи. Каждый день выезжали из гостиницы на какую-нибудь шахту и выступали перед шахтёрами. Читал Сосюра свои стихи, как уже сказано, в совершенно особой, распевной манере, но его всегда слушали очень внимательно и просили: «Еще! Еще!».

Ездить приходилось на блажние и отдалённые шахты.

Так мы поехали однажды на шахту имени Карла Маркса, очень далеко от Горловки. Был уже сентябрь, холодно, дождливо. На шахте Сосюру не хотели отпускать, преподнесли ему букеты цветов – холодных, осенних, а когда мы в двенадцатом часу ночи выезжали на горловскую дорогу, увидели у обочины женщину. Она держала за руку прижавшегося к ней мальчика. Видимо, долго они стояли под дождём, ожидая попутной машины. Мы остановились. Женщина объяснила, что ей необходимо попасть в Горловку, отвезти заболевшего ребёнка родственникам. Что делать? Места в машине не было: кроме нас двоих и водителя, с нами ехало ещё два человека. Владимир Николаевич предложил, чтобы мы с ним вышли из машины и подождали на дороге, пока шофёр отвезёт женщину с ребёнком в Горловку и возвратится за нами. Так мы и сделали.

Ждать пришлось долго. Мы уже хотели возвращаться пешком на шахту, но машина всё же пришла, как было условлено.

Поэзия Владимира Николаевича беспредельно человечна. Без человечности поэзии вообще не существует. Песня, по мысли поэта, рождается для любви и во имя любви. Да, собственно говоря, песня – голос самой любви:

Наполняясь песнями до края,
Смотрю на все я сквозь любовь.

Нелепо, но почему-то получалось так, что Сосюру именно за это часто «прорабатывали». В 30-х годах за книгу лирики «Сердце» на него обрушивали обвинения в мещанстве. Потом порицали за стихотворение «Люби Украину». А мне, видевшему его на многих писательских собраниях, казалось, что он своим смущённым видом как бы говорит словами другого поэта:

Я вам не мешаю.
К чему оскорбленья!
Я только стих,
я только душа.

Но читатели всегда любили Сосюру. В дверь его квартиры стучались колхозники, заводские парни, начинающие поэты. Он просил домашних пускать всех, никому не отказывал в приёме.

А годы между тем делали своё дело. Во время нашей поездки по Донбассу, в тот день, когда мы шли по территории Краматорского завода на выступление в редукторный цех, Владимир Николаевич внезапно остановился, прижал руку к сердцу:

- Давайте постоим...

Я хотел позвать людей, перенести его на руках в помещение, вызвать «скорую». Он воспротивился:

- Ничего... Пройдёт...

Мы долго стояли посреди заводского двора, а потом пошли в цех. Попали к обеденному перерыву. Владимира Николаевича радостно встретили рабочие, и какая-то девушка, взобравшись с гитарой на возвышение, сильным голосом спела его стихи, положенные на музыку самим народом:

Только поезд вдали загрохочет,
Снова, снова припомнятся мне:
Звон гитары в бессонные ночи,
Поцелуи, герани в окне...

Поэт прошёл по земле. Его уже нет. А красота, которой он щедро обогатил землю, не исчезает и не исчезнет никогда.

(Вышеславский Л.Н. Наизусть: Воспоминания. – М.: «Советский писатель», 1989. – С.104-112)

* * *

На лугах под Киевом (Уривок)

«И я снова мысленно перенесся на приднепровские луга, где (очевидно, под впечатлением увиденного в траве конского черепа) Тычина спросил меня, был ли я в Святогорском монастыре на Донце. Я ответил, что как раз там в 1943 году находился наш небольшой плацдарм. Там я

перешел Донец по ноздреватому мартовскому льду и несколько дней провел в блиндажах под стенами бывшего монастыря.

- Мне там показывали, – сказал Павло Григорьевич, – одну меловую гору, под которой зарыт конь Святогора. Герой наших былин основал там, как гласит легенда, первый скит. А потом уже на берегу Донца возник монастырь. И горы нарекли Святогорскими, и монастырь стал называться Святогорским. А вы видели, какие там дубы растут? Еще мощнее, чем эти! Каждый из них – богатырь. Каждый из них – Святогор!..

...Слова поэта здесь привожу по памяти, будучи совершенно уверенным, что не ошибаюсь: настолько они врезались в мое сознание».

(Уривок із есе «На лугах под Киевом» – за вид.: Вышеславский Л. «Наизусть: Воспоминания». – Москва: «Сов. писатель». – С.69-70).

* * *

Счастье

Я об колено разбивал
тугой кавун на части,
в него впивался
и не знал
того, что это –
счастье.
Я запах слив и груш вдыхал
в глуши садовой чащи,
мальчишка,
я тогда не знал
того, что это –
счастье.
Не знал я у истока дней
о том, что счастье –
с нами,
но мелочь каждая родней
становится с годами.
Родней дыхание земли,
трезвон дроздов задорных,
душистый запах конопли
и листьев помидорных,
бессчётных тропок тишина,
которых нету глуше,
и сочный сахар кавуна,
и тёрпкость дикой груши.

Костюк Григорій Олександрович 1902 – 2002

Костюк Григорій Олександрович (псевд. – Б.Подоляк; 25.Х.1902, с. Боришківці, тепер Кам'янець-Подільського р-ну Хмельн. обл. – 5.Х.2002, США) – укр. літературознавець і критик у США, канд. філол. наук з 1933 р. Закін. 1929 Київ. ін-т нар. освіти. 1927-31 друкував літ. огляди у журналах «Життя й революція», «Молодняк», «Червоний шлях», «Критика», «Пролітфронт». 1932-33 – викладач Харків. пед. інституту профес. освіти, 1933-34 – в Луган. ін-ті нар. освіти. 1935 був незаконно репресований, 1936-40 перебував у таборах Воркути. 1944 виїхав до Німеччини, з 1952 живе в США, де 1955-75 очолював об'єднання

укр. письменників в еміграції «Слово». Найважливіші літературознавчі праці – «Панас Мирний». Життя і творчість», «Володимир Винниченко та його доба» (1980), «На магістралях доби», «В світлі ідей і образів» (обидві – 1983). З 50-х рр. К. збирає та опрацьовує архів В.Винниченка. Видав кілька томів його неопубл. праць та «Щоденник» у 2 томах. За ред. і з коментарями К. вийшли роман «Місто» В.Підмогильного (1954), твори М.Куліша (1955), М.Плевака (1961), П.Филиповича (1877), М.Драй-Хмари (1977), М.Хвильового у 5-ти томах (1978-86). Автор соціол. праць «Етапи масового терору 1929-36» (1960) і «Теорія і дійсність» (1971), спогадів «Зустрічі і прощання». Лауреат премії ім. В.Винниченка (1991).

За вид.: Українська літературна енциклопедія. В 5 тт. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П.Бажана, 1990. – Т.ІІІ: К.-Н. – С. 22.

Стежками Григорія Костюка у Слов'янську

Нелегкий життєвий шлях пройшов один із представників українського народу – Григорій Костюк. Завдячуючи великій працездатності, палкій любові до України, умінню сконцентруватися, зібратися з силами у важких обставинах, він зміг перебороти труднощі, яких на його віку було більш

чим достатньо, й стати всевітньо відомим літературознавцем, критиком і публіцистом.

У листопаді 1935 р. викладача вищої школи, кандидата філологічних наук Григорія Костюка заарештовано і за ухвалою „Особого совещанія” в Москві «за націоналістичні погляди» відправлено в ГУЛАГ на 5 років. Заслання відбував у Воркуті. Після звільнення проживання у столиці та обласних центрах йому було заборонено. Так доля привела колишнього в'язня до міста Слов'янськ, що на Донеччині.

Перші дні у Слов'янську

29 листопада 1940 р. 38-річний Григорій Костюк прибув на поселення до Слов'янська – тоді невеликого провінційного міста Сталінської області. З того часу на деякий період його життя тісно пов'язане з цим містом. Про першу зустріч зі Слов'янськом Григорій Костюк згадає у своїх спогадах „Зустрічі і прощання”. Ось що ми звідти дізнаємося.

„Морозного 29 листопада 1940 року, о годині, мабуть, 4-й, я висів на станції Слов'янськ. Станційна зала досить простора. Пасажирів майже не було. Ті, що зі мною висіли, десь швидко розповзлись. Довідаюсь, що до центру міста кілометрів три-чотири. Від шостої години між станцією, містом і курортом ходить місцевий поїзд. Його звуть (по-російському) „ветка”. Очевидячки мушу чекати...

Першим ранішнім потягом я поїхав до міста. Вийшов на зупинці, що звалась Банківська. Звичайний міський полустанок. Але досить просторий. Є почекальня й навіть камера схову. Це мені дуже до речі. Здаю свою валізу до схову, сідаю в залі й думаю, що ж робити далі? Де себе діти? Де знайти точку опертя? Можливо, що десь тут є готель. Але грошей на готель я не маю. День-два міг би оплатити, але тоді на харчі в мене нічого б не залишилось. Пригадав Позняка. Гірко шкодував, що так легковажно поставився до його пропозиції, навіть адреси дружини не записав. Як тепер можна знайти невідому жінку серед цього п'ятдесятитисячного людського мурашника? Пригадую, що Позняк казав, що дружина має город і продає городину на базарі. Логічно там її хтось мусів би знати. Відразу рушаю на базар. Там справді, хоч і пізня осінь, повно городини, молочних продуктів і навіть хлібна крамниця. Проходжу рядами й на вибір питаю, чи не знають Пізнячки з околиць Слов'янська. Ніхто не знає. З досади купую пляшку молока й „французьку” булку й тут же з'їдаю. Підкріпившись, ще раз ходжу між столиками з городинною й розпитую. Але нічого не довідаюсь. Згірчений вертаюся. На одній з вулиць навпроти шкутильгає чоловік не старого ще віку. Можливо, інвалід світової чи громадянської війни. Одна нога на дерев'яному цурпалку. Але зовні ще досить бадьорий. Підсвідомість штовхає спитати.

Перепрошую й кажу, що приїхав і шукаю за родиною Позняка. Адреси не знаю. Знаю тільки, що працював на Содовому заводі. Він вислухав і каже:

- Чекайте. Пізняк? Е-е-е, та його нема!
 - Як нема? – вдаю, що нічого не знаю.
 - Та кілька років тому його заарештували.
 - А жінка з дітьми десь є тут?
 - Та певне, що десь тут. Знаєте, це десь на околиці міста. Коли маєте охоту, по підіть по довгій Катеринославській вулиці до краю міста. Там будуть новозбудовані хати. В одній з них, мабуть, і живе Познячка з дітьми. Спитаєте. Там хтось мусить знати.

Я не знав, чи то був певний шлях, як не знав того й цей мій випадковий добродій. Але все ж таки це вже було щось конкретне. Тим більше, що він таки Позняка знав. Я щиро подякував і пішов так, як він радив. Вийшов на Катеринославську й пішов до краю. Почалися новозбудовані хати з городами. Заходжу в одну з хат, питаю. Не знають. Іду далі й заходжу ще в одну. Там якась доброзичлива жінка каже:

- Не знаю точно, але пройдіть далі до перехрестя двох вулиць. Праворуч на цьому перехресті й спитайте.

Іду. Доходжу до перехрестя. Повертаю за ріг і заходжу в подвір'я. Підходжу до дверей хати й стукаю. Виходить жінка років 45. Кажу, що шукаю за жінкою на прізвище Позняк, яка живе з двома дітьми. Жінка дивиться на мене трохи перелякано, але тут же каже:

- Це – я.
 - А я з вашим чоловіком Федотом Івановичем сидів у одному таборі. Коли мене звільнили, він дуже просив мене відвідати вас і розповісти про нього.

- Ви бачили Федота? Заходьте, будь, ласка, до хати.
 У хаті дочка, симпатичне 16-річне дівча, середньошкільниця і якийсь чоловік середнього віку, що винаймає в них куток і працює на якомусь заводі. Менший син зараз у школі. Пристрасно розпитують про чоловіка і батька. Розповідаю й кажу, що залишив його на добрій, легкій праці. Про себе кажу, що мене звільнили й призначили жити в Слов'янську. Поки я влаштуюся на працю й знайду мешкання, я прошу дозволу перебути в них зо два тижні. Ганна Петрівна (так звали дружину Позняка) відразу дає згоду.

Так волею грайливої долі хата цієї змученої, але чесної і працюючої жінки стає тою першою точкою опертя, що дозволила мені в найтяжчі перші тижні в новому місті й нових умовах влаштувати своє після каторжне життя». (С.121-123).¹³

Так розпочинається життя у Слов'янську колишнього в'язня, людини з вищою освітою, до арешту – викладача вищої школи, літератора, українського інтелігента.

¹³ посилання зроблено на видання: Костюк Г.О. Апокаліптичні роки. – Слов'янськ: „Печ. двор”, 2002. – 188 с.

У пошуках праці і житла

Зареєструвавшись у Слов'янську в органах НКВС та міліції, Григорій Костюк перебуває у пошуках праці та житла.

„...я вирішив пошукати праці в близькій мені ділянці. Я відразу пішов до відділу освіти міської ради. Завідувачем („завом”) був якийсь Білоконь. Чи вчитель, чи просто партійний відпоручник. Зголошуюсь. Він швидко приймає. Кажу йому, яку маю освіту й що шукаю педагогічної праці. Він аж вхопився за мене. Та мені, каже, людей з вашою освітою бракує як повітря. Праця для вас знайдеться. Чи ви могли б читати курс мови й літератури на вчительських курсах, які ми періодично влаштовуємо? А ви – де востаннє працювали?

- Востаннє... – я за мить занувся, але враз автоматично кажу: – в Луганському педагогічному інституті.

- О, то нема мови, – каже втішений керівник відділу.

Але я мушу внести ясність у ситуацію, тому обережно додаю:

- Але справа в тому, що я ...був репресований... Я щойно повернувся з табору.

Мій кер, бачу, зблід, скам'янів. Якусь мить мовчить, тоді відповідає:

- Це справа складніша... Гм... Але нічого. Зайдіть до мене через тиждень.

Заходжу через тиждень. Мій зав холодний, офіційний і, одночасно, щирий.

- Вибачте, але не можу вас використати. Може пізніше, за деякий час. Тепер – не можу. Я думаю, ви мене розумієте”. (С.123-124)

За фахом Григорію Костюку влаштуватися у нашому місті не вдалося. Спроба зайняти посаду двірника (про це вакантне місце він дізнався з місцевої газети) теж була невдалою: керівник не захотів брати людину з вищою освітою на тимчасову роботу: „За деякий час ви її покинете й ми знову будемо в клопоті пошуків... Нам потрібний чоловік на довгі роки праці”. Хтось підказав новоприбулому, що в радгоспі „Червоний молочар” Черевківської сільради, за 10 км від Слов'янська, є якась добра посада. Але коли Г.Костюк прийшов туди, місце уже було зайняте. Спроба вступити на посаду страхового агента теж була невдалою.

І все ж вихід із працевлаштуванням було знайдено. Григорій Костюк потрапляє на прийом до начальника фінансового відділу тов. Черника. Він же член партбюро міськкому й член обкому. Дізнавшись про освіту і відбуте ув'язнення відвідувача, він реагує на це більш-менш спокійно, рекомендує прибульцю працю в фінансово-господарському секторі і направляє того до керівника бюджетної групи т. Щоголева. При цьому керівник фінансового відділу так аргументував свою думку: *„На працю агента страхового сектора я вам не раджу йти. То праця не для вас. Ви мусли б бувати в робітничих середовищах заводів, серед службовців, у*

профспілкових організаціях. Відповідні органи були б до цього дуже чутливі. Ви могли б потрапити в нову халепу. Вам треба знайти працю в фінансово-господарському секторі...” (С.126).

Свій душевний стан на той час Г.Костюк передає так: *„Я був ошелешений. Вийшов на коридор і сів на лаву. Був у такому нервовому збудженні, що не міг відразу піти до Щоголева. Значить, не всі спідлілі душі. Не всі раби. Не всі автомати. Є ще люди на нашій землі, – дзвеніло мені в голові. Я не був певний, що цей партійний достойник таки реально мені щось допоможе, але розмова з ним вернула мені віру в людину”* (С.126).

Так наприкінці грудня 1940 року скромним рахівником при бухгалтерії якоїсь установи в Слов'янську й розпочав своє трудове життя на волі Григорій Костюк. Він уклав річний баланс, отримав перший заробіток. Але, як вияснилося, для нього це була тимчасова робота. При сприянні уже згадуваного тов. Черника з початку лютого 1941 р. його призначають на посаду експедитора лікарні ім. Леніна. Як згадував пізніше Г.О.Костюк, *„технічний процес оформлення провів головний бухгалтер лікарні Сергій Костянтинівич Хлусовський, що пізніше став моїм добрим і щирим приятелем. Культурний, начитаний, із саркастичним нахилом характеру, він добре розумівся на ситуації й усіма засобами сприяв мені”*.(С. 127).

Скоро відповідальний до праці й дотепний працівник зрозумів усі секрети своєї праці, правдами й неправдами діставав потрібні для лікарні продукти. В його розпорядження дали підводу з візником Кашеєвим (розкуркулений селянин з Курщини, який утік 1932 року від заслання й з дружиною поселився у Слов'янську), і експедитор доставляв харчі з навколишніх колгоспів та радгоспів і зі складів Словторгу. До того ж, при лікарні мав *„повне й необмежене харчування”* та безкоштовну кімнату. Щомісячно отримував близько 250 крб. Недаремно про свою посаду Костюк відгукнувся такими словами: *„Це була не праця, а благодать Божя”*. (С.127).

Він мав працю і місце мешкання, тому НКВС *„більше активно не цікавиться моєю особою”* (С.128). Тепер його щоденною робочою стихією була *„складна сітка міських торговельних крамниць, гуртових склепів і складів з харчовими і господарськими товарами масового вжитку”* (С.128). Так, це було нове, матеріально достатньо забезпечене робоче місце, а все ж мало цікаве для людини, що завершила навчання в аспірантурі й викладала у вищих освітніх закладах.

„Психологічно я почав себе переконувати, що до літератури, до вищої школи, до наукової праці шляхи мені заказані назавжди. До цього світу я починав байдужити. Я не мав часу й охоти на систематичне читання літературних новинок. Мені було байдуже, що тепер пишуть мої друзі, які уцілили й ходять тепер у членах Спілки письменників, з титулами

професорів або, навіць, членів Верховной Радн. Я інколи лнше переглядав „Літэратурну газету” чн журнал „Радянська літэратура”. Перад моїмн очнма промелькалн прнзвнща: Панча, Яновського, Масенка, Копнленка, Кундзнча тощо, але я іх не чнтав... Інколи менн навіць було прнємно, що так сталося. Що я непрычетннн до всьогн, що відбуваецься навколн. Що мене тут ннхто не знае. Тобто, знають, що я ннбн якннсь учнтель, снднв десь. Але тодн то було масовнм явнщем, що це ннкого не днвувало”. (С.128-129).

І все ж адногн веснннго днн йогн душевннн спокнй було нарушенн. На вулнцн Харкнвськнн (тепер ім. Шевченка) внн неочнкованн зустрнв свою колншнню студентку з Луганського педннстнтуту на прнзвнще Тарасенко, яка шнсть рокнв назад слухала йогн лекцнн. „Я нн запам’ятав днбре, бо вона єднна зн студентнв, прнчнтавшн наказ про моє звнльнення „за нацнналнстнчнн прнннн в лекцннх”, мала вдвагу прнбнзнти до мене на квартнру, внсловнтн менн своє снвчуттн та обуреннн прннтн несправедлнвогн і безпндставногн наказу” (С.129). Обнне були радн цнн зустрнчн. Н.Д.Тарасенко, тепер внкладачка історнн літэратуры мнсцевогн педннстнтуту, днзнавшнсь про посаду експеднтора лнкарнн, яку тепер займає нн колншннн прнфесор, знову прнннннлося такою несправедлнвнстю й запальнн заявлнла: „Це непрыцненн марнування. Я сьогондн буду гнворнтн з днректором нашогн педннстнтуту. Мн вас заберемо” (С.129). І тодн Костюк повндомнв, що внн уже намагався влаштуваннся в освнтннн сферн, але йогну було вдмовлено.

Пнзннше вони ще декнлька разнв зустрнчалнся. Навнць згондн разом нзднлн на якесь рондннне святн в суснднню Дружкнвку.

Знаномство з майбутнью дружнню

Тут, у Слов’янську, Грнгорнн Костюк зустрнв н свою долню – майбутнню дружнну, яка прнншла з ннм нелегкнн шлнх поневнрнннь, була йогн внрннм другом н помнчннком, раднла йогн успнхам. Пнзннше вона погоднться разом з чнловнком покннунтн Укранну. Вона ж подарує йогну снна Теодора.

А про першу зустрнч н першн побаченнн з Раїсою Олександрнвною Бутко, уродженкою Слов’янська, Грнгорнн Костюк згадає у свонх мемуарах.

„За службовнм обнв’язком я муснв однн, а то й два разн тнжнево бунвати в мнському банку. Треба було мннннн чекн на потрнбнну менн гонтнвку. Операцнн ця прнходнла в бюджетннн групн. Операцнннстами прнцнвовалн там переважно молондн днвчата, якн закннчнлн середню школу...

На чолн цнєнн групн реценцннсток в ролн контролера снднла молонденька, прнвнтно усмнхнена, уважна до клнєнтнв, точна й швндка у прнцн днвчнна. Струнка, гарна блондннка, скромно, але зн смаком одягнена, вона завжди була об’ектом увагн вснх клнєнтнв. І то не тому, що посндала тут прнвндне мнсце, а тому, що мала особлнве зрозумнннн до спецнфнчннх потрнб кожннн фннансовнн установн й умнла вннннтковн тактовно н швндко

полагоджувати справи. Коли до інших дівчат клієнти зверталися просто на ім'я – Мотя, Оля тощо, то до неї вони зверталися з підкресленою повагою – Раїса Олександрівна...

У фіналі оформлення чека треба було завжди мати справу з нею. Я теж не міг не звернути на неї окремої уваги. Ділові стосунки поволі переходили в ближче знайомство й зацікавлення... Між нами стихійно постають ближчі дружні стосунки... Ми почали зустрічатися поза банком. Ходили вузенькими вуличками, щедро обсадженими білими акаціями, і так ближче пізнавали один одного. Щоб не було жодних ілюзій у моєї милої співрозмовниці, я відразу розкрив своє суспільне становище. Розповів про свій фах, про ув'язнення, про звільнення, про невільний свій приїзд до Слов'янська. Тому ця „больница Ленина”, тому бушлат, тому роблю те, чого ніколи не робив. Моя блондинка сприймає це з повним зрозумінням. Це масове явище...”(С.134-135).

Від дівчини Григорій дізнався, що вона одна в батьків (старший брат хворів на туберкульоз і помер у 28 років). Їй з 12 років доводилося доглядати за тяжко хворою матір'ю. Батько – залізничник (диспетчер) – постійно був на роботі, грошима допомагав, але все господарство було на дівчині.

* * *

Для слов'янців спогади Григорія Костюка, уміщені в розділі „Слов'янськ”, що увійшов до його двотомника „Зустрічі і прощання”, надзвичайно цінні. Разом з особистим життям, тривогами та радощами конкретної людини, сьогоденній читач (так, хочеться вірити, буде і з читачем майбутнього) на деякий час переноситься на початок 40-х років ХХ століття. Разом зі спостережливим автором, якому долею судилося перебути у цьому місті певний час, ми проходимо вуличками Слов'янська, дихаємо тривожним повітрям початку війни з фашистською Німеччиною й дізнаємося про життя слов'янців у роки окупації, перед нами розкриваються трагічні сторінки загибелі радянських людей, змальовуються ті руйнування, які провели органи НКВС під керівництвом партії більшовиків...

Про Слов'янськ Костюк ніколи не забував

Слов'янськ назавжди залишився в пам'яті і серці Г.Костюка. Перш за все, тут проживає жінчина рідня, тут він мав чимало своїх знайомих, з якими працював у лікарні ім. Леніна. У середині 90-х років минулого століття з Григорієм Олександровичем, його дружиною Раїсою Олександрівною та їхнім сином Теодором зав'язав листування професор Слов'янського педагогічного інституту Василь Тихонович Горбачук. Простудіювавши два солідних томи спогадів Костюка „Зустрічі і прощання”, маючи повідомлення про стан сімейства Костюків на той час з їхніх листівок, В.Горбачук зі сторінок місцевих газет знайомить читачів донецького краю з маловідомою для них постаттю українського

літературознавця. Статті викладача вищої школи з'являються у газетах „Вісті” (Слов'янськ) від 26.10.1999 р. та від 22.10.2002 р., „Світлиця” (Донецьк) від 29.10.1999 р. та в ряді інших періодичних виданнях.

Саме через В.Т.Горбачука, а згодом і професора В.Кейса, який із США приїздив до нашого краю, Г.О.Костюк та його син подали значну матеріальну допомогу дитячим садкам міста Слов'янська, філологічному факультету Слов'янського педінституту, деяким україномовним газетам. Так, головний редактор газети „Вісті” Віктор Скрипник у статті „Подарунок з-за океану” (№ 13723 від 17.7.1999 р.) писав: „Ми щиро вдячні панам Костюкам. На їх гроші більше 20 ветеранів та малоїмущих до кінця року одержуватимуть газету „Вісті”, а працівники редакції легше переноситимуть спеку, адже тепер майже в усіх кабінетах є вентилятори. Спасибі вам, добродіі!”.

Та ж газета „Вісті” помістила некролог, коли з Вашингтона надійшла сумна звістка: померла наша землячка, дружина Г.О.Костюка – Раїса. Подамо цей некролог повністю.

„З великим болем у серці ділимося з приятелями і знайомими, що 8 листопада 1998 року відійшла від нас на вічний спокій після тяжкої і довгої недуги наша найдорожча дружина і мама блаженної пам'яті Раїса Олександрівна Костюк.

Народжена 12 серпня 1915 року в Україні, м.Слов'янськ, Донецької області, в родині залізничника Олександра Бутка і Уляни Ковалевської-Бутко.

Раїса Олександрівна належала до тих жінок, які усім своїм єством підтримували науку і культуру України.

Похоронні відправи відбулися 11 листопада в Українській Православній Кафедрі св. Андрія Первозваного у Вашингтоні і похована блаженної пам'яті Раїса Костюк на цвинтарі св. Андрія в Савт Баунд Бруку, Нью Джерсі, США.

Покійна залишила у глибокому смутку: чоловіка – Григорія Костюка, сина – Теодора Костюка, невістку – Олександру Добрянську-Костюк та ближчих і дальших родичів в Україні”.

У травні 2002 р. в Слов'янську вийшла книга спогадів Г.О.Костюка „Апокаліптичні роки”. Сталося це напередодні 100-річчя від дня народження автора й була укладена проф. Василем Горбачуком. Укладач помістив біографічний нарис про автора споминів та розділи з мемуарів Г.О.Костюка „Зустрічі і прощання”, що охоплюють період з часу арешту (листопад 1935 р.) й до відвідин рідного села Боришківці на Поділлі та прощання з батьками та ріднею (січень, 1943 р.), щоб назавжди покинути Україну. Згадана книга видана коштом пам'яті Раїси Бутко-Костюк й у кількості десятка примірників була направлена в США на адресу Григорія та Теодора Костюків. 99-річний Григорій Олександрович встиг отримати цей подарунок з далекої й рідної Слов'янщини, переглянув її та щиро

подякував укладачеві за його добру справу.

5 жовтня 2002 р. Г.О.Костюк відійшов у кращі Світи. До свого 100-річчя він не дожив усього двадцять днів.

Рекомендована література:

Галич О. Григорій Костюк – емігрант, літературознавець, учений //Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – №1. – С.4-9

Горбачук В. Велет духа і чину //Вісті. – 2002. – 22 жовтня

Жулинський М. Літописець „несамовитої доби” //Літературна Україна. – 2002. – 10 жовтня. – С.10

Романько В. Стежками Григорія Костюка у Слов’янську //Літературна Україна. – 2010. – 7 жовтня.

Світайло Л. Костюк Григорій Олександрович //Українська літературна енциклопедія. В 5 тт. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. М.П.Бажана, 1990. – Т.ІІІ: К.-Н. – С. 22.

Скрипник В. Подарунок з-за океану //Вісті. – 1999. – 17 липня

Байдебура Павло Андрійович 1901 – 1985

Народився 1 березня 1901 р. в с. Нерубайка Кіровоградської обл. Навчався в Лебединській агропрофшколі. Учасник громадянської війни (1922-1924), був секретарем сільського ревкому. Переїхавши на Донбас, працював на шахті №2 «Краснодон». Співпрацював з донецькими газетами, писав вірші та короткі оповідання, був активним членом літ. осередку «Забой».

Закінчив фак-т журналістики Харківського Ком. унів-ту ім. Артема (1927-1930). Працював у газетах, редактором держвидавництва «Література і мистецтво», займав керівні посади в Одеській та Харківській організаціях Спілки

письменників України. У роки війни був кореспондентом газети «Знамя Родины». Близько 20-ти років очолював Донецьку письменницьку організацію, був головним редактором альманаху «Літературний Донбас».

За активну літературну та громадську діяльність нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденами Дружби народів та «Знак пошани», медалями. Удостоєний звання почесного громадянина м. Донецька.

Видав понад тридцять книг – працював у жанрах роману, повісті, оповідання. Чимало творів написав для дітей, серед яких найбільш популярна книга – «Діти шахтарів».

Помер 26 січня 1985 р. Похований у Донецьку на Мушкетівському кладовищі.

В пам'ять про письменника-земляка встановлена обласна премія ім. П.А.Байдебури. Його іменем названа одна з вулиць м. Донецька, в обласному центрі відкрито меморіальну дошку.

Рекомендована література:

Байдебура П.А. Вибрані твори. Спогади про письменника. Дослідження творчості /Уклад. Ю.Байдебура. /За заг. ред. А.Загнітка. – Донецьк: СВД, 2001. – 220 с.

Овчаренко І.М. Літературне Придінців'я: Письменники в нашому краї. – Донецьк: РВП «Лебідь», 1994. – С.109 -112

Романько В.І. Література рідного краю: Підручник. – Донецьк, 1995. – С.31-36

Романько В.І. Література донецького краю: Посібник для вчителя. – Донецьк: НСПУ, ж. «Донбас», 2006. – С.62-69

Він добре знав Слов'янщину

П.А.Байдебура підтримував тісні зв'язки з дітьми, зі школами Донеччини. Як приклад, можна розповісти про багаторічну співпрацю та щирю дружбу письменника з учнями та вчителями середньої школи №1 Святогірська. У це курортне містечко Павло Байдебура приїздив не тільки відпочити та підлікуватися, а й за творчим натхненням, і як згадує краєзнавець І.М.Овчаренко, письменник «брав участь у днях святкування «Солов'їних пісень», любив бути учасником перших та останніх дзвінків у нашій школі».

У різні роки П.Байдебура виконав місію керівника делегації донецьких письменників при відкритті в санаторії ім. Артема меморіальних дошок російському письменнику А.П.Чехову (1954) та українському поету В.М.Сосюрі (1977). Слов'яногірцям він допоміг зібрати чимало книг донецьких письменників з дарчими підписами, подарував і десятки своїх книг з автографами. Серед них – повість для дітей «Таємниця степового шурфу», на якій письменник залишив такий автограф: «Учителям і учням Слов'яногірської середньої школи. Твір написаний у вашому місті. Від щирого серця – автор. Січень 1965 року, Донецьк».

Добре знав П.Байдебура історію Слов'янська, особливо один із ранніх його періодів – солеваріння за часів Богдана Хмельницького. Письменник вивчав історичні матеріали, цікавився процесом добування солі, умовами праці та побутом торських солеварів, особливостями тогочасного чумакування. Як результат такої кропіткої роботи з-під пера письменника з'явилося оповідання «Універсал гетьмана Богдана», у якому йде розповідь про приїзд запорожців по сіль у містечко Тор. Сучасному читачеві, особливо молодому, який цікавиться часами козацької звитяги, войовничим духом запорожців, корисно буде знати, що козаки не тільки воювали, але й вміли організовувати дипломатичні стосунки, коли цього вимагала справа державної ваги. З оповідання вони дізнаються про те, що торські солевари і чумаки підтримують козаків, які захищають інтереси народу. Для учнівської та студентської молоді це може бути уроком

історичного дослідження про «соляний город Тор XVII століття», про видобування солі в Донбасі.

Матеріал про перебування відомого письменника П.А.Байдебури на Слов'янщині, його твори про донецький край не втрачають актуальності й у наші дні.

Павло Байдебура

Універсал гетьмана Богдана

Уривок

...Козаки з'їхали з гори в долину і навпростець помчали до гаю. За яких півгодини вони опинились біля ріки з крутими берегами, за вигинистим поворотом якої гай розступився, і показали довгі споруди – шони, приземкуваті башти. На невисокому підвищенні, в огорожі дубового частоколу, – житлові будівлі. А геть далі, на широчезному майдані, розташувались курені і палаючі печі – солеварні.

- От і прибули. А куди ж тепер? – сам до себе мовив Лесько.

- Роздивимось, що воно та як воно тут, – сказав повчально Головань. – Вивідаємо, а тоді вже і з'явимося до тутешнього бургомистра, чи пак, воєводи.

Запорожці зупинились в укритті біля крайнього куреня і розглядали небачений досі промисел. Тут все було на диво просто. В широкі, присадкуваті печі вмуровано казани та сковороди, наповнені ропою. У печах безперервно палав вогонь. По один бік печей стоси порубаного на цурпалля дерева, по другий бік, під шопами, величезні, ніби щойно навіяні снігові кучугури – ворохи сліпучої білої солі.

- Ой, та й багато ж! Чиста яка! І не шанують – зсипають просто на землю, – мовив здивований Лесько.

Голованя теж дивувало побачене. Але мовчав. Він думав: “Через неї били таку довгу дорогу. Вирушили за наказом самого гетьмана. Треба було вирушати, бо в таборі Хмельницького з сіллю дуже скрутно, та й недохватка її зараз і по всій Україні. Вже третій рік війна, завіз припинено. До Сивашів не підступиш, там мурза Карабей, а в Криму хан Осман-Гірей. Обидва вовчої натури. Вкусять, а то і зовсім загризуть. Бусурмани... Отож залишилось одне: податись на Тор. І ось вона, сіль. А як узяти...”

Увагу привернула робота двох солеварів, які вправлялись біля печей, що стояли поблизу куреня. Обидва вони ще молоді за віком, обидва високі на зріст, ставні, але виснажені роботою за вогнем біля тих печей. Обидва напівголі – без сорочок, в подертих, засмальцьованих, аж чорних штанях, босі, голови нічим не прикриті. Один з них русявий, з маленькою кучерявою борідкою, другий чорноволосий, обличчя округле, голене. В обох солеварів одна і та ж робота – підкидати в піч дрова і весь час помішувати кописткою на сковороді, щоб скоріше випаровувалась кипляча ропа.

Русявий вправлявся швидко і легко. А в того, другого, робота чомусь не клеїлась. Він підкинув у піч дрова і почав згортати із сковороди сіль, а в руках, видно, немає сили втримати важений коряк. Та ось він випустив з рук держака, поволі ступаючи, хитаючись, ніби сп'янілий, пішов геть. І раптом упав ниць на землю....

* * *

Робота на соляному майдані не припинялась і вночі. В печах палахкотів вогонь, біля казанів і сковорід орудували солевари, ропники підносили і підвозили на тачках відстояну в коритах ропу, дроворуби кололи дрова. Клекотіли казани, шерхотіли копистки об днища сковорід, і рідко чувся тут людський голос. Під наглядом пригінчих підневільні працювали тяжко, надривно. Мовчазні, до всього байдужі.

Густий їдкий дим стелився низько над землею, від озер на берег повзли тумани, і місячне сяйво не в силі було розігнати гнітючий морок, що звисав над тихою долиною.

Довгий ряд возів простягався від воловень аж до соляних шоп. Долу опущені дишлі – війя, лежать розкидані ярма, батоги та налигачі звисають з люшень – валка на спочинку.

Кожен чумака повинен був спати біля свого воза. Але ж ніч ще попереду, а городищем і на майдані ходять такі дивні чутки та розмови, що не до снання. Он біля воловні, у закутку, зібрались чумаки, солевари. Густа тінь розлогих кленів ховає людей від злого стороннього ока. Розмови ведуть напівголосно, пошепки. Розповідає дроворуб, який щойно був на дворищі управителя, бачив посланців гетьмана і чув, що вони прибули у Тор по сіль.

- А я розкажу вам про слова гетьмана Богдана, – сказав чумака, підвівшись з землі. – В дорозі чув я, ніби гетьман закликає всіх козаків і селян ставати на бій з панами-ляхами, волю здобувати...

- Еге ж, правда, – ствердив Гришуня Звонарьов. Він сидів у бочці, наповненій доверху водою. І це нікого з присутніх не дивувало. Всі знали: за наказом наглядача Фролки Сутугіна Гришуню сьогодні відшмагали різками, які були намочені в ропі. Рани ятрились, тіло проймав нестерпний біль. Чумаки облили товариша водою, а потім посадили у кадуб відмокати.

- Правда, братці! – повторив Звонарьов. – Є таке слово. В універсалі писане. І там, на Україні, уже тріщать панські кістки, б'ють там шляхту... І те правда, що посланці гетьмана прибули до нас по сіль. Так допоможемо нашим братам сіллю! А може, й ще чим.

Звонарьов рішуче звівся на ноги, вода з кадуба хлюпнула на землю, в калюжі заграли сріблясті місячні іскри і згасли. Не вилізаючи з бочки, Гришуня розказував, як він познайомився з посланцем гетьмана. А потім на дворищі в управителя чув розмову про сіль.

- Допомогти треба...

- А якже... – загомоніли в гурті. – Свої ж люди...

- Слухай!.. – почулося голосне, протяжне. – Наказується готувати вози. Чумакам запасатись усім потрібним в далеку дорогу. Сіль забирати з крайньої шопи.

Високий, в чорній киреї оповісник, тримаючи поперед себе жезла, поволі обходив курені, воловні, обори і проголошував наказа.

Люди під кленами притихли. Коли тягуче «Слухай!» віддалилося, почали розходитись до своїх возів, куренів. Зав'язувалась жвава розмова. Висловлювалась радісна думка, що, напевне, чумацькі валки цей раз підуть на Україну.

* * *

Вже четверту ніч запорожці проводили в гаю за околицями городища. Тут було затишно, зручно. Поблизу протікала ріка, на луках привільно випасалися коні. Повз гай проходила дорога, можна було простежити, хто в'їжджає і хто виїздить із города.

Сонце зайшло. Ніч облягала землю. З ріки тягнуло прохолодою. Завмирили денні голосні звуки, натомість народжувались нічні, притишені, таємничі. Над сонним гаєм підіймався збляклий місяць. І, ніби вітаючи його появу, обізвались нудним завиванням вовки, реготом і плачем – сови, а на сторожовій вежі в Торі десять разів ударили у дзвін.

Біля жевріючої ватри сидів глибоко задуманий Юхим Головань. І думати було про що. За ці дні запорожці вже тричі відвідали управителя в його резиденції. Він все розпитував про події на Україні, про Хмельницького та про походи, бої з поляками. Коли ж запорожці наvertsали розмову про сіль, Курбатов відповідав коротко, ухильно.

А на майдані творилось щось незрозуміле. Валки вантажились здебільшого вночі і невідомо куди зникали. Запорожці виявили: готові в дорогу вози схороняються в лісі, а куди їх направлять – невідомо.

«Невже отак, з пустими руками і доведеться повертатись? – думав занепокоєний Головань. – А що скаже гетьман? А товариство?... Скажуть, прозвали Голованем, а він без розуму. Нікчема. Тюхтій. Очима бачив, на добрі тому сидів, а взяти не зумів...».

- Лесь!

- Грицько, ти? – почулося притишене.

Із кущів бузини та ожини, які росли на березі ріки, вийшов Звонарьов. Юнаки зустрічались майже щоночі й довго вели свої розмови. Старий Юхим уже не заперечував проти зустрічей.

На цей раз солевар приніс дуже неприємну звістку. Цієї ночі, на світанку, валки возів вирушають у дорогу. Тільки дорога їм на схід, а не на захід.

- Зараз у городищі нишпорять купці з Астрахані, – запевняв Гришуня. – А з ними мудрує Фролка Сутугін.

- Рушаймо до управителя, – запропонував Лесько. – Тоді будемо знати, що нам робити...

- А коли там що не так, – додав багатозначно Звонарьов, – тоді ми самі повернемо вози туди, куди треба. Чумаки і солевари з нами. Хай Фролка лютує.

... На сторожовій вежі били чотири удари. На дворищі вчулося тупотіння і іржання коней. До ганку підкочували ридвани.

- Прошу панів послів не турбуватись. Грамоту його ясновельможності пану гетьману буде написано, – уже прощаючись, запевнив управитель.

- І справді таку грамоту посланці одержали. Але вона їх уже мало цікавила. Того дня на світанку нескінченні валки возів із сіллю вирушили на захід, на Україну.

1954

Колесникова Лідія Морисівна 1916 – 2003

Народилася в селищі Банному (зараз Святогірськ) 7 грудня 1916 року. „Батько, Морис Френе, був родом з Бельгії. Жив у батька – директора невеликого заводу у Криничній, а мати – Наталія Петрівна Колесникова – у цій сім’ї працювала покоївкою. Коли мені минуло півтора року, іноземцям запропонували покинути Донбас, а мама відмовилась їхати на батьківщину чоловіка”, – напише пізніше Лідія Колесникова.

Закінчила Святогірську семирічку (1932). Спочатку працювала на книжковій базі в м. Донецьку, а потім – у Банному ретушером у фотоательє.

Про себе Лідія Колесникова пише: ”Перед війною вийшла заміж. До спільного лиха – війни – долучилось особисте горе: чоловік, який тоді фактично покинув мене з двома дітьми, став співробітничати з окупантами. Але його ганьба переслідувала нас усе життя як на роботі, так і в моїй творчості”.

Після визволення селища від фашистської окупації майже шість років працювала робітницею на відбудові зруйнованих об’єктів у Банному і Слов’янську.

З 1945 р. починає друкуватись. Перша збірка поезій „З ліричного зошита” побачила світ у 1954 р. Після неї з’явилися такі: „Рідний край”(1957), „Лісове джерельце”(1959), „Земле моя” (1962), „Зустрічі й розлуки” (1964), „Стежини й літа”(1966), „Відгомін” (1969), „Клени золоті”(1972), „Вересневий цвіт”(1976), „В дорозі”(1979), „Намисто”(1983), „Вибрані поезії” (1986), «Розмова в дорозі» (1988), «Стріла, що мчить до зір» (1997).

Член Спілки письменників СРСР з 1956 р. З 1958 р. проживала у м. Сталіно (Донецьк). У 1998 р. стала лауреатом премії ім. В. Сосюри за збірку віршів „Стріла, що летить до зір”.

Померла 13 березня 2003 р. За заповітом похована у м.Святогірську, на Новому кладовищі. 9 листопада 2004 р. на будинку Слов'яногірської школи, де навчалася Л.Колесникова, відкрито меморіальну дошку, яка вшановує пам'ять про талановиту землячку.

Павло Тичина: «Це лірик, великий лірик по глибині проникнення в людську душу»

Поезія Лідії Колесникової лірична, пісенна. А чи не в дитинстві її витоки? Здається, сама доля спонукала Колесникову писати ліричну поезію, бо народилась і виросла вона у мальовничому куточку Донеччини – Св'ятогірську, де завжди цінували і поважали Красу, Природу, Бога.

В одному з віршів Колесникова висловлює подяку Богові „за долю непросту, за талант”:

Наді мною ще сяють Твої небеса голубі,
І хвилює чуттів і думок незборима навала...
І за довге життя моя щира подяка Тобі,
І за довгу весну, яку доля до цих днів дарувала...
Тож подяку прийми і за долю непросту мою,
Й за талант, що Ти дав, і що вів по землі всю дорогу.
(„Подяка”).

Вдячна Лідія Колесникова й своїм учителям, яким уже „не прочитати рядка”, але які посіяли в серці поетеси доброту, щирість, любов до інших людей, які

... учили простоті,
від фальші, як від зла, застерігали:
щоб поняття, для кожного святі,
на папір легковажно не злітали.
(„Моїм учителям”).

У творчому доробку Л.Колесникової є поезія, присвячена батькові, Марису Френе, якого поетеса не знала, але „бачила” в очах онука:

... ти ніколи не відав про те,
як за тобою з дитинства тужила.
Схожим на тебе онук твій росте, –
Чудо, що дивна природа створила.
Лиш фотокартка зі мною твоя,
Слід твій доля таїною вкрила.
(„Батькові”).

Л.Колесникова любить природу рідного Святогір'я, милується та пишається нею. У віршах „Мій рідний край”, „Дуби Слов'яногір'я”, „Трави мої, лугові мої квіти...” поетеса майстерно описує рідні краєвиди. Прекрасною піснею здається, наприклад, такий опис:

Мій рідний край, моя ти стороно,
Дінцева, свіжа, лісова,

Не раз бідою переорана,
Та знов квітуча і жива.
Тут пахне свіжими покосами,
І клен в задумі шелестить,
І корінь під ногою босою
Ступню гарячу холодить.
(„Мій рідний край”).

Скільки поезії, музики в цьому пейзажі, і створити його міг тільки митець, який жив посеред такої краси.

У своїх ліричних роздумах „*Моє щастя*”, „*Словом*”, „*Ще скільки буду я, не знаю...*” та інших поетеса намагається розібратись сама у собі, виявити свої сили, прагнення. У вірші „*Моє щастя*” авторка говорить про бажання „уберегти свій слід”, реалізувати свій талант через „забуття, сп’яніння над вірним рядком”:

Не треба нічого,
Лиш думці б палать,
Щоб їй до людського
До серця дістать.
Ніким не назватись,
А просто ввійти,
Ввійти і зостатись
У нім назавжди.

Лідія Колесникова має власну скарбницю – серце, з якого линуть думки, слова до рідної Вітчизни, до українського народу. Поетеса славить дружбу, кохання, працю, материнство. Все це становить коріння,

... що живить цвіт –
Любові цвіт до рідної Вітчизни.
(„*Вітчизна*”).

Схвальне слово про її поетичну творчість висловили М.Бажан, С.Крижанівський, А.Клочья, І.Білий. Особливо ж цінувала поетеса відгук Павла Тичини: «Що сказати про Колесникову? Це лірик, великий лірик по глибині проникнення в людську душу. З нас мало хто може зрівнятися з нею. І оця маленька книжечка виділяється не тільки у вас на Донбасі, вона виділяється взагалі в нашій українській поезії» (З виступу на творчому звіті письменників Донбасу у Києві, 1958 р.). До речі, саме П.Тичина допоміг нашій землячці у 1959 р. видати в Києві збірку її віршів „Лісове джерельце”.

Нелегким було життя нашої землячки. Але, не зважаючи на всі негаразди, вона мала поетичний хист і дарувала читачам свої поетичні доробки. На жаль, «в повну силу не розквітла моя лірика» – на це було чимало причин. Лідії Колесникової уже немає серед нас, але живе її поезія, живе пам’ять про неї.

Донецький поет Іван Приходько на вічний спокій поетесі присвятив такі рядки:

Святі мережила слова
Наперекір рідні і друзів,
Многострадальна душа –
Лірична, неповторна Муза.

Лилися з серця, мов з ріки,
І правда суцця, і повіря.
Колесникова й Святогір'я –
У славній парі навіки.

За заповітом поетки її прах покоїться у рідній святогірській землі.

Рекомендована література:

Овчаренко І.М. Кризь далеч років: Письменники в нашому краї . – Слов'янськ: «Печатный двор», 2005. – С.127-145

Сидорова Влада. Сучасні поети-слов'янці. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – С.28-32

Лідія Колесникова

* * *

Аж не віриться: берегом рідним іду,
Знов ступаю босоніж по давнім сліду.
І пісок не пісок, а мов килима пух,
І обійми верба розкриває, як друг.
Біля неї спинюсь, подивлюсь навкруги
Ті ж зелені, нерівні, круті береги.
Де не був, де не жив, де в труді не горів,
А душею навік ти до них прикипів.
Їх незайману, свіжу, нехитру красу,
Як нетлінне багатство, я в серці несу.
Жити легко мені з тим багатством моїм,
З ним Вітчизна моя – рідний батьківський дім.

Моє Святогір'я

Все бачу тебе я, моє Святогір'я,
Дуби мої й сосни – колиско моя!
І чисті світанки, й ясні надвечір'я,
І місяць, що вповні, над садом сія.

Все бачу в уяві. Й ніщо не замінить
Дінця і казкових його берегів.
Ці світлі видіння, Бог дасть, не покинуть
Мене до останніх земних моїх днів.

* * *

Мій рідний край, моя ти стороно,
Дінцева, свіжа, лісова
Не раз бідою переорана,
Та знов квітуча і жива.

Тут пахне свіжими покосами,
І дуб ледь чутно шелестить,
І листя вранішніми росами
Ступню гарячу холодить.

А хвилі мчать і мчать розгойдано
Між крейдяним підніжжям гір,
І мимоволі не на пройдене,
А вдалину сягає зір.

Батькові

Морису Френе – інженерові-металургу

...Осінь. Париж. Єлісейські поля.
Бачу з екрана, – і трепет по тілу,
Там, як на світ не з'явилась ще я,
Юність студентська твоя ходила.

Так, ти ніколи не відав про те,
Як за тобою з дитинства тужила.
Схожим на тебе онук твій росте, –
Чудо, що дивна природа створила.

Лиш фотокартка зі мною твоя,
Слід твій судьба таїною укрила.
...Осінь. Париж. Єлісейські поля –
То на екрані. А трепет по тілу.

* * *

Що ж ти забилося, серце, сполохано,
Даль не захмарена, днина ясна.
Просто з очей молодих і закоханих
В душу мені задивилась весна.

Синя, опушена світлими віями,
З вогником ніжним десь там, в глибині,
Ночі безсонні заткала надіями
І нароїла неспокоєм дні.

Вийшла навстріч мені в днину погожую,
Тільки всміхнулась – і кинуло в жар.
Де ж мені дітись від неї, тривожної,
Як мені, друзі, позбутися чар?

Як розлучитись з весняними мріями?
Юна, як травень, як сонце, ясна.
Синя, опущена світлими віями,
Дивиться й дивиться в душу весна.

«Жаль, що в повну силу не розквітла моя лірика...»

(Зі спогадів Л. Колесникової, викладених у листах до І.М. Овчаренка)

«Батько – чи не найболючіша моя рана, що з роками тільки роз'ятрюється. Я не пам'ятаю його. За словами матері, мені було рік і вісім місяців, коли іноземцям запропонували після революції покинути Росію. Його батьки виїхали раніше, а він ще не наважувався залишити мене з матір'ю, але коли почалося оте, що нам тепер лише показують, він виїхав, обіцявши через рік-два повернутись. Та «границу взяли на замок».

І я дякую Богові, що він не зостався і не повернувся. Його не оминув би ГУЛАГ, а нам ще нести б і клеймо сім'ї «ворога народу». Хоч це клеймо нависив таки на нас мій чоловік. Звали мого рідного батька на російський манер Морис Вікторович, прізвище – Френе. Я так і не дізналась про його батьківщину. Знаю, що вчився в Парижі, але, по-моєму, він родом з Бельгії. Його батько був до революції директором невеличкого заводу в Криничній (зараз у межах Макіївки)».

«...Влітку 1944 року – мобілізація на Слов'янський толевий завод. Мене мобілізували, а діти залишилися з матір'ю. Пайка на них не дали. До морозів ходила боса на дерев'яшках – давали, щоб не порізала ноги. Звалила малярія – трусить, на другий – іду на роботу. А що творилося в душі, коли згадаю про голодних дітей! Інколи давали роботу в другу зміну, відпрошувалась у начальства. Просила пайок на дітей – не давали: у яку графу їх писать, вони ж діти поліція? А потім добралась до секретаря райкому партії (Максимов, здається). Через два місяці видали пайок, а мені той секретар сказав: «Ізолювати вас з дітьми не маємо права, пайок на них одержите. А творчої роботи не покидайте, люди й на засланні писали...». Досі молю Бога за цю людину – його вже нема в живих».

«До сьогодні згадую, як навантажена всім, що вдалося одержати, навіть картоплею та буряками, пішки тьопала після каторжної роботи з Слов'янська додому, щоб принести дітям. Одного разу (було вже темно) на дорозі п'яний шофер направив на мене автомашину. Я йшла з температурою, побачила його здаля, зійшла на ріллю. Так він направив машину на мене... Він зачепив ногу – кров цівкою бризнула вгору. Перев'язала якимось шматтям. Це сталося під Сидоровим. Допленталась

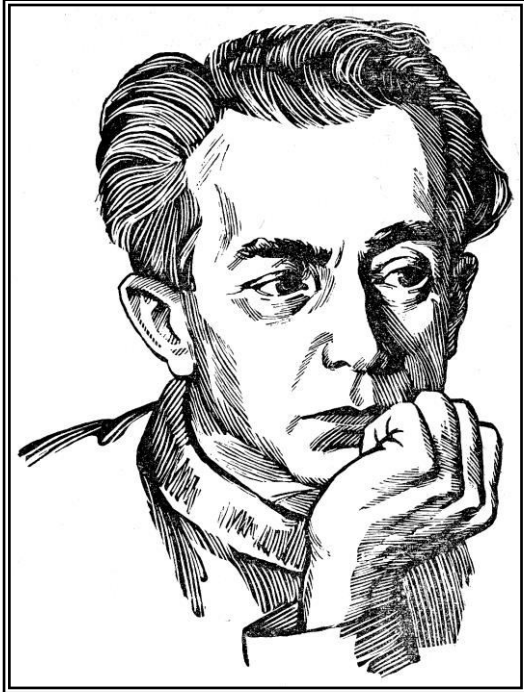
додому вже після півночі. На ранок нога посиніла, розпухла. У нашій амбулаторії не дали справки: «Ви не наша, ідїть у Слов'янськ». Прийшлося йти. Тюрма – не тїтка, бо за прогул судили б. Дибала годин 12. Мабуть, рух трохи допоміг, нога згиналась. На ранок пішла на роботу. Там глянули на ногу і послали до лікаря. А лікарка, біля дверей якої просиділа чотири години, сказала, що це не до неї. Пішла на завод, щоб давали якусь роботу, бо більше до лікаря не піду. Поставили рити котлован. Спасибі, завідуюча складом глянула на мою ногу, дала солідол, ним і лікувала свою ногу. Але рана не заживала, поки дістала стрептоцид. Ось такі згадки про нашу благословенну Слов'янщину».

«Навесні 1947 року всі ми: діти, я, мати – попухли з голоду. Пішли по тілу якісь червоні і жовті плями, опухли руки, ноги, обличчя. А тут дали землю в Богородичному, треба було її якось обробляти. Людям чимось допомагали, а мені тільки співчували: допомогли б, так ви ж сім'я поліцая. Їли лободу, листя липи, березу, якусь «лапшу», що збирали на крейдяній горі. Їли черепах. Але це було лихо загальне, та людей рятували якось, а ми самі боролись. Отоді я повірила, що є Бог. Повірила по-справжньому, бо вижити без його допомоги просто було неможливо, адже люди вмирили, особливо старики та діти. Мужчини звірили від голоду – віднімали хліб у дітей. То були страшні часи!»

«...був кінець 1943 – початок 1944 р. Тоді і почала одержувати листи від С.Крижанівського. Набралась сміливості і послала вірші в Харків. Не пам'ятаю, в яку газету. Там працював Крижанівський і якось помітив мої вірші, допомагав освоювати техніку віршування, хоч нічого мого не друкував. Згодом я написала йому, хто я. Він не відвернувся, писав, що в мене талант, що я обов'язково повинна вийти з ним у люди. Його листи на довгі роки були для мене чи не найдорожчою зіркою, що не дозволяла мені опуститися. Почала друкуватись в 1945 р. в газетах, а пізніше – в журналах «Україна» (1947), «Радянська жінка», «Вітчизна», «Прапор». ... А коли в газеті «Правда» (Москва) надрукували вірш «Партії», я почала одержувати численні листи з поздоровленням. А в мене, замість радості, було одне бажання – забитись у шпарку і щоб про мене ніхто нічого не знав».

«Щоб видаватись, мені треба було пристосовуватись до свого часу. Та й друзі радили: пишїть на потребу дня, а серед тих віршів якось і лірика проскочить. Про партію я писала після категоричної вимоги – або пишїть про партію, або книга не вийде. Я намагалася, звичайно, бути щирою, вірити в те, що писала. Це тепер ми бачимо, що творилось, коли відкрились архіви. А тоді і Ленін був за Бога, і Маркс з Енгельсом – за святиню. Отож і намагалася піднятися над тим, що бачила... Жаль, що в повну силу не розквітла моя лірика – відкидали її безжально. А сили відбирало те, що потрібно було редакторам – інакше я просто не змогла б видати жодної збірки».

Михайло Юрійович Шмушкевич

Народився 11 листопада 1913 р. у м. Ржищеві на Київщині в робітничій сім'ї. Після закінчення місцевої школи переїхав до Києва, де з 1927 р. працював слюсарем на металокомбінаті, пізніше – директором дитбудинку № 11. Навчався на робфаці Індустріального інституту. Після того, як вступив на філол. фак-т Київського держуніверситету, перейшов на роботу в редакцію газети «Київський піонер». Саме на цей час припадає початок його літературної творчості. Перша повість для дітей та юнацтва «Кнопки» видрукувана 1932 р. в російській періодиці. У 1938 р. виходять дві книги оповідань:

«Джерело радості» та «Маленькі патріоти».

У перший же день Великої Вітчизняної війни був мобілізований в ряди діючої армії. Воював на Південно-Західному фронті спершу як ст. інструктор політвідділу, а потім – начальником дивізійної розвідки. При виході з київського оточення був поранений на березі Псла, після чого на тривалий час попав у військовий шпиталь. У травні 1942 р. під час невдалої наступальної харківської операції вдруге був тяжко поранений і непритомним попав у полон. Пройшов усі кола пекла фашистських концтаборів, працюючи в кам'яних кар'єрах Рамельсбаха. Будучи одним із керівників антифашистського руху опору, брав участь у повстанні військовополонених, які 18 березня 1945 р. прорвалися в розташування американських військ.

У кінці 1945 р. повернувся на Батьківщину і кілька місяців перебував у спецтаборі для перевірки колишніх військовополонених радянських офіцерів у районі м. Невель. Після беріївської чистки повернувся до Києва, де працював у молодіжній пресі. 19 травня 1949 р. був заарештований органами МДБ за вигаданим звинуваченням: шпигунство на користь американської розвідки. У березні 1950 р. особливою нарадою МДБ СРСР був засуджений за ст. 54–1 б (зрада Батьківщини) КК УРСР на 25 років ув'язнення у виправно-трудовах таборах особливого режиму.

Під час багатомісячного перебування в тюремній камері у колишнього воїна відкрилися старі рани. Прикутий до ліжка, покарання відбував в Абезькому інвалідному таборі (Комі АРСР). 19 березня 1955 р. за рішенням військової прокуратури СРСР був звільнений як безвинно репресований.

Нагороджений орденом Вітчизняної війни 2-го ст. та медалями.

Писав російською та українською мовами. Автор романів «Солнце не угасает» (1958), «Иду на сближение» (1974), «Теплая осень» (1977), «Аутодафе на Соборной» (1983), «Парижанка» (1990); роману-дилогії «Совість» (1984); повістей «Два Гавроша» (1962), «Испытание» (1964), «Именем закона», «Солов'їний гай» (1966), «Подвиг генерала» (1977), «Я вас жду» (1980) та збірки художньо-документальних оповідань «Открытые дали» (1987). У літературному записі Шмушкевича вийшли книги спогадів Т.Шашла, С.Шутова, Р.Гординської, З.Слюсаренко, О.Диптан.

Член Спілки письменників СРСР з 1965 р.

Роман про нескорених слов'янців

Для слов'янців особливе місце із творчості М.Шмушкевича посідає роман «Аутодафе на Соборній». Це прониклива, правдива розповідь про підпілля в роки Великої Вітчизняної війни на території Слов'янщини. Головною героїнею твору є підпільниця Ліда Марченко, яка попала у лапи гестапо та була страчена. На будинку школи №5, де вчилася до війни героїня, їй відкрито меморіальну дошку.

Автор часто приїздив у наше місто, збирав матеріал для свого твору, провів чисельні зустрічі з робітниками заводів та фабрик Слов'янська, інтелігенцією, учнівською та студентською молоддю. Чимало уривків з майбутнього роману було прочитано слов'янцям ще до появи його з друку – наші земляки першими з читацького загалу познайомилися з сюжетом твору, з його основними героями.

Місцева газета «Комуніст» за 3 квітня 1982 року писала:

«Відбулось засідання... На нього були запрошені колишні партизани Слов'янського загону імені М.Карнаухова В.І.Хорунжий, І.А.Обозний та керівники загону «Пошук» СШ №5 М.П.Корнілич, Н.С.Лаврова.

Учасники засідання послушали розповідь письменника М.Шмушкевича про роботу над романом «Аутодафе на Соборній» і окремі глави з нього...».

Рекомендована література:

Беляков В. Герої роману – слов'янці //Комуніст (Слов'янськ). – 1982. – 3 квітня.

Новий роман М.Шмушкевича //Комуніст (Слов'янськ). – 1991. – 3 серпня.

Письменники Радянської України (1917-1987): Біобібліографічний довідник /Упор. В.К.Коваль, В.П.Павловська. – К.: «Рад. письменник», 1988. – С.667

Михайло Шмушкевич

Уривок із роману «Аутодафе на Соборній»

Глава 16.

...Инга догадувалась, зачем обер-лейтенант так долго роется в ящике. А на Лиду смотреть просто боялась, как бы снова не выдать своего состояния. Она рассматривала черный чернильный прибор и корила себя за то, что у неё не нашлось слов убедить подругу уйти вместе с оккупантами, как та посоветовала ей, Мокренко, Мадалиеву, Суховой. Умная – и такую непопозволенную глупость совершила! Вернуться во вновь оккупированный город, чуть ли не самой отдаться в руки палачей ради того, чтобы спасти других, – не каждый сможет.

Она вспомнила разговор с Мокренко, когда стало известно, каким пыткам подвергается Марченко.

- Виктор Лаврентьевич, нельзя ли ускорить операцию? – умоляюще спросила Инга. – Вы же сами говорите, что Лида едва дышит.

- Инга Генриховна, пожалуйста, не торопите меня, – ответил Мокренко. – Учтите, малейший просчёт – и все погибнут, а о Лидии Трофимовне и говорить не приходится. Откуда у вас, не пойму, такая уверенность, что у всех товарищей в случае провала хватит такой стойкости, как у Марченко? – И, как бы опасаясь, чтобы его не заподозрили в нерешительности, он после недолгого раздумья продолжал: – Увести Лиду и всех людей из тюрьмы СД, замести следы, да ещё в прифронтовом городе – задача нелёгкая.

- Знаю, – согласилась Инга. – Но Лида, Лида...

Он вспыхнул:

- Вы не хотите понять простой истины – Лида отдаёт, можно сказать, уже отдала свою жизнь за дело, которое, если провалится, оборвется.

Итак, осталось девять дней. Лида совсем ослабела. Держится искалеченной рукой за стул, чтобы не упасть...

Глава 17.

...О готовящемся коллективном побеге из тюрьмы знала и Лида. Ей об этом сообщил на ходу, во время прогулки арестованных, надзиратель дядя Коля. Она одобрила это.

На следующий день Мокренко и ещё два полица, которым он доверял, вели Лиду с допроса в тюрьму.

- Быстрее шевелись, дрянь такая! – покрикивал на неё идущий впереди с наганом Виктор Лаврентьевич. – Побег двадцать пятого ровно в двенадцать ночи. Всё продумано... Быстрее, быстрее! – снова закричал

Мокренко. – Они что-то затеяли, их надо опередить. Если вас будут так же допрашивать, то...

- То? – спросила Марченко и ужаснулась: «Неужели он думает, что не выдержу и начну выдавать людей?»

- Умрете от пыток, – сказал Мокренко напрямик. – Быстрее валяй, быстрее!

- Специально ради меня не надо, – категорически заявила Марченко. – Могут быть жертвы...

На улице стояла теплая весенняя ночь, а её трясло от холода. Мучила резкая боль внизу живота от очередного удара сапога Малика, саднила разбитая голова. Гольдфельд сегодня разошелся... Захватив сзади волосы Лиды, он изо всех сил начал колотить её голову о стену.

В камеру, пригнув голову, чтобы не задеть прогнившие доски потолка, Лида вошла тихо. Выбрала свободное место на полу, застеленное трухлым сеном, и медленно, избегая лишнего движения, опустилась на него.

Предыдущие ночи после допросов она не могла уснуть, а в эту спала. Даже не слышала режущий ухо звон рельсы, оповещающий о подъёме. Её разбудила соседка по камере, – «одиночка» Нонна Александровна Кононихина. Лицо молодой женщины было полно искреннего сочувствия. По щекам безудержно текли слёзы.

- Что случилось? – спросила Лида.

- Ничего такого, – ответила Кононихина. – Почему-то отпирают все камеры одновременно. Такого ещё не было.

- Проверка какая-то...

Распахнулась дверь и их камеры.

- Выходи на построение! – раздался нетерпеливый голос дяди Коли.

Кононихина помогла Лиде встать, и они вышли из тёмного подвала в освещенный ярким апрельским солнцем тюремный двор последними. Заключенные уже стояли ровным квадратом, Лида и Нонна замкнули его.

Общая проверка проходила здесь систематически дважды в неделю, по средам и понедельникам до завтрака. Она обычно шла в присутствии начальника тюрьмы СД капитана Кирша. Сзади шеренг стояли два-три полицейских Шнейдера и столько же из вспомогательной полиции. Более высокого начальника, чем Кирш, на проверке никогда не было. Теперь же в сторонке стояли Шеверс, Шнейдер, Дахневский, вездесущий Олешкевич. Смutilo Лиду и то, что весь двор был забит эсэсовцами.

Проверка прошла быстро, капитан Кирш рывкнул «ап!» и тут же через переводчика объявил, что заключенная Марченко остается на месте. «Все, меня поведут на виселицу!» – подумала Лида, вспомнив слова Мокренко: «Они что-то затеяли, их надо опередить».

Во дворе стояла тишина, зато с находившейся по левую руку Соборной докатывался говор людей. Он напомнил Лиде о проходивших на

этой площади Первомайских торжествах, о бесконечно длинных колоннах ребят в ярко-красных галстуках на белом фоне рубашек, о фанфаристах, барабанщиках, знаменах, цветах, разноцветных шарах, рвущихся ввысь, о песнях «Взвейтесь кострами, синие ночи», «Легко на сердце от песни веселой», «Катюша». Колонна пионерии ждет – вот сейчас она живой трепещущей рекой вольется на площадь Революции...

Кто-то, сильно сдирая кожу, связывает ей толстой веревкой руки, а она, глядя вдаль, видит сияющие лица детей. «Утро красит нежным светом стены древнего Кремля...».

-Ап! – ударяет её в спину приклад.

«Меня ведут к виселице», – снова возвращается мысль. Она видит Соборную, заполненную людьми. Их, надо полагать, согнали на это зрелище со всего города. Есть ли тут та самая старенькая женщина, которая с презрительной улыбкой сказала: «Тебя, мерзавка, никто не простит». Хотелось бы, чтоб была.

Лида вступает на площадь. Растерянные лица и недоумевающие, напряженные, тревожные, сочувствующие взгляды. Много, очень много славянцев согнано сюда и оцеплено автоматчиками. Конвой останавливается посреди площади. Огромный пустой, очерченный мелом круг. Виселица в стороне, вблизи сквера. И конвой почему-то удаляется.

Что же задумал Гольдфельд? Где он? Что-то его не видать... Нет, вот он идёт, и не один. С ним его «хвост» – Борис Малик с канистрой бензина. Яснее быть не может: фашисты, убедившись в том, что пытками, уловками принудить Марченко назвать своих сообщников не удастся, задумали воздействовать на неё более утонченным психическим методом, таким, когда у жертвы нет выбора и её воля может отступить перед страхом.

Лида стояла посреди площади с расправленными плечами и спокойно ждала приближения палача с подручным. Святая инквизиция, аутодафе!.. Сейчас на неё напялят, как на Яна Гуса, шутовскую тиару, обольют с головы до ног бензином, и Гольдфельд начнет задавать те же вопросы, что и в прошлом месяце, и в этом.

С каждым приближающимся к ней шагом палачей гул кричащих и плачущих женщин нарастал, превращался в бушующее море, волны которого, преодолевая густые цепи автоматчиков, растекались по каменному центру Соборной.

Сценарий, составленный гитлеровцем, совпал с тем, что Лида предвидела. Малик молча, с издевательской ухмылкой, выплеснул на неё канистру бензина, затем, точно клоун, хорошо выучивший свою роль, отступил несколько шагов в сторону, поставил опорожненную посудину, достал из кармана длинную свечу и зажег её.

За всем этим Лида следила с удивительным, поражающим её самую спокойствием. Следователь СД Гольдфельд, конечно, не поверил этому. Он назвал это «показным безразличием».

- Марченко, с огнем, говорят, не шутят, – напомнил он так же спокойно. – Вы неглупы и понимаете, что для вас осталась всего минута на размышление. Может, и того меньше. Последний раз спрашиваю: вы были связаны с партизанами?

- Нет, – ответила Лида.

Гольдфельд взглянул на Малика, и тот подал свечу.

Гитлеровец нагнул мерцающий фитилек к пропитанной насквозь бензином одежде Марченко.

- Считаю до трёх, – процедил он сквозь зубы. – Раз...

- Нет! – воскликнула как можно громче Лида, чтобы заглушить истерические крики и надрывный плач женщин.

- Два...

Она вглядывалась вдаль, стараясь услышать звуки фанфар и барабанного боя, возвещающие, что на площадь Революции выходит счастливая детвора.

- Три...

- Нет!!!

Вместо эпилога

Из записной книжки автора

8 мая 1979 года, Славянск. Вот я снова, в семнадцатый раз, в городе, который полюбил. Раньше приезжал сюда собирать материал для будущей книги, сегодня же я гость школы номер пять.

В Славянске всегда много солнца, поэтому и в будни он выглядит празднично. Сегодня город особенно наряден. Зеленые деревья и ярко-красные волны знамен, нежные розы и хрустальные струи фонтанов, духовые оркестры и звонкий жизнерадостный смех.

Вот ставшая для меня родной улица Урицкого. Перед зданием школы возвышается обтянутая красным трибуна, а внизу от Шевченковской до Парка культуры и отдыха имени В.И.Ленина замерли колонны ребят, студентов, учащихся профтехучилищ. С минуты на минуту фанфары возвестят о торжественном установлении мемориальной доски в память Лидии Трофимовны Марченко.

И меня приглашают на трибуну. Стою рядом с бывшими партизанами, активистами партийного и патриотического подполья, лично поддерживавшими связь в годы Великой Отечественной войны с Марченко – товарищами Мотовило, Русиновым, Хорунжим, Обозным, с которыми утром положили венок у подножия памятника Михаилу Ивановичу Карнаухову. Здесь пионеры, комсомольцы отряда «Поиск» и их руководители – Лаврова, Корнилич, активно помогавшие мне в сборе материала для книги.

Директор школы, смущенно улыбнувшись, предупреждает, что и мне придется выступить. С этого мгновения я уже не слышу игры оркестра, ничего не вижу. Передо мной – Лида. Смотрит на меня своими живыми,

полными доброты темно-кариими глазами, откидывает челку со лба резким рывком головы.

Свое короткое выступление начинаю словами:

- Здравствуй, Лида!..

Лист Михайла Шмушкевича до редакції газети «Комуніст» (м. Слов'янськ) від 23.07.1991 р.

Дорогі товариші!

Зворушений виявленим інтересом колективу «Комуніста» до моєї творчої діяльності, тим більше, що це робить газета, котра, на мій погляд, була і є, особливо в останні роки, не тільки цікавою, читабельною, але і принциповою, врівноваженою. Вона не перетворювала одних у святих апостолів, а інших, кого піддавали критиці, у жахливих вурдалаків.

Тому радий, що моя відповідь на ваше запитання цього разу не буде: «Ох-хо-хо». Зараз видавництво «Радянський письменник» готує до друку мій новий роман-хроніку «Заложники (Записи во мгле)». Про що в ньому йдеться? Про те, як герої цієї книги (не вигадані) разом із автором (забудьмо на хвильку про скромність) пройшли, проходять усі кола пекла, якщо не гірше. Війна, фашистський полон, втечі з таборів смерті, участь у антифашистському підпіллі у Німеччині, у Франції, гестапівські катівні... Повернення на Батьківщину і знову ...арешти, тортури у слідчих в'язницях, розстріли, у кращому випадку – заочні вироки Особливої наради до 25-річного ув'язнення у таборах особливого режиму у Заполяр'ї. А там... Прочитайте, дізнаєтеся.

Роман «Заложники» створювався довго з муками. Важко було, надзвичайно важко переступити межу спогадів про нелюдські страждання. До того ж, щоб розповісти про життя у сталінських таборах, про їх ні в чому не винних «пожилецях» – невинних, але приречених, – про пережитий країною терор, депортацію народів об'єктивно, без модного нині, на жаль, озлоблення, треба було переглянути, вивчити багато документальних матеріалів, зробити уточнення.

Буду відвертим до кінця. «Заложники», над якими я фактично почав працювати відразу ж після реабілітації у 1955 році, навряд чи були б написані, якби не злива листів знайомих: «Напишіть, це ваш обов'язок», якби на мене не напосіли мої побратими по перу, та якби не словянці, так, словянці!

Є потреба у поясненні? Пояснюю. До того, як було опубліковано «Аутодафе на Соборной» у 1983 році, та особливо після, я мав багато зустрічей із читачами Слов'янська і, як мовиться, усієї округи. Скажімо, на керамічному комбінаті, арматурно-ізоляторному, «Словважмаші», у школах №5 та 12, у педагогічному інституті, з учасниками Великої Вітчизняної війни, у Палацах культури, бібліотеках, санаторіях... і, звичайно ж, зустрічі з колективом «Комуніста», з яким міцно

Свяжклі терагуні

потоваришував. Так ось, на цих зустрічах, довірчих і зворушливих, мене часто питали, чому не пишу книгу про те, що особисто пережив – про репресії? Особливу наполегливість тут проявляв редактор газети Г.М.Палій. Скільки разів ставив він переді мною це питання особисто при зустрічах і коли розмовляли по телефону по міжміській!

Отже, повторюю, радий сповістити своїм вірним друзям, що – дай Боже не наврочити! – скоро вони матимуть можливість судити, наскільки я виправдав їхні сподівання.

Михайло Шмушкевич.

Київ, 23.07.91 р.

(Опубліковано в газ. «Комуніст» 3 серпня 1991 р.)

Дмитро Васильович Павличко

Народився 28 вересня 1929 р. у с. Стопчатів Косівського р-ну на Івано-Франківщині. Закінчив філол. фак.-т Львівського університету та аспірантуру. Обирався депутатом Верховної Ради України, секретарем Спілки письменників України, був на дипломатичній роботі. Герой України.

Автор книжок: «Любов і ненависть», «Моя земля», «Чорна нитка», «Бистрина», «Днина», «На чатах», «Пальмова віть», «Жест Нерона», «Пелюстки і леза», «Гранослов», «Хліб і стяг», «Сонети подільської осені», «Таємниця твого обличчя», «Сонети», «Вогнище», «Спіраль», «Задивлений у будущину», «Поеми й притчі», «Рубаї», «Твори» в 2-х тт., «Покаянні псалми»,

«За нас», збірок літературних статей «Магістралями слова», «Над глибинами»; сценаріїв художніх фільмів «Сон», «Захар Беркут»; книжок для дітей «Золоторогий Олень», «Дядько Дош», «Де найкраще місце на Землі?», «Смерічка», «Плесо», «Рідна мова», «Петрик» та ін. Працює в галузі поетичного перекладу. Твори виходили багатьма мовами зарубіжних країн.

Лауреат Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка, багатьох всеукр. та міжн. премій. Член СПУ з 1954 р.

За вид.: Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Укладач А.Гай. – Біла Церква: Буква, 2012. – С.335-336.

«Я вірю вам, підземні Прометеї»

Ще зі шкільної лави ми знайомі з іменем цього сучасного українського поета. Чимало його віршів покладено на музику й стали народними піснями. Можливо, сама найпопулярніша серед них пісня „Два кольори” на музику О.Білаша. До послужного списку Д.Павличка, приведеного з довідника «Письменники України» (2006) слід додати й такі дані – був надзвичайним і Повноважним Послом України в Словацькій Республіці (1995-1998 рр.) та в Польщі (1999-2002 рр.).

Творам Дмитра Павличка завжди властиве національно-патріотичне

спрямування. А в останне десятиліття дух боротьби за українську незалежність, українську культуру в його творчості значно посилювався, про що свідчать його збірки початку ХХІ століття та вірші, що часто з'являються на шпальтах українських газет, особливо в „Літературній Україні”.

Часто роз'їздить Дмитро Павличко по Україні. Неодноразово бував він і у донецькому краї, в тому числі в його столиці – Донецьку. Ось одна із таких подій, у якій він взяв участь.

Першого вересня 1990 року в Донецьку біля пам'ятника Тарасові Шевченку відбувся мітинг, присвячений урочистому відкриттю першої в місті української республіканської спеціалізованої середньої школи. Перед учнями і їх батьками, вчителями і представниками громадськості виступили директор школи Л.Громовий, письменник Дмитро Павличко, син Василя Стуса – Дмитро, відповідальний секретар крайової організації Руху С.Тищенко та інші. Після цього у Донецькому державному університеті і на площі імені Леніна відбулися заходи, присвячені пам'яті правозахисників Василя Стуса та Олекси Тихого. І там серед виступаючих, як завжди, з палкою промовою виступав Дмитро Васильович. Він, зокрема, сказав: „Сьогодні ми зібрались, щоб віддати данину поваги тим, хто не боявся говорити правду десять і двадцять років тому. Ми опинилися в такій ситуації, коли змушені виходити на майдан, говорити один одному, звертатися до совісті кожного, та я вірю, що завтра прийдуть тисячі і стануть до наших рядів”. Він знав багатьох донбасівців як щирих патріотів України, вірив у національну свідомість наших земляків. А ще – намагався своїми промовами, віршами, особистим перебуванням на донецькій землі відродити в душах донбасівців почуття гордості за українську націю, за рідну землю.

Однією з запланованих та довготривалих була поїздка Дмитра Павличка на Донеччину з 27 по 29 квітня 2004 року. Запрошення відвідати донецьку землю у той нелегкий для України час, коли вона вибирала свій шлях розвитку і готувалася вийти на столичний Майдан, відомий поет та громадсько-політичний діяч отримав від редакції журналу „Схід” (шеф-редактор В.С.Білецький). Наш край тепло зустрів гостя – відбулися велелюдні творчі зустрічі зі студентами та викладачами Донецького інституту штучного інтелекту, Слов'янського державного педагогічного університету, громадськістю міста Донецька.

У ті весняні дні Дмитро Васильович взяв участь у відкритті „Фестивалю слов'янської книги” у виставочному центрі „Експо-Донбас”, побував у музеї Т.Г.Шевченка, що знаходиться в Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Н.К.Крупської, зустрівся з керівництвом і членами Донецького відділення Національної спілки письменників України, представниками донецької преси. Щиро і тепло вітали поета працівники редакцій журналів „Схід” і „Донбас”, члени

Українського культурологічного центру. В радіо- і телеэфірі краю пройшли виступи-роздуми поета про долю України.

За три дні перебування на Донбасі, окрім Донецька, поет відвідав Слов'янськ, Слов'яногірськ, Артемівськ. А журнал „Схід” (№3 (61), 2004 р.) писав, що „навіть і після такої насиченої програми, яку забезпечував журнал „Схід”, у редакції ще довго лунали телефонні дзвінки з усієї Донеччини – зі шкіл, від студентів і викладачів національного університету, інших вузів, від зацікавлених донеччан із запитаннями: де буде чергова зустріч з поетом? У філармонії, театрі чи університеті?”.

А редактор газети „Україна козацька” Світлана Чорна дає промовистий заголовок своєї статті – „Дмитро Павличко закохався у Донецьк”. Мабуть, так воно й є. Дмитро Васильович відзначив, що останній раз він був у Донецьку років десять тому, і тепер „просто не впізнав шахтарську столицю”. А потім додав: „Я не сподівався, що це місто так зміниться. Сьогоднішній Донецьк – це місто української держави, українського народу. Тепер тут серцю і душі комфортніше”.

В інтерв'ю журналу „Схід”, підводячи підсумки своєї поїздки по донецькому краю, Дмитро Васильович сказав: „Я чув, як б'ється на Донеччині українське серце. Ще раз переконався, що майбутність наша, державна, культурна і духовна, немислима без Донбасу. Певна річ, тут є свої проблеми, тяжкий спадок невідільних часів, але тут кипить енергія пошуків нового, демократичного способу життя... За невеликої і розумної підтримки Києва Донбас міг би уже стати справжнім центром української культури, що зовсім не шкодило б ні російській мові, ні нашому стратегічному партнерству з Російською Федерацією”.

Значною подією в культурному житті міста Слов'янськ був приїзд сюди класика української літератури, визначного громадсько-політичного діяча Дмитра Павличка. 29 квітня 2004 року простора лекційна зала головного корпусу Слов'янського державного педагогічного університету не могла вмістити всіх бажаючих побачити й почути знаного гостя. Участь у зустрічі взяли ректор університету В.І.Рукасов, викладачі філологічних та ряду загальноуніверситетських кафедр, чимала кількість студентів. Супроводжував гостя доктор технічних наук, професор Донецького НТУ В.С.Білецький.

Під час зустрічі зі слов'янцями Д.Павличко говорив про наболілі проблеми української незалежності, стану існування книговидавництва, інформаційного простору, використання української мови тощо. Зупинився гість і на деяких сторінках своєї біографії. І, звичайно, читав свої вірші. А ще досвідчений політик та великий патріот України сказав молоді такі слова: „Найголовніша біда полягає в нашій хронічній хворобі – неспроможності об'єднати всі здорові сили нації, слабкодухе сподівання декотрих, що можна відсидітись десь у затишку, а цю справу хтось колись зробить за них. Ні! Ніхто, окрім нас самих, цю тяжку працю не виконає.

Лише ми самі можемо подолати той синдром байдужості, на який хвора більша частина нашого суспільства”.

З того пам'ятного дня у фондах наукової бібліотеки СДПУ зберігається збірка поезій Д.Павличка „Наперсток” (К, 2002), яку поет подарував з таким написом: „Бібліотеці української зарубіжної літератури – з поклоном. 29.IV. 2004. Дм. Павличко. Слов'янськ”.

Незабутні враження від триденного перебування поета на Донеччині весною 2004 року пізніше знайшло відображення у його вірші „Донбас в очу”. Написаний він 1 грудня 2004 року зразу після того, як Дмитро Васильович повернувся з Майдану та й сів за письмовий стіл. А перед очима – сотні, тисячі демонстрантів з оранжевими стрічками та прапорцями з тризубом. „На велелюднім київському Майдані /В оранжевому сяйві блискавиць” поет зустрів велику кількість представників Донбасу: *«Нікому не підлеглі, не піддані, /Ні перед ким не падаючі ниць, /Колючі, наче антрациту грані, /Вас впізнаю серед мільйона лиць»*.

Перед очима поета степові орієнтири – „священні терикони”, „застелені пшеницею поля, /Дінцем обмиті береги соборні”, і, перш за все, люди донецького краю – „Жінки вогневоокі, мов ікони, /Мужі у чорних зморшках, як рілля”.

Поет вірить у трударів Донбасу, чесних, відкритих і прямих: *«Я вірю вам, підземні Прометей, /Жертовні дароносці світла й знань...»*.

Багатьом донбасівцям пам'ятається і зустріч з Дмитром Павличком 20 серпня 2007 року на загальних зборах Ради директорів Світового Конгресу українців, який привселюдно відбувся у лекційній залі обласної бібліотеки ім. Н.К.Крупської у Донецьку. Тоді було чимало гостей з-за кордону, а все ж основна маса присутніх – інтелігенція донецького краю, представники засобів масової інформації. Закарбувалися у пам'яті такі слова великого Поета й Патріота: „Уклоняюся усім присутнім у цій залі, а особливо донеччанам. Знаю про ваші труднощі, про ваш величний внесок у справу збереження незалежності України, її культури. Тут, на Донбасі, українцем бути тяжко! Ми народ великий і нещасний: багато у нас гетьманів і вождів, усі рвуться до влади. Будьмо терпеливими – відразу все не відбудеться. 300 років були під гнітом, тому чимало літ треба йти до свободи. Треба вірити у перемогу! Тільки в об'єднанні наша сила!”. Виступ Дмитра Павличка був, як завжди, запальним та емоційним. Іншим цей чоловік бути не може.

Рекомендована література:

Павличко Д.В. Вибрані твори. У 2-х тт. – К.: Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М.П.Бажана», 2008

Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Укладач А.Гай. – Біла Церква: Буква, 2012. – С.335-336.

Українське слово. В 4-х кн. Кн.3: Навч. посібник /Упор. В.Яременко. – К.: «Аконіт», 2001

*Дмитро Павличко***Донбас в очу**

Донбас в очу: священні терикони,
Болючі сні тяжкого мозоля,
Жінки вогневоокі, мов ікони,
Мужі у чорних зморшках, як рілля,
Говірок суржикових лексикони,
Застелені пшеницею поля,
Дінцем обмиті береги соборні,
Пісень козацьких сурми золоті,
Уламки сонця в доменному горні,
Уста троянд, відкриті в спраготі,
Долоні степових богинь незборні,
Наохрест складені на животі,
Князевого полону скорбні далі,
Глибоких трав хитливі килими,
Скарбів ще не відкритих пекторалі,
Вагонів і цехів глухі громи,
І танці іскор на червоній сталі,
І мерехткі зіниці в надрах тьми!
Я вірю вам, підземні Прометеї,
Жертовні дароносці світла й знань, –
Не впряжетеся ви в кремлівські шлеї,
В ту перелатану, криваву рвань,
Не віддасте і п'ядь землі своєї
В неволю, де гниє Тмутаракань!
Я бачу вас, я чую вас, я знаю,
Що вам не треба ласки нізвідкіль,
Ні від Парижа, ні від Кустанаю,
Ви, України оздоровча сіль,
Розженете чинуш захланну зграю
І спалите отруйну рабства гниль!
Ні перед ким не падаючі ниць,
Колючі, наче антрациту грані,
Вас пізнаю серед мільйона лиць
На велелюднім київським Майдані
В оранжевому сяйві блискавиць.

1.XII.2004. Майдан

Душа

В мені живе душа мого предка.
Тремчу, коли коня побачу,
а як почую

дзеленькотіння воза
селянського,
від захвату музичного вмираю,
а як торкнуць до писаної крайкі,
що оббігає стан дівочий,
готовий все оддати за той пояс,
що мої пальці в небо забирае.

Самотність

Там, де немає ні друзів,
ні ворогів моїх,
немає і моєї батьківщини.
Я народився з української землі,
і на моєму серці
запечені сліди її болінь,
але в самотності, на чужині
я й ворога обняв би,
тільки щоб він
мене впізнав і поглядом ненависті
сказав: „Це ти! Я тебе знаю!...”

Тризуб

Дивись, дивись, але ніколи
ти не надивишся... – Герб України...
Та це ж орел, спадаючий із високості неба,
кермуючи розкритими крильми,
у здобич він націлює свій дзьоб;
та ні – читай – це ж літери міцні,
що сплетені у мужнім слові „воля”,
де „л” над „о” стоїть, так ніби в захист
бере округлу безборонну букву;
та ні, вдивися краще, – батько й мати
дитя своє тримають між собою,
так наче обіруч ведуть його до школи;
та ні, – ти тільки добре придивися –
це – поміж стегон молодих
йде гострий гін життя, який дає
зачаття й невмирущість роду;
та ні, це ватра, що горить на небі
в осінній день і кличе людство
погрітися, це все тризуб;
та ні, мої братове,
це трійця християнська, що її

явили нам євангелісти,
шукаючи премудрості й рятунку
в потроєному образі Всевишнього,
в троїстій сутності всього живого...

Пісня про Донбас

Кажуть нишком славні патріоти,
втішені, що досі ще живі:
«Як не годні ми орду збороти,
то віддаймо той Донбас Москві».

Мовчіть, порадники, благаю вас,
Бо ви забули, мудреці зів'ялі,
Що Україна – то вогонь, Донбас,
То кров, пролита в битві на Каялі.

Донбас – то України вічна грань,
палаюча мана із антрациту.
Як віддамо, зайде Тмутаракань
Аж до Манявського святого скиту!

Кажуть: «Розбудуймось, як герої,
В Києві, коло Дніпра й Сули,
А в Донбас повернемось при зброї,
Вирвемо його із кабали!»

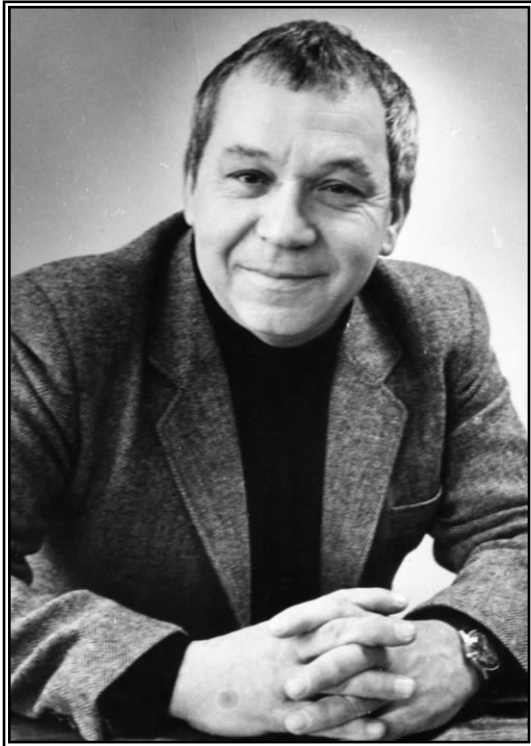
Вас назвав би я, співці нової
Лірики, прекрасні імена,
Але рада ваша – то набої,
Що набиті порохом з лайна.

Мовчіть, порадники, благаю вас,
Бо ви забули, мудреці зів'ялі,
Що Україна – то вогонь, Донбас,
То кров, пролита в битві на Каялі.

Донбас – то України вічна грань,
палаюча мана із антрациту.
Як віддамо, зайде Тмутаракань
Аж до Манявського святого скиту!

17.05.2025, Конча Озерна.

Іван Сергійович Костира 1932 – 2003

Народився 13 січня 1932 р на хут. Федорівка Межівського р-ну Дніпропетровської обл. в сім'ї сільського вчителя. Закінчив Київський медінститут (1957) та Вищі літ. курси при Літературному інституті ім. О.М.Горького (1965-1967). Працював лікарем в м. Горлівка (1957-1965), робітником геологічного загону, плавав на криголами в Арктиці, був на газетній роботі. Завідував відділом російської прози та поезії журналу «Донбас» (1976-1988).

Для дітей видав такі книги: «Подземный ход» (1960), «Сказка о солнечных братьях» (1961), «Капли светятся» (1962), «Живой родник» (1965), «Ночные дежурства» (1965), «Шахтерский богатырь» (1967), «Как зверята ума набирались» (1969), «Тринадцатое число» (1977), «Терриконный край» (1982), «Спасибо тебе, кукушка!» (1983), «Ушла на Запад война» (1999).

Для дорослого читача: «Дети не должны умирать» (1966), «Пора новолунный» (1967), «Родословное зеркало» (1968), «Осень голубого залива» (1968), «Ненька» (1970), «Муравский шлях» (1971), «Меж двух звезд» (1972), «Чем расплачиваемся за суеверие» (1974), «Хата» (1978), «Российский тракт» (1978), «Врачебная тайна» (1980), «Капли светятся» (1981), «У Первого брода» (1982), «Срочный вызов» (1983), «Ордер на вселение» (1985), «Родословное зеркало» (1986), «Сторожевой курган» (1987), «Вибрані твори» у 3-х томах (1995), «Думы о Диком поле» (2001), «Думы о Донецком Кряже» (2001), «Слово о Донецком крае» (2002), «Межівська сторона» (2003). У рукописі залишився роман «Бедлам».

Член Спільки письменників з 1965 р.

За книгу «Сказка о солнечных братьях» (1994) отримав Всеукраїнську премію ім. В.Короленка. Лауреат премії Фондації Українського Вільного університету (Нью-Йорк, США), премії ім.

В.Шутова. Нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, знаками «Шахтарська слава» III та II ст. Має звання «Заслужений працівник культури України» (1993).

Помер 27 серпня 2003 р. Похований у м. Донецьку. Після смерті письменника перевидано чимало його творів, деякі з них у перекладі українською мовою.

Він знав і любив Слов'янщину

Іван Костиря – один із плеяди тих талановитих письменників Донеччини, які добре знали рідний край, любили і прекрасно описали його у своїх творах.

Анатолій Кравченко писав про творчий доробок свого колеги: “Вся творчість Івана Костири пронизана духом рідної йому донецької землі, глибоко входить в її витoki і живиться ними, від чого майже в кожній його художній речі відчуваються аромати нашого краю. Письменник ненав’язливо вчить любові до нього, пробуджує інтерес до людей, які жили тут до нас і які живуть сьогодні поруч з нами, до їхніх справ і долі...”.

Цей вислів характеризує твори Костири різних жанрів: казок, оповідань, повістей... І все ж у значній мірі він стосується дум, так як саме в них письменник чи не найбільш повно повертається в далекі часи минувшини донецького краю, з любов’ю і тривогою говорить про сучасні проблеми земляків. Такого широкого географічного полотна, глибоких історичних коренів пам’ятних місць та людей рідного краю, авторського вболівання за батьківську землю важко знайти в когось із письменників як минулого, так і сучасності.

Великим патріотом донецької землі, визнаним майстром слова заявив про себе письменник Іван Костиря саме як автор дум. Як тепло, з яким знанням справи описані ним землі, які “вільно розкинулися від Сіверського Дінця до Азовського моря, які колись називалися Диким Полем.” Поле це давно не дике, на ньому побудовані заводи і шахти, прокладені залізниці, руками людини посаджені ліси і лісозахисні полоси – посадки, створені і рукотворні озера – ставки та прориті канали... Але ця земля зберігає в собі великі таїни минулого, який би її клаптик не взяти.

“Донецький край оспіваний в українських народних думках і російських билинах, він щедрий на живі і письмові перекази, легенди, скази, стародавні і сучасні перекази. Ними повіті сиві вершини Савур-Могили і Кам’яні Могили, живуть у Святогірському монастирі і носяться над Сіверським Дінцем, до якого князь Ігор звертався у важку годину битви з половцями...”

Здавалося б, звичні вухові і такі назви: Сухі і Мокрі Яли, Сухий Торець, Гола Долина, Кльопан-Бик, Бахмутка, Лугань, Вовча, Кринка,

Грузський Єланчик, Кальчик, Калець, Самара, Солона, Жеребець, Красна, Борова, Міус і Кальміус...”.

Це уривок з *“Думи про Дике Поле”*. Вона є однією з ранніх дум письменника і носить, скоріше всього, узагальнюючий характер. Пізніше, коли Костиря збере чимало матеріалу про донецький край, він зможе більш детально розповісти про конкретний його куточок.

На цих річках Донеччини, в цих історичних місцях рідного краю автор побував сам, скрупульозно збирав самий різноманітний матеріал про них, і йому є що сказати читачеві.

І чи не найбільше прив’язався письменник І.Костиря до людей та природи Слов’янщини. Чи не кожного року він відвідував Святогірськ або Слов’янськ, підліковуючи своє серце у місцевих санаторіях, а разом з тим, і збираючи матеріал для своїх майбутніх творів. Тут, на слов’янській землі, з-під його пера вийшли прекрасні рядки про Святі Гори, про Торські озера, їхню історію та сьогодення... У листі до викладача Слов’янського педуніверситету В.І.Романька Костиря писав про те, що і значна частина роману *«Бедлам»* теж написана на давній святогірській землі. «...Многие страницы, если не большая половина, написаны в Святогорске, в санатории им. Артема, в корпусах №2 (казначейском) и № 9 (Чеховском, его дух витал надо мной). В итоге вышло так, что сами Святые Горы проходят через весь роман как символ святости, чего-то чистого, светлого, призывающего нас к покаянию. Многие эпизоды прямо там и случаются с главным героем романа...». Тут, поруч з монастирем, писалася і *«Дума про Святі Гори»*, а в санаторії *«Ювілейний»*, що у Слов’янську, працював над *«Думою про Торські озера»*. Зупинимося детальніше на цих двох творах Івана Костири, які переносять читача в історичне минуле Слов’янщини та нагадують події й не такої вже давньої пори, а ще прекрасно оспівують її природу.

“Дума про Святі Гори” (1994). Сюди, в північну частину Донеччини, в Донську Швейцарію, як охрестили журналісти Святогір’я, взявши за основу чеховський вираз (правда, сказаний він був відомим письменником про донецькі степові простори сучасної Луганщини), любив приїздити й Іван Костиря. Тут відпочивав, лікувався й одночасно працював. Після Тютчева, Чехова, Буніна, Василя Немировича-Данченка та ряду інших визначних представників красного письменства І.Костиря теж сказав вагоме слово про ці місця, особливо в *“Думі про Святі Гори”*.

Автор захоплюється природою Святогір’я. Перш за все, це крейдяні гори, які утворилися мільйони років тому, знаходячись під товщою морської води; це і славнозвісна ріка Сіверський Донець, яка колихала на своїх водах князя Ігоря Новгород-Сіверського, та й чого тільки вона не бачила за своє довге життя; це і чудової, оригінальної архітектури Миколаївська та Покровська церкви, Успенський собор, пам’ятник державному діячеві Артему; підземні печери, у яких в давні часи жили

монахи, господарі цього монастиря... Чимало тут милуючих око і хвилюючих душу місць! “І всім єством ти одночасно перебуваєш в сучасному і в минулому. І тебе оточує флора зразу і дольодової, і льодової, і післяльодової геологічних епох!” – таке авторське враження, коли він з висоти крейдяних гір оглядає місцеві краєвиди.

Добре знає письменник місцеву флору і фауну: він перераховує породи дерев, різноманітні рослини, які тут збереглися з незапам’ятних часів, а реліктові сосни ще з дольодового періоду; згадує і пташине багатство, якому в основній масі своїй доводиться на зиму покидати обжиті місця, але весною вони обов’язково повертаються на рідну землю; чимало проживає тут звір’я, яким теж благодать і спокій. Дійсно, святе місце! І, мабуть, правий автор, коли стверджує, що “вигляд Святих Гір неповторний і привабливий у будь-яку погоду”.

Важко навіть сказати, з яких часів тут селилися люди: чи вирила тут печери ще первісна людина, чи переслідувані прихильники віри Ісуса Христа знайшли тут притулок, чи християни, які втікали від монголо-татарських полчищ, які завоювали Київ і засіли там на довгі роки ...

Згадує автор і часи Катерини II, Миколи I, Радянську владу – все це впливало на розвиток Святих Гір, привносило відбиток своєї епохи.

І завжди це святе місце приваблювало до себе увагу багатьох людей: паломники йшли до монастиря помолитися, очистити свою душу; за сотні верст приходили помилуватися тутешніми красотами. Чи не тут, на вершинах святої гори, народилася славнозвісна пісня “Дивлюсь я на небо та й думку гадаю...”, автором якої був наш земляк Михайло Петренко. Здається, що зовсім поруч стоять і милуються краєвидами Григорій Сковорода, Ілля Репін, Антон Чехов, Іван Бунін, Максим Горький, Марина Цветаєва, Володимир Сосюра, Павло Безпощадний...

І автора проймає біль, коли він бачить звалені від старості дуби, засмічені людьми колодязі та криниці, розписані “паломниками”-туристами дерева та скелі...

Думки, викладені у думі, – це нагадування як сучасникам, так і майбутнім поколінням про необхідність цінувати й берегти ці історичні місця. “А тим паче, якщо у нас, як стверджують богослови, один праотець, одна праматір, і ми між собою від початку утворення світу і життя в ньому є братами й сестрами. І це єднання виникло у Святих Горах. Горах, які пережили суєту багатьох поколінь. Як переживуть вони і нас, і наших нащадків”. Такими думками завершує автор цей твір.

“Дума про Торські озера” (2000). Молодшим від Святих Гір, але одним з найстаріших поселень Донеччини є розташоване поруч робітниче, курортне, студентське місто Слов’янськ (Тор). Воно теж має свою багату і славу історію. Не міг пройти мимо неї письменник І. Костира, тим паче, що був його частим гостем. Особливо вразили його своєю красою, лікувальними властивостями місцеві озера, про які, до того ж, існують

численні перекази, легенди. А місцеві жителі дали їм назви: Ріпне, Сліпне, Вейсове, Криве, Червлене. Саме цьому природному творінню – Торським озерам – і присвятив свою думу письменник.

“На дні своєїрідної природної пригоршні, то зникаючи з поля зору, то знову з’являючись, течуть Кривий і Сухий Торець, Казенний Торець, Макатиха, Бесарабка, Колонтаївка, трохи далі – Сіверський Донець. А між ними, на північно-східній околиці Слов’янська, синіють величезними, чистими очима озера. Як очі самої землі!”

І в озер є своя історія, яка збереглася в легендах та переказах. Автор робить спробу дати пояснення назвам озер: Ріпне – репнула земля, і чимало людей, соляний заводик забрала, а на тому місці утворилося озеро; Сліпне – втопився сліпий кінь; Вейсове – назване по імені полковника Вейса; Криве – по берегам його були криві, нерівні береги; Червлене – по берегам росла червона трава, вона й зараз тут – соковита, ламка, червона з виду, солонка чи солянка.

Відносно цих гідронімів автор уточнює: “Із назв озер кидається в очі дещо загальне: українізми. Значить, не одні казенні робітні люди, прислані з Росії, мешкали на солеварнях, а стікались сюди і бігли селяни-українці – саме від них і взяли український відтінок назви. Та ще поселялися тут і українські козаки з Дніпра – “черкаси”.

Неподалік від озер розташувалася Карачун-гора, з якої предки спостерігали за тим, щоб раптово на з’явилися вороги. Ця місцевість згадується в Іпатіївському літописі, в Книзі Великого Чертежу (1627), в ряді інших документів.

І, звичайно, не міг автор не розповісти про соляні промисли – як добувалася тут сіль з давніх-давен. А ще місто Слов’янськ стало визнаним курортом завдяки лікувальним властивостям місцевих грязей.

Історія і сучасність у цій думі теж тісно переплітаються. Відпочиваючи в санаторії “Ювілейному”, автор разом з іншими курортниками влітку 2000 року спостерігав рідкісне природне явище – затемнення сонця. І згадалося йому, як подібне затемнення споглядали більш як вісім століть тому воїни-русичі на чолі з князем Ігорем, які прийшли сюди, в так званий степ половецький, не на своє щастя.

Багато дає ця дума не тільки в пізнавальному й виховному значенні як для тих, хто не бував на Слов’янщині, так само й мешканцям Слов’янська, адже чимало з них зовсім поверхово знають історію своєї землі. Можемо підтвердити, з якою непідробною цікавістю сприймають ці матеріали учні та студенти місцевих шкіл та педагогічного університету.

Чимало позитивних відгуків маємо про думи Івана Костирі. Ми ж дозволимо собі навести один з них – журналіста газети «Донбасс» Станіслава Тищенка.

„Будучи недавно в відпуске, зашел в библиотеку славянского санатория «Юбилейный» и увидел двухтомник Ивана Костыри «Думы о

Диком поле» и «Думы о Донбассе». Взял их полистать на досуге и прикипел к ним. Иван Сергеевич, недавно ушедший от нас, доброй ему памяти на многие века, создал по сути добротную и своеобразную энциклопедию востока Украины. Оговорюсь: энциклопедию по насыщенности своих книг историческими фактами, существенно восполняющими многочисленные белые пятна в упомянутом выше официальном издании. Но по жанру – это высококлассная публицистика, идущая от взволнованного сердца этого писателя и журналиста, глубокого патриота Донбасса, каким я его знал последние три десятка лет. А предметом его дум стал весь наш край в целом и в многочисленных частностях в виде городов, сел, памятных мест, недр, знаменитых людей – уроженцев Донбасса, о многих из которых сказано впервые доброе, проникновенное слово. Свежий, буквально ароматом непередаваемым пахнущий колорит его более чем двумстам новелл-дум придают по крупницам собранные были, легенды, мифы, сказки, сказы, песни, пословицы, поговорки, народные традиции, уводящие нас в глубокую древность, и не такую уж даль во времени, но поданные ярко, образно, мастерской рукой.

...Думаю, если бы издать более массовым тиражом книги Ивана Костири – то лучшего имиджа для Донбасса и искать не надо. Более того, можно издавать почти каждую новеллу из этих книг отдельно. Ведь они выглядят законченными произведениями. Право же, стоящее дело.

Стоит только познакомиться с ними, и вы не сможете не согласиться с такой одной из итоговых мыслей писателя: «Образ Донбасса настолько многолик, многомерен и многокрасочен, настолько величествен, что и впрямь непросто воздать ему должное обыденными словами».

Приємно усвідомлювати, що серед творів, що їх нам залишив відомий письменник-земляк, є й такі, що оспівують Слов'янщину, край, який той добре знав і любив до останніх днів свого життя.

Рекомендована література:

Костири І.С. Думи про Донбас: У двох частинах /Переклад Корнеєва М.П. – Донецьк: «Каштан», 2007. – 472 с.

* * *

Жуковський С. Донецький епос Івана Костири. – Газ. «Світлиця». – 2003. – 25 липня

Романько В.І. Література рідного краю: Навч. посібник. – Донецьк, 1995. – С.77-84

Романько В.І. Література донецького краю: Навч. посібник. – Донецьк, 2006. – С.24-30, 42-45, 184-190

Романько В.І. Іван Костири – дітям: Літер.-крит. нарис. – Слов'янськ, 2004. – 112 с.

Тищенко С. За державу обидно // Донбасс. – 2005. – №2. – С. 94-96

Дума про Торські озера

Такого дива, створеного самою природою на півночі Донецького краю, не те, що в Україні, а, мабуть, в усьому світі не знайти!

На величезній відстані від моря, поміж прісних річок і природних водоймищ лежать солоні озера, які називаються по-старому Торськими, а по-нинішньому – Слов'янськими. Репне, Сліпне, Вейсове, Криве, Червлене... І більш мілкі, безіменні, що їх місцеві мешканці називають просто лиманами.

Озера привітно-весело виблискують своєю гладдю із заростей очерету, куги, рогози. Але тут зустрічаються і суто морські рослини – рупія, занукелія. А крім типових лукових горошку і алтея, прижилися, як у себе дома, галадити, які полюбляють солоний ґрунт, солонець, солончаковий полин і солончакова айстра, содник. Ніби зібралися водночас і переселилися з якого-небудь примор'я у відкритий степ. Власне, і вода в озерах подібна морській.

Навколо бугристе степове роздолля, порізане байраками, балками і ярками з крейдяними кручами і осипами, по буграх щетиниться полинок, якому до вподоби спека, подуває сухий, теплий вітерець, переважно з південного сходу. Ну, точнісінько, як на приморському узбережжі.

Дивина та й годі!

Геологи доводять, що тут ще в Пермський період Палеолозойської ери хлюпалося мілководне Пермське море. І що в кінці крейдяного періоду Мезозойської ери Донецький кряж взагалі являв собою острів, що омивається з півдня і півночі морем. А на суші водилися ящероподібні динозаври. Жах! Не відразу і повіриш. Після чого, мовляв, у глибинах землі нашарувалися потужні поклади солі. З часом же підземні води вимивали їх, утворюючи внаслідок цього процесу карстові порожнини, і в них провалювалася порода, що знаходилася зверху. Ями заповнювалися ропою, що виходила знизу, і весняними водами зверху. Так утворилися озера.

Ніби дохідливо, зрозуміло. Одначе ж і сухувато, звичайно, якоесь приземлено. Хоча не дивина – геологічна історія Землі?

А все ж миліша серцю, цікавіша і дорожча людська, жива, пов'язана з нашими предками, історія, у якій нехитро переплелися між собою легенди і бувальщини, перекази й оповіді. Так переплетені, що часом ще більше дивуєшся, які дива творить природа.

З вершини Карачун-гори, яка панує над усією слов'янською околицею, названою в часи кочівників на Дикому Полі по-тюркськи Чорною Смертю, оскільки вона сторожила перших поселенців від набігів половців і татаро-монгольських орд, а потім слугувала запоріжцям для козацьких дозорів. З її вершини всю навколишню місцевість видно, як на розтулених долонях. Кажуть, ця простора низина бере початок біля

далеких Карпат і тягнуться аж до Волги.

По дну своєрідної природної пригоршні, то зникаючи з очей, то знову виникаючи, течуть Кривий і Сухий Торець, Казенний Торець, Макатиха, Бессарабка, Колонтаївка, трохи далі – Сіверський Донець. А поміж них, на північно-східній окраїні Слов'янська, голубіють величезними, чистими очима озера. Як очі самої землі!

Здавен їх називають Торськими – по племені торків, які кочували нарівні з хазарами, печенігами і половцями тутешнім краєм. Як і ріку Торець з її притоками – Сухим і Кривим. Що значить у перекладі – швидкий або джерело.

Назва ця згадується ще в Іпатіївському літопису, який повідав так, як і Боян у «Слові про Ігорів похід», про трагічні події, що розігралися на Дикому Полі ще у 1185 році в битві на річці Каялі. Ігор потрапив у полон на річці Тор чи був привезений сюди з південної сторони. Про це саме місце йде мова в «Слові...». «Овлур (половець, який втікав у Русь разом з Ігорем) свиснув на коня за рікою, подає вістку князеві...». А в літопису уточняється: «...і послав Ігор Лаврові конюшнього свого ріку переїхати на ту сторону Тора з конем поводним...».

У тому ж літопису записано, що воїни князя Ігоря, стримуючи натиск ворога, знемагали від спраги але не могли пити і напувати коней, бо вода в річці була солона. Чи та була це річка, що іменувалася Каялою, чи Макатиха, яка була тоді бурхливою і повноводною, а тепер русло її майже пересохло, чи інша яка? Але місце знаходження Ігоря в полоні позначено Тором. Отже, навіть якщо він і був захоплений у полон у іншому безлюдді дикого степу, то втікав саме звідси. Одначе ж сіль у воді згадується. Виходить, все насправді так і відбувалося, з цих місць Ігор втікав до близького Сіверського Дінця, до якого потім звертається з вдячними словами: «О, Донче!..».

В «Книге Большого Чертежа», складеній у 1627 році для користування першою картою Росії, зазначалися шляхи, що пролягли до Перекопу через безкрає Дике Поле. Описувалися річки і озера, які зустрічалися на шляху. Ріка Тор згадується в ній кілька разів: «А наліво від Вовчих Вод, до верхівця ріки Тору, а ріка Тор упала в Донець». Згадуються й солоні озера: «А нижче Святих Гір верст з 15, а у Великий Торець впала ріка Торець, від Дінця версти з 4, а в гирлі озера солоні...».

Про кожен тутешню річку, про кожне тутешнє озеро живуть і по сьогодні легенди, перекази і бувальщини, які, за плином часу, також стали схожими на легенди.

Ну, насамперед, що стосується їх назв. Великий Тор – це Казенний сьогодні, оскільки протікав по казенних, тобто державних землях. А відносно його притоків, Кривого і Сухого, тут і гадати не доводиться: перший названий так тому, що кривий, а другий – тому, що літньої пори міліє, пересихає дуже. Бакай – глибока, болотиста яма у перекладі з

татарської. На річці Бесарабка жили за петровських часів переселенці з Бесарабії.

А ось Колонтаївка, що витікає з безіменного солоного озера і впадає в Казенний Торець, зберігає особливу пам'ять.

Одного разу невеликий загін татар напав на молодичь, які полоскали у річці білизну. Жінки не злякалися і стали відбиватися мокрими, тугими вальками, били чужинців по нахабних усміхнених пиках, колотили до тих пір, поки не підоспіли козаки, які охороняли цю місцевість від набігів кримських татар і ногайської орди. І потім довго сміялися над тим, як вони гуртом іновірців поколотили. Від того і Колонтаївка.

В озер, зрозуміло, своя історія. І не менш утішна. Найбільше з них – Репне. Якось робітні люди, котрі добували у ті часи сіль на саморобних солеварнях, почули страшенний гуркіт. І на їхніх очах земля тріснула, як кажуть, репнула. І в проваллі, що утворилося, зникла казарма з цілою командою солдат. Навіть свідок конкретний цьому жаху відшукався – якийсь Вітті, якого з-за кордону запросив Петро Перший для вітчизняного соляного промислу.

Хоча за іншими переказами в тій ропній безодні загинув гамузом невеликий солеварний завод.

Як би там не було, а вода, яка хлинула на поверхню, загрожувала затопити варниці. За донесенням Петру Першому про те, що трапилось, було одержано повеління: спустити новоутворене озеро в Торець. Але рівень Торця виявився вищим, і вода стала ще більше затоплювати місцевість. І тоді канал засипали. За достовірність переказів ніхто не може поручитися. Але сліди тодішнього каналу нібито помітні й їх неважко відшукати.

А озеро, що виникло на місці репнутої землі, називається й донині Репним.

Сліпне озеро називається й Косю-Сліпне. Тому, що в ньому ніби потонула сліпа кобила – кося сліпа, по місцевому. Та й багато було в ньому сліпнів – гедзів.

Озеро Рейсове пов'язане з прізвищем полковника Вейса, який займався акцизним збиранням мита. У 1832 році в нього народився син Іван, і на його честь озеро було назване Вейсовим. А до цього воно називалось на різні лади: і Старо-Майданним, тому що недалеко знаходився майдан, на якому збиралися на свої сходи козаки, посадові особи й обрані від солеварень для розгляду й вирішення тих чи інших негараздів у організації виробництва, служби і управління; називалося й Маяцьким, бо поруч пролягала дорога в бік колишньої військової сторожі Маяки, що поблизу Святих Гір.

Криве називається ще й Криве-Левадне. Перша половина назви походила від кривизни його берегової лінії, а друга – від левад, що розляглися поруч.

І, нарешті, поіменоване Червленим. Воно ж і Червоне. Тому що на берегах озера росла нібито дивна на погляд трава червоного, як кров, кольору. Вона й тепер тут росте, солончакова, соковита, ламка й червона – солянка чи солонка.

Безіменних же озер, які називаються лиманами, і солонцями, і солончаками – безліч.

Недаремно й розгорнулися на тутешньому просторі соляні промисли Бог знає коли.

З озер, які назвали, впадає в очі дещо спільне: україніزم. Отже, не одні казенні робітні люди, прислані з Росії, знаходилися на солеварнях, а стікалися сюди і втікачі селяни-українці – від них-то і пішли українські найменування. Та ще й українські козаки з Дніпра – «черкаси».

Найпершими ж видобувачами солі на Торських озерах були, напевно, монахи з монастиря, що знаходився неподалік. Заснований він, за припущенням академіка Багалея, ще в XI чи XIII століттях: «Монастир чи церква, швидше за все, були тут ще в домонгольський період нашої історії, тому що в XIV-XV століттях після татарського погрому господарями всієї південної окраїни зробилися татари, а до половини XII століття тут були оазиси російського населення».

Монахи славилися працелюбами, володіли народною мудрістю й природною кмітливістю. Так що цілком слушно вважати їх першовідкривачами соляних покладів у районі Торських озер.

Але письмовим свідоцтвом, що дійшло до нас, є, як не дивно, протокол допиту збіглого сина гармаша з Рильська. Він засвідчив, що з 1619 року разом з іншими втікачами варив сіль на Торі.

Про те, що солеваріння на Торах до середини XVIII століття йшло повним ходом, засвідчували укази Великого князя Олексія Михайловича, які збереглися в архівах. У першому йшлося, щоб з Чугуєва воєвода Хлопов посилав щорічно на Торські озера дружину з 30 воїнів для захисту солеварів і солеваріння. Бо набіги кочівників не припиняються. З цією ж метою крім Маяцької сторожі незабаром за другим указом спорудили й на соляних озерах Острожок, у якому правили охоронці з того ж Чугуєва.

А згодом Богдан Хмельницький скаржився цареві: «Деякі злодії в Гадячі і Всприці, і в інших містах вчинили бунти й чимало злості, і не хочуть з ними разом проти государева неприятеля йти, бігають в українські міста й на Торські озера».

На що надійшов негайний указ Тишайшого: «В українські міста черкасів і ніяких людей, які прийдуть з полків Богдана Хмельницького чи із Тора, чи з інших міст, не приймати й на вічне житіє їх не ставити».

Не пройде й четверті століття, як все той же цар змушений буде через нескінченні набіги кочівників, котрі за весняного й літнього тепла ледь не щороку палили солеварні, торговельно-ремісничі посади, руйнували при нагоді Острожок, перетворений до того часу в Торську фортецю; все той

же цар з вимушеної обережності зобов'язаний буде видати зовсім протилежний указ: «Біля тих же соляних озер через небезпеку неприязельських людей збудовано місто Тор і призвані на життє черкаси». Тобто задніпровські козаки з Черкаського острова. Вони вправні були у ратній справі, а до того ж і селянство було для них звичне. Та і в солеварінні за житейською хваткою швидко освоїлися. І їх, напевно, можна вважати першими осілими мешканцями Торських озер.

Торяни, які знаходилися за межами так званої Белгородської смуги, тобто низки фортець, побудованих для охорони південно-руських кордонів від Ворскли до Дону по Сіверському Дінцю, перебуваючи на передньому її краю, більше інших зазнавали лиха через набіги кочівників. Їх сотнями забирали у полон. І до кінця XVII століття Торська фортеця, за поданням чугуївського воєводи царю, цілком перетворилася в руїну.

Тому мешканці кинули соляні озера і в 1700 році промисли на Торах запустили. А тим часом у Бахмуті були відкриті нові поклади солі, куди і перебралися сотні торян.

А від Тора залишилася лише новоспечена назва Соляний. Чи Солоний. Він-то, власне, і став прообразом нинішнього Слов'янська. Тоді ж його виключили з фортифікаційних споруд. І визначили йому статус повітового містечка Катеринославського намісництва і дали сьогоднішнє ім'я.

Боже мій! Чого тільки не зазнали, чого тільки не бачили на своєму тисячолітньому віці Торські озера! Чому тільки не були безмовними свідками.

Їхні світлі очі, напевно, бачили втечу князя Ігоря з полону, як безліч спалювався дотла Острожок кочівниками, а мешканців гнали в полон. Перед їхнім поглядом приходили сюди на соляні промисли люди з Цареборисова, нового Оскола, Чугуєва, Острогжська, Ахтирки, ставили примітивні курені з солом'яними матрацами всередині для снання, черпали ропу з озера відрами, заливали у спеціально виготовлені котли, які нагадували пательні, вмазані у саморобні печі, пиляли дрова, розпалювали під ними багаття і випарювали сіль. Частину її пускали на місцеві потреби, а решту вивозили в Белгород. Добре, що Торські озера знаходилися на стику Муравського, Ізюмського і Кальміуського шляхів, хоча через це і нападали татари, які рухалися з півдня на північ кожену весну цими протоптаними ними шляхами. Були вони, ці прадавні озера, свідками і того, як торяни підтримували повстання, яке очолив отаман Олексій Хромой, соратник Степана Разіна. Деяко пізніше торяни опинилися у лавах повсталих солеварів Кіндрата Булавіна, разом зі своїм ватажком Семеном Драним, сподвижником Булавіна, брали участь у «солоному бунті» і були страчені карателями в урочищі Крива Лука, що недалеко від тодішнього Тора.

І не менш пам'ятним було купання в їхніх водах самого Петра

Великого, який заїхав у травні 1709 року до озер по дорозі з Таганрога, прямуючи на Маяки, Ізюм і далі на Полтаву, на битву з шведською армією Карла XII.

Хто знає, можливо, він згадав про Торські озера і своє купання в них, перебуваючи потім на європейських курортах Аахена, Карлсбада, Примонта, Спаа. Бо, повернувшись, тут же заходився створювати вітчизняні курорти.

З першої половини XIX століття Торські озера зажили іншим курортним життям – не менш клопітким, метушливим, але жвавим і веселим, навіть святковим.

У 1827 році штабс-лікар Яковлев, ознайомившись з лікуванням на Одеських лиманах, розпочав застосовувати купання в Репному озері і натирання його грязю хворих солдат. На допомогу Яковлеву прийшов харківський професор Гордієнко, який першим взяв хімічні аналізи мінеральних вод і тієї ж грязі.

Слава про цілющі властивості слов'янських озерних грязі і води швидко рознеслася по навколишніх селах і містах. І ось уже звідусіль хлинув недужий люд – «слабогруді», і з нашкірними захворюваннями, з покрученими хворобами руками і ногами. І лікувалися, кому як заманеться, незважаючи на заборони місцевої влади.

Однак приплив людей на самолікування не припинявся. А тим паче, що з прокладанням у 1867-1869 роках Курсько-Харківсько-Азовської залізниці поблизу Слов'янська, курорт став доступним багатьом бажаючим потрапити на Торські озера уже і з віддалених країв.

Упорядкувався людський приплив лише після того, як курорт було передано у власність міста і почалося будівництво приватних санаторіїв.

Першим директором мінеральних вод обрали міського лікаря Косовського.

А в кінці XIX століття вийшов царський указ про те, що Слов'янські мінеральні джерела визнані суспільно значимими. Не минуло десяти років, як на Міжнародній бальнеологічній виставці в бельгійському місті Спаа за високі лікувальні якості представлених туди експонатів торської грязі Слов'янський курорт був удостоєний найвищої нагороди – Великої Золотої медалі і премії Гран-прі.

Ось тобі і Торські озера!

Ранком, перед сходом сонця дзеркало Репного озера, головного в курортному лікуванні, робиться червоно-бузковим. Тут панують білі чайки, дикі качки сірі, які залишаються тут і зимувати, чорні нурці і лисухи з білими роговими набалдашниками на дзьобиках. Спритні нурці без упину пірнають – то зникають, то з'являються на поверхні і там, і тут, ніби змагаються один з одним, хто кого. По той бік озера сизіє листям маслина, по цей, з боку курортного парку, тягнеться очерет, вимочують у солонкуватій воді свої пасма плакучі верби, і далі йдуть розлогі верби,

осокори, тополі, акації, струнко тягнуться догори туї, ялини, сосни, з полудня і до заходу сонця зберігає під собою прохолоду липова алея, тихо, заколисуюче і миротворно дзюркоче фонтан з Іваном-царевичем посередині, в оточенні квіткових клумб, засіяних летовим ротиком, тютюнчиком, майораном, а ще і сосновий гайок, і дуби з барвистими дятлами, клени канадські, ясени, каштани, і зозуля час від часу подає свій віщий голос, скрегочуть сороки, попискують синиці, навіть горобці тут мають вигляд не сірий чи чорний, як у центральних, вугільних районах Донбасу, а пістрявий, з коричневими підпалинами і світло-сірими вкраплинами на пір'ї крильців, і стрибає по нижніх гілках вогняно-руда білочка, ні трішечки не страхаючись людей.

Тихо і спокійно не лише в парку, а і на душі. Благодать!

У серпні 1999 року, коли відбувалося затемнення сонця і всі відпочиваючі в санаторіях «Ювілейному», «Донбасі» і «Слов'янському», озброївшись закопчуваними скельцями, дивилися на рідкісне явище природи, мені раптом пригадалося «не на добро знамення се», яке побачили воїни дружини князя Ігоря біля берегів Оскола, коли навколишня далина потемніла від затемнення сонця.

І самі собою враз з'явилися в душі і минувшина, і теперішнє між собою в нерозривний, ніби єдиний час подій і явищ, наповнювали її причетністю до того, що діялося на нашій донецькій землі у давню давнину і нині діється – зле і добре.

Аж до долі письменника Миколи Островського, який лікувався на Слов'янському курорті і який закликав запальним молодим серцем в своїх книгах прожити життя так, щоб не було нестерпно-боляче за безцільно, даремно потрачені роки... Очевидно, він мав на увазі і збереження у пам'яті про минуле і небайдужість до сьогодення. Адже зберегти у собі єдність відчуття минулого твоїх предків і нині здійсненого тобою і твоїм поколінням, вважай, відчути безсмертя, хай і тимчасово, без віри у Царство Небесне.

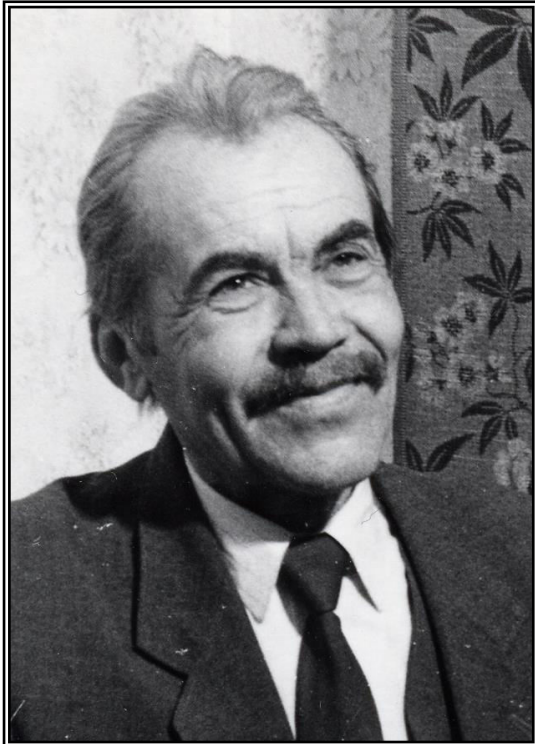
Вічною, солоною росою впали на тутешню землю грозові століття, що пронеслися над Торськими озерами, біля цього колись самого південного рубежу слов'янської землі, лягли солоним нальотом на людські долі, на рани зримі і незримі, але які однаковісінько дошкуляли слов'янам. Як і наше серце – серце далеких нащадків.

Але не будемо журитися, серце! Ще раз оглянемо люблячим поглядом прадавні Торські озера, порадіємо тому, що пощасливилось на короткому віці прилучитися до їхньої величної й водночас скромної і вічної історії.

(Переклад з російської М.П.Корнеєва)

Анатолій Антонович Мироненко

1937 – 2009

Народився 25 квітня 1937 р. в с. Росава Миронівського р-ну на Київщині. Закінчив Горлівський пед. інститут іноземних мов (1959), де отримав диплом з двох спеціальностей – французької мови та української мови і літератури. Деякий час разом з дружиною, своєю однокурсницею, працював учителем на Рівненщині.

З 1959 по 1961 рр. був солдатом. Склав екзамени на командира мотострілецького взводу і отримав звання старшого лейтенанта. Служив військовим перекладачем. Службу проходив у Москві, Новочеркаську Ростовської обл., Костополі Рівненської обл., Старокостянтинові Хмельницької обл., Сещі – Брянської

(1962-1967). Після демобілізації поселився з родиною у Краматорську, де працював журналістом, учителем укр. мови та літератури, заступником директора з позакласної роботи, одночасно відвідував літоб'єднання при газеті «Краматорская правда».

У 1971 р. разом з дружиною та донькою переїхав на постійне проживання в Слов'яногірськ. Працював старшим вихователем турбази «Слов'яногірська», завідувачем Слов'яногірським філіалом Краматорського бюро подорожей та екскурсій, вихователем Слов'яногірської санаторної школи-інтернату, різьбярем по дереву, сторожем. Деякий час був безробітним.

Автор кількох колективних поетичних збірок. Уже набрану до друку книгу «Колір щастя» у типографії розсипали, так як віднайшли у ній «дух націоналізму». Пізніше видав книги поезій: «Росава» (1978), «Вічні косарі» (2000), двотомник поезій і драматичних творів «Я – Святославич» (Т.1 – 2002, т.2 – 2003), фундаментальну філософську працю «Філософія життя і кінець основного питання філософії» (2006).

Лауреат премії ім. В.Сосюри Донецького обл. фонду культури (1993). Проживав у м. Святогірськ Донецької обл.

Член НСПУ з 2003 р. Помер влітку 2009 р.

Доля була до нього немилосердною

Анатолій Мироненко мав неабиякий талант від Бога, що найбільш повно проявилось у його поетичних творах, філософських роздумах та різьбі по дереву. Він був людиною щедрої душі, легкої вдачі, товариською та простою. Але доля була до нього немилосердною, особливо у другій половині його земного перебування.

Авторові цих рядків доводилося зустрічатися з Анатолієм Антоновичем на літературних святах у Донецьку, Слов'янську (в тому числі, у педінституті, коли запросив поета виступити перед студентами факультету початкових класів, а пізніше – на філологічному факультеті). Двічі був у нього в гостях у Святогірську, особливо пам'ятається приїзд нашої делегації від Слов'янського педуніверситету в день його 60-річчя, щоб привітати ювіляра зі святом. А коли зі студентами-філологами проводив екскурсію на тему «Літературне Святогір'я», Анатолій Мироненко люб'язно погодився на зустріч з молоддю на березі Сіверського Дінця, навпроти давнього монастиря та пам'ятника Артему у Святих Горах – там він читав нам свої поетичні твори.

До речі, у нього теж любимим поетом був Володимир Сосюра, ми обоє мали честь бути удостоєними звання лауреатів обласної премії ім. В.Сосюри. Тоді й написав він у невеличку сосюрину поетичну збірку «Моя Донеччина» віршовану строфу про нелегке тогочасне життя літераторів, яка й донині зберігається у моємі архіві як пам'ять про поета:

*Збираєм потай крихти і бички,
Хоча були часи і значно гірші,
І, ніби поетичні байстрючки,
Захваляєм осатанілі вірші.*

*А.Мироненко.
17.12.98.*

Про життєві перипетії свого друга доволі детально та правдиво розповів на сторінках обласної газети «Донбасс» кореспондент цього видання, Заслужений журналіст України Станіслав Тищенко. Нижче подаємо уривки з його статті «Судьба поета».

Судьба поета

...Самого поета мало хто знає у нас. Если, конечно, не считать отдельных публикаций в периодике Украины, Англии, Канады, Австралии, России, в том числе и в газете «Донбасс».

Анатолій Антонович поезією увлекся в студенческие годы, не расставался с нею, мытарствуя по многим городам и весям Украины, России, Белоруссии, а последние двадцать с лишним лет отдает ей всю свою полную многих несчастий и приключений жизнь.

Я впервые познакомился с ним в 1969 году в краматорском литературном объединении, которым руководил известный в то время поэт Николай Рыбалко. С тех пор периодически встречаемся, переписываемся. Не по наслышке знаю многое из его такой непростой жизни.

...Началось всё после снятия с выпуска сборника Мироненко «Колір щастя». Заметить надо, что выход в свет книги в те времена означал для поэта очень многое, в частности, вступление в Союз писателей, что означало стать профессиональным литератором, перед которым открывалась дорога в литературу...

Мироненко в Краматорске был единственным украинским поэтом, и стихи его, по понятным причинам, рассматривались, что называется, под увеличительным стеклом, как бы в них не просочился украинский буржуазный национализм. Его там не было и нет. Легкие, прозрачные, чистые и свежие, как утренняя роса под молодым солнцем, они просто дышат Украиной, ее радостным многоцветьем. В том первом и, по сути, единственном сборнике Анатолий окрасил счастье во все цвета жизни. Но не было в нем модных на то время барабанных стихов об ударном коммунистическом труде, о любви к партии, ведущей народ к счастливому и светлому будущему. Это, как выяснилось, и обрекло книгу. Вскоре после её уничтожения Анатолий, преподававший в Краматорске украинский язык и литературу, почувствовал себя очень неуютно в школе. Пришлось ему «по собственному желанию» уехать в Славяногорск. Этот крохотный курортный городок – спутник Славянска – имел только две школы. Устроиться было трудно, но возможно. Однако ни ему, ни его жене Эмме – учительнице широкого профиля и талантливому педагогу – места по разным надуманным причинам не находилось. Ей пришлось пойти на почту, а Анатолий стал директором экскурсионного бюро. Ему удалось выпустить сотню раз процеженную крохотную – в 15-20 стихов – книжечку «Росава». Вот после её выхода, кстати, так быстро исчезнувшей с прилавков книжных магазинов, что даже у автора не осталось ни одного экземпляра, все и прояснилось. К Анатолию Антоновичу приехал в Славяногорск капитан КГБ некий Николай Александрович.

«Цей капітан, – розповідав пізніше Анатолий Антонович, – напряму запропонував мені співпрацю на таких умовах: органи забезпечують мені видання в Києві поетичної книги солідного розміру, великим тиражем і будь-якої «націоналістичної» гостроти. Це з тим, щоб до мене потім почали «злітатись» дисиденти зі всієї України, а «органи» мали б знати від мене, хто вони, як себе ведуть, що збираються робити. Я, звичайно, відповів, що не маю ніякого права бути суддею своїх товаришів по перу. Ось після цієї відмови мене перестали друкувати будь-де, і я вимушений був писати «в стіл», аж поки в 1988 році газета «Донбасс» (тоді ще «Соціалістический Донбасс») не надрукувала після довгої перерви невелику добірку моїх віршів».

...Я спросил на прощанье кратко:
- Толя, как бы ты сформулировал свое кредо?
- Винаходити велосипед не буду. Головне не в тому, щоб жити, а в тому, щоб жити чесно. Звідси зворотній бік медалі: мало народитися людиною, потрібно ще й стати нею – за покликанням, за призначенням, за необхідністю в цьому світі.

Станіслав Тищенко.

Газ. «Донбасс», 30 березня 2000 р.

Рекомендована література:

Горбачук В. Читаючи поезії А.Мироненка //Вісті (Слов'янськ), 27 січня 2004 р.

Доценко Ю. Куди впадає «Росава»? //Донеччина. – 27 червня 1996 р.

Письменники Донеччини: Довідник /Упор. І.О.Білий, С.В.Жуковський. – Донецьк, 2005. – С.237-240

Письменники України: Біобібліографічний довідник – К.: „Укр. письменник”, 2006. – С.266.

Савенко В. Майстри поетичного слова //Вісті, 25 квітня 1997 р.

Тищенко Ст. Судьба поета //Донбасс, 30 березня 2000 р.

Тищенко Ст. «Україно, мачухо моя...» //Донбасс, 26 травня 2000 р.

Анатолій Мироненко

Зимовий Святогірськ

Туристи виїдуть,
Поети
Осядуть біля видавництв –
І Святогірськ пірне в замети,
І я впаду додолу ниць.
Десь самотньо пугач охне,
Проскоче лис на манівець...
Я буду слухати,
Як стогне
Закутий кригою Дінець.
Я буду травам в тімя дихать
І відчувати не здаля,
Як марить дерево
І тихо
Тремтить від холоду земля.

Плакуча верба

Я плакучу вербу посаджу біля хати
І поїду в далекі-далекі краї.

І мене з даліни виглядатиме мати,
 Об тривоги ламаючи руки свої.
 Тільки що я зроблю, як розлуки дорожні
 Не коротшають нині?! Матусю, прости!..
 І летітимуть мимо, неначе порожні,
 Пасажирські гучні поїзди, поїзди.
 Певно, мій коли-небудь зупиниться потяг,
 І збіжу я в долину з крутого горба,
 Тільки стріне мене у скрипучих воротях
 Замість рідної неньки плакуча верба.

Святогірський сонет

Мов дуб, я вгруз у Святогір'я
 і вже здичавів, наче лось.
 Моє легке орлине пір'я
 корою грубою взялось.

Тягну до сонця буйну крону,
 співаю зір нічних ясу
 і мідну лосячу корону
 на голові своїй несую.

В мені киплять німі вулкани,
 об мене плющатся жакани
 і розбивається гроза.

Та не для срібла, не для золота,
 а для літаючих, крилатих
 держу тутешні небеса.

* * *

Живе поезія в мені,
 Вогнем холодним душу гріє,
 Бентежить дні мої земні,
 В щоденнім клопоті зоріє.

Струмки урочо продзюрчать
 Весну – чи ждано, чи неждано,
 На всьому вічності печать
 І тимчасовості кайдани.

Живе поезія в мені –
 Гнів сатани чи милість Божа.

Вселенський щем в її вогні
Тисячолітню тугу множить.

Горить вогонь. Жадана ціль
В полоні зла і пустоцвіту.
І власна біль уже не біль,
А споконвічна доля світу.

* * *

Леоніду Талалаю

Я постав не з примарних ідей,
я прийшов у цей світ від людей,
я від діда і батька прийшов
на сталених мозолях підшов.
Я прийшов від святої землі,
від солоної вічно ріллі,
від скрипучої завжди гарби,
від калини, тополі й верби.
Я прийшов від пахучих ночей,
від цвітучих дівочих очей,
від любові, що світ огорта,
і любов – моя вища мета.
Ну, а ще Україна й Дніпро,
ну, а ще і краса, і добро...
Я повстав проти різних примар
і ідейно спотворених хмар
і веду безперервні бої,
щоб співали навкруг солов'ї,
щоб гойдався на яблунях квіт,
щоб назавжди продовжився світ...
А тоді, як під віком зігнуць,
у святу свою землю вернуць.

* * *

Ой, яка ж печаль дівоча,
мов туман, густа,
застелила карі очі,
запекла уста!

Свиснув потяг про розлуку
аж у небеса –
намоталася на руку
золота коса.

І рука ледь затремтіла,
стерпла, мов чужа...
І здалось, що відлетіла
з ним її душа.

* * *

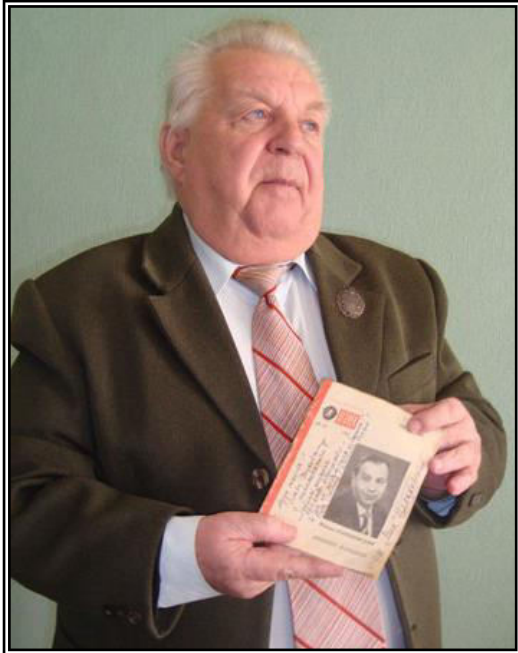
Можна бути на землі
хоч би ким –
кущем,
вербою,
світлячком в нічній імлі –
головне –
самим собою.

Як орлом –
то вже орлом,
гострозорим і могутнім.
А як вепром –
також путнім,
щоб крізь хащі –
напролом.
Рисаком –
то наче грім.
Щоб мужик,
вкусивши хрону,
проковтнув сльозу солону
і сказав:
- Оце так хрін!..

* * *

Залиш,
збираючись в дорогу,
щоб не зостатися в боргу,
надію – людям,
свічку – Богу,
і навіть Чорту –
кочергу.

ВіталійовСтаніслав ич Жуковський

Народився 18 липня 1938 р. в м. Севастополь АР Крим. Середню освіту здобув в с. Рівне на Кіровоградщині. Після школи їде на Донбас, де вступає до ПТУ м. Єнакієвого, там набуває спеціальність помічника машиніста паровоза. Служив на Балтійському та Північному флотах. Після служби працює помічником машиніста і машиністом паровоза на Єнакієвському металург. заводі. Згодом переходить на журналістську роботу. Заочно закінчує факультет журналістики Київського держ. університету (1962-1968). У різні роки

працював у періодичних виданнях Єнакієвого та Донецька.

Обіймав посаду редактора та ст. редактора суспільно-політичної літ-ри вид-ва «Донбас» (1974-1982). Член НСПУ з 1981 р. Відповідальний секретар Донецької письменницької організації (1981-2000), голова правління обл. організації НСПУ (2000-2011).

Автор поетичних збірок «Прагнення краси» (1977), «На перехрестях долі» (1980), «Вітер часу», (1983), «Коля» (1986), «Заповідний степ» (1988), «Освідчення в любові» (1991), «Калинова вода» (1997), «Сонцевіт» (1998), «Межа» (2003), «Не розлюби» (2008), «Цвітуть абрикоси» (2010), книги перекладів «Життя і сльози, і любов». Упорядник та редактор ряду видань.

Лауреат обл. премій ім. В.Сосюри та Г.Кривди, міжн. премії ім. Г.Сковороди. Має звання «Заслужений працівник культури України» (2009). Живе і працює в м. Донецьку.

Поет, «лісами заворожений, Дінцем...»

Поезія Жуковського – про рідну Україну, її багатостраждальну мову, батька й матір, отчий край, кохання... Про багатотемну творчість нашого земляка можна сказати, що вона є освідченням в любові “до жінки, до землі і до зірниць”, до цього оточуючого безмежного світу, в якому ми живемо, до тієї миттєвості, що є в людини між минулим і майбутнім – до життя.

Колеги-письменники, літературні критики високо цінують творчі

доробки Станіслава Жуковського. Так, відомий поет Леонід Талалай ще після виходу в світ першої збірки С. Жуковського “Прагнення краси” відмітив, що вірші нашого земляка “по-справжньому щирі і людяні, емоційно насичені”.

С. В. Жуковський народився 18 липня 1938 року в місті Севастополі. Пізніше він напише: *«Як ніч глуха зорю розтоплювала // І гіркоту скидала липа – // Я народивсь у Севастополі // У другій половині липня...»*.

Своє стрічав він тільки *“третє літо, / У снах всміхаючись да мамі”*, як почалася Велика Вітчизняна війна. Малого хлопчика переправили на батьківщину матері – у село Рівне на Кіровоградщину, де і пройшло дитинство майбутнього поета. Як відомо, у Рівному народився визначний український письменник Іван Микитенко, і всі літературні пристрасті юнака Станіслава Жуковського були пов’язані з ім’ям і творчістю цього видатного майстра слова. Тут пройшли його шкільні роки, тут зароджувалися й мінялися плани підлітка, як міняються вони у кожного в цьому віці – хотілося дальніх доріг, пригод, романтики.

Доля привела Станіслава Жуковського на Донбас, у Єнакієве – місто металургів та залізничників. Тут закінчив училище залізничників і розпочав свій робітничий стаж помічником машиніста паровоза на металургійному заводі. Був він тоді *“закоханий в дівчат і залізницю, такий іще безпечно молодий”*.

У цьому робітничому містечку почав свій шлях і як поет. Юнак відвідував літературне об’єднання при міській газеті “Єнакієвський робочий”. Поруч були такі ж початківці, люди різних професій – металурги, шахтарі, будівельники, вчителі, газетярі, учні профтехучилищ.

Одним з вчителів, що зустрілися на початку поетичної творчості С. Жуковського, був поет Дмитро Радьков, який працював тоді викладачем Єнакієвського гірничого технікуму. Д. Радьков спочатку теж відвідував заняття літературного об’єднання, а потім став його керівником. С. Жуковський згадує: “Дмитро Радьков професійно правив наші “опуси”, окремі рядки, та й взагалі давав нам, 18-річним, “мовні уроки”.

А ще своїми вчителями в поезії і в житті він вважає прекрасних майстрів слова і просто чудових людей: Тараса Шевченка, Володимира Сосюру, Віктора Соколова, Григорія Кривду.

За своїм характером С. Жуковський людина товариська, щира, з чутливою душею. І до оточуючих у нього таке ж ставлення: “Ціную в людях справжній оптимізм, душевну щедрість”, але негативно ставиться до кар’єристів і пустословів, ледарів і лицемірів і “не сприймаю снобів і снобізм”, “ненавиджу людей дволиких”.

Такий він в житті, такий і в поезії. А собі за девіз взяв слова, які зазвучали в одній із його поезій: *«Мені ж неспокій до людей нести // І щирим серцем їхню душу зрїти»*.

Поет-лірик, керівник Донецької обласної письменницької організації

Станіслав Жуковський залишається прикладом невтомної працездатності, постійного вдосконалення своєї поетичної майстерності для молодого покоління творців.

Серед головних мотивів його творчості переважаючим залишається залюбленість у рідний донецький край, у його славнозвісні заповідні місця – Святогірські крейдяні гори, Сіверський Донець, Хомутівський степ, міста Єнакієве та Донецьк: у першому розпочав свою трудову біографію, а в другому вже чимало літ проживає зі своїм сімейством. Авторіві, уродженцеві Севастополя, у дитинстві якого пригріла Кіровоградщина, донецький край став рідним та близьким. *«Отут розправив плечі я // Як України син. // Донеччино, Донеччино, // Земний тобі уклін»* – так тепло, по-синівськи автор дякує рідній землі, її степовим просторам, людям-трудоарям цього краю.

Незримими тінями проходять постаті знаменитих українців – Тараса Шевченка, Володимира Сосюри, Василя Стуса, Миколи Зерова. Відчувається, що автор вдячний цим вірним синам свого народу, намагається бути схожим на них. І сам з гордістю заявляє: *«Я – українець, я – козак!»*.

Не один критик вказував на те, що Станіслав Жуковський є майстром інтимної та пейзажної лірики. Він освідчується в любові до природи, до жінки, до батьківської оселі, до рідного краю. Творам С.Жуковського характерні мелодійність, висока художня майстерність, різноманітність поетичних форм.

Авторіві болить за все: за замулену криницю, за саодиногого жебрака, за покинуту кимось рідну матір, за вимираюче село... Разом з тим він свідомо відчуває, що час летить невпинно, *«І чуб мій остаточно засніживсь»*. І все ж він – поет-оптиміст: *«Але в душі, неначе в оборонця, // Який стає на бій без каяття, // Пала всесвітнє невмируще сонце, // Що кличе й кличе знову до життя!»*.

Після прочитання віршів Станіслава Жуковського цей оптимізм укріплюється й у читача, посилюється бажання жити, творити, любити. Ти гостріше відчуваєш красу природи, жіночу привабливість, з'являється бажання повернутися до батьківського порогу, зробити світ кращим... І все це не зважаючи на економічні негаразди, Чорнобильську трагедію, підлість душ деяких одинак-сучасників, що теж знаходить відображення у поезії поета-земляка. *«А світ такий чудовий і ясний!»* – заявляє він. У цьому сила і значення творів Станіслава Жуковського.

* * *

Знаю Станіслава Жуковського більше двох десятків літ. Разом з ним ми не раз виступали перед учителями на курсах підвищення кваліфікації; пощастило бути з ним у будинку творчості письменників в Ірпені, а у травні 2010 року взяли участь у Міжнародному Шеувченківському святі «В сім'ї вольній, новій», що проходив тогоріч у Житомирі; він тричі був у

Слов'янському педуніверситеті й виступав зі своїми творами перед студентами та викладачами. Зі студентами ми декілька разів були в Донецьку, у письменницькому офісі, і десятки молодих людей зберігають пам'ятні знімки у гурті з відомим поетом Жуковським під портретом молодого Шевченка. А ще юнаки та дівчата запам'ятали його професійні поради, як треба наполегливо працювати над словом. Влітку 2007 року у Слов'янську висадився десант донецьких письменників на чолі з Жуковським, коли тут проводилася дводенна обласна школа молодого літератора. Керівник обласної письменницької організації цікавився традиційним літературним конкурсом «Місто моє, ти для мене єдине», який з 2004 р. щорічно проводиться у Слов'янську, і в 2008 його вірші також увійшли до однойменної збірки творчих доробок наших земляків.

Час від часу Станіслав дарував мені свої книги. Мій архів поповнювався рецензіями та іншими матеріалами про життєвий та творчий шлях поета Жуковського. Особисте враження від поезії Станіслава плюс все зібране дало чималий матеріал для літературно-критичного нарису, який я видав окремою книгою в 2001 році під назвою "Освідчення в любові Станіслава Жуковського".

Як методист, розробляючи уроки літератури рідного краю для вчителів загальноосвітніх шкіл, я вирішив (і Вчена рада Слов'янського педагогічного університету підтримала цю ідею), що вчителі старших класів повинні провести урок саме на основі творчих досягнень Станіслава Жуковського. Ця розробка ввійшла знайшла місце у книзі "Література донецького краю" (2006), де у старших класах уведено матеріал про життя та творчість нашого земляка.

Станіслав Жуковський сказав тепле слово про Слов'янщину в своїх "Слов'яногірських терцинах", де є, зокрема, і такі слова:

*...лісами заворожений, Дінцем,
що поміж гір несе тужаві води
і блискає то сріблом, то свинцем
під журавлиним вічним небозводом.*

Станіслав – людина неспокійної вдачі, дійова і ділова людина, у нього "бунтує і гуде /моя у жилах кров козача, /що по житті мене веде".

Подібні автобіографічні мотиви є в багатьох його віршах, як ось у цих рядках:

*Наповнені хвилями бистрими
Вітри, як мембрани звучать.
Шукаю життєвої істини,
На серці – печалі печать.
Та вистачить сили і певності,
Щоби не відстать від часу.
Словами суворої чесності
Я віру в майбутнє несучу.*

Рекомендована література:

Письменники Донеччини: Довідник /Упор. І.О.Білий, С.В.Жуковський. – Донецьк, 2005. – С.116-123

Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Упор.Анатолій Гай – Біла Церква.: Буква, 2012. – С.155.

Романько В.І. Освідчення в любові Станіслава Жуковського: Літературно-критичний нарис. – Донецьк, 2001. – 76 с.

Романько В. «А світ такий чудовий і ясний!»: Про нову збірку С.Жуковського «Цвітуть абрикоси» //Літ. Україна. – 2010. – 18 листопада. – С.5

Станіслав Жуковський

Святогірські терцини

Спадає сонце за лісисті гори,
Спалахує червоно небокрай,
Але пташині не змовкають хори.

Дзвенить руладами дубовий гай,
Немов мене переконати хоче –
Існує на землі співучий рай.

Гроза далеко глухо десь грімкоче,
Спішать веселі юнки до ріки,
Вже сміх на березі дзвенить дівочий.

А я мовчу. Я думаю: віки
Промчали тут на половецьких конях.
Та б'є життя у бубни гомінкі

І світ увесь, немов розквітлий сонях.
Стою собі, просвітлений лицем,
Тримаючи травинку на долонях.

Лісами заворожений, Дінцем
Що поміж гір несе тужаві води
І блискає то сріблом, то свинцем

Під журавлиним вічним небозводом.
І десь в душі прогіркло так щемить,
Невже колись мені ця згасне врода?

А час крізь мене, як ріка, струмить...

Обнімемось, браття...

Живем у степах, як орли зореокі,
 Характером славні, душею широкі.
 Живем на Дніпрі, на Дінці розчудесно,
 Співаєм пісні про любов і про весни.
 Горілку вживаєм гуртом й поодинці,
 Забувши, звичайно, що ми українці.
 Над нами Чорнобиля тінь, як розплата,
 Застигла жерновним, хрестовим розп'яттям.
 Розорені села й кургани-могили,
 Мов тільки чума тут по них походила.
 А чи пролетіла орда печенігів;
 Поникли в зажурі Донецьк і Чернігів.
 Замовкли на ріках шумливі причали,
 Де мова українська, як пісня, звучала.
 Зникають козацька відвага й сумління,
 Підточує розбрат глибоке коріння.
 І тільки тополі, як духу гаранті,
 Стоять над шляхами, неначе Атланти,
 Й бандурами вітер над ними рокоче,
 Немов промовляє до нас він уроче:
 "Обнімемось, браття, на рідних руїнах,
 Щоби не померла в гріхах Україна".

Рідна мова

Ти звучиш мені, наче музика світанкова.
 Переливами ніжними граєш, як сонце в росі.
 Рідна мова моя, життєдайна українська мова.
 Серцем вбираю всі звуки твої і барви усі.
 Я тобою красивий і тобою я дужий.
 Ти щоденно даруєш і силу мені, і красу,
 І наповнюєш світлом розхвильовану душу,
 Непідвладна ні моді мінливій, ні примхам часу.
 Я не скарбом – багатством твоїм багатію,
 І на крилах твоїх піднімаюсь до зір молодих.
 І шкода мені тих зубожілих вітіїв,
 Що тебе в другорядні відносять, мов курям на сміх...
 Нам шумітимуть завжди тополя й калина,
 Буде сяяти небо з далеких космічних висот.
 Ти не зайва – допоки існує Україна,
 Ти безсмертна, як сам народ!

Рідний край

Хлібами степ до обрію пропах,
Над ним зоря, немов свіча вечірня.
О, краю мій, загублений в степах,
Моя любов тобі лишилась вірна.
Можливо, десь і кращі є краї,
І там, либонь, по-іншому стрічають.
Я ж в простори закоханий твої,
В тополі, що поля твої вінчають.
Тут виріс я і вперше покохав,
Тут довелося труд мені пізнати.
І спів колосся, і тихий шепіт трав
Мене учила розрізняти мати.
Тут серед тиші вихлюпну в слова
І почуття, і думи сокровенні...
Мій рідний край, як пісня степова,
Що кличе й кличе в простори зелені.

Донеччина

Дихне над очеретами
Зі сходу вітровій.
Донеччино, Донеччино,
Коханий краю мій.

Затуманію поглядом,
Душею затремчу.
І мрією, і спогадом
До тебе я лечу.

Рясним зеллом заклечана
В байраках і гаях.
Донеччино, Донеччино, –
Весніє на вустах.

В степу далеке марево
Спливає, наче сон.
Небес блакитне маєво
І сивий терикон.

Отут розправив плечі я,
Як України син.
Донеччино, Донеччино,
Земний тобі уклін!

Все частіше дощі...

Все частіше дощі,
Все частіше тумани.
Все частіше пливуть
Журавлів каравани.

Вітер листя опале
В повітря підносить.
Ось і знову прийшла,
Захопила нас осінь.

В'януть квіти на клумбах,
Блищать павутинки.
І на травах з'явилися
Холодні сивинки...

Щось і в мене в душі
Холоднішати стало.
Може, в ній, що цвіло,
Непомітно зів'яло?

Може, ось і тому
Не зникає тривога,
Що на осінь моя
Повернула дорога.

Зимовий сонет

Метелиця крилом торка вікно,
Мов проситься її впустить до хати,
Щоб у теплі хоч хвильку подрімать –
Вона вже натомилася давно.
В зухвалім танці, мов веретено,
Між небом і землею кружеляти,
Сміятись разом з вітром і свистати,
Бо іншого їй, знаю, не дано.
А десь під ранок, може, і насниться
Мені оця химерна біла птиця,
Що стукає в напівзамерзле скло.
І, як в дитинстві, я зіскочу з ліжка
І закричу: “О, птице-білосніжка,
Візьми мене до себе на крило”.

І падаюць краплі, як сльози, з дрэв...

І падаюць краплі, як сльози, з дрэв,
І серце у грудзі, як в бубон, стукочэ...
Дивлюсь на прекраснае обличчя жіночэ,
Шчо мій супокій із собою бере.
І миттю хмеліе мая голова,
І очі впываюцца барвамі неба.
І я відчуваю жагучу потребу
Думкі й почуття переліці ў слова.
Наповнены ніжністцю весь я до дна,
Чекаю птахів і чекаю на траві.
І стверджуе сонце квітневе по праву,
Шчо ў край наш уже завітала весна.
І марево сінэ сплівае, мов дым,
І крапля дзвеніць, як бджола на осонні.
І світ попереду, немов на долоні,
Всміхаецца сонцем мені молодім.

Кохання – це не білий сад квітучий....

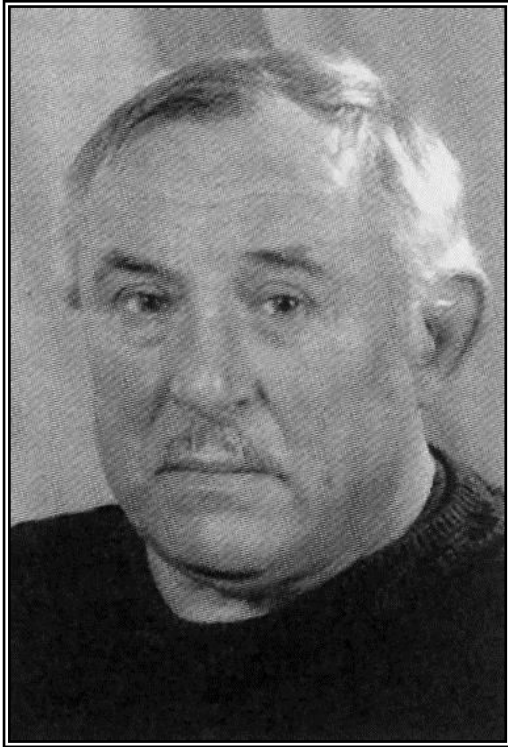
Кохання – це не білий сад квітучый,
В якому паселіўся супокій.
Воно скоріше полум'я пекучэ,
Шчо підіймае вгору вітровый.
Коли тебе проймае біль нестерпный,
Коли терпіці вже немає сіл.
Коли твоя душа ў муках терпне,
Коли полегшення – і не просі.
Кохання – це не просто споглядання
Красі, якою сніш ті і жывеш.
Воно і справді все-такі страждання
На котрэ добровільно йдеш.

Хочецься жыць...

Розкруцілісь, мов стрічка кіношна, рокі:
Ось дцінство і юність. А ось уже зрілість.
Просочылось жыття, мов сіпучі піскі,
Поцішыўшы ў душы невтолімість.

А попереду старість і нічога ждаць?
Тількі ж серце не йме цьому вірі,
Бо так хочецься жыць і любіць, і страждать,
Журавлів проводжаты ў вірй.

Борис Федорович Белаш

Народився 1 серпня 1941 р. на руднику Чирагіздор Ханларського р-ну Азербайджану. Дитинство пройшло в Донбасі. Після закінчення Горлівського гірничого технікуму працював на шахті «Кочегарка». Закінчив Харківський пединститут (1964) та Літ. інститут ім. М.Горького (1975). Викладав на кафедрі фізичного виховання і спорту Донецького політехнічного інституту. Майстер спорту з класичної боротьби.

Нагороджений орденами та медаллю. Заслужений працівник культури України. Лауреат всеукр. конкурсу «Золота фортуна», обл. премії ім. В.Шутова. Герой України (2011). Народний депутат України V скликання. Почесний громадянин

Святогірська. Довгий час керував обл. літоб'єднанням у м. Донецьку. На його вірші створено чимало пісень.

Пише російською мовою. Автор більше 30-и поетичних книг, серед них такі: «Марш-бросок» (1969), «Гонг» (1973), «Зажги снега» (1976), «Вкус борьбы» (1979), «Я живу!» (1985), «Славяногорье», «Щедроздравье», «На дальние костры» (1980), «Из убойного» (1999), «Живая тайна Святогорья» (1990), «От Прометеява огня» та ін.; книги прози «Степной Антей» (1983); видав два поетичних фотоальбоми у співавторстві з відомим фотомайстром В.Пашенко.

Член Національної спілки письменників України з 1974 р.

За вид.: Письменники Донеччини: Довідник /Упор. І.О.Білий, С.В.Жуковський. – Донецьк, 2005. – С.36-42

«Особая моя любовь – Святогорье»

Борис Белаш перш за все поет-лірик. Його пейзажні замальовки, філософські роздуми примушують замислитися над сенсом життя, повертають до своїх витоків, виховують почуття патріотизму, несуть естетичну насолоду. Поряд з цим у поета є чимало гумористичних віршів, творів для дітей.

У співпраці з донецькими композиторами він створив цілий ряд українських та російських пісень, які виконуються самодіяльними

колективами та професійними акторами, лунають на радіо й телебаченні. А його творчі вечори в Донецькій обласній філармонії, обласному Будинку працівників культури, у клубах та бібліотеках багатьох міст Донеччини не раз дарували землякам духовну насолоду. Б.Белаш бере активну участь у житті обласної письменницької організації, часто виступає в трудових колективах, вищих навчальних закладах, у школах, військових частинах.

Особливе натхнення приходить до Бориса Белаша після перебування на землі Святогірській. Проживаючи у мегаполісі, великому економічному та культурному центрі – Донецьку, він душею відпочиває біля берегів Дінця, «где утром сосны плавают в тумане».

Цей «Донбасса чистый уголок», як рідного сина, радо зустрічає поета. Він тут постійний гість, а, можливо, все ж краще сказати, він на Слов'янщині свій, рідний: тут пройшло його дитинство, у Богородичному має творчу дачу, у цих краях у нього чимало друзів. Без цього повітря, цих краєвидів він довго не може: «рюкзак за спину и – бегом //Туда, где прогорело детство //Дотла в закате огнем». А прозаїчними рядками про свою любов до Святогір'я він скаже: «...особая моя любовь – Святогорье. С детства меня тянет сюда. Тут обретаешь душевное равновесие, и поэтическое вдохновение на благословенной земле посещает чаще».

Природі та людям Святогір'я Б.Белаш присвятив збірки своїх віршів «Живая тайна Святогорья» (1990), «Молчание добра» (1997), «Доколе, Родина?» (1999), «Поклон» (2002), фотоальбом «Святогорье» (2002). Йому присвоєно звання Почесного громадянина міста Слов'яногірська. Краще всього про любов до Святогір'я поет сказав у своїх віршах – їх треба прочитати.

Рекомендована література:

Письменники Донеччини: Довідник /Упор. І.О.Білий, С.В.Жуковський. – Донецьк, 2005. – С.36-42

Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Упорядник Анатолій Гай. – Біла Церква: Буква, 2012. – С.30

Борис Белаш

Истоки

От суеты одно лишь средство:
Рюкзак за спину и – бегом
Туда, где прогорело детство
Дотла в закате огнем.
И там, на светлом пепелище
Услышать, как из давних дней
Опять очнётся и засвищет
В кустах сирени соловей.
Уснут под шорох звездопада,
Услыша, как под всплеск Донца
Коснётся мягкая прохлада

Помолодевшего лица.

На поклон

Как будто с дымной мощью споря
Заводов, шахт, –
езды с часок –
И вас приветит Святогорье,
Донбасса чистый уголок.
Дубов плечистостью могучей
Среди прохлады луговой,
Монастырей на дикой круче
И величавою рекой.
И православной силой духа,
К нам исходящей из веков,
И дивной благостью для слуха –
Певучестью колоколов,
Водой живительной в криницах
И, глядя на Успенский храм,
Поймёшь – нельзя не поклониться
Святым, намоленным местам.

В минуты смятения

Вдоль берега колокол гулко
Звучит по вечерней поре...
И видится мне за излукой
Донца монастырь на горе.
Овеянный славой былинной,
Туманной окутанный мглой,
Он словно парит над вершиной
Щербатой скалы меловой.
Когда тяжело и желаю
Покоя от тягостных драм,
Я мысленно взор обращаю
На кручу, где высится храм.

Дума

Солнце закатное кручи багрово
Высветит, тая во ржи.
Близкая тайна далёкого «Слова...»
Тихо коснётся души.
Кто же земные страдания измерит
С давних до нынешних лет?
Посвисты стрел, как наивны вы перед

Ревом летящих ракет.
День уходящий чем обернётся?
Совесть ли наш поводиры?
Маковкой шлема
Последнее солнце
Держит собой монастырь.

Святогорье

Александру Дзюбе

Я в Святогорск по осени махну,
Где утром сосны плавают в тумане.
И в жёлтую зарююсь тишину
Ещё не облетевшей глухомани.
И лучшего ничего нет, чем в ночи
В избушке одному до зорьки ранней
Сидеть у прогорающей печи,
Укутавшись в дымы воспоминаний.

Богородичное

За холмами, где Донец,
Блещет купол древний,
По дубраве «навпростец»
Тороплюсь к деревне.
Подтекла смолой сосна
С солнечного бока,
Меловая плешь видна
На горе далёкой.
Вьётся тропка меж кустов
Мимо перелеска.
Дальний звон колоколов
Церкви Успенской.
Станет тихо наплывать,
Вея благовестом,
И такая благодать,
Что в душе отверстой
Будет тихо и светло,
Словно всходит солнце...
Богородичным село
Издревле зовётся.

Поклон

О, как хотелось бы
Отдать земной поклон
Речушке детства
В зоревом свеченьи,
Вернуться в отчий дом,
Пусть нет его, но он
Целёхонек в моём воображеньи.
Упасть в родном саду
На старую кровать,
Закрыв глаза, вдыхать
Кислинку увяданья
И, в прошлое уйдя,
Укутаться опять
В шуршащую листву
Воспоминанья.

* * *

В синеватой дымке Святогорье,
Видевшее Игоря беду,
Может быть, ещё в минуты горя
Я к тебе с надеждой припаду.
Припаду я к памяти былого,
Обагрятся в речке облака.
И большее отзовется «Слово...»,
Горько обронённое в века.

Окно

Позабыл дороги я и стежки
В те края, куда возврата нет,
Но приветный свет в родном окошке
Мне мерцает из далеких лет.
Сквозь дожди осенние и стужу,
Замети холодных январей –
Маминой улыбкой греет душу
Свет окошка в памяти моей.

Жадан Сергій Вікторович

Сергій Жадан народився 23 серпня 1974 р. в україномовній родині в м. Старобільськ Луганської обл. У цьому донбаському місті пройшло дитинство. Задля навчання в університеті переїхав до Харкова. У 1996 р. закінчив Харківський Національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, факультет українсько-німецької філології. У 1996–1999 рр. навчався в аспірантурі цього ж університету. Захистив дисертацію, присвячену українському футуризму: «Філософсько-естетичні погляди Михайля Семенка» (2000 р.).

З 2000 р. — викладач кафедри української та світової літератури

Харківського педуніверситету. З 2004 р. — незалежний письменник. У 1991 р. був одним з організаторів харківського неофутуристського літературного угруповання «Червона Фіра». З 2000 р. є віцепрезидентом Асоціації українських письменників. Брав активну участь у харківському Євромайдані. Під час помаранчевої революції Жадан був комендантом наметового містечка у Харкові.

Пише романи, поезії, есеї. Темою творів письменника є пострадянська дійсність в Україні. Для стилю Жадана характерний вжиток розмовної та нецензурної лексики. Роман «Ворошиловград» став книжкою року 2010 за версією «Бі-бі-сі». Презентація роману в Старобільську, на батьківщині письменника, відбулась 7 квітня 2011 року, під час Донбас-туру, який був проведений Правозахисним центром «Поступ» та Літературним угрупованням СТАН в межах Громадської кампанії проти встановлення цензури в Україні. Через тиск місцевої влади деякі виступи, які було заплановано у рамках Донбас-туру, було скасовано.

Поетичні збірки: «Генерал Юда» (1995), «Цитатник» (1995), «Пепсі» (1998), «Балади про війну і відбудову» (2001), «Історія культури початку століття» (2003), «Марadona» (2007), «Ефіопія» (2009), «Вогнепальні й ножові» (2012).

Проза: «Біг Мак» (збірка оповідань) (2003), «Депеш Мод» (роман, 2004), «Anarchy in the UKR» (2005), «Гімн демократичної молоді» (2006), «Трициліндровий двигун любові» (з Юрієм Андруховичем та Любком Дерешем, 2007) — Жадану належить розділ «Блок НАТО», що складається з восьми оповідань-есе; «Ворошиловград» (роман, 2010), «Біг Мак та інші історії» (2011), «Месопотамія» (2014) — дев'ять оповідань і тридцять віршів.

Вибрані твори: «Вибрані поезії 1992–2000» (2000), «Цитатник» (2005), «Капітал» (2006), «Біг Мак» (2007), «Лілі Марлен» (2009), «Прощання слов'янки» (2011), «Динамо Харків» (2014), «30 доказів існування Бога (і 29 заперечень)» (2014).

Перекладає з німецької, польської, білоруської та російської мов. Став упорядником ряду книг, створив мультимедійні проекти (аудіокниги, CD-збірки. Власні тексти С.Жадана перекладались німецькою, англійською, шведською, італійською, угорською, польською, сербською, хорватською, чеською, литовською, білоруською, російською, вірменською мовами.

Творчість Сергія Жадана відзначена багатьма преміями, стипендіями, він став переможцем чималої кількості конкурсів. Серед нагород письменника: переможець всеукр. конкурсу (2001, 2006, 2012, 2014); відзнака «Золотий письменник України» (2012); премія «Книга року Бі-Бі-Сі» (2006, 2010, 2014) та ін.

Декілька разів відвідував Слов'янськ. Слов'янцям особливо запам'яталися його виступи на міській центральній площі у вересні 2014 року, коли Слов'янськ, звільнений від сепаратистів та російських найманців, був у центрі уваги не тільки всієї України, а й світової спільноти. Тричі виступав перед студентами та викладачами Донбаського державного пед. університету: спочатку це був авторський вечір поезії 8 листопада 2014 р. у бібліотеці ДДПУ, а наступні дві відвідини були з письменницькими десантами українських поетів та прозаїків: у великій актовій залі головного корпусу ДДПУ 16 грудня 2014 р. виступили Сергій Жадан, Олесь Доній (Київ), Олександр Демченко (Донецьк), Любов Якимчук (Луганщина), Олена Герасим'юк (Київ), Артем Полежака (Харків), Олександр Положинський (Волинь); там же пізніше, 28 лютого 2015 р., читали свої твори Сергій Жадан, Андрій Курков, Ірина Цілик, Любов Якимчук, Мар'яна Садовська.

Зустрічі Сергія Жадана у педуніверситеті організовував великий шанувальник його поезії, завідувач кафедри, доцент І.М.Казаков при підтримці вишівського керівництва та деканату філологічного факультету.

Сергій Жадан дає автографи студентам та викладачам Донбаського державного педагогічного університету. Слов'янськ, 8 листопада 2014 р.

На прохання слов'янського журналіста Олександра Романька Сергій Жадан залишив автограф з такими побажаннями.

Щастя, миру, добра
мешканцям Слов'янська!
Сергій Жадан
28.02.15

Donbas independent

На деревах скипав неозбираний мед.
Володимир Сосюра — юний поет,
закосивши на фронті з недбальства світил,
заїздив у розбомблений
харківський тил.
Гайдамацька підошва розкришує скло,
до єврейських районів ступає тепло,
із небес висівається мерхлий озон
на угіддя фабричних
триперних зон.
Кожен домішок світла в глибинах кімнат,
господарського мила м'який рафінад,
переїзди,
веранди,
газетні рядки —
все перейде крізь тебе за довгі роки.
Всі скресання річок,
залізничні пости,
всі загублені зшитки, монети, листи,
ціле місто з безладдям подій і речей
застряє, ніби здобич, у пастці очей.
Але ця течія підхопила й несе,
і сумління твоє забиває на все,
за лункий водогін,
за барачних птахів,
за плантації шиферних
білих дахів.
Смерть облишить тебе шамотінням води,
дозуваннями броду,
тяжінням біди,
телефонами, бритвою по щоці,
комунарською пайкою
у руці.
Смерть залишить на тебе тяжкий вантаж —
риштування домів,
жарівки параш,
цю погромну відлигу з її теплом,
що усе летить,
над твоїм чолом.
По часах небуття, по жовтій стерні,
із усього спадку вціліють одні

надбаня зіниць,
та вони, далєбі,
не належать ні Богові,
ні тобі.

* * *

Вирощено і нищівно
над каменями і кущами
повітря заповнене щільно
душами і дощами.

Підпис, місце печатки,
Виводиш, наче харизму,
блаженні першопчатки
східного сепаратизму.

Коли літає, померши,
радіо над домами,
і березень, як уперше
обступає димами.

Я бачив твої падолисти,
ту ніч, що тебе огорне
там, де високі під'їзди,
мов застуджені горла.

З полісу, з небокраю
тягнеться довга вервиця,
і ця панорама, я знаю,
вона ще тобі озветься

луною в порожній шахті,
листям у водостоці,
в жованому ландшафті,
у пташиному оці.

* * *

З відлигою швидко пітніє скло,
вичищається крига, мов рештки луски,
і сніг, ніби пряжене молоко,
невагомий робиться і легкий.

За довгу зиму я втратив лік
різнобарвним світилам, тіням узвиш,
які проживають горішній вік,
наче отари між пасовищ.

І хоч блукають нічні стада,
та завжди приходять з чужих сторін,
бо стежка їх біла, а віра тверда,
ніби ще не розведений аспірин.

* * *

Музика, очерет,
на долоні, руці.
Скільки пройде комет
крізь понадхмар'я ці.

Як проступа тепло
через ріки, міста.
Все, що у нас було —
тільки ця висота.

Все, що трималось вій,
голос печальний, плач,
я скидаю на твій
автовідповідач.

Поїзд твоїх химер
не зупиняє біг,
нам з тобою тепер
падає різний сніг.

Нарізно кров поспіша,
солотко шириться лет,
тихо росте душа,
мов ламкий очерет.

* * *

Замки попсовано, і пси голодні —
Десь тут повинна бути межа.
Вмиваєш руки, та в теплі долоні
Сиплеться жовта іржа.
Наводиш приціли, та слабне зір.

І дивишся з-під перуки
Як падає сніг,
Як жовкне папір,
Як пахнуть іржею руки.

* * *

Диск вечірнього сонця блазнювато навис
Над обдертим автобусом, що прямує між прерії,
Слобідських поселенців запилений віз
Підповзає під небо без валіз і без віз
В ці зі Сходу ворота, навіть ні, краще – двері.
Тут суцільні пустелі, тут золото й хліб,
Темношкірі мулатки – безсоромні і хтиві,
Перетравлюють спирт майже так, як і флірт,
Сторожкі амазонки сухої землі
П'ють горілку і членстують в комсомольськiм активі.
Отже, все як було, всюди сталість часів,
Йде саджання картоплі й дозрівання потенції.
Заплювали автобус діти синіх степів,
А на хвилях чадної гарячої течії
Зависає надірваний блюзів спів.
Це занепад епохи, це п'янкий декаданс,
Захмелілі ковбої, комуністи і фермери
Заселяють уперто слобожанський клондайк,
В рурі степу зникає травнева вода,
Й цвинтарі переповнено нічними химерами.
Все прямує вперед, і автобус згори,
Мов блискучий акваріум, висвітлюють промені,
Його нутрощі повняться спинами риб,
Бруд луски і кісток уповільнений скрип –
Це і є громадяни – покірні й безкровні.
Людолюдство й ненависть, ковбаси і спирт –
Ця країна загиджена ними по вінця,
Я сприйняв, я змирився, затих і стерпів,
Я прямую німим лабіринтом степів,
А навколо dokonує хвора провінція.
1993

Сучасний літературний процес у Слов'янську

Літературні об'єднання

Міське літературне об'єднання «Світанок»

Питанням зародження та розвитку одного з найстаріших літературних об'єднань на Донеччині, яке діяло у місті Слов'янську, ще серйозно ніхто не займався. Невеликий екскурс в історію цього творчого угруповання намагався зробити Володимир Півень у 1997 році, помістивши в газеті «Вісті» статтю під назвою «Слов'янський Парнас». Було навіть розміщено рідкісну фотографію, на якій зображено 11 осіб, серед яких, крім С.Є.Самойлова, редактора тогочасної газети «Большевик» (таку назву на той час мала слов'янська газета, а перед цим – «Известия», після «Большевика» – «Комуніст», а потім уже «Вісті», деякий час «Вести»), були почесні гості: Петро Панч та Аркадій Любченко. Фото датується 1929 роком.

Літературні сили Слов'янська були об'єднані у міську літературну групу, що була філією Спілки пролетарських письменників і поетів Донбасу «Забой», створеної восени 1924 року на Першому з'їзді літераторів Донбасу. Керував літературними силами донецького краю на той час Олексій Селивановський.

За рік до цього, у 1923 році, при газеті «Всероссийская кочегарка», яка виходила у Бахмуті (Артемівськ) почалося видання літературно-художнього журналу під такою ж назвою – «Забой». Таким чином, з початку 20-х років ХХ ст. у Донбасі розпочався організований масовий літературний рух. У містах і селищах створювалися літературні гуртки, об'єднання, курси робкорів.

Не відставали від тогочасних подій і у Слов'янську: талановиті поети і прозаїки, переважна більшість із народу, деякі з кола інтелігенції, учнівська молодь, представники різноманітних професій об'єдналися у літературну групу при газеті «Большевик». Один із засновників «Забою»

Фелікс Ковалевський згадував: «Доганяючи час, ми наполегливо вчилися, «гризли граніт науки»: ходили на курси, в загальноосвітні вечірні школи, займалися в ремісничих училищах, готувалися до вступу на робфаки, в інститути. Багатьом із нас не вистачало не тільки «філософського багажу» і літературної техніки, але й загальних знань».

З метою методичної допомоги початкуючим авторам, проведення семінарів, практичних занять з літературної майстерності на місця виїздили письменники, більш-менш відомі на той час та більш досвідчені. Так і з'явилися у місті Слов'янську Петро Панч та Аркадій Любченко, що зафіксував для історії невідомий фотограф. Як засвідчує викладач вищої школи В.Півень, «архівні джерела свідчать, що в довоєнні роки на заняттях літгуртківців побували такі відомі письменники, як Олексій Новиков-Прибой, Володимир Сосюра» (така заява не підтверджена автором документальними матеріалами).

Треба сказати, що згідно з Постановою ЦК ВКП (б) від 23 квітня 1932 року «Про перебудову літературно-художніх організацій» робота літоб'єднань на місцях почала згортатися, а обласні та регіональні літературні союзи влилися, врешті решт, у створену в 1934 році Спілку письменників СРСР на чолі з О.М.Горьким. Звісно, перестав існувати і «Забой» як творче угруповання.

І все ж, початкуючі поети та прозаїки Слов'янська продовжували збиратися під дахом гостинної газети «Большевик», яка час від часу друкувала на своїх сторінках літературно-художні доробки земляків. Адже видати на той час книгу поезії чи оповідань – справа вкрай рідкісна. І не стільки з точки зору матеріальних витрат, а, головне, через посилену цензуру з боку партійних органів та працівників КДБ. Першочергове право видати книгу надавалося членам спілки письменників, яких на той час у Слов'янську не було жодного.

У післявоєнний час, в 40-60-і роки, літературне об'єднання при газеті «Комуніст» набирає нових сил. На сторінках газети друкували поетичне слово літгуртківців Лідії Колесникової, Станіслава Лобинського, Олександра Толстикова, Івана Приходька, Вячеслава Приземліна, пізніше Олександра Дудки та багатьох інших наших земляків, які згодом стали відомими поетами. Визначною подією для молодих літературних сил міста були зустрічі з класиком української літератури Володимиром Сосурою, які пройшли в 1952 та 1954 роках на підприємствах, в установах та навчальних закладах Слов'янська.

У 70-80-і роки з літгуртківцями зустрічалися літератори з Донецька Павло Байдебуря, Євген Летюк, Іван Мельниченко, Григорій Кривда, Борис Ластовенко, Борис Белаш, Микола Рибалко.

У підшивках старих газет знаходимо оголошення про те чи інше чергове засідання (збори) літоб'єднання, але назви його вказано не було. Уперше назва «Світанок» з'явилась у 1964 році. Звідки така назва? Поет та

свого часу керівник об'єднання В.Півень зробив спробу відповісти на це запитання: «Один із відомих поетів писав про те, що найкращі люди – ранкові, світанкові тому, що вони добріші, чуйніші, чистіші за вечірніх. Певно, те ж саме можна сказати про наших «світанківців», які зберігають цю ранковість незалежно від часу доби». Додавимо, скоріше всього, «Світанок» ще й тому, що для багатьох його членів – це ранкова пора в царині Поезія, це початок їхнього творчого шляху, це пора пошуків та перших перемог.

Перші відомості про керівництво літоб'єднання знаходимо у 70-і роки – на той час об'єднання очолювали В.Прутський, С.Лобинський, у 1978 р. – М.Скиба, 1979 р. – О.Хвиліт та В.Григор'єв, 1981р. – В.Костенко, 1989 р. – Олександр Яровий, 1993 р. – Іван Приходько. Пізніше керівниками були Олександр Данилець, Микола Сіробаба, Володимир Півень, Олена Григор'єва, Віктор Скрипник.

На засідання «Світанку» приходили не лише люди, які писали вірші чи оповідання, а й просто шанувальники поезії, серед яких чимало учнівської та студентської молоді: придивлялися, прислуховувалися, часто соромились до відповідної пори показати свої проби пера. Потім сміливішали, залишали керівникові свої творчі доробки. А публікації віршів чи невеликих оповідань на сторінках газети надавали сили та впевненості початкуючим авторам.

Кращі твори членів літоб'єднання керівником відбиралися, питання про публікацію погоджувалося з літпрацівниками газети та головним редактором, і регулярно (були хороші часи, коли один раз на місяць) виходила поетична сторінка. Так, гортаючи сторінки «Вістей» початку 90-х років минулого століття, поетичні добірки знаходимо у рубриках під назвою «Веселка», «Світанок», «Первоцвіт», «Слов'янський Парнас». Слід відмітити, що саме у ці роки – кінець 80-х – 90-і роки ХХ ст. – спостерігався особливий підйом у роботі літоб'єднання «Світанок». У деяких його членів виходять перші книги поезій. Недаремно тодішній його керівник В.Півень відмітив: «Приємно відзначити, що колектив редакції також завжди стояв і продовжує стояти на позиціях всього нового і прогресивного, що пробивається на цій ниві».

Назвемо хоча б десятків зо два прізвищ тих поетів, членів літоб'єднання, чий вірші часто з'являлися на сторінках «Вістей». Це такі автори: Ніна Гайворонська, Валентина Силіна, В'ячеслав Агєєв, Микола Сіробаба, Тетяна Чала, Юлія Доброносова, Віктор Григоренко, Володимир Півень, Олена Григор'єва, Тамара Соломахіна, Костянтин Клименко, Надія Доброносова, Валерій Пустовіт, Віра Пашкевич, Любов Назаренко, Григорій Мартинов, Ніл Бойко, Любов Кононенко, Тетяна Богомаз, Юлія Рудишина та ін.

На жаль, непорозуміння між В.Півнем та поетом О.Дудкою, заступником головного редактора газети, а потім і прихід на посаду

редактора нової людини призвів до того, що літоб'єднання як масова організація припинила свою діяльність. Частина поетів перейшла до «Світлиці муз», що розпочала свою роботу в Слов'янському педінституті. На сторінках «Вістей» все менше і менше почали з'являтися вірші наших земляків, переважно це були поетичні твори працівника газети О.Дудки, зовсім зникли поетичні рубрики.

Деякий час літоб'єднання не працювало. З січня 2008 р. місце для зібрань членам літоб'єднання «Світанок» надала міська центральна бібліотека (директор В.О.Баштова), керівництво здійснював відомий поет і журналіст Олександр Дудка. З 2009 р. керівником став член НСПУ, поет та прозаїк Олександр Яровий – на сторінках «Вістей» знову з'являється рубрика із добре знайомим ім'ям – «Світанок». Щось не склалося, і О.Яровий відходить від керівництва. З 2011 року «Світанок» очолила відома й шанована у читацьких колах поетка з м. Миколаївка Тетяна Чала – поетичні місцеві таланти почали регулярно збиратися у Центральній міській бібліотеці.

Рекомендована література:

Півень В. Слов'янський Парнас //Вісті. – 1997 – 9 вересня

Скрипник В. Слов'янський Парнас //Донеччина. – 2010. – 16 березня

Літературно-мистецьке об'єднання «Світлиця муз» (Керівник В.Ф.Півень)

Історія створення цього об'єднання досить цікава. Між керівником літоб'єднання «Світанок» при «Вістях» В.Півнем, з одного боку, та поетом О.Дудкою і заступником редактора О.Кульбакою, з іншого боку, виникли непорозуміння. Чимало творів гуртківців, які В.Півень рекомендував до друку, газетні працівники відхиляли, вважаючи їх слабкими, пропонували не друкувати, відстоюючи таку позицію перед головним редактором В.П.Скрипником. Газетна площа для літоб'єднання ставала все меншою, врешті решт «Світанок» зі сторінки опустився до куточку поезії. Після цього В.Півень покинув керівництво літературним об'єднанням.

В останніх числах 1997 р. був прийнятий і затверджений статут нового, тепер уже літературно-мистецького об'єднання під назвою «Світлиця муз». Складалося воно, в основному, з початківців, які раніше не мали жодної публікації навіть у газетах, вони тільки ставали на шлях літературної творчості – це була, в основному, студентська молодь з

місцевого педінституту. Ставилося завдання об'єднати людей творчих: поетів, прозаїків, художників, фотоаматорів, композиторів та виконавців пісень. В одному творчому колективі намагалися вирішити чимало цікавих задумів.

Зібрання членів «Світлиці муз» проводилися двічі на місяць у літературній вітальні бібліотеки педінституту (у його головному корпусі по вул. Генерала Батюка, 19). Засідання нового угруповання, крім студентів, відвідували і колишні «світанківці»: Надія Доброносова, Тетяна Чала, Людмила Владова, Олена Григор'єва. Саме ці досвідчені автори «склали ядро україномовних поетів цього творчого колективу. Слухачами відкритих засідань часто були студенти українського відділення філологічного факультету, серед яких були і такі різнобічно обдаровані люди, як Наталія Шинкаренко, Юлія Доброносова, Світлана Белкіна, Сергій Телицин, Ольга Заплітна, Алла Гальомко та ін. Кожний із них вносив свою частину творчої оригінальності та неповторності: Н.Шинкаренко після читання нових віршів могла вразити цілою низкою англійських поетичних творів; Юлія Доброносова, розірвавши пелену зажуреності у власний світ, – породити щось глибоко філософічне, магічне; Ігор Ціко, полишивши уявний світ Гуцульщини, – заспівати під гітару щось витончено ліричне; С.Белкіна – вийти з цілим букетом нових поетико-музичних чи театральних хореографічних ідей; С.Телицин, невилікований оптиміст, – розвивати традиційно все по місцях енциклопедично точними зауваженнями; А.Гальомко, скарбник найкумедніших ситуацій із студентського життя, – дістати із «скриньки» щось пікантне, після чого усе товариство довго сушить сльози від гомеричного сміху», – так охарактеризував творчу діяльність своїх вихованців В.Півень у статті «Світлиця муз» – ровесниця «Євшана».

Пізніше редакція газети «Вісті» відновила роботу літоб'єднання «Світанок», запросивши до його керівництва поетесу Олену Григор'єву. Майже всі його колишні члени повернулися назад, поза об'єднаннями лишилася Надія Василівна Доброносова (Ємець).

Основні твори перших членів «Світлиці муз» уміщено в альманахах «Євшан» за 1997 та 1998 роки. Були спроби писати музику, проводилися заняття з основ фотографії, малювання та живопису. Пройшли й відповідні виставки творчих робіт. Окремі засідання проходили у творчій майстерні В.Півня у гуртожитку №3 СДПУ.

Закінчивши навчання та отримавши дипломи, студенти залишають «Світлицю муз», на їхню зміну приходять інші. Творчі доробки членів літературно-мистецького об'єднання друкуються в альманахах «Євшан» та нещодавно створеному «Арт плюс», редакторами яких є В.Ф.Півень.

Рекомендована література:

Півень В. «Світлиця муз» – ровесниця «Євшана» //Євшан. – Альманах. – 2002. – С.39-40.

**Поетичне «Джерело» при газеті «Совет»
(Керівник Ю. Доброносова)**

До порівняно молодого міської газети «Совет» (пізніша назва «Наш Славянск») початкуючі автори приносили вірші, рідше – оповідання та гуморески. Спочатку редакційні працівники намагалися давати поради авторам, деякі твори з'являлися на сторінках газети. Кількість бажаючих надрукувати свої проби пера збільшувалася. Редакція доручила Юлії Доброносовій рецензувати творчі доробки початкуючих авторів та готувати літературну сторінку «Джерело». Молода поетеса, яка щойно закінчила філологічний факультет Слов'янського педінституту, не маючи ще своєї збірки віршів, серйозно поставилася до цієї справи. Не зважаючи на те, що в той час вона навчалася в аспірантурі та працювала над кандидатською дисертацією, Юля рецензувала чужі вірші, відбирала їх до поетичної сторінки, добираючи туди й твори класиків, писала статті-огляди.

Тематичні сторінки «Джерело» виходили в газеті «Совет» у 2000 та 2001 роках. Сама Ю.Доброносова схильна до поезії філософської, насиченої символами, роздумами, тому і на газетних шпальтах надавала перевагу саме таким авторам. З класиків тут надруковані вірші М.Цветаєвої, А.Ахматової, Б.Пастернака, І.Буніна, японського поета XVIII століття Таясу Мунетаке. Але основне місце, звісно, зайняли твори наших земляків, серед них: Олена Григорєва, Григорій Тагоєв, Анатолій Пузиревський, Любов Назаренко, Надія Ємець, Марія Срібна, Тетяна Богомаз, Вікторія Лисинська та ін. У газеті «Совет» №21 від 17.03.2001 р. опубліковано й оповідання Віри Пашкевич «Папочка, ты вернулся?!». Іноді з'являлися вірші та філософські мініатюри й самого редактора літературної сторінки Юлії Доброносової.

Узагальнивши поетичні доробки бухгалтера палацу культури ім. Леніна Оксани Ільїної, Ю.Доброносова помістила у газетній рубриці «Поетичні зустрічі» чотири вірші початкуючої поетки, написавши до них передмову.

У зв'язку з від'їздом Ю.Доброносової зі Слов'янська сторінка «Джерело» перестала виходити, але газета «Совет» і надалі час від часу на своїх сторінках надавала місце початкуючим авторам.

«Поетичний салон» при газеті «Злагода»

Свого часу студент факультету підготовки вчителів початкових класів СДПУ Влад Шевелев розпочав співпрацювати зі слов'янською газетою «Злагода». На її сторінках часто з'являлися його вірші. Газета започаткувала сторінку «Поэтический салон». В №74 від 8.07.1995 р. «Злагода» помістила три вірші В.Шевелева з вітальними словами: «Мы поздравляем нашего постоянного автора Влада Шевелева с окончанием института. Успехов, хороших учеников, счастья, любви!». До «Поэтического салона» подавали свої твори й інші автори – тут друкувалися вірші В.Пудкова, Л.Кононенко, О.Мартиненка...

Влад Шевелев мріяв про створення нового літературного об'єднання, яке б могло діяти при газеті. З цією метою була проведена відповідна організаційна робота – зібрання пройшло у краєзнавчому музеї. Але у складний для країни час – кінець 90-х років минулого століття – інтерес до поезії у мешканців міста був невеликим, і створити нове літоб'єднання не вдалося. Кращі сили все ж залишалися при газеті «Вісті» та у педінституті.

Літературне угруповання «Ліцейський сад» при педагогічному ліцеї

Об'єднує воно талановитих юнаків та юнок, які навчаються у Слов'янському педагогічному ліцеї. З ініціативи викладача зарубіжної літератури Віктора Миколайовича Разживіна та при активній підтримці директора ліцею Тетяни Миколаївни Соколенко творчі особистості, що пробували свої сили в поезії та прозі, об'єдналися в угруповання «Ліцейський сад».

Спочатку збиралися для того, щоб почитати свої перші проби пера, послухати інших, чекали вирішального слова від учителя-керівника. У того назбиралася повна тека листочків зі шкільних зошитів – там вірші та оповідання початківців, які, при відповідній доробці, могли претендувати на публікацію. Вирішено було започаткувати ліцейський альманах, який і отримав назву «Ліцейський сад».

Подією для ліцеїстів та викладацького складу став вихід у світ першого номеру альманаху. Було це в 1999 році, а головним редактором став В.М.Разживін. У передмові до читача сказано: «Сегодня у нас первое свидание: первый раз вы держите в руках первый выпуск альманаха. Он – дитя раздумий, поиска, самовыражения, любви, искренности,

міроощуення лицеистов педагогического лицея города Славянска.

А ещѐ – он наша надежда. Надежда, что первое свидание перерастет в любовь. Вашу любовь к волшебному миру слова, миру поэзии. И вы тоже придѐте под сень «Лицейского сада».

Автором может стать каждый, выполнивший два обязательных условия: 1) написанное произведение должно быть художественным; 2) автор должен быть непосредственно связан с лицеем (преподаватель, куратор, лицеист)».

Звернення завершувалося словами, мета яких – запалити молоді душі літературно-художньою творчістю: «Вы юны, Вы талантливы, у каждого из Вас есть в душе Божья искра – зажгите её».

У першому номері у рубриці «Поезія» надруковані твори таких ліцеїстів: Юлія Гайдук, Алла Янзина, Іван Зеленський, Ольга Кузьменко, Яна Барабаш, Олена Максимова, Юлія Білоусова, Тетяна Мурашко, Олександр Князєв, Антон Окуневич, Ольга Чижова, Юлія Корозій, Катерина Збруцька, Ірина Шелеспанська, Ксенія Шнейдер, Анна Бутко, Павло Палагута. У рубриці «Проза» з'явилися твори Павла Палагути, Івана Зеленського, Олега Некипелова.

Редактором перших трьох номерів альманаху «Ліцейський сад» був В.М.Разживін, наступних – заступник директора, викладач української мови та літератури О.А.Бабенко (згодом її призначено директором лицеем). Твори друкуються українською, російською, зустрічаються англійською – в залежності від того, до якої мови звертається автор. Назва альманаху стала україномовною, на відміну від перших випусків.

Літературна студія «Горлиця» при Слов'янському педінституті

(Керівник В.С.Щербатюк)

Інститутська літстудія «Горлиця» проводила свою діяльність з 1993 р. по 1999 р. Її організатором та керівником була ст. викладач кафедри української мови та літератури СДПІ Вікторія Станіславівна Щербатюк, людина, яка добре розуміється в поезії, адже сама пише хороші вірші.

Пристрасно й наполегливо працювали над поетичним словом студенти-філологи Тетяна Плахота, Вікторія Кльованик, Ірина Коростельова, Наталя Кузнецова, Еріка Нібак, Ірина Хоманько, Юля Доброносова. Серед активних учасників літературних вечорів слід відмітити Ірину та Ларису Денник (філол. фак.-т), Тетяну Берещанську та Олену Чебаненко (дефект. фак.-т), викладачів-філологів Тетяну Василівну

Ніколаюк, Ларису Миколаївну Тищенко, Оксану Іванівну Сушко. Викладачі не тільки допомагали студентам, а й самі творчо працювали над поетичним словом. Почесними гостями на засіданнях «Горлиці» були працівники інститутської бібліотеки О.В.Агейкіна та О.Л.Біличенко, доцент Л.Д.Нечай та слов'янська поетка Н.В.Доброносова.

Кожне засідання «Горлиці» було особливим і неповторним. У літературній вітальні бібліотеки лунало поетичне слово не тільки учасників студії, але й видатних мистців української і російської літератури: Т.Шевченка, Л.Костенко, М.Хвильового, М.Волошина та ін., що допомагало глибше проникнути у творчу майстерню кожного автора. Вивчали початківці й елементи теорії літератури, закони віршування.

Літстудійці часто виступали перед вишівською молоддю, підтримували зв'язки з міськрайонним літоб'єднанням «Світанок», були гостями «Світлиці» місцевого сільськогосподарського технікуму. Щорічно з ініціативи Союзу Українок, товариства «Просвіта» та за участю членів літстудії проводився конкурс читців. Учасниками ряду конкурсів були учні місцевих шкіл, навіть з м. Дружківки – учениця 11 кл. ЗОШ №6 Олена Дробітько.

За період існування літстудії її відвідувачі розширяли свій кругозір, вчилися розуміти художнє слово, багато з них за цей час написали непогані вірші, а дехто й оповідання та есе.

Літературне об'єднання ім. В.М.Сосюри СДПУ

(Керівник – В.І.Романько)

Літературне об'єднання у Слов'янському державному педуніверситеті з'явилося 17 вересня 2003 року, коли на філологічному факультеті зібралися не байдужі до художнього слова люди, для кого творчі муки доставляють насолоду. На установчих зборах одногосно було прийнято рішення дати йому ім'я любимого нами поета, тим паче земляка-донбасівця Володимира Сосюри. Керівником став член НСЖУ, доцент В.І.Романько.

У літоб'єднання входять студенти різних факультетів: майбутні економісти, психологи, менеджери, філологи, вихователі дошкільних закладів, вчителі початкових класів, математики, фізкультури... Всі вони тільки стають на серйозний шлях творчості. Більшість студентів мають десятки віршів чи декілька невеличких оповідань у своїх тоненьких записниках, які соромляться показувати широкій аудиторії; дехто має ряд публікацій в газетах, з'являються й окремі авторські збірки.

Керівником ведеться облік членів літоб'єднання: кожен заповнює

спеціальную анкету – асобовый лісток, додаецца фото, збіраюцца публікацыі, рукопісы.

Особлівіць вышівскаго літоб'яднання в тому, што через 3-5 років значно оновлюецца його склад. Так, у 2007 році закінчылі навчання і прыступілі да педагагічнай дзейнасці ці не найактыўнішы члены нашага угрупавання: Олексій Мартыненка (факультет еканомікі і управління) – мав дві збірки віршів: „Прем'ера, ці Выход в свет” (2004) та "Года сотрут" (2005), Наталія Лягуша (філфак) – збірка поезій "Сльоза в росі" (2005), Святлана Ёжова (філфак) – збірка апавідань "Перетін паралелей" (2004).

Розпачав навчання в аспірантурі наш выпускнік філалагічнага факультета Сяргій Горбатенка, аўтор двух поетічных збірок – “Афекты”(2003) та "Зелені яблука" (2006), декількох калектыўных выдань, чымалай кількасці публікацый у перыядыці. У 2005 році він став лауреатам абласной прэміі ім. Г.Крывды.

Продуктыўным у плане выдання поетічных збірок став перыяд кінца 2008 та пачаток 2009 років: свой першы „ластівочкі” у серыі «Бібліатэчка літоб'яднання ім. В.Сосюры СДПУ» выдалі Олена Кравченка – «Поезіі», Манана Саруханян – «Эта боль не угасает...», Ганна Чорненка – «Поезіі» та «Колір нічнага неба». Ці выдання выйшылі за редакцыяю В.І.Романька.

Досвідченымі у творчому плане є выкладачы універсітету: Валодымір Півень – 5 збірок поезій, Микола Сіробаба – тры збірки, Ларыса Тыщенко та Вікторыя Щербатюк – по адній збірці. Крім таго, у ных чымала газетных та журнальных публікацый.

Членамі літаратурнага об'яднання сталы і студэнты-заочныкі, і деякі старшокласныкі шкіль, педагагічнага ліцею. Дізнавшысь про те, што в педуніверсітэце є творчае угрупавання, воні прыходзяць сюды за парадаю, атрымаці консультацыю, даці на рэцэнзію свого першага вірша ці невялічкага етуду, з радасцю прымаюць прапозыцыю взятці участь у літаратурнаму вечоры ці прэзентацыі новай кнігы аўтара-земляка.

Свой віршы та апавіданьны члены літоб'яднання друкуюць у рады місцевых газет, і перш за все в універсітэцкай газеті "Педагог" (гол. рэдактар В.І.Романька), у газеті факультета дошкільнай асвіты та практычнай псіхалогіі (рэдактар Л.В.Крайнова). Особліва мы вдячны абласнай газеті "Донеччына", де час від часу теж друкуюць творы нашых студэнтав. А 15 січня 2004 року на тематычнай сторінцы „Жывы джерела” ця газета помістыла пдбрку віршів дев'яці членів літоб'яднання ім. В.Сосюры: Сяргія Горбатенка, Євгенія Бутенка, Анні Семенець, Катерыні Нестеренка, Тетяні Малышко, Ольгы Терещенкавой, Артема Максимова, Наталіі Лягушы, Жанні Прокопенкавой.

Не зважаючы на свій молодый вік, літоб'яднання швядко набірае абертці. На засіданнях проходить чытаньня та абгаворення творчых дорабок; праведэно спільне засідання літоб'яднань педуніверсітету та

авіатехнічного коледжу; декілька разів ми були в гостях у літгуртківців "Глорум" при Донбаській машинобудівній академії (м. Краматорськ). В свою чергу у кінці квітня 2003 року в педуніверситеті самі приймали гостей: поетів з Краматорська Анатолія Кібірева, Володимира Бояновського, Фелікса Скворцова, з С-Петербурга Юрія Пейсаховича, пізніше – поета-земляка Олександра Ярового. Під час проведення Всеукраїнської конференції "Володимир Сосюра і сучасність" зустрічалися з донецькими письменниками Станіславом Жуковським та Леонідом Астаховим. Історичними стали зустрічі студентів та викладачів філологічного факультету з відомими постатями – Героєм України поетом Дмитром Павличком та лауреатом Національної премії ім. Т.Г.Шевченка Павлом Гірником (2009 р.).

Двічі ми були прийняті в обласній письменницькій організації (Донецьк) її керівником Станіславом Жуковським, побували в гостях у редакції газети "Донеччина", а ще раніше мали часті зустрічі з письменниками Іваном Костирею, Юрієм Доценком, Іваном Білим.

Члени літоб'єднання поглиблюють свої знання з історії літературного руху у донецькому краї, здійснюють екскурсії до пам'ятних місць, беруть участь у презентаціях книг, відзначенні ювілейних та пам'ятних дат. Так, тільки за останні роки разом з керівником літоб'єднання активні члени творчого угруповання стали учасниками Стусівських читань у Донецьку (2007, 2008, 2009, 2010), Перших Гайворонівських читань у Костянтинівці (2008), вечорів пам'яті Михайла Петренка (2007), В'ячеслава Чорновола, Олекси Тихого та Василя Стуса у Слов'янську (2008), щорічного ушанування пам'яті Т.Г.Шевченка та В.М.Сосюри. У рік 85-річчя від дня народження поета-земляка Миколи Рибалки (2007) ми побували на могилі поета у Краматорську, в педуніверситеті провели Рибалківські читання. Традиційними у нашому навчальному закладі стали літературні вечори, присвячені пам'яті І.Костири.

Незабутніми для літгуртківців стали поїздки у Святі Гори, де юнаки та дівчата не тільки оглядають історико-архітектурні особливості цього давнього куточку донецького краю, милуються чудовою природою, дихають свіжим повітрям, а й ближче знайомляться з літературними сторінками Святогір'я. Так, у листопаді 2003 року нашим екскурсоводом став відомий краєзнавець, автор чималої кількості видань про літературні особливості Святогірська Іван Микитович Овчаренко. Він розповів про перебування на Дінці Антона Чехова, Марини Цветаєвої, Володимира Сосюри – цим письменникам тут відкрито пам'ятні дошки. У Святогірську відбулися дві творчі зустрічі з членом НСПУ поетом Анатолієм Мироненком.

У травні 2004 року студенти-літгуртківці побували у Святогірській лісовій школі-інтернаті, де взяли участь у презентації книги оповідань для дітей „Машка – лошадь интернатская” місцевого автора Євгена Бойка. Тут

студентка Аня Пешкова прочитала оповідання „Святогірські Каті”, яке з цієї збірки ми спробували перекласти українською мовою. Автору цей переклад сподобався, і він просив членів літературного об’єднання й інші його оповідання перекласти на мову державну.

Члени літературного об’єднання беруть активну участь у щорічному міському літературному конкурсі "Місто моє, ти для мене єдине". Лауреатами ставали Сергій Горбатенко, Олена Кравченко, Євгенія Лубенець, Сюзанна Сьомочкіна, Володимир Півень, Майя Яривчик, Валерій Романько.

Студентка українського відділення філфаку Олена Кравченко у номінації "Літературна творчість. Поезія" зайняла Перше місце в обласному конкурсі "Мій рідний край – Донеччина", а студентка україно-англійського відділення Манана Саруханян у конкурсі виконавців творів на Сосюриному святі у Дебальцевому теж стала переможницею.

Три роки був членом нашого літоб’єднання студент заочного відділення зі Сіверодонецька Олександр Жданов. Прикутий до інвалідного візка з дитячих літ, він основний час віддає читанню, комп’ютеру та пише вірші. З Сіверодонецька направляв листи до Слов’янська, консультувався з керівником літоб’єднання. Ми підтримали хлопця: обговоривши його вірші, надсилали рецензії, давали консультації, друкували його твори на сторінках газети "Педагог" та в колективній збірці. А потім на адресу керівника літоб’єднання надійшов від нього подарунок – перша книга молодого автора. Є там слова подяки й на адресу нашого угруповання, де Олександра підтримали на самому початку його становлення як поета.

Треба сказати, що з перших кроків діяльності літоб’єднання ректорат та студентський профком нашого закладу всіляко підтримують його роботу: виділявся транспорт для поїздок у Донецьк і Святі Гори, знайшли й кошти на видання колективної збірки літгуртківців. Так, у 2004 році побачила світ перша колективна збірка віршів та оповідань членів літоб’єднання ім. В.Сосюри "Слова любові та пошани: У вінок Кобзареві" (до 190-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка), у кінці 2009 року – друга збірка, що мала назву «Тихо віє вітер мрій...».

У передньому слові до збірки тодішній ректор В.І.Рукасов відмітив не тільки літературну майстерність студентів, яка зростала з року в рік, а й роль літоб’єднання у національно-патріотичному та моральному вихованні юнаків та дівчат. Керівник нашого закладу відмічав, що *"до цього зобов’язує й ім’я, яке носить літоб’єднання. Український поет-лірик, поет-патріот Володимир Сосюра гаряче любив Україну, свій рідний донецький край, про що сьогодні нам нагадують його численні твори, де в першому ряду стоїть його безсмертний вірш „Любіть Україну”*.

Члени літературного об’єднання (як студенти, так і викладачі) пишуть на різноманітні теми. Часто вони звертаються до тем вічних: кохання, природа, філософські роздуми про своє місце у житті. Разом з

тим, у наших авторів чимало творів про святі почуття до батьків, до рідного села чи міста, до України.

Перечитую збірку і відчуваю гордість за наш педагогічний заклад – є у нашому студентському і викладацькому колективі не тільки люди талановиті, а й справжні патріоти рідної землі. У їхніх творах знаходжу мотиви вболівання за долю України, за сучасне та майбутнє нашої держави; як читач, відчуваю їхню любов до своїх родових місць, до родового коріння.

Хочеться, щоб поряд із науковими працями – підручниками та монографіями, кандидатськими та докторськими дисертаціями – і надалі виходили ліричні та прозові твори, що засвідчує різноманітність інтересів студентів та викладачів нашого навчального закладу, їхню талановитість».

Літературне об'єднання тісно співпрацює з такою вишівською структурою, як Український культурологічний центр (керівник – доцент В.Ф.Півень). Часто ми разом проводимо літературно-мистецькі заходи, а В.Півень надає посильну допомогу студентам у виданні авторських збірок, редагує й видає літературно-мистецький альманах "Євшан", де основне місце займають студентські публікації.

Як керівнику мені завжди приємно зустрічати нові таланти (намагаюся все зробити, щоб їх розшукати, особливо, коли приходять нове поповнення – першокурсники), а потім увести студентів до творчої майстерні, розвинути їхні творчі можливості. Разом з ними радію їхнім газетним публікаціям, а особливо авторським збіркам. А найвище наше досягнення і радість, коли нашого вихованця в обласній письменницькій організації рекомендують до лав Національної Спілки письменників України, як це сталося із Сергієм Горбатенком. Ще в наш приїзд до Донецька, після прослуховування та перегляду першої збірки студента, керівник письменницької організації Станіслав Жуковський відразу виділив талановиті вірші Сергія Горбатенка. Його кандидатура була запропонована для участі у Всеукраїнській нараді молодих літераторів. З 17 по 21 вересня 2007 р. Сергій був учасником такої наради, яка проходила в Будинку творчості в Ірпені під Києвом. За підсумками семінару із 28 молодих авторів, які представляли всі області України, десятьох рекомендували до НСПУ. Приємно, що до цього числа увійшов і наш земляк, уродженець Артемівська, а нині аспірант кафедри української мови та літератури СДПУ Сергій Горбатенко.

У планах роботи літоб'єднання імені Сосюри – публікації в газетах та журналах, видання індивідуальних буклетів, нової колективної збірки. Мріють студійці й про окремо видані книги. А головне – це розуміння ваги та місця слова, уміння працювати з ним, підвищення художньої майстерності кожного члена літоб'єднання.

Рекомендована література:

Слова любові та пошани: У вінок Кобзареві: Зб. творів членів літоб'єднання ім. В.Сосюри СДПУ /За ред. В.І.Романька. – Слов'янськ, 2003

Тихо віє вітер мрій...: Зб. худ. творів членів літоб'єднання ім. В.Сосюри СДПУ /За ред. В.І.Романька. – Слов'янськ, 2009

Романько В.І. Університетське літоб'єднання – школа літературної майстерності //Рідна школа. – 2014. - № 3 (1011), березень. – С.78-79.

**Літературно-мистецький конкурс
„Місто моє, ти для мене єдине”**

Традиційним став у Слов'янську літературно-мистецький конкурс „Місто моє, ти для мене єдине”. Свій початок він бере з весни 2004 року і щорічно проходить під егідою міської влади, хто б не був на той час мером міста.

У передмові до першої збірки кращих доробок земляків (2004 р.) міський голова Анатолій Левіт відмітив: «Слов'янськ – батьківщина талантів, то ж природно, що оголошення про конкурс «Місто моє, ти для мене єдине» активізувало творчий потенціал наших земляків різних поколінь, дало продовження традиції оспівування краси природи, легендарної історії рідного міста, започаткованої нашим земляком, відомим поетом-романтиком Михайлом Петренком. Мрію, щоб ця традиція мала майбутнє, щоб наше місто надихало земляків на творчість і надалі, щоб місто розквітало на благо всіх нас».

Добрій справі дав напутнє слово і наступний мер – Валентин Рибачук: «Приємно відзначити, що кількість учасників конкурсу, які продовжують традиції славетного поета-романтика, значно збільшилася. ...Слов'янськ вартий того, щоб його талановиті жителі освідчувалися у своїх кращих почуттях до рідного міста, присвячуючи йому свої творчі здобутки. Я впевнений, що ця добра традиція є втіленням любові до своєї малої батьківщини та прагненням присвятити їй свої надбання і таланти. Тож, добрій традиції – довгі роки!» (2007 р.).

На конкурс згідно його умов подаються літературно-художні твори різних жанрів (поезія, проза, драматургія), фотографічні та художні роботи. Такі твори «повинні мати високий художній рівень, бути оригінальними та відображати тему конкурсу». Також приймаються документальні розповіді учасників минулих подій та документальні фото.

Спеціальне журі розглядає подані на конкурс роботи, визначає переможців та дипломантів у різних жанрах та номінаціях, кращі роботи рекомендує до друку у спеціальній збірці.

Безпосередня відповідальність за конкурс та випуск збірок покладалася на відділ культури міськвиконкому: головою редакційної колегії перших двох випусків була Т.М.Кожухова, 3-го та 4-го – Н.Я.Філіппова, 5-го, 6-го і 7-го – О.М.Кошелева. Велику роботу провели відповідальні секретарі, які книгу укладали, керували усією технічною роботою по її виходу у світ: В.О.Баштова (1, 2, 6, 7 вип.) та О.О.Андрощук (3, 4, 5 вип.). Відповідальність за випуск чотирьох останніх збірок взяла на себе заступник мера Т.М.Герко.

В основному постійними були за роки існування конкурсу члени журі: Барабанова О.А., Баштова В.О., Непочатова С.Ф., Романько В.І., Зандер Л.Я., в окремі роки у склад журі входили Гнатюк В.В., Нестелєєва В.Д., Півень В.Ф., Рогов О.К., Кухта Т.І., Григор'єва О.В., Гончарова О.В., Лошкарьова Г.О.

Разом із працівниками відділу культури активну участь у підготовці конкурсу, опрацюванні поданих робіт брали працівники центральної бібліотеки на чолі з її директором В.О.Баштовою, корисні консультації надавали музейні працівники (директор Л.Я.Зандер).

Результати конкурсу підводилися в урочистій обстановці. Спочатку такі дійства відбувалися у міській центральній бібліотеці, а останні роки – в актовій залі школи мистецтв. Ці події широко висвітлювалися у місцевій пресі, по телебаченню.

Про деякі особливості цього традиційного заходу, який приурочується до Дня міста, читач може дізнатися із виступів на підведенні третього (2006 р.), четвертого (2007 р.) та п'ятого (2008 р.) конкурсів «Місто моє, ти для мене єдине» постійного його учасника та члена журі В.І.Романька.

III-й міський літературно-мистецький конкурс „Місто моє, ти для мене єдине...” завершено

(Виступ В.І.Романька на презентації збірки «Місто моє, ти для мене єдине» у центральній міській бібліотеці м. Слов'янська 7 вересня 2006 р.)

З непідробним хвилюванням я беру до рук збірку мистецьких доробок земляків. Саме у ній завдяки художньому слову та мистецтву фотографії передані найщиріші почуття мешканців Слов'янська, Святогірська, Миколаївки. Люди різних вікових категорій, статі, професій, партійних приналежностей, українською чи російською мовами передали свою любов до рідного міста, до землі Слов'янщини, де вони народилися й проживають, а деяких ця земля пригріла пізніше, та й прикипіли вони до цього краю, багатого на історію, зі своїми природними особливостями, щедрими, працьовитими, талановитими людьми.

Це вже третє видання подібного плану, куди ввійшли найкращі твори, відібрані комісією по проведенню конкурсу „Місто моє, ти для мене

єдине”. Добре, що не зважаючи на зміну керівництва міста, новий мер, його заступники, відділ культури підтримали це добре починання, започатковане їхніми попередниками. Хороші справи треба продовжувати та вдосконалювати. Правда, як мені відомо, все ж не всі депутати поки що зрозуміли важливість та необхідність такого конкурсу і логічного його завершення – видання збірки творів земляків про рідний край: з відповідними труднощами виділили ті невеликі кошти з бюджету міста, які необхідні були для цієї справи. Звичайно, перед виконкомом стоять й інші важливі життєві проблеми, які вимагають термінового вирішення – житлово-комунальні, економічно-промислові, дорожньо-транспортні і т.п., але ніколи не треба жалкувати коштів на духовність, особливо на культуру та освіту.

Будучи учасником усіх трьох конкурсів як автор та член конкурсної комісії, упевнився, що невичерпною є Слов’янщина на таланти, на той історико-мистецький матеріал, який щорічно подається на конкурс. Цей рік знаменний тим, що наша держава відмічає 15-річчя від дня незалежності, а місто – свою чергову дату народження – 361-у річницю.

Цьогорічна збірка відкривається поетичними творами талановитої поетки з міста Миколаївки – **Тетяни Чалої**. Я завжди з задоволенням читаю її вірші і дивуюся працездатності цієї жінки – уже кілька десятиліть вона не полишає поетичної творчості, не зважаючи на професійну зайнятість, домашньо-господарські турботи нашого буденного життя. По рівню таланту та тому доробку, який має Т.Чала, вона уже давно могла бути у лавах Спілки письменників України. У збірку цього року журі конкурсу рекомендувало три вірші Т.Чалої: „Рідній Україні”, „Добрий ранок, земле!”, „Батьківщині” (Слов’янському курорту присвячується). Її віршам характерна щирість, доброта, відчувається хвилювання поетеси, яка передає свої почуття любові до рідного краю, до України, що переповнюють її душу:

*Вітчизно моя! Дolenько! Мій світ,
Устелений барвінком, квітом м’яти,
Хто не вдихнув хоч раз твій ніжний цвіт,
Мабуть, не жив, а мусив існувати.
(„Рідній Україні”).*

Саме доля України найбільше турбує її душу, „як дивний сплет, /Що в серці будить найсолодші мрії”. Рецензований вірш завершується строфою, в якій авторка ще раз наголошує про свою щирю любов до України:

*Ніколи не схилюся я в журбі,
Потухле сонце запалю й прилину,
Вклонюся низько, матінко, тобі,
Навік прославлю рідну Україну.*

Наша землячка й прославляє Україну у своїх творах. Свою ж малу батьківщину вважає невід'ємною часткою великої держави. Саме тут, на Слов'янщині, їй долею судилося відчувати, як

*Ранок відкрива тернові очі,
Затремтіла в променях блакить
І запахло медом після ночі,
А земля так солодко ще спить.*

Авторці дороге тут все: і як „вилетіла качка із отави, /Наказавши ранкові: „Проснись!”, і як „За рікою верболозу нетрі /Соловейко співом розтина, /А кульбаба луку кілометри /Жовтим оксамитом накрива”. Цьому краєві авторка бажає доброго ранку, називаючи його ласкаво – „Земле моя мила! Щастя тобі, радості, добра” („Добрий ранок, земле!”).

Прикрасою збірки стали й твори професійного поета з Донецька, члена НСПУ з 1974 року, кавалера ордена „За заслуги” III ст. **Бориса Белаша**. Саме він, як ніхто інший, сказав вагоме слово любові до Святогір'я та Слов'янська – „Донбасса чистый уголок”. Це знайшло відображення у чималій кількості його поетичних збірок. До публікації журі рекомендувало вірші „На поклон”, „Храм”, „Дума”, „Чистые грязь”.

Високий професійний рівень мають і поетичні доробки двох учасників цьогорічного конкурсу з нашого педагогічного університету – викладача **Володимира Півня** та аспірантки **Майї Яривчик**.

Всі ми бачимо цвіт і відчуваємо запах тих лип, які ростуть на центральній вулиці Слов'янська – вул. ім. Леніна. Це схвилювало й автора, і свої почуття В.Півень передає у вірші „Купальський дух”. До збірки увійшло ще два вірша Володимира Півня – „Зціляймося” та „Володимир Сосюра у Слов'янську”.

Три коротких, але таких задушевних вірша про Слов'янськ Майї Яривчик не можуть залишити читача байдужим – „Слов'янськ – перлина степового краю”, „У слов'янських лісах”, „Слов'янська осінь”. Поетеса оспівала весну, літо та осінь у рідному Слов'янську, а підсумковими словами можемо вважати такі:

*На всій землі (хай скільки не шукаю)
Немає краще степового краю!*

Активно зайнявся літературною творчістю, коли вийшов на пенсію, **Анатолій Глива**, педагог, автор 5-и поетичних збірок, чималої кількості статей у місцевих газетах. Його вірші „Епілог из вольного переложения «Слово о полку Игореве», «Человек» (Памяти Игоря Александрова) увійшли до цьогорічної збірки про рідне місто.

Віддає данину пошани ще одному відомому нашому землякові й **Анатолій Манько**, ветеран праці, автор поетичної збірки. Його вірш „Осенняя песня” присвячений поетові, співаку Геннадію Тимофєєву. Крім того у збірці вміщено й інший вірш А.Манька – „Вальс ветеранам”.

Геннадій Орлов (Святогірськ) у вірші „Минута молчання” продовжує тему війни, нагадуючи читачеві про ті великі жертви, що понесли радянські солдати, яким довелося звільняти не тільки слов'янські землі, але й території інших держав. Відомий сюжет про те, як наш солдат спас німецьку дівчинку і сам загинув, а в Трептов-парку у Берліні йому спорудили пам'ятник, поет-земляк передає по-своєму.

Валентина Горносталь, вчитель-пенсіонер, подала на конкурс декілька віршів, члени редколегії рекомендували до збірки її вірш „Славянгорье”. Цей райський куточок – „Донська Швейцарія” – і її зачарував і надихнув на поетичну творчість.

Духовні проблеми, пов'язані зі Святогір'ям, продовжує **Тамара Кравцова**, яка запропонувала декілька віршів із циклу „Святые горы”. До збірки увійшло два її твори.

Тетяна Черноброва, авторка поетичної збірки, має хист до поезії та живопису, виклала свої почуття до Слов'янська у вірші „Люблю свой город”.

Надія Ємець, відома читачеві більше як Доброносова (у минулому – активний член літоб'єднання „Світанок” при газеті „Вісті”), має у своєму доробку цикл поетичних мініатюр „Славянские клипы”. Читач може познайомитися з її віршем „Лето”.

Враження після повернення з дальньої дороги до рідного Слов'янська передає **Тетяна Архісрей**, викладач місцевої музичної школи, у вірші „Слов'янням – у День міста”.

На конкурс з міста Донецька передав вінок сонетів поет **Іван Приходько**. Він є автором 6-и поетичних збірок, лауреатом обласних літературних премій імені В.Сосюри та Г.Кривди. Свого часу він проживав у нашому місті, і тепер, будучи на пенсії, мешкаючи в обласному центрі, Іван Федорович не забуває Слов'янськ: час від часу телефонує знайомим слов'янням, у цьому році побував на всеукраїнській конференції „Сосюра і сучасність”, яка проходила у травні в Слов'янському педуніверситеті, де виступав з читанням своїх віршів перед студентами та викладачами.

Завершує поетичний доробок цього річного конкурсу вірш **Ольги Ленської** „Давайте город свой подарим детям...”.

Вважаю, що збірка творчих доробок наших земляків, присвячена рідній Слов'янщині, кожному з авторів буде нагадувати про щорічний конкурс, а для читачів бібліотек, школярів та студентів, які час від часу будуть звертатися до віршів чи прози про рідне місто, це буде добрим уроком того, як треба любити свою батьківщину, і відночас покаже, як за допомогою слова можна передати свої щирі почуття любові до рідного краю.

Безмірна щира любов слов'янців до рідної землі

(Виступ В.І.Романюка на презентації збірки «Місто моє, ти для мене єдине» у центральній міській бібліотеці м. Слов'янська 7 вересня 2007 р.)

І знову в ці теплі осінні дні, у День міста, лунають чистосердні слова любові наших земляків до рідного краю, до любого міста Слов'янська:

Один із його уродженців Валерій Долбін свої почуття передає так:

*Где бы я ни бывал, беспокожно блуждая по свету,
И куда бы меня не занес жизни ветер шальной,
Знаю я, что ты есть, и уверен, что ждешь меня где-то,
Мой любимый Славянск, отчий край и мой город родной.*

Йому вторить представник молодого покоління Ілля Семикоз:

*Мій рідний Слов'янськ – то моя Батьківщина,
Хай буде щаслива тут кожна дитина,
В родині великій з любов'ю живе,
Цінує природу і місто своє.*

Виявленню таких щирих і палких почуттів до рідної землі сприяє щорічний традиційний конкурс під назвою „Місто моє, ти для мене єдине”, який проходить уже упродовж чотирьох років. Його організатором виступає відділ культури міської ради м. Слов'янська. До цієї доброї справи залучено багато людей: велика кількість учасників конкурсу, члени журі, працівники виконкому міськради, бібліотекарі, вчителі та батьки школярів – учасників конкурсу. Як результат цієї кропіткої роботи – вихід у світ збірки творчих доробок дипломантів міського конкурсу, що дублює назву конкурсу – „Місто моє, ти для мене єдине”.

Нам, членам журі, довелося декілька разів просіювати те, що подано до конкурсу: вірші, есе, оповідання, історичні розвідки... За чийсь рядки душа раділа – написано на достатньо високому художньому рівні, відчувається авторська талановитість і велика праця по удосконаленню свого твору; до деяких рядків так і тягнулася рука підправити, вставити свіже слово, удосконалити риму, змінити пунктуаційний знак, але в цілому ми залишили подані творіння в авторській редакції; чимало творів було відхилено як недосконалі, які потребують значного доопрацювання. І ось кращі з кращих і, можна сказати, й кращі з гірших видрукувано у цьогорічній збірці, уже четвертій за останні роки.

Про що ж пишуть у віршах та прозі учасники конкурсу? Основна тема визначена назвою конкурсу – про рідне місто. Крім названих вище Валерія Долбіна та Іллі Семикоза слова любові до рідного міста виклали й чимало інших авторів.

Так, у вірші „Рідне місто” Сергій Каплуновський пише:

*Рідне місто, хоч ти і маленьке,
Твою чисту й просту красу,
Як любов до рідної неньки,
Я у серці своїм несу.*

Анастасія Скляр у вірші „Ночной Славянск” по-дитячому відкрито і просто, нехай поки-що на рівні автора-початківця, щиро говорить:

Настала ночь.

И над Славянском повисла тишина..

Мерцают звезды над рекою,

И светится луна...

Лишь я не сплю, а думаю о том,

Как хорошо мне в этом городе, а не в другом.

Я думаю, мечтаю и не сплю...

А потому, что я Славянск люблю!

Про рідне місто пише сімейство *Феофанових*: Анастасія, Євгенія та батьки Андрій та Тетяна. У їхніх рядках турбота за чистоту й порядок у місті, за природу рідного краю, вони зачаровані містом у різні пори року, а особливо весною та взимку. А в рядках представників старшого покоління цієї сім'ї відображена історична тема, коли на території сучасного міста діяла фортеця Тор, і де згодом з'явилися перші 500 дворів та дві церкви.

Вікторія Черепенко оспівує ранковий Слов'янськ в однойменному вірші, а *Анатолій Манько* – Словкурорт і осінь золоту. У збірці вміщено три твори *Тетяни Архієрей* – „Письмо Славянску” та дві присвяти музичній школі. Автор *Валерій Абрамов* називає Слов'янськ „надеждой нашей, верой и любовью”, а його мешканці – це „соль земли твоей славянской, плоть и кровь, /И дух славянский в нас живет неугасимо”.

Олена Калиновська щаслива з того, що „в славном городишке повезло родиться, /Окропиться нежной донцовой водой...” (вірш „Славянск”). Студентка педуніверситету *Олена Кравченко* присвятила рідному місту акровірш „Славянск”.

Поет з Донецька *Іван Приходько* ніяк не може забути Слов'янська, де „синіють солоні озера, /Де краплина води – /І на вид, і на смак, як сльоза”, хоч і минуло вже чимало літ, як він виїхав звідси (Вірш „Місто моє”). А у вірші „Хліб-сіль” автор упевнений в тому, що саме зі Слов'янська вийшов славний народний звичай: на вишитому рушникові гостям дарувати хліб-сіль.

Значимість свою громадянську

Обряд цей зберіг у віках.

Говорять, що він із Слов'янська

Злетів над землею, мов птах.

Про те, що він з нашого міста,

Я рацію маю свою –

Сіль перша, смачна, промениста

З'явилася в нашім краю.

І от на гучному весіллі

Простим солеваром одним

Шмат хліба, посипаний сіллю,

*Піднесений був молодим.
 Було той дарунок прийнято
 З його трудової руки.
 Цей звичай з народного свята
 Крокує землею віки.*

Вірш з циклу „Леса Славянщини» подала на конкурс *Олена Корсун*.

Рідним містом Слов'янськ став і для сьогоденного аспіранта педуніверситету, уродженця Артемівська *Сергія Горбатенка*, для випускниці цього закладу *Майї Ярівчик*, для викладача *Володимира Півня*, який родом з Дружківки, там проживає його рідня.

Прекрасне Святогір'я оспівують ветерани-земляки *Анатолій Мироненко* зі Святих Гір та *Тетяна Чала* з Миколаївки. Гімн Слов'янському району присвятила *Любов Меженіна*. *Галина Тимофєєва-Іванова* у захваті від слов'янської осені (Вірш „Славянская осень”). Радіє за своїх земляків *Тетяна Чорноброва*, так як „возрождается вера в хорошее – /Строят новые храмы у нас”.

Але сьогоденні конкурсанти не обмежуються рамками міста. Їх переповнює відчуття гордості, що вони живуть на Донеччині. Саме про це ми читаємо у вірші чи не наймолодшої учасниці конкурсу *Ганни Кандиби* „Наш Донбас – наш батько”.

Географічні межі розширюються – для моїх земляків дорогою є держава Україна, яка „загубилась десь в чарівних садках. /І так любо на неї дивитись!” – так говорить *Софія Личман*. Батьківщині присвятили пісні й *Олена Кузнєцова* та *Людмила Киценко*. Рідному слову поклоняється Анна Бондарчук в однойменному вірші.

Крім поетичних творів журі виділило й твори прозові. Постійними учасниками конкурсу є *Георгій Дерев'янка* та *Віктор Скрипник*. Перший цього річ розповідає про історію курорту, яка знайшла відображення в експозиціях музею, другий нагадує землякам про тісні зв'язки з нашим містом відомого маестро *Мстислава Растроповича*. До речі, *Растроповичу* присвятила свої вірші і *Ольга Ленська*.

З невеликими есе та оповіданнями виступають молоді автори *Євгенія Лубенець*, *Олена Кравченко*, *Юлія Песоченко*. Про історію слов'янського аероклубу веде розповідь працівник авіаколеджа *Петро Пастухов*. У цьому випуску я як автор продовжую досліджувати літературні сторінки Слов'янська – на цей раз мова йде про зв'язки з нашим краєм відомого поета-правозахисника, Героя України *Василя Стуса*.

Таким чином, дипломантами цього річного творчого літературного конкурсу стали 36 осіб – учні, студенти, викладачі, пенсіонери. Головна подяка їм – це надруковані твори в окремій збірці. Всього учасників конкурсу було близько 50-и.

Серед учасників – члени Національної Спілки письменників України *Анатолій Мироненко* та *Валерій Романько*. На мою думку, на високому

професійному рівні твори таких авторів, як Володимир Півень, Сергій Горбатенко – у цьому році обласна організація письменників рекомендувала їх до Спілки письменників України.

На належному професійному рівні й твори 70-річних Івана Приходька та Тетяни Чалої. Про них теж була мова в обласній філії НСПУ, але там поки що діє негласний закон – з таким солідним віком до письменницької організації приймають у дуже рідкісних випадках. Перевага при вступі надається молодим авторам.

На Слов'янщині є чималий резерв для участі у подібних конкурсах. Я думаю, що збірку прикрасили б твори наших професійних поетів-земляків Олександра Ярового та Бориса Белаша, добре відомих Анатолія Гливи та Олександра Дудки, Юрія Стояновського та Людмили Буханець, викладачів педвишу Миколи Сіробаби, Вікторії Щербатюк... У цих та деяких інших талановитих поетів є хороші вірші про рідний край. Їхніх творів на цьому конкурсі ми не побачили. Чимало талановитої молоді у школах міста Слов'янська та Слов'янського району, в училищах та технікумах, у педагогічному університеті, до яких, скоріше всього, не дійшла інформація про конкурс, не попрацювали з ними вчителі та батьки.

Віриться, що заходи, подібні до сьогоденного, сприяють вихованню у мешканців Слов'янщини любові до рідного міста, до Донеччини, до України. Одночасно кожному з учасників конкурсу це допомагає підвищити свою літературно-художню майстерність, доводить, що робота зі словом – це важка й кропітка праця, яка вимагає знань, сил, терпіння.

Хочеться, щоб наші земляки були патріотами рідного міста, любили його так, як любить один із учасників нашого конкурсу Валерій Долбін:

„С добрым утром, Славянск!» – я, проснувшись, скажу на рассвете

И в дела с головой окунусь круговертью земной.

Много есть городов, но такой – ты один лишь на свете,

Мой любимый Славянск, отчий край и мой город родной!

(Газ. „Совет” (Слов'янськ), 13 вересня 2007 р.)

Що нам дав п'ятий літературно-мистецький конкурс

(Виступ В.І. Романька 5 вересня 2008 р. на презентації збірки „Місто моє, ти для мене єдине” у міській бібліотеці)

До дня рідного міста прийшли з відповідними досягненнями представники різних сфер діяльності. Свій подарунок до цього щорічного свята підготували і ті, хто працює зі словом. Саме у представників аматорського та професійного письменства головним знаряддям праці є слово. У художньому і публіцистичному слові – усному і писемному – викладена щира любов до рідного краю, його історія і сучасність. Краші твори молодих і вже похилого віку авторів, мешканців міста і району та його гостей, які були зачаровані нашою прекрасною природою та давньою багатого історією Слов'янщини, людей у літературі тільки-но початкуючих

і вже досвідчених майстрів пера – членів Національної спілки письменників України – все це зібрано у збірку з уже добре відомою назвою – „Місто моє...”.

Головним мотивом цьогорічних доробок стали думки про духовність, високість людських помислів і безсмертя людської душі, що пов’язане з 1020-річчям Хрещення Русі, яке цього року широко відмічалось в Україні. І поряд з цим – твори, у яких глибока подяка сьогоднішнього покоління учасникам Великої Вітчизняної війни та працівникам тилу, всім, хто приклав максимум зусиль, а то й віддав саме дороге – життя, щоб вигнати з української землі чужинців, які посягнули на нашу свободу – це пов’язано з 65-річчям визволення Донецької області від німецько-фашистських загарбників.

*В дни великие торжествуя,
Благовесты всем нам возвестят:
Русь Владимир крестил святую
Лет уж тысячу двадцать назад,*

– так у вірші „Колокольни славянских церквей” говорить Ольга Ленська.

Данину шани ветеранам війни віддають автори Віталій Веселий („Победа”), Леонід Кияшко („День победы”), Анатолій Манько („Завещание сыновьям”), Григорій Мартинов („Память о погибших”).

*Палкі рядки цих авторів про тих, хто
... амбразуры грудью закрывали,
чтоб спасти от гибели друзей.
На груди порой тельняшки рвали,
В рукопашной били палачей.
І все це для того,
Чтобы дети поколений новых
Не видали ужасов войны.
И тот путь, жестокий и суровый,
Не забыли Родины сыны.*

Це уривки із вірша Анатолія Манька.

Перечитуючи рукописи, а тепер і твори, що увійшли до п’ятої збірки, дивуєшся, яке невичерпне джерело любові до рідного краю, творчого натхнення мають наші земляки.

Особливі слова нашої подяки постійній учасниці поетичного конкурсу, шанованій Тетяні Чалій з міста Миколаївка. Кожного року (а це вже 5-ий рік поспіль) вона подає на розгляд журі до десятка творів. Таким чином, у її творчому доробку вже за сотню віршів про рідну Слов’янщину – Слов’янськ, Миколаївку, Святі Гори, про нашу історію і природу, радісні і трагічні сторінки людського буття. І кожного разу вона знаходить все нові художні образи і засоби їх вираження, а головне – у кожному творі відчувається авторська душа, сповнена біллю-любов’ю-тугою-печаллю-радістю за рідний край і його людей. Цьогоріч журі рекомендувало до

збірки чотири вірші Т.Чалої – „Сумна пісня” (про голодомор 1932-33 рр.), „Зимова казка”, „Зимовий етюд”, „Гімн моему місту” (присвячується Слов’янську).

До голосу поетів-аматорів приєдналися і члени Національної Спілки письменників України – відомі поети: Станіслав Жуковський, голова правління Донецької обласної письменницької організації, Борис Белаш та Олександр Яровий – люди, добре відомі на Слов’янщині. Їхні твори – це приклад художньої досконалості, а разом з тим – тепле слово про слов’янську землю.

Як завжди, на високому професійному рівні твори й наших традиційних учасників – Володимира Півня, канд. філол. наук, викладача СДПУ; Майї Яривчик, аспірантки СДПУ; Олександра Дудки, члена НСЖУ.

Великим трударем на поетичній ниві уже багато років залишається мешканець Донецька Іван Приходько. Значна частина його життя – 12 років – пов’язана зі Слов’янськом. Він автор ряду поетичних збірок, лауреат обласних премій ім. Г.Кривди, В.Сосюри, Почесний донор України. У цьогорічній збірці уміщено два його вірші: „Надійний зв’язок” та „Ностальгія”.

Образ матері – самої близької й дорогої нам людини, що дає кожному з нас життя – оспівали у своїх творах Андрій Торяников та освітянин Юрій Стояновський.

До трагічної долі інвалідів, де все ж є місце щастю та радості, звернувся учитель-пенсіонер Анатолій Глива у вірші „Свадьба в „Славянском”.

Вічна тема – тема природи та рідного краю – хвилює і надихає на поетичні рядки таких авторів цьогорічного конкурсу, як Олена Кравченко, Ганна Чорна, Олена Калиновська, Любов Меженіна, Олена Кузнєцова, Валентина Єфименко, Євгенія Єлсакова, Ольга Клець.

До цього мова йшла про поетичні доробки. Є у нас і рубрика – „Проза”. Тільки два автори подали свої доробки цього року. Це дві статті публіцистичного характеру члена НСЖУ, власкора газети „Донеччина” Віктора Скрипника – „Життя задля молоді” (думки про книгу колишнього ректора СДПУ, ветерана війни та праці Олексія Хворостяного „Жизнь для молодежи”) та стаття про історію та сьогодення санаторію „Шахтобудівельник”.

Другий прозовий матеріал – це літературно-краєзнавчий нарис доцента СДПУ В.І.Романька під назвою „Його зросло славне Святогір’я”, присвячене особистим та творчим зв’язкам з нашим краєм відомого поета Володимира Міщенка. Свого часу В.І.Міщенко народився у Слов’янську, дитячі та шкільні роки провів у селищі Банному (Святогірськ), закінчив Донецький педагогічний інститут (навчався разом з

Василем Стусом). Останні роки поет проживав на Київщині. Помер у червні цього року.

Ось такі матеріали, подані цьогоріч дорослими авторами, журі відбрало для публікації у збірці. Ряд творів відхилено – вони потребують доробки.

Дорогі земляки! Нам добре знайомий вислів: не хлібом єдиним живе людина. Супроводжувати людину обов'язково повинні пісня, художнє слово. Учасник нашого конкурсу Юрій Стояновський в одному зі своїх віршів сказав:

*Здавалося б, чого тужить?
Живи, радій, що сонце світить!
Та, бач – не можна в світі жити
Без пам'яті, без пісні і без квітів.*

Нехай і надалі одне з почесних місць у нашій пам'яті та душі займає рідний край, дорога для нас земля – Слов'янщина, наше прекрасне місто Слов'янськ. Вірю, що ця давня і вічно молода земля буде і далі надихати земляків на творчість, яка закарбується на сторінках традиційної збірки «Місто моє...».

Рекомендована література:

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Відп. за випуск Т.М.Кожухова. – Слов'янськ, 2004. – 84 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт. – Слов'янськ, 2005. – 63 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії Н.Я.Філіппова. – Слов'янськ, 2006. – 107 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії Н.Я.Філіппова. – Слов'янськ, 2007. – 112 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії О.М.Кошелева. – Слов'янськ, 2008. – 95 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії О.М.Кошелева. – Слов'янськ, 2009. – 93 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії О.М.Кошелева. – Слов'янськ, 2010. – 96 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії Ю.З.Кривун. – Слов'янськ, 2011. – 98 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії Ю.З.Кривун. – Слов'янськ, 2012. – 120 с.

Місто моє, ти для мене єдине: Зб. поетичних та прозових творів, фоторобіт /Голова ред. колегії О.В.Гусейнова. – Слов'янськ, 2013. – 116 с.

Представники літературного Слов'янська - наші сучасники

Ніл Іванович Бойко 1932 – 2005

Народився 25 жовтня 1932 р. в сел. Билбасівка Слов'янського р-ну на Донеччині. Батько працював на Ново-Краматорському машинобудівному заводі слюсарем, мати була домогосподаркою. Після закінчення в 1949 р. сільської семирічки продовжив навчання в СШ № 132 (пізніше – №19) м. Слов'янська.

З 1952 по 1957 рр. навчався на філолог. фак-ті Харківського держ. університету. У студентські роки брав активну участь у художній самодіяльності: соліст університетського хору, грав в естрадному оркестрі на акордеоні, відвідував літ. студію. Саме там, у Харкові, в жовтні 1954 р. відбулася зустріч молодого

поета-студента з відомим класиком укр. літератури В.М. Сосюрою. «Його доброзичливе ставлення до наших перших поетичних спроб надихнуло нас, поетів-аматорів, на творчі пошуки, критично й вимогливо ставитись до своїх віршів, шліфувати й удосконалювати їх», – згадував пізніше Н.І.Бойко. З того часу він активно звернувся до поетичної творчості.

Викладав укр. мову і літературу, а пізніше й музику в школах міста Красний Луч Луганської обл., в селищі Билбасівка Слов'янського р-ну, в школі-інтернаті №1 м. Слов'янськ.

Чимало літ був членом міського літоб'єднання «Світанок» при газ. «Комуніст» (суч. «Вісті», м. Слов'янськ). Його вірші друкувалися на сторінках слов'янських газет «Вісті», «Совет», в обл. газеті

«Донеччина». У 1999 р. видав збірку поезій «Знову будуть весни».

Помер у лютому 2005 р. Чимало вчителів і сьогодні звертаються до віршів Н.І.Бойка при проведенні уроків та позакласних заходів.

«Рідний край – то батьківська домівка»

У передмові до збірки свого колеги-педагога «Знову будуть весни» Юрій Стояновський сказав: «Чотири десятиліття присвятив Ніл Іванович педагогічній роботі, передаючи дітям знання, уміння дивитись на світ і робити його кращим. Вчитель-поет. Так, мабуть, і повинно бути. Добре, що в наш час суцільного практицизму та лжемистецтва збереглися джерела чистого та правдивого. Воістину, не хлібом єдиним...».

Рецензуючи збірку Ніла Бойка, доцент місцевого педінституту В.І.Романюк відзначив: «Поезії Н.І.Бойка про найбільш дороге: про стареньку матір, яка залишилася одинокою і яку діти, на жаль, рідко відвідують («Поспішіть», «Мати»); про нелегку долю України, її мову і найкращих синів («Я вірую!», «Рідна мова», «Пам'яті поета В.Стуса»); про нелегкі воєнні роки, які сам автор застав підлітком. Є поетичні роздуми про свою долю, про кохання, природу...».

Все, що оточує поета, він сприймає близько до душі. Завдяки своїй відвертості, ширості, гарячому вболіванню за оточуючий світ, вірші Н.Бойка беруть за душу, навіюють нові думки, примушують хвилюватися.

Скільки світла, тепла, щастя в його віршах «Даринка», «Онучці», «Онукові!» Які б негаразди не були в житті, автор вірить у краще – про це говорять і назви віршів: «Я вірую!», «Знову будуть весни», «Робіть добро».

Н.Бойко був частим гостем у школах, зустрічався зі студентами Слов'янського педагогічного університету. З його поезією знайомі вчителі міста Слов'янська та району, а це значить, що поезія Ніла Бойка потрібна, дійова.

Рекомендована література:

Дотики: Поетичний збірник. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2001. – С.148-159

Романюк В. Знову будуть весни... //Вісті. – 1999. – 27 лютого

Сидорова Влада. Сучасні поети-слов'янці. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – С.14-17

Стойновський Ю. Шановний читачу!: Передмова //Бойко Н. Знову будуть весни: Вірші. – Слов'янськ: КП «Вісті плюс», 2000. – С.3

Бойко Ніл Іванович: Некролог //Вісті. – 2005. – 1 березня.

Слов'янщина

Легкий туман курився над рікою,
Плив понад лугом, плутався в кузі.
Вечірній присмерк сутінню м'якою
На землю ліг, втопився у росі.

Зійшов над лісом місяць повновидий,
Химерним світлом далі осіяв.
Дубовий гай, дрімотою повитий,
Про давній час мені оповідав...

О краю мій, перлино України,
Слов'янщино – квітуча сторона!
І в світлий час, і у лиху годину
Ніколи не лишалась ти одна.

Ти знала тупіт коней половецьких,
Татарських орд і скіфів дикий шал,
Та роздавався посвист молодецький
Синів твоїх – й в метал врізавсь метал.

Століття пролетіли над тобою
В борні, в труді – і знов квітучеш ти.
О Придінців'я, краю мій, такої
Краси ніде у світі не знайти!

Святогір'я

Гори Святогір'я, ночі солов'їні...
Знов мені наснилися в дивовижнім сні
Віковічні сосни, монастирські стіни
І мого дитинства мамині пісні.

Далі у серпанках і ліси безкраї,
У вечірнім небі – журавлиний клин,
А з гори, як гляну, – бачу в крутоярі
Вод Дінця сідого нескінченний плин.

Над усім витає дух століть минулих,
Гори пам'ятають течію віків.
В цій землі священній назавжди поснули
Ті, хто в лихоліття край наш боронив.

Торували стежку до печер чернечих
Мандрівний філософ-схимник, селянин.
Плив над Святогір'ям кожен Божий вечір
Із дзвіниць церковних малиновий дзвін.

І над всім роздоллям в полудневім небі
Умліває жайвір від своїх пісень...
Прикипів я серцем, краю мій, до тебе,
Ти мені навіки любий над усе.

Рідний край

Рідний край – то батьківська домівка,
Тихі плеса, верби над ставком,
Чебрецем посипана долівка,
Кущ калини під моїм вікном.

Край мій – то могили наших предків,
Обеліски вздовж усіх доріг
Тим, хто в сорок першим – сорок третім
У боях за землю цю поліг.

Жайворонка пісня над полями,
Карачун недремний за селом,
Сміх дитини, рідне слово «мамо»,
Давніх друзів зустріч за столом.

Край мій – то Петренко, Стус, Сосюра,
Дзвони Святогір'я над Дінцем,
Солов'їв вечірні увертюри –
Все нам дороге і любе це.

Може, на Канарах справді краще,
Кажуть, не життя там, а курорт,
Та не проміняю я нізащо
Край свій на той глянцеви́й комфорт.

Тут до щему все навіки миле,
Не зрівнять ні з чим Вітчизни дим...
Хай легкі у юних будуть крила,
А край рідний – вічно дорогим!

Я вірую

Жебрачкою стоїть на роздоріжжі
Колись багата й щедра Україна...
Здригнулось би козацтво Запоріжжя,
Побачивши страшну її руїну.

Співають: «Ще не вмерла...» Так, ще скніє,
Принижена, обдурена, обдерта...
Хто витягти з багна її зуміє,
Не дасть їй смертю наглою померти?

Манкуртами ростуть її нащадки,
Не знаючи ні племені, ні роду,
І б'ють її, і шарпають нещадно,
І риють яму древньому народу...

Збудіться, люди, та згадайте, хто ви,
Чийх батьків, землі якої діти!
Верніть в сім'ю прапрадідівську мову,
Брат брата міцно, щиро обніміте!

Я вірую: воскресне Україна, –
І злагода між нами буде знову!
І вже нас не посварять в злу годину
Ні заздрощі, ні брехні, ні обмови!

Даринка

В очах твоїх виблискують лелітки,
Кришталю передзвін – твій ніжний сміх.
Мов росами омита диво-квітка,
В селі зачарувала ти усіх.
У платтячку біленькім, мов хмаринка,
Через плече – каштанова коса,
Ідеш ти, ні – пливеш, моя Даринко,
І добротою світишся уся.
На вулиці всім хлопцям-відчайдухам
Спокою твоя врода не дає.
Бровою поведеш – і всі щодуху
Помчать бажання виконать твоє.
Чим вимірять красу душі людської,
Не знаємо ні він, ні я, ні ти,
Та впевнений, що дівчини такої

В окрузі нашій більше не знайти.

Поспішіть!

Заросло подвіря бур'янами,
Хата скособочилась стара.
Не сокочуть кури під тинами,
У дворі не біга дівтора.

Розлетілись по краях усеньких
І сини, і доньки – хто куди.
Нікому провідать сиву ньеньку,
Принести до хати їй води.

Ні тобі листа, ні телеграми:
«Чи живі? То ж як ви живите?..»
Боже, як сумують наші мами
Без своїх онуків, без дітей!

Не баріться, діти, у дорозі,
Прилетіть на вогник у вікні,
Упадіть на рідному порозі,
Уклоніться мамі до землі.

Поспішіть, бо рана кровоточить
Буде до останніх ваших днів...
Не дай, Боже, нам забудьок-дочок
І з черствими душами синів.

Сонет

Ти запитай коли-небудь у трав,
Як вірно й ніжно я тебе кохав.
Ти запитай у місяця, у ночі,
Як цілував я очі ті дівочі!..
Ти запитай, кохана, запитай!

Ти запитай у лісу, у криниці,
Чом щем на серці, чом тривожно спитьсья.
Ти запитай у верб понад рікою,
У солов'їв, що душу непокоять...
Ти запитай, кохана, запитай!

Ти запитай у хмар, у вітровію,
Чом я тебе і роки ті жалію...
Свою ти горду юність запитай...

Ні, не питай, нікого не питай...

Октябрь

Люблю октябрь я в дивном одеянии,
Шуршанье листьев лип и тополей,
И прелесть леса в грустном увядании,
И озимь бирюзовую полей...
Боярышника ягоды рубинами
Горят в блестящих капельках росы,
А там, поодаль, на ветвях рябиновых,
Пылают кисти сказочной красы.
Седой туман, цепляясь за терновники,
Ползёт в заросший донником овраг,
И рдеют бусины колючего шиповника...
Пришла прекрасной осени пора!
Ах, осень, осень, что ж ты растревожила,
Разбередила сердце моё вновь:
В душе моей, как в дни былые, ожила
Надежда в счастье, верность и любовь!

Знову будуть весни...

Голубіють далі у морозних ранках,
Сивіють покоси на пустих ланах.
Завертілось лістя в танцях-лихоманках
І щеза без сліду в балках і ярах.

В небі вже не чути журавлиних кличів,
Низько над рікою стелиться туман,
Осінь відступає, а зима все ближче:
Холод все міцніше землю обійма.

Так і наші роки – коні вороніі,
Ген за обр'їй синій, мов вода, спливли.
Скроні мої, скроні, памороззю вкриті,
Вже й мені вісцують про прихід зими...

Після всіх морозів, після сніговіів
Знову будуть весни на землі буяць,
Тільки нас не буде, зате будуть діти
Із дітьми своїми сонце зустрічать.

Глущенко Володимир Андрійович

Володимир Андрійович Глущенко – доктор філологічних наук, професор, відмінник освіти України, академік Міжнародної Академії наук педагогічної освіти. Працює в Донбаському державному педагогічному університеті, завідує кафедрою германської та слов'янської філології і міжвідомчою науковою лабораторією «Методологія та історіографія мовознавства». Є головним редактором збірника наукових праць «Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології».

В. А. Глущенко народився 6 листопада 1952 р. в учительській сім'ї. Закінчив філолог. фак-т Харківського держ. ун-ту (1975), аспірантуру (1983) та докторантуру (1993) Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної Академії наук України. З 1975 р. працює в системі вищої освіти. Викладав за кордоном (Польща, Болгарія, Німеччина).

Професор В. А. Глущенко є відомим спеціалістом у царині загального, російського та українського мовознавства. Опублікував близько 300 наукових праць, у тому числі 29 книг. У 1984 р. захистив кандидатську дисертацію «Історія фонетичної системи російської мови в науковій концепції О.О. Шахматова», у 1999 р. – докторську дисертацію «Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.)».

Перші вірші вийшли друком у 1975 р. Друкувався в колективних збірках, альманахах, газетах, у журналах «Донбас» і «Радуга». Автор поетичних збірок «Ощущение доброго ветра» (2012), «Дорога обетованная» (2013), «И СЛОВО дал Ты мне, Господь» (2014).

Лауреат премії журналу «Радуга» (2014).

Член Національної спілки письменників України (з 2015 р.).

Стихотворения Владимира Глущенко

Дорогой читатель, у Вас в руках второй поэтический сборник Владимира Глущенко – «Дорога обетованная». Первый, «Ощущение доброго ветра», вышел в свет в 2012 году. На презентации сборника в Донбасском государственном педагогическом университете, где автор в течение многих лет преподаёт лингвистические дисциплины, он сказал, что приступает к работе над новой поэтической книгой. 2013 год оказался для Владимира Глущенко очень продуктивным. Автору удалось реализовать свои планы!

Каковы же особенности сборника «Дорога обетованная»? Что привлекательно в нём для читателя?

Показательно программное стихотворение «Дорога». «Обетованной не земля мне стала, а дорога!» – восклицает поэт. И читателю становится ясно, что это не красивые слова, не поза, а принципиальная жизненная позиция. Чтобы окончательно убедиться в этом, достаточно прочитать ещё несколько стихотворений. А лучше – весь сборник. Прочтите – не пожалеете.

Композиционно книга делится на пять рубрик: «Первородство», «Будем мотать нежную нить», «В этом времени живу я», «Сюжетцы», «Из раннего».

Первородство – слово многозначное. У Владимира Глущенко *первородство* употребляется в индивидуально-авторском значении «главное занятие человека, выражающее его сущность и позволяющее реализовать его творческий потенциал». Творчество – вот смысл земного бытия. Лирический герой стихотворения «Первородство» то замыкается в себе, то отдаёт дань сиюминутному, но тяга к творчеству побеждает всё и вся:

Анклав и альков,
альков и анклав.
Я был бестолков,
как древний Исав.

Я нёсся в анклав
и прыгал в альков.
Но падал стремглав
в сплетения слов,

что крепче брони,
но легче огня!

И в небо они
вздыхали меня!

Это происходит потому, что «заоблачный Некто» (стихотворение «Три двестишестидесяти») любит поэта. Молчание (у Владимира Глущенко затянувшееся на годы) прерывается... И опять же – почему? Потому, что поэт находится в гармонии с Богом, миром, природой. Природа и поэзия отождествляются:

По тропам тропов целый день брожу.
Метафоры стараюсь не транжирить.
Сравненья сосен, вставших по ранжиру,
я в ложе строчек лихо уложу.

Ну, а поскольку с рифмами дружу,
естественно, добавлю и созвучий.
Получится! Я всё-таки везучий!
Я с образами слажу, стих сложу.

«Кириллический – с титлами – лес» поёт, беря поэта в «сладкий плен загадок и грёз», а поэт ждёт, когда «распахнётся листва» и он найдёт нужные, единственные слова (стихотворение «Иной слова, как чётки, берёт...»). Процесс этот бесконечен и требует трепетного, бережного отношения к слову.

В рубрику «Будем мотать нежную нить» вошли стихотворения, посвящённые близким людям поэта. Вспоминая детство (матери тридцать пять лет!), автор приводит ряд ярких деталей (в ожидании рождения дочери Нади мама гладит «чепцы и пелёнки», а лирический герой – «босой шпингалет» – вертится у неё под ногами), чтобы затем сказать (былое и настоящее объединяются!):

Я теперь понимаю: ты совсем молода.
Но не знаю, какой это мерить мерой:
ты четвёртую жизнь принесёшь людям в дар –
впереди ещё будет сестрёнка Вера.

Впереди – твой свободный и чистый полёт.
Брызнет дождь на твои белоснежные перья.
Мама, примешь ты всё, что Господь нам пошлёт:
и цветы, и шипы, и любовь, и потери...

А вот лирическая миниатюра «На могиле брата»:

Подвластен мир любви и доброте:

без света он давно б осиротел.

И пусть талант не всякий пик берёт –
о светлый странник, твой удел – вперёд.

«Обниму тебя веткой, веточкой... Я люблю тебя каждой клеточкой, каждым вздохом, прикосновением...», – обращается лирический герой к любимой, осознавая, что «*переплетенье жизненных дорог* – награда за усвоенный урок...». Он идёт к любимой по лучу – «нити света», разрезавшей тьму одиночества.

«В этом времени живу я» – так названа третья рубрика сборника. Показательно здесь стихотворение «Перемены». Герой оказывается неспособным изменить свою жизнь – и именно в тот момент, когда, казалось бы, обстоятельства складываются в пользу перемен! Совершенно очевидно, что герой этого стихотворения – антипод лирического героя Владимира Глуценко, сущность которого как раз и заключается в устремлённости вперёд! Он всегда в движении, ему «привычны ремни ранца солдатского» (стихотворение «Кто придумал всякие там юбилеи?...»).

Лирический герой живёт в своём времени (стихотворение «Время»), а время – категория динамическая, величина переменная. В «игре на вылет» герой всегда стремится одержать победу, но не над кем-то из современников, а над самим временем.

Он пестует своё лирическое начало, он пристально всматривается в жизнь, подмечая в ней яркое, незабываемое. Его манит к себе природа, но не сама по себе, а как отражение внутреннего мира героя:

Река Рика!
Омой мне чело
и ланиты омой
живою водой...
Ещё не старик я,
ещё молодой...

Река Рика...
Поведай мне, Рика,
о рунах смерек,
глаголице гор
в обрамлении рек –
о том, что не сможет
забыть имярек...

Полный оптимизма, лирический герой находится в непрерывном поиске; он юн душой и открыт новому.

Гуманистический пафос присущ всем произведениям поэта. Но особенно выделяются в этом плане стихотворения исторического цикла, связанные с событиями 1917 года и последующей советской эпохи. Вот яркая картина предреволюционного Петрограда:

Какая ночь! Гитары и гетеры!
И ветра рвань.
Куда же вы умчались, офицеры,
в такую рань?

Где грома семиструнные раскаты?
Молчит струна.
А по пятам – надежда и расплата.
О времена!

О нравы сумрачного града,
кантаты пуль!
И вдоль сереющей ограды
идёт патруль.

И хотя на костях «народного слуги», репрессированного тоталитарной системой, «пляшет лузга» (стихотворение «Враг народа»), общая тональность цикла жизнеутверждающая. «Протаранить тирана ударом меча! Даже если в охране там взвод янычар! Что нам, дерзким, тупая охрана?! Протаранить тирана!», – призывает лирический герой.

В стихотворениях о спорте («Эпизод», «Мы остаёмся», «Вне игры», «Запасной») привлекает философская основа, которая пробивается сквозь спортивную составляющую.

С особой теплотой поэт пишет о родном крае. Когда читаешь стихотворения «Полёт» и «Сезон в приозёрье», перед глазами возникают чудесные виды Славянского курорта с «зелёными зигзагами» сосен «на синем фоне» и бушующим над озёрами солнцем.

Несомненной удачей автора стали шуточные стихотворения (рубрика «Сюжетцы»).

Представляется оправданным и включение в книгу некоторых ранних произведений поэта. Обращение к ним усиливает впечатление динамичности внутреннего мира лирического героя.

Оригинальность поэтического мышления и словесного выражения, яркая образность, стремление к искренности в проявлении чувств, к исторической правде, чёткая гражданская позиция – всё это делает

стихотворения Владимира Глущенко чрезвычайно привлекательными для современного читателя.

(Друкується за статтею: Куц П. Стихотворения Владимира Глущенко // Глущенко В. А. Дорога обетованная: стихотворения. – Донецьк: Національна спілка письменників України, журнал «Донбас», 2013. – С. 3–7).

Рекомендована література:

Володимир Андрійович Глущенко : біобібліогр. покажч. / Донбаський держ. пед. ун-т ; упоряд.: Гайко О. К., Денисова О. А. ; наук. ред. Орел А. С. ; ред. Куліш П. В. – Слов'янськ, 2012. – 56 с.

Глущенко Владимир Андреевич // Історія Слов'янщини в особах : біогр. довід. / ред.-упоряд. В. П. Скрипник. – Слов'янськ, 2011. – С. 44–45.

Казаков И. Н., Маторина Н. М., Овчаренко В. Н., Орёл А. С., Спичка А. Г. Учёный и поэт (*К юбилею проф. Владимира Андреевича Глущенко*) // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки: збірник наукових праць / гол. ред. Корольова Т. М. – 2012. – № 15. – С. 3–6

Казаков І. М. Глущенко Володимир Андрійович // Енциклопедія сучасної України / гол. ред. кол.: Дзюба І. М., Жуковський А. І., Романів О. М. та ін. – Київ, 2006. – Т. 5. – С. 693.

Ковальський Ю. Время и пространство Владимира Глущенко // Глущенко В. А. И СЛОВО дал Ты мне, Господь : стихотворения / отв. за вып. Юрий Ковальский. – Киев : Радуга, 2014. – С. 5–13

Плотниченко Г. Профессорская лирика... // Злагода. – 2012. – № 49 (1003). – С. 3.

Романько В. І. Залюблений у слово // Злагода. – 2012. – № 50 (1004). – С. 14–15.

Володимир Глущенко

Полёт

Кто этих сосен выдумал силуэты –
зелёные зигзаги на синем фоне?
Падают в озёра сгустки света.
И вот он храм – как на ладони.

Я заменяю солнце на луну и звёзды –
задёргиваю небесные шторы.
И вдыхаю невесомый космический воздух,
и, кажется, теряю точку опоры.

И бьют мне в лопатки упругие струи,
и я парю – наяву, во сне ли?

Мой город внизу – и я торжествую,
и сладость полёта сильнее, яснее...

Сезон в приозёрье

В краю озёр закончился сезон?
Но чтоб закончиться, ему б сперва начаться,
и ветке – в шишках сочных – закачаться,
закрыв собой багровый горизонт.
В краю озёр закончится сезон.

В краю озёр закончится сезон.
Сезон закончится, а жизнь моя начнётся.
Она шальным крылом тебя коснётся.
И ты поймёшь: скорбеть нам не резон.
Здесь никогда не кончится сезон!

Здесь никогда не кончится сезон.
На смену деревьям приходит поросль.
А время мчит... Космическая скорость!
Бушует солнце. Буйствует озон!
По приозёрию катится сезон!

Время

12-й школе г. Славянска

Финт – удар – бросок! Как больно!
Вновь игра на грани фола.
...Время, будто мяч футбольный,
взмывает над гудящей школой.

В этом времени живу я.
Здесь идёт игра на вылет!
...Смятый мяч за боковую
Миша Соколовский выбьет.

То в тиши, то в диком гаме –
это хорошо ли, плохо ль –
время движется кругами
над поверженной эпохой.

Ты моё, совсем не злое!

Вирази твои прелестны.
Ты живёшь во мне юлою
и скользишь с пластинки песней...

Восток

Вы в Тор ворвались – ну а звал-то вас кто?!
В зените зенитки.
На тоненькой нитке подвешен восток,
на тоненькой нитке.

С расстрелянной ветки сорвался листок –
лихая година!
На тоненькой нитке подвешен восток
и вся Украина.

Когда же победа? (Весенний восторг!)
Поможешь нам, Нике?
На тоненькой нитке подвешен восток,
на тоненькой нитке...

* * *

О эта времени ладья!
Пускай худая, но своя...
О этот хлипкий, в дырах, щит,
в нём курье пёрышко торчит.
И солнца бледного лучи
слабее пламени свечи...
О переправа переправ!
Неужто переправщик прав?
И суть вещей, и ход времён
всех лучше смог постичь Харон?
Я зачерпну из той волны –
и детские увижу сны...
И Стикс горчит, и жизнь горчит,
и кровь в висках моих стучит,
и этот щит не защитит,
и этот щит – не защитит...

Перепутаю страну

Я перепутаю тоску
с внезапным отблеском заката,
как будто серую строку

я воском солнечным закапал.

Я перепутаю листву,
её шуршанье, – с облаками,
я перепутаю молву
и клевету, песок и камень...

Что стоит перепутать рок
с нелепым случаем, не так ли?
И, отмотав столетний срок,
предстать в блистательном спектакле?

И вот уж «Быть или не быть?»
летит с твоей, Володя, сцены...
Зигзаги сломанной судьбы,
отмщенье, выстрелы, измены...

Я перепутаю страну,
одну,
потом ещё одну...

Слово

Я мог часами вздор молоть
среди канители.
Но СЛОВО дал Ты мне, Господь!
И я при деле!

Я камер-юнкер словаря,
тетрарх тетради.
И загорается заря
словес сих ради!

Горит душа. Пылает плоть.
Ломота в теле.
Ведь ДЕЛО дал Ты мне, Господь!
И я при деле.

* * *

Валерию Романько

Я – из тех тарпанов,

которых когда-то
призвал Забаштанский.
Я – из долго молчавших,
чрезмерно, мучительно,
невыносимо молчавших,
бессильно мычавших,
косноязычных, беззвучных,
бессловьем измученных.
Молчавших до неприличия!
И здесь нет никакого величия!
Я – из долго молчавших,
без слов одичавших,
перепутавших мрак и свет.
Но я здесь –
и назад мне дороги нет.
Я – из заговоривших,
запевших,
замолодевших,
мир, как ёлку, в слова одевших.
Я – из воспевающих свет.
И назад мне дороги нет!

Поэзия

Поэзия – что-то вроде болезни:
поеть забываешь, сделать зарядку...
Призываешь себя к какому-то порядку –
увы, бесполезно.

Поэзия сродни клинической смерти:
каждой строчкой уходишь, уходишь...
Но возвращаешься и (вы не поверите!)
вновь этой смерти хочешь...

* * *

Я не поэт, не гражданин,
и достаю я из штанин
отнюдь не паспорт (нет, не надо!) –
а достаю я серенаду,
что сочинил пиит один!

Я вам читаю серенаду.

Меня благодарить не надо,
ведь я, понятно, не один:
за мною легион мужчин,
таких, как я, таких, как надо!
Манят горячим солнцем Канны,
и алое вино в стакане,
конечно, плещется... Но я...
но я не пью. Любовь моя,
вы остаётесь на экране –
святая тайна бытия!

Клубок

Что нам пустой
жизни вертеп?
Будем с тобой
время вертеть.

Будем мотать
нежную нить.
Будем летать,
будем любить!

Будем тянуть
тонкий поток,
чтоб хватануть
неба глоток...

Горбатенко Сергій Олександрович

Народився 21 травня 1984 р. м. Артемівськ на Донеччині. У цьому місті закінчив ЗОШ №12. Опанував спеціальність „українська мова та література” на філол. фак-ті Слов’янського держ. педуніверситету, а тепер навчається в аспірантурі цього навчального закладу.

Любимими поетами вважає Б.Пастернака, Л.Костенко, О.Забужко, В.Маяковського. Подобається поезія своїх університетських викладачів В.Півня, М.Сіробаби. У прозі перевагу надає творам О.Кобилянської, В.Винниченка, П.Загребельного, Ф.Достоевського, А.Свидницького.

У вільний час захоплюється рибальством. У людях цінує чесність, вірність слову, інтелект. Його життєве кредо: „Не слухати те, що людина говорить, а дивитись, що вона робить”.

Його поетичні та прозові твори з’являлися на сторінках альманахів „Крила” (Дніпропетровськ), „Євшан” (Слов’янський педуніверситет), в журналі «Літера», в газетах „Vita nova” (Слов’янськ), „Донеччина” (Донецьк). Він є автором поетичних збірок: „Афекти” (2003), «Зелені яблука» (2006).

Лауреат обласної премії ім. Г.Кривди. Учасник Всеукраїнської наради молодих літераторів в м. Ірпінь Київської обл. (2007). Працює на телебаченні в місті Слов’янську.

Шлях у країну Поезія розпочав упевнено

Спокійний, урівноважений, уважний на лекціях та завжди готовий відповісти на практичних заняттях – таким пам’ятають Сергія Горбатенка однокурсники та викладачі Слов’янського педуніверситету.

Уперше поетичний таланти хлопця, який приїхав з Артемівська та вступив на учительську спеціальність, розкрився саме тут, на філологічному факультеті у Слов’янську. Студентська юність сколихнула його душу. Поетичне слово Ліни Костенко, Бориса Пастернака, Володимира Маяковського, а потім поезія своїх викладачів літератури Володимира Півня та Миколи Сіробаби, яких бачив чи не кожного дня у

вишівських коридорах та студентських аудиторіях – все це дало сильний поштовх для написання своїх проб пера. А ще – почуття кохання, адже знаходився у прекрасній юнацькій порі. Нікуди не дітися й від життєвих негараздів – політичних, життєво-побутових...

Усе це хвилювало душу, й клалися думки на папір. Треба сказати, що вірші молодого поета були вдалі. Схвально підтримані редактором «Євшану» В.Півнем, керівником вишівського літоб'єднання В.Романьком, творчі доробки Сергія удосконалювалися, шліфувалися на різноманітних поетичних вечорах, творчих зустрічах. Він виявляв непідробне бажання учитися віршуванню, охоче погоджувався їхати на зустріч з маститими поетами у Донецьк, Дебальцеве, Краматорськ, Луганськ. Прислуховувався до порад старших колег по перу: Станіслава Жуковського, Івана Білого, Василя Голобородька, Анатолія Мироненка, Володимира Півня.

З'являлися перші публікації в газетах та колективних збірках, в т.ч. в альманасі «Євшан», а пізніше побачили світ і дві поетичні збірки молодого автора. Прийшло й відповідне визнання: обласна премія ім. Г.Кривди, схвальне слово про поезію молодого автора відомих донецьких письменників, згідно рішення президії Донецької обласної організації НСПУ Сергій взяв участь у Всеукраїнській нараді молодих літераторів, що пройшла з 17 по 21 вересня 2007 р. в Будинку творчості в Ірпені під Києвом.

Віриться, що при подальшій наполегливій праці над поетичним словом у Сергія будуть нові здобутки та перемоги.

Рекомендована література:

Нестелєєв М. Афекти у просторі й часі //Євшан. – Слов'янськ, 2005. – С.56-58

Єжова С. Студент – лауреат обласної літературної премії //Педагог СДПУ). – №3. – жовтень. – 2005.

Романько В.І. Шлях у поезію: його активно торує вихованець СДПУ Сергій Горбатенко //Донеччина. – 2007. – 19 жовтня

Сергій Горбатенко

* * *

Замовкла тиша,
Ніч лягла на шпали,
І потяг, як Кареніну, –
Навпіл розтяв її.
Дроти, як пси, скавчали.
Померла тиша:
Їй забракло сил.
Хтось цілувався,
Хтось жував тараню,

А я плекав дівочий силует.
Померла тиша,
Вже зриває баню –
Це віродився в мене
Мій ПОЕТ.

Констатація

Ми й досі ще не досягли
Подружжя нації й держави.
Сказав не дарма біс лукавий:
„Ви не достріляні хохли”.

Під бравий шароварний стиль
Каструють псевдо-патріоти
„Не вмерлої” України ноти.
А ми страждаєм від похміль!

А дні ідуть. Вперед чи вліво?
І мова наша – юродива! –
Дінцем таврована давно.

Нам не минути злої кари
За те, що дивослова барви
Закинули на дно!

Віра

Заповіти великих поетів
Злотокрило злетять у блакить.
Батьківщині Шевченка не вмерти!
Батьківщина Франка буде жить!

Хоч би як там не краяли мапи
Й не ділили на Захід і Схід –
Відрізнять серафима від мавпи
І брехню від молитви вже слід.

„За майбутнє!” – напилися крові,
Сподіваючись вічності грат,
Холуї, стукачі і кати.

І на цій незабутній основі
Від Дінцевих церков й до Карпат
Хай проляжуть довічні мости!

Друзям

Каштани, весною п'яні,
В лікарню уперто лізли.
Я чую вас, незрівнянні,
Мальовані мони лізи.

Порізаний нездоров'ям,
Під поглядом ніжним мами,
Відчуженість поборов я
Конкретністю телеграми.

* * *

Ти на мою хрещену матір схожа:
Такі ж ласкаві очі і смутні,
Така ж пестливо-тепла іскра божа,
Таке ж залізне „так” і вперте „ні”.
Якби я був маляр, то на мольберті
Тебе б, як ту Джоконту, відтворив,
І ти б допомогала кожній жертві
Яскраволиким сонцем серед злив.
Класична Скарлетт, авангардний сміх,
Напалму кілограми, спирту літри.
Завжди ти будеш взимку свіжим вітром,
Дороговказом на хресті доріг.

Оптимізм

Паморозь слів,
Брехня лоскоче
Колючу шоку.
Поле багном засіяв.
І сів –
І впав у порожнечу
Між мільярдів
Земних куль,
Розбився на дрізки
Бетховенових симфоній,
Епілептично пульсуючи
В агонії кохань
Своїх мертвих.
У вакуумі ніхто не почує,
Янголи виключили мікрофони.
Але... Кошеня на вустах
Не дає померти.

* * *

Я залишив півсерця тут.
Трохи зради, брехні і злоби.
Знав: тут вуса мої ростуть,
І тобі це не до вподоби.

Я залишив багато рим
В зміжальнім твоїм волоссі.
Тут споруджено вівтарі,
До яких шкутильгаю босий.

* * *

„А в поетів на часі жнива”

М.Сіробаба

Я кидався словами,
Як вітер кидається листям.
І тепер вони жовті
У всіх під ногами лежать.
Я, як дужий Самсон,
Пересліплений, скорений, лисий
Із тупою косою
Чекаю нову сіножать.
Виглядаю з нори
Правдолику новітню Лауру,
А навколо тхори
Безперестану тихо сичать.
Хтось плює на жінок,
Хтось вбиває самотність похмуру,
А я вперто чекаю
На свою сіножать.

Дмитрієв Леонід Васильович

Народився 23 серпня 1946 р. в сел. Билбасівка Слов'янського р-ну на Донеччині. У 1963-1972 роках навчався на фізико-математ. фак-ті Харківського держ. ун-ту і в Слов'янському педінституті. Працював в Слов'янському райвідділі освіти. Був активним громадським кореспондентом газет «Вісті», «Совет», «Донеччина», «Світлиця», друкувався у всеукраїнській «Освіті», в журналі «Педагогічна скарбниця Донеччини» та інших виданнях.

Автор більше 600 публікацій: нарисів, статей, в основному на природничі та краєзнавчі теми. Зібрав та опрацював, створив свої легенди,

оповідки, бувальщини, байки, перекази, гуморески.

Автор книг «Моя земля», «Перлини Слов'янщини», «Історія і легенди Слов'янщини», «Історія і природа Слов'янщини», «Рідний край, Слов'янщина», «Розсипи Донецького краю» та ін.

Його твори виховують любов до рідного краю

Опрацювавши основні творчі доробки Леоніда Дмитрієва, приходиш до висновку: цій людині характерна велика працездатність, добра пам'ять, уміння володіти лаконічним словом, скрупульозно збирати й уміло систематизувати нароблене. Дещо й умів додати зі своєї багатой фантазії – і все це викладалося у конкретну форму легенди, оповідки, бувальщини, переказу.

Довго й нелегко йшов наш земляк до того, щоб сьогодні на його полиці, у міських та шкільних бібліотеках, а в багатьох земляків і дома стоять його книги, у яких розповідається про далеке минуле Слов'янщини, змальовується її чудова природа, а у читача виховується любов до рідного краю, уміння побачити те прекрасне, що нас оточує.

А мені сьогодні згадуються ті далекі 90-і роки минулого століття, коли Леонід Васильович бідкався: зібрано багато легенд та переказів, усе в рукописах – зберігається у папках, чимало ще задумів у голові. Що з усім цим робити? Дещо публікував у «Вістях», в обласній «Донеччині». Тоді я порадив йому систематизувати цей багатий матеріал і видати збірку. Він

прислухався і потім дякував за пораду. Радів квітку, що засвідчував його прыналежнасьць да неспакойнага племені пошуковцаў-краязнавацаў – став членам Всеукраїнскай спілкі краязнавацаў.

Творчымі дорабкамі Л.Дамітр'ева карыстаюцца вчытелі, учні та студэнты, залюблені у рідны край мешканці нашага рэгіону – сама ріднай зямлі, Слов'янціні, де народывся і выр'іс сам аавор, він прысвятыв сваі праці. Пропонуемо чытачам дещо з таго, што створыв Леонід Дамітр'ев.

Леонід Дамітр'ев

Таємніці сывага Карачуна

Спека спадала. Я перавів погляд на зелены пагорбы і переліскі, што залышылісь позаду, і мывоволі пожалкував, што так шывідка закінчывся день, а з ным і лісова прагулянка.

Вечір выповнювався лісовымі звукамі, што з'являлісь тут разам з прахолодаю. Стрекоталі конікі, попыскувалі ховахаы б'іля нірок, выстукував десь по стовбуры дятел. Я все ще лежав гор'ілиць на спорышевім кылімі, выпроставшы ногы і рукы, дывывся тепер на небо, чекаючы на появу там, вгорі, чагось дывнага, але омрыянага рокамі і б'ізькага моёму серцы.

Лагідны вечір, замрыяне небо, р'ічка б'іля ніг, крынчка, поросла водаростямы, р'ізнагалосый сп'ів пташок в куцах і там, п'ід горою, в заростях очерету – все настраювала на лірычны лад і бажаньня п'іднятысь, як птах, над усім цым угору, навіць над сывым Карачуном, і лет'іты над горамаы, р'ічкаю, селом...

Вже повертаючысь дадому, по дарозі від р'ічкы у село, ще раз оглянывся на пагорбы Крутага лісу, Зелены Гау і Карачун, а за тым не пом'ітыв, як знову п'ірнув у спогады.

І від прыемных спогад'ів сам саб'і п'осм'іхывся. Ось же сама тут, б'іля Семыгука, любыв у р'ічці ловыты корзыною рыбу, або як і с'югадні, повертаючысь із лісу, п'осыд'іты з д'ідамаы, слухаючы іх распов'іды пра цю зямлю і люд'ей, што тут на н'ій жылы, пра нашу р'ічку Сухы Торець, яка вмырае тепер на нашых очах, пра Карачун, што в'ікамаы сто'іть, як сторож над селом...

Давно це было, не за нашо'і з вамы пам'ят'і, п'очынав котрысь з д'ід'ів, але с'югадні на згадку чагось прышла опов'ідка д'іда М'іщенка із Зеленага Гаю.

З тых час'ів і п'ішла ця опов'ідка... Від к'ількох чаолов'ікаў чув іі, і кожен по-своёму распов'ідав. Та всі найперше в н'ій пра дывне і чаудод'ійне джерело згадуыть. Будь-яку рану та вода го'іла, чы там шлунок у кога распладнався – відразу ж поправляла. Джерело те в'іт'ікало прамо з-п'ід само'і в'ысока'і кр'ейдяна'і гору в нашому селі. І від не'і, казалы, сылу свою прымало. Може таому наш'і зямлякы-п'редкы майже н'іколы не хвор'ілы і довго жылы.

Старий, хитро примруживши очі, пробіг по наших дитячих обличчях:

- Тепер вгадали, про яке джерело йде мова? Вгадали... Ще б не вгадати. Адже ще й тепер воно живить людей своїм приємним смаком і прохолодою!

- Це те, що під горою, коли йти по дорозі до Крутого лісу, – мовив хтось із дитячого гурту.

- Ет і ні, не вгадали, – радо вигукнув дід Михайло.

- Вірніше, вгадали, але не зовсім. Ви маєте на увазі те, що праворуч від Зеленого Гаю. А я мовлю про те, що ліворуч, тобто під самим Карачуном.

- Діду, ви якось згадували про шлях, що проходив угору Карачуна, а не розповіли, – кивнув я в бік крейдяної гори.

- А-а це про той, що проходив з Ізюма на Слов'янськ по горі? Коли ми ще під стіл ходили, наші діди-прадіди, як і твій дід Писар, їздили у Єрусалим, щоб помолитися Богу там. Десь років двісті тому той шлях був ще й небезпечним. На тім шляху розбійники своїм промислом займались. Звивався він в'юном між темним і непроглядним лісом, що в ті часи вкривав тут гори аж до річки.

- Може, й на вашого діда нападали розбійники, га, діду? – вихопився я.

- Боронь Боже, а от його не тільки зловили, а й полонили. Довелося старому просидіти у розбійницькій фортеці і печері аж три дні.

- А як же він спромігся до них в полон потрапити? – не вгавав я допитуватись, щоб не упустити бодай одну рисочку з розповіді старого про далеке і потаємне минуле.

- Не знаю, не знаю... Давно ж це було. Але із оповідей і легенд, що чув від старих і бувалих людей, дійшло, що розбійники на чолі з отаманом Карачуном на цьому шляху нападали на торгових і багатих людей, котрі везли товари в Слов'янськ на ярмарок, а назад сіль і здебільшого шкіряні вироби. Може і прадід мій з таким товаром їхав, а може, й з іншої причини там опинився, хоча билбасівцям, здавна казали, – пальці в рот не клади – до всього їм було діло, надто цікавими були... Словом, як там не було, а прадід сидів в полоні в Карачуна.

Що він там бачив?.. Печера там у них у товщі гори була, і не одна. До того ж, повна добра – золота й срібла та дорогого каміння-самоцвіту, різних там коштовностей, що майстри-умільці з давніх часів виробляли. З срібла-золота вони його частували смачненько, а спати клали на награбовані ковдри і пухові подушки. Печери ті згодом розбійники каменем і цеглою для своїх потреб відбудували: була там майстерня для виготовлення зброї і зброї для коней. Зроду-віку ніхто не бачив таких: всі оздоблені золотом і сріблом, вороні. Та що там говорити: одним словом, розбійники!

Особливо нарядним був їх отаман – Карачун, його братія мала ножі і

шаблюки, оздоблені самоцвітами, що аж виблискували під сонцем. А коні під ними – як вітер! Казали, такі ж були і в нашому селі. Хто зна: може, їх вони й поцупили в селі?..

Розповідали, що розбійники запрошували до себе в братію і старого, та він відмовився – хліборобська праця і розбійницька одіж – поняття ніяк не сумісні для істинного землероба-селянина. На прощання за мужність (дід не схибив перед ними в гідності і слові) розбійники дали йому повний глечик срібних монет і різних коштовностей, щоб що не задумав, міг купити собі і своїй сім'ї. Та на щастя чи на горе старий пригубив з розбійниками зайву чарку горілки, а коли переходив місточок через річку, упав у воду, не втримавшись на ногах. Там, на дні її, і залишились коштовності ті.

Старий зупинився в своїй оповіді і засміявся:

- Не рік і не два, казали, пірнали наші предки, все шукали коштовності на дні річки, та так і не попався їм ні глечик, ні коштовності розбійницькі.

Ніхто не може достоту сказати, чи довго ще після того хазяйнували тут в лісах і на чумацькому шляху розбійники Карачуна. Одне відомо з історичних джерел, що врешті-решт Карачуна полонили царські війська, а фортецю зруйнували. Мабуть, по-іншому й бути не могло, бо Карачун здуру чи з нахабства полонив служивих людей Петра I, а Катерина, щоб помститися, наслала на нього війська.

Пізніше я ще не раз чув цю оповідку, і кожного разу вона була такою ж цікавою, ніби вперше її слухав. В довідковій літературі ще згадується, що в 1936 році якийсь чоловік спробував лопатою розкопати розбійницькі скарби на горі Карачун, але окрім шаблі старовинної роботи так нічого й не знайшов, а може, і знайшов, та приховав від стороннього ока. Таке теж буває! Щоб добратись до таємниці Карачун-гори, потрібні не одноразові наскоки, а копітка археологічна і дослідницька робота.

За цими спогадами я й не помітив, як ступив на стежку, що вела в село. Жовтий гарячий пісок, прогрітий денним сонцем, мигав у мене під ногами, і тільки тут відчув, що дуже ж хочеться пити. Дістав із сумки пляшку з водою, що брав з дому, і ковтнув з неї. Тепла, аж гаряча рідина видалася мені такою неприємною, що я вилив її просто на землю, і ґрунт миттю поглинув її. Тепер я картав себе за необачність, що не завернув, як завжди, до нашої кринички під Зеленим Гаєм.

Вже вдома з двору кинув поглядом на Карачун-гору і мимоволі порівняв її з головою сивого велетня, тільки без шапки: маківка вся біла і лиса, як у старого чоловіка, а по боках її, як ото кажуть, по потилиці ростуть замість волосся кущі ліщини, вовчих ягід, шипшини і деінде барбарису.

На тій «маківці» я не раз в дитинстві знаходив уламки залізної руди, що, напевне, колись і служила розбійникам сировиною для виготовлення

зброї, а розірваний на шматки кремій – будівничим матеріалом. А ще якось під час проливної дощу перед нами на мить відкрилася в горі печера в бік села, блиснула біло-сірою пащею в дощових струменях і назавжди сховалась під товщею оповзня.

Є й інше, я б сказав, тлумачення появи в історії нашого краю назви Карачун-гори. Що вона у ті далекі від нас часи стояла, як форпост охорони перших поселенців від турецько-татарських набігів, і дістала від них назву – з турецького «карачун» – «чорна смерть». Тоді виникає питання: хто ж тоді той чоловік, що згадується в легендах і оповідях народних як отаман розбійників, що присвоїв собі це знамените ім'я і сам таким чином прославився і зайняв відповідне місце в історії нашого краю? А чому б, скажімо, не могло бути так, як було з печерними підземними ходами від Крейдяної церкви до селища на іншому його боці у Святогірську? Тоді вихід з підземних кладових Карачуна мав бути десь у Вилках Крутого лісу, або на другому березі Сухого Торця. Там теж колись знаходили уламки залізної руди, і склад ґрунту дозволяв це зробити.

Тож є таємниці, які досі не розкриті, і нащадкам ще належить сказати в цьому питанні останнє слово, можливо, і вирішальне. Ще ж не сказано його і про місце, на якому відбулася битва князя Ігоря Святославича, описана в славетному «Слові о полку Ігоревім».

А шлях той, що ще з прадідів зветься у нас в краї чумацьким, тепер, як в сиву давнину, в'ється стрічкою поверх Карачуна до міста з боку Красноармійська, але вже без велетнів-дубів, які ще знали і були свідками наші недалекі предки. Як і без високих трав по берегах річки Сухий Торець і по боках дороги, по якій снували каравани бричок з сіллю і крамом. Хіба що сам Карачун, як і колись, по висоті і красоті такий же могутній, і по висоті може змагатися з своїм новим сусідом – Слов'янським телевізійним ретранслятором. Хіба що!..

Дар солёных озёр

Гей, вы, кони вороные, кони казачьи! Мчите быстрее ветра и быстрее стрел татарских! Несите израненных всадников к родным местам: садам вишневым и родничкам целебным...

Мчат домой под палящим солнцем защитники земли славянской – отважные запорожцы. Изрядно их потрепали татары в степи за озёрами... Много их полегло на поле боя. Слабые, изголодавшиеся, без воды пресной...

Скачут кони... Удастся ли всем от погони уйти? Уже немного до места укрытия осталось. Вон там, впереди, видится тенистая роща, за ней Торец, горы, покрытые дубовым лесом, – надежда и спасение.

- Сто-о-й! – рознеслась над долиною команда атамана.

Струдились казаки, подоспели к гурту побратимов отставшие, окружили плотным кольцом вожака.

- Братья казаки! – поднял атаман призывно вверх руку. – Гудит и стонет земля наша от топота конского поганых татар... Они скачут сюда, к солёным озёрам и пресным речкам, надеясь на лёгкую наживу. Но мы не допустим этого, останемся тут. Дорогу басурманам перекроем.

Тихо и незаметно разъехались казаки группками к местам засады. Татарскую орду надо остановить, иначе... Не успели казаки занять позиции, как вдали показалась чёрная туча: то ханское войско по степи скачет. У каждого всадника в поводу по три-четыре коня, чтобы страху больше на врага нагнать. Главарь всматривается вдаль: куда подевались беглецы?

Как только татары вступили в лесные чащи, казаки, словно соколы, камнем падают на добычу. Зазвенели сабли, запели смертельные песни стрелы татарские. Окропила горячая кровь землю русскую. Храбро бились запорожцы, не уступая врагу ни в ловкости, ни в мужестве за муки народные, за слёзы стариков, матерей и сестёр, за поруганную землю мстили басурманам казаки. И дрогнули враги: в давке, налетая друг на друга, падая под копыта лошадей, отходили они в степь. Но не знали запорожцы, что татарское коварство не имеет границ. На помощь басурманам по сигналу гонца новый янычарский отряд спешит. Прижала орда запорожцев к солёным озёрам. В топкой прибрежной грязи увязали кони, живой клубок сражающихся не давал возможности врагу продвинуться дальше.

Солнце клонилось к закату, плакала вечерняя заря, кровавым светом заливая место побоища. В опустившемся белом тумане перед горсточкой оставшихся в живых предстала ужасная картина. Тут и там на берегу лежали раненые и мертвые казаки. Саблями изодраны их жупаны, иссечены тела – всё потонуло в крови.

На рассвете, когда солнце бросило на землю свой первый яркий луч, слетелось вороньё на поле битвы. Большая добыча им досталась...

Но не удалось попиловать вестникам смерти. Стали вдруг оживать казаки, подниматься с земли. Тот застонет сначала, этот – рукой шевельнёт, третий и вовсе поднимется в рост. Четвёртый удивляется: «Ну и долго же я спал, словно убитый!..».

Стали они оглядываться вокруг, размышлять, что же с ними случилось? Как удалось к жизни вернуться? Ведь наяву видели: кто из побратимов и как был зарублен. И вдруг... Увидели они, что те их раны, которые к чёрному илу прикасались – зарубцевались, затянулись. И поняли тогда казаки, что родная земля для своих детей всегда мать. Никогда в беде не оставит, поможет.

Вошли казаки в озёрную воду, умылись, чёрным лечебным илом растёрлись – силы к ним и вернулись. Подлечили уцелевших коней и поскакали навстречу новой битве с басурманами. Так и разнеслась молва о целебных свойствах соленых озёр. Когда сбросили тирана-царя и его

холуєв, пришли сюда свободные люди и на берегах этих озёр выстроили прекрасные санатории, и лечатся в них праправнуки тех, кто защищал когда-то эту землю.

Від діда-прадіда

Світ великий, але кожна людина десь народилася, і під безкрайнім небом, значить, є шматочок її землі, що зветься рідним краєм...

Переді мною карта селища Билбасівки і її околиць кінця ХІХ – початку ХХ століття, яку я склав за спогадами старожилів і досліджуючи історичні документи. То був рай, хоч, звісно, й не для всіх. Ніде не було стільки, як у нас, у Билбасівці, олійниць, вітряків, народних промислів. В одних із засновників селища, Билбасів, був навіть свій цегельний завод. І що цікаво, зводилось усе це на неродючих, непридатних для сільського господарства землях. Повчитися б у них, пращурів наших.

А чи багато хто з нас знає, чим займався його дід-прадід, яку стежку пройшов, – одне слово, свої корені?

Я до своїх докопався. Було це давно, коли ще Билбасівка лише стверджувалася як село. Потрібна була письменна людина, щоб вела державні і селянські справи у церкві й ратуші. На ті часи мало хто з селян знався у грамоті, навіть із заможних. От і виписали мого пращура Олександра Дмитрієва із Москви. Ось так і пішло по роду – писарі, а місце, де він жив, і дотепер називається Писарівка.

Мабуть, багато про себе можуть повідати і старі назви кутів і вулиць селища: Зелений Гай, Гуляївка, Кочерга, Забурбелівка, Балаклея, Заячий хутір, Капличка, Кремянка, з яких і склалося наше селище. Тепер у ньому більше двох тисяч дворів. А після революції було десь 200. І всі у вишневих садках, обнесені тинами. Хатки побілені, під соломою чи черепицею.

У пам'яті старожилів ще живі дубові ліси по берегах річки і пагорбах, такі ж вікові садки в садибах і біля Кринички. Тут розгулював колись Карачун зі своєю розбійницькою зграєю. Чисті озера, джерельця, зелені ниви і поля, луки і гаї – все це бачила віками сива Карачун-гора. Немає такого куточка, за яким би не стояла таємниця чи легенда, цікава оповідка чи живе історичне свідчення. Треба тільки докопатись. Взяти хоча б легенду про три турецькі кораблі, що затонули в Сухому Торці за часів Запорозької Січі, князя Ігоря, Чумацькі шляхи... Вони достойні наших славних предків, нашої славної землі, що зветься Слов'янщиною. І гідні уваги й подальших досліджень.

(Взято з книги: Дмитрієв Л. Моя земля. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2002).

Дудка Олександр Андрійович 1942 – 2009

Народився 25 квітня 1942 р. в с. Залиман Балаклійського р-ну на Харківщині. Батько загинув на фронті, а мама померла в 1948 р. Виховувався у дідуся і бабусі по матері. Після середньої школи закінчив Одеську морехідну школу (1960), а потім більше двох років працював в Чорноморському каботажному флоті. Романтика пройшла, звільнився з флоту й приїхав у рідне село. Працював у геологічній експедиції, вчителем у сільській школі, кочегаром у ЖЕКу.

Далі – три роки служби в армії, а після повернення, з 1967 року – робота в редакції газети «Трудова слава» (с. Борова Харківської обл.).

Заочно навчався на факультеті журналістики Київського держ. університету, який закінчив в 1973 р. Працював у ряді обласних і районних газетах на Харківщині, Полтавщині, на Одеському обласному телебаченні. В останні роки жив і працював у Слов'янську Донецької області – відповідальним секретарем в газеті «Совет» та зав. відділу екології та землекористування, а потім і заступником редактора газети «Вісті», з останньої посади й пішов на пенсію.

З автобіографії О.Дудки знаємо, що «вірші почав писати рано, десь в десятирічному віці. Перші свої вірші побачив надрукованими в 1961 році в молодіжній газеті м. Миколаєва». З тих пір його твори друкувалися в районних та обласних газетах, у всеукраїнській «Літературній Україні», а також в журналах «Прапор», «Ранок», «Україна», «Дніпро», входили до кількох колективних збірок.

Лауреат премії Національної спілки журналістів України «Золоте перо» (2000). Чимало років керував міським літ. об'єднанням «Світанок».

Має окремі збірки віршів: «Душа і час» (1994), «Листопадовий букет» (2001), «Калина дозріває взимку (2006).

Помер О.А.Дудка 20 лютого 2009 р. У 2010 р., завдячуючи рідним, вийшла збірка поезій О. Дудки «Філософія життя».

Його вірші – «першоджерельні, чисті, свіжі і самобутні»

Величний творчий доробок поета Олександра Дудки ще потребує свого глибокого, детального осмислення. Але те, що автор-земляк став народним поетом, у крайньому випадку, на Слов'янщині, це факт. Його вірші, що друкувалися у місцевих газетах «Вісті» та «Совет», дійшли у тисячі сімей наших земляків. У багатьох мешканців на книжкових полицях його поетичні збірки і, я впевнений, не загублені десь за стосами книжок та папок, а поруч, як кажуть, на відстані витягнутої руки. Адже вірші О. Дудки – це хвилюючі рядки про наболіле, про миле й дороге: про маму й кохання, Україну та рідну мову, природу.

До речі, Дудка по-батьківськи опікувався поетами-початківцями: їхні твори він друкував на сторінках газет, у яких працював; досвідчений поет чимало літ керував літературним об'єднанням «Світанок».

Про особливість творчої спадщини Олександра Дудки наведемо думки деяких його сучасників.

Високо оцінив творчі доробки свого колеги по газеті «Вісті» її редактор *Олександр Кульбака*: «Вірші у Дудки – просто чудові. Це – справжня поезія, від якої інколи – холод по спині. Отож, читайте Олександра Дудку – неспішно, вдумливо, збагачуйте свою душу його поезією». (Газ. «Вісті», 18.12.2001).

Ольга Гетьманська, працівник газ. «Вісті: «Уверена, если бы Шевченко и Дудка жили в одну эпоху, общий язык они нашли бы быстро. И хотя на долю Дудки выпали другие времена, сына своего Александр Андреевич всё равно назвал Тарасом.

...Стихи Александра Дудки понятны всем: взрослым и детям. Они мелодичны и прекрасно ложатся на музыку». (Газ. «Вести», 23.03.2006).

Віктор Скрипник, колишній редактор газ. «Вісті: «Його розповіді про працівників села, матеріали про реформування колективних сільгосп підприємств на основі приватної власності на землю, а також на теми охорони природи, завжди викликали інтерес і рядових читачів, і спеціалістів, неодноразово одержували високу оцінку керівництва редакції і журналістської організації, котрі й рекомендували секретаріату обласної організації НСЖУ висунути О.А.Дудку на здобуття премії «Золоте перо» («Вісті», 8.06.2000).

Володимир Гура, член «Просвіти», громадський кореспондент: «Я перегортаю сторінки, перечитую, цитую напам'ять вірші, написані наче тільки для тебе, вірші, що примушують замислитися: хто ти, для чого живеш на цьому світі; вірші, що своєю правдивістю ранять душу і милують серце... Одним словом, натхненна, з філософським осмисленням, справжня поезія великого майстра слова українського...». (Газ. «Донеччина», 14.03.2002).

Володимир Савенко, колишній працівник газ. «Вісті: «Мені здавалося, що поезію Олександра Дудки я знаю. Багато років читав його

твори. Та й особисто Олександр не раз читав мені свої вірші, чекаючи їх оцінки. Тепер гортаю його першу збірку «Душа і час», дивуюсь і захоплююсь. Його поезія, як той багатогранник, виблискує то одним, то іншим боком.

...Зачасту початкуючим поетам-лірикам важко уникнути банальностей, звичайності слів і почуттів, бо лірою хто тільки не грав. Не такі вірші в Олександра Дудки. Вони першоджерельні, чисті, свіжі і самобутні. А це вже говорить про талант».

Рекомендована література:

Дотики: Поетичний збірник. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2001. – С.3-13

Сидорова Влада. Сучасні поети-слов'янці. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – С.14-17

Скрипник В. Пам'яті поета і журналіста Олександра Дудки //Місто моє, ти для мене єдине: Зб. – Слов'янськ, 2009. – С.58-64.

Чала Т. Пам'яті друга (О.Дудці присвячую): Вірш //Місто моє, ти для мене єдине: Зб. – Слов'янськ, 2009. – С.55-56.

Олександр Дудка

Україно моя!

Чуєш, земле моя, Україно моя,
Я зернина твоя на пшеничному полі,
Я високий листок на високій тополі,
І я куля твоя в оборонних боях.
Ти рідніша за всіх і дорожча за все,
Бо ти щедро полита козацькою кров'ю,
Своє серце синівське, налите любов'ю,
Тобі кожен свідомий вкраїнець несе.
Доки житиму я – існуватимеш ти,
Син тебе захистить і від бід порятує,
Жоден чобіт чужинський тебе не згвалтує,
Не одягнуть тебе ні в дими, ні в дроти.
Існуватимеш ти – буду жити і я,
І лунатиме слово Тараса Шевченка!
У нас доля одна, дорога моя ненька,
Моя радість і біль – Україна моя!

Українська мова

Всі мови рівні. Кожному своя
Близька і рідна. А моя – шовкова.
Коли у травні щебет солов'я

В садку вишневім наслухаю я,
 То думаю: це – українська мова.
 Коли вслухаюсь у дзвінкий струмок –
 Вода у нім іскриться веселково –
 Не зможу я звільнитись від думок,
 Що то я чую українське слово.
 Коли зайду у яблуневий сад,
 Де яблука у росах світанкових,
 Мені здається – не плоди висять,
 А то слова в рядку моєї мови...
 В скарбницю духу нашого заглянь,
 Скупайсь у слові, і збагнеш опісля,
 Що українська мова – для кохань,
 Для клятви, для молитви і для пісні.

Осінь Святогір'я

Вже віршів і прози багато слів'я
 Роблять із тебе щось неземне.
 Ти ж найземніше, моє Святогір'я,
 Пахощі дичок в лісах Придінців'я
 Кожної осені повнять мене.
 Ходять тут люди і звірі, а птиці
 Перелітають з кущів на кущі.
 Зайдеш між сосен – потріскує глиця,
 Віття ж примушує нас зупинитися,
 Легко торкаючи наші плащі.
 Дикими грушами, терном, грибами
 Осінь мандрує собі навпростець.
 Глянеш з гори – там, внизу між дубами,
 Попід отими Святими горами
 Плине і плине широкий Дінець.
 Храми, споруди, що дивляться в воду,
 І листопадовий рідкісний птах
 Стрінеться будь-де, а дивну природу,
 Крім Святогір'я, не бачив ти зроду,
 Адже нема її в інших місцях.
 Тут на стежинках звичайною буде
 Зустріч з поетом або чернецем.
 Ходять в осінньому лісі повсюди
 Лагідні звірі, замріяні люди,
 Й листя кружляє над тихим Дінцем.

Думи запізнiлі

Втомлені очі твої голубі,
Бачу, матусю, вві сні я частенько.
Скільки не встиг я сказати тобі!
Скільки зробити не зміг тобі, ненько!
Вже не скажу, не зроблю, не віддам
Борг невідплатний тобі, найдорожчій.
Сумно стою я на цвинтарі сам,
Вітер мій чуб посивілий полоще.
Ось вже і птахи у вирій спішать,
Тільки мені поспішати не треба.
Щось розболілась сьогодні душа,
Біль вгамувати прийшов я до тебе.
...Найкраще дається завжди задарма –
Любов материнська і пестощі щирі,
А все, що «за так», тому шани нема,
Того не цінуєм в життєвому вирі.
А схопимось, кинемось раптом до них,
Та тільки запізно бува, не догнати...
Пробач мені, мамо, за те, що не встиг
Любов і пошану синівську віддати,
Вустиами припасти до теплих долонь,
Розвіяти в погляді темні хмарини,
Струсити сніжок, що потрапив до скронь,
Розгладити зморщок густі павутини.
До тебе б, можливо, літа молоді
Вернулись на хвильку...
Та годі лукавить,
Бо думи про це нам приходять тоді,
Коли вже нічого не можна поправить.

Кохання

Кохання наше! Радосте, тривого,
Солодка боле, світу небеса!
Хоч стільки вже написано про нього,
По-справжньому ж ніхто не написав.
Бо неможливо і в натхненнім слові
Донести людям таїну сердець...
Усе, що є на світі – від любові,
Вона всьому початок і кінець.
Вона дає і силу нам для злету,
Й напругу мрій, що ваблять в далину,

І лиш любов народжує поетів,
Щоб брати з них довічну данину.
Слова найкращі і думки найвищі
До ніг кохання кожен з них поклав.
Та про кохання все-таки поки що
По-справжньому ніхто не написав.

Двоє

На столі в садочку – яблука рожеві,
Невідкрита пляшка, кухлі кришталеві.
І букет ромашок на краєчку столу.
Кілька довгих стебел впали вже додолу.
І сидять навпроти дві чужі людини,
Чоловік і жінка – різні половини.
Я розмов не чую, бо стою далеко,
Тільки помічаю, що обом нелегко.
Що обом нелегко, видно це по тому,
Що забуті квіти вянуть на край столу.

Після грози

Ще про щось белькотять каламутні струмки,
А земля розгорнулась, мов книга,
І повітря зробилось хрумким-хрумким,
І прозорим, як перша крига.
Чисті краплі за листя тримаються ще,
Мов намисто ясне весільне.
Обвінчалась земля з голубим дощем,
А веселка – каблучка спільна.
Сизе жито грозу у собі береже,
Цілу хмару ввібравши в себе.
А прудкі ластівки зашивають уже
Блискавками подерте небо.

* * *

Гарна омінь в дні свої останні.
Придивися до її лиця:
Зачіска її – ліси багряні,
Губи – глід, а очі – озерця.
Море сонця й трішечки печалі...
Листя стигле тихо опада,
Навкруги такі прозорі далі,
Як в криниці встояна вода.
Ось румянці – кетяги калини –

Осінь іх майстерно навела.
Та пливуть сріблясті павутини
Хвилями останнього тепла...
... Так і ми в свою життєву осінь
Ще бадьорі й дужі, а між тим
Помічаем у сваім волоссі
Цілі пасма срібных павутин.
Але в час осіннього спокою
Наша врода знову ожива,
На кароткі час стае такою,
Як ні до, ні після не бува.

Смерть поэта

(Балада)

Полегшено зітхнув в останне тількі
І відійшов у вічне небуття...
Не на дуелі і не від горілки –
Помер поет, як кажуть, від життя.
Його думкі тортурами терзали,
Він рвав на вірші клаптики душі,
А люди на базарі торгували,
Їм ніколи чітаць його вірші.
Поет іх тількі нервував і сердив,
Коли пропонував, бувало, ім
Своє палке і вистрадане серце,
Вони питалі з глумом: «А почім?».
Тож почував себе поет нещасным,
Весь час ходив з засмученім лицем.
Він прагнув в людях пробудіць прекрасне,
А люди ліш сміяліся на це.
Якщо ж не знадобілось слово срібне,
Його таланту неповторні перл,
То і життя поэту непотрібне:
Він зажурился, і з жури помер.
На похорон прійшли з базару ситі
Та декілька сторонніх, всім чужих...
Поет лежав й крізь віі неприкриті
Так непомітно поглядав на них
І прислухавсь до того, що казалі:
Одні жалілі, інші зневажали,
Та ось дівчина підійшла одна,
В одній руці його вірші тримала,
А іншою сльозіну витірала,

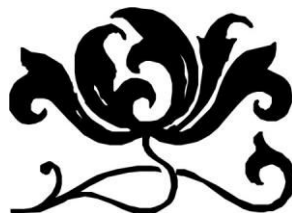
Що по щоці котилася сумна.
І в забутті, в жалобі, мов причинна,
Декламувала вірші про красу,
І витирала очі та дівчина,
Та ось одну не втримала сльозу –
Вона упала на чоло відкрите
І пропекла до мозоку, до жил...
Поет подумав:
– Є для кого жити.
Зітхнув і... несподівано ожив.

До праці

Вже затяглася ейфорія волі.
Така вона підступна і п'янка,
Що ми, zostавшись майже босі й голі,
Продовжуємо шкварить гопака.
А час уже й до праці нам ставати,
Країну піднімають до нових меж,
А то ми можемо геть протанцювати
І нашу волю, й Україну теж.

* * *

Все, що одержав, – поспішай віддати,
З людьми будь щедрим без жалю й вагань,
Як маєш голос – не лілуйсь співати
І не чекай запрошень чи вмовлянь.
Краса, талант, натхнення силу мають
Лише тоді, як інших зігрівають.
А поскупивсь, то прийде каяття.
Затям: в житті так швидко все минає
Як, власне, і саме людське життя.

Кузнецова Олена Олександрівна

Народилася 6 лютого 1972 р. в місті Слов'янську. Закінчила місцеву ЗОШ № 12, музичну школу по класу «фортепіано». Вищу освіту отримала в стінах Слов'янського державного педагогічного інституту, де на даний час працює концертмейстером на кафедрі музики та хореографії.

Перші кроки на поетичній ниві відбулися у 2004 р. Пише російською мовою. Автор поетичних збірок: «Все о тебе, все для тебя» (2009), «И жизнь, и слёзы, и любовь» (2011), «...и свой рассвет боготворю» (2013), «К себе навстречу» (2014). Підготувала до друку свою п'яту збірку під назвою «Спасибо, жизнь!». Тричі лауреат авторської пісні пам'яті Геннадія Тимофєєва "Я –

вольный ветер". Член Конгресу українських літераторів з 2014 р.

«Не мудрствуя, пою судьбу свою...»:

**З рецензії В.І.Романька на поетичну збірку
Олени Кузнецової) «...и свой рассвет боготворю»**

Зі свого педагогічного досвіду у середній та вищій школі, з літературно-критичної практики на ниві письменства знаю, що переважна більшість молодих людей пише вірші – хто раніше почав римувати, а до кого Муза прийшла у старших класах чи в роки студентської юності. Буває й так, що захоплення поезією швидко проходить – декому не до поезії, коли розпочинається прозаїчне буденне життя з його сімейними проблемами, пошуками удосконалення професійної діяльності тощо.

Бувають (значно рідше) щасливі випадки, коли Муза надовго бере в полон. До тих, хто залишається вірним поетичному слову уже тривалий час, належить і моя землячка, концертмейстер Донбаського державного педагогічного університету Олена Кузнецова. Читаючи її вистраждані часом і душею вірші, відчуваєш, що для неї поезія – на все життя, її порадиця й подруга, якій можна відкрити приховані таїни своєї душі, поділитися з нею радіщами та печалями. «Со мною неразлучно верный стих», – говорить сама поетка. У неї вже чималий життєвий досвід – стала

досвідченим педагогом, виховує сина, а все ж «Муза – частий гость //Диктуєт мне элегий строки».

Як стверджує сама авторка, перші кроки на поетичній ниві вона зробила не так давно – у 2004 році. За ці трохи більше ніж десять років Олена Кузнецова зробила вагомий творчий доробок – вона має чотири поетичних збірки. Раніше я чув про презентацію двох її попередніх книг, але, на жаль, Оленині вірші мені так і не зустрілися, окрім, можливо, тих двох-трьох, що їх авторка подавала на щорічній конкурсі «Місто моє, ти для мене єдине», де я був членом журі. Але по тій невеликій кількості віршів важко було судити про поетичний хист чи професійний рівень землячки.

Передмову до своєї третьої збірки під назвою «И свой рассвет боготворю» Олена попросила написати саме мене. Я дав згоду, і ось переді мною рукопис майбутнього видання. Зізнаюся, що прочитав його з цікавістю. Відчув своєрідну, тільки цій авторці присутню манеру викладу думок, свій оригінальний стиль, зустрічаються цікаві рими й тропи, є своя тематика.

І все ж дещо відчувалося знайомим. Та це ж ахматівські мотиви! Вони звучать у віршах, що оспівують хвилювання від любовних побачень, де згадуються моменти розлучення з коханим. Чітко помітний отой акмеїстичний психологізм із зануренням у непрості людські почуття сумнівів і любовних страждань, жіночих мрій і радощів... Це те, чим сильною є поезія Анни Ахматової. І це краще у відомої поетки взяла наша сучасниця. Помітно, що сама Олена в захопленні від поезії Ахматової, недаремно ж у неї є такі рядки: «Люблю погреться у огня...//Над томиком Ахматовой».

Але поезія Олени Кузнецової має своє обличчя. Перегукуючись тематично з творами Ахматової, наша землячка по-своєму оригінально відкриває свою душу читачеві. А, можливо, перш за все, сповідуючись перш за все самій собі у своїх жіночих почуттях і хвилюваннях. Поетична мова творів поетки-землячки вирізняється своєю неповторною інтонацією, помітні поєднання жіночності і духовної мужності, слабкості й сили, мовної мудрості й словесної лаконічності...

У поезії Олени Кузнецової – близькі й зрозумілі проблеми, які хвилюють кожного з нас: любов до мами, якій про свої почуття доньки чи сина ми мало говоримо – чи не маємо часу, чи соромимося викласти потаємне (вірші «Мамина молитва», «Маме»); бажання бачити поруч щасливим свого сина, «родную половинку, души моей росток»; захоплення красою навколишньої природи, як от в таких рядках:

Вокруг одно очарованье:
Взгляни, как плещется пыльца
Над силуэтами герани.
Вдали клематиса огни

Зажглись, похोजие на звёзды.

Скорей мне окна распахни –

Я буду пить губами воздух!

«Спешите жить! (Жизнь быстротечна!) //Не послезавтра, а сейчас!» – закликае авторка.

У її віршах – хрысціянскі мотывы, і перш за все любіці бліжняго, пры неабходнасці дапамогці ёму: «Уделите внимание ближнему», «Счастливей я, чем больше отдаю...». І «жыць чыстосердечно //Из мига в миг, из часа в час!».

Від поезіі Олены Кузнецовай віе оптымізмам, вірою у те, што у кожнаго з нас попереду ще будуць шчаслівы моменты радощів та перемог. Її почуття, передані художнім поетичным словам – це почуття жінкі, яка мріе саме про жіноче шастя: «Мне б счастья бабьего хлебнуть //С избытком, до краёв».

У свій час поетичну спадщину Анні Ахматовай літаратурні крытыкі называлі «кнігою жіночоі душы». Цей крылатый выслів можна віднесці й до творчасці Олены Кузнецовай.

Сама авторка заявляе, што її поетична душа завжды в неспакоі: «Ну нету мне, нету покоя! //Что сделаешь – сердце такое!»; «На волю просится строка...». Такий неспакой тількі радуе. То ж нехай не прападае її оптымізм, і нехай завжды буде з нею творче натхнення.

Рекомендована літаратура:

Півень В.Ф. І почуття, і слова ритм віршовый: Передмова //Кузнецова Елена. И жизнь, и слёзы, и любовь: Книга стихов – Славянск: Изд-во Маторина Б.И., 2011. – С.3-6.

Романько В.І. «Не мудрствуя, пою судьбу свою...»: Передмова //Кузнецова Елена. И свой рассвет боготворю: Книга стихов. – Славянск: Изд-во Маторина Б.И., 2013. – С.3-6.

Казаков И.Н. Новая «проэкция» души Елены Кузнецовой: Предисловие //Кузнецова Елена. К себе навстречу»: Сб. стихов. – Славянск: Изд-во Маторина Б.И., 2014. – С.3-10.

Олена Кузнецова

* * *

Осинки обагрились у предгорья,
Глаз путника пыльный веселя.
От звонов благозвучных Святогорья
Очнулась прикорнувшая земля.
И росами свячеными умывшись,
Убранство скинув приторного сна,
Все слушала и слушала как дышит
В угодых православных тишина,

В глуби ее загадочной таилась
Наряднейшего бора красота...
Над шлемом церкви солнышко ярилось,
Донец спешил к намолненным местам.

Глухомань

Который день дождями лихорадит,
Туманится задумчивая рань,
Но рядится, как будто к красной дате,
Лесов краснолиманских глухомань.
Зарделся пуще прежнего осинник,
И, словно, присобравши юбок клеш,
Светлея вокруг прогалин дымно-синих,
Березки разбрелись по лесу сплошь.
И бродит, раскрасневшись, помеж сосен,
Еще никем не тореной дорожкой
Такая обаятельная осень
С наполненным маслятами лукошком.

Осенняя зарисовка

Исхожена и вдоль и поперек
Тематика осеннего пейзажа.
Но только славный выдастся денек,
И встанет солнце над Донецким кряжем,
Хватаюсь вдохновенно за перо,
Как мастер кисти: выверено, ловко,
Себе и домочадцам на добро
С натуры воплощая зарисовку.
Ложатся краски дня на грубый холст
Рельефно, выразительно, речисто.
Стоят пред мною сосны в полный рост
В их духе утопаю смолянистом.
В загравках хвои темно-голубой
Степенно свет полуденный ютится.
И пью такой настоянный, хмельной
Я воздух, словно воду из криницы.
Еще тепла последнего глоток –
Бесхитростная в общем-то уловка,
Последний поэтический мазок
На полотне с осенней зарисовкой.

Переливы

Какой покой исходит от излучины,

Как тих и светлолик прибрежный лес,
И голубея, с придонцовой кручи
Сосна в предвосхищении чудес
Глядит на листопада переливы,
Радея, восторгаясь, как впервой,
И льются речи волн неторопливо,
И рдяный лист кружится над водой.

Сумерки

Листья жгут... Город в дымной завесе,
Как в тумане густом, утонул.
Ритм жизни в бесцветные взвеси
Погрузился и тихо вздохнул.
Над почти опустевшим кварталом
Покачнулся серп тонкой луны.
На бульвар наползает устало
Разбухающий смог тишины.
В невесомости сумерек ватных
Фонари хладнокровно зажглись,
Светофор глазом подслеповатым
Мутно зыркнул в безликую высь.
От забот бестолковых умаявшись,
Мир почил, утомясь от трудов,
И умолк, как натруженный маятник
В циферблате старинных часов.

* * *

Как ярко осени панно!
Лист золотой приник к окошку...
Допей янтарное вино
В прикуску с ягодой морошкой!
И ощути приятный жар:
Прилив и сил, и вдохновенья!
Как вкусен осени нектар,
Как поднимает настроенье!
В неистребимо-желтый цвет
Раскрашен силуэт дорожки...
И лучезарней цвета нет –
Примерь на платье солнце-брошку!
Платок на скатерть уронив,
Взгляни на листьев перепляс,
Под их бесхитростный мотив
Станцуй осенний падеграс!

* * *

Живоносными струями света
Оторочена дум кисея.
- Вдохновение ты для поэта,
Ненаглядная радость моя!
Все в тебе мне и любо, и свято!
Славословлю твой барский покров:
И туманности волглой сфумато,
И легато органных ветров,
И чарующе-бархатный голос –
Полнозвучно-глубокий, грудной,
И грустинку твою, и веселость,
И мятежность твою, и покой.
Пусть звучит нетускнеющей нотой
Голос твой в загустелой тиши!
Я болею тобой, осень года, -
Наилюбезнейший праздник души!

* * *

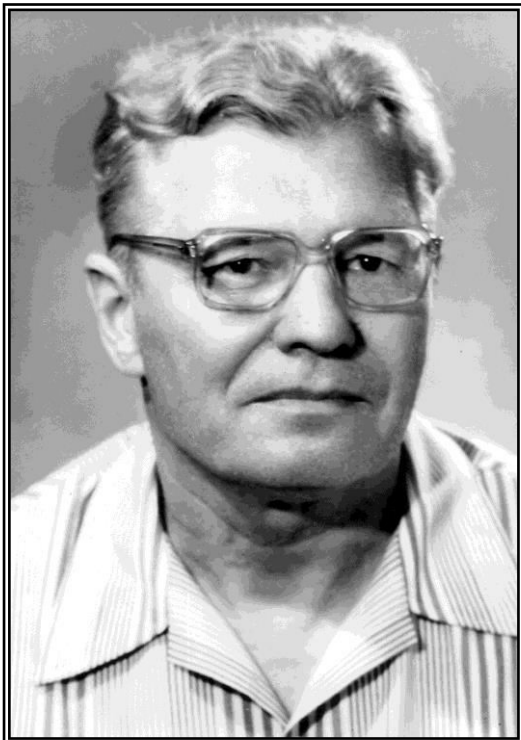
Простоволосая, в рубашке
Уйду в бескрайние поля
(душой и сердцем нараспашку).
Приветь меня, моя Земля!
Приветьте, цветики-милашки,
Травинки, стебли-завитки!
Приветьте, облачки-кудряшки –
Лугов небесных мотыльки!
Приветь и ты, бродяга-ветер,
И Вы, березки, тополя!
Колоколами на рассвете
Приветь, славянская земля!!!

Овчаренко Іван Микитович

1925 – 2007

Педагог, журналіст, краєзнавець І.М.Овчаренко народився 21 квітня 1925 р. в с. Бараниківка Біловодського р-ну на Луганщині. У 1940-41 рр. працював коректором районної газети. Учасник Великої Вітчизняної війни, у бою за с. Гола Долина був поранений. Працював учителем з 1947 по 1998 рік, з 1964 по 1985 рр. був директором Слов'яногірської СШ. Заочно закінчив Старобільське педагогічне училище, а 1957 році з відзнакою – філолог. фак-т Слов'янського педінституту.

Проводив велику краєзнавчо-пошукову роботу, залучаючи до неї учнів. Здійснив багато екскурсій з школярами по Україні, по донецькому краю. Один з організаторів сосюринського свята «Солов'їні пісні». Уклав літературну карту Донбасу (1961), у школі створив літературно-краєзнавчий музей (1965), добився відкриття меморіальних дошок М.Петренку, М.Островському, М.Горькому (Слов'янськ), В.Сосюрі, М.Цветаєвій, А.Чехову, Л.Колесниковій (Святогірськ). Надав активну допомогу у створенні кімнати-музею М.Петренку в педліцеї м. Слов'янська.

Нагороджений орденами Вітчизняної війни I ст., «Знак Пошани», «За мужність», медалями. Відмінник народної освіти УРСР. Лауреат обл. літ. премії ім. В.Сосюри. Почесний громадянин м. Святогірська.

Автор книг «Літературне Придінців'я», «Йому жити у віках: М.Петренко» (друге видання – «Слов'янський сокіл»), «Володимир Сосюра у Святогірську», «Муза Святих Гір», «Крізь далеч років», «А.С.Макаренко і Донеччина».

Член Національної спілки журналістів України, член Всеукраїнської спілки краєзнавців України.

Помер 23 січня 2007 р. Похований у м. Слов'янськ на Північному цвинтарі.

За вид.: Краєзнавці Донеччини: Довідник . Вип. 1 /Укл. В.Романюк. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2004. – С.99

Дослідник літературної Слов'янщини

Про краєзнавця Овчаренка зі Святогірська я вперше дізнався ще в роки свого вчителювання в одній із сільських шкіл Красноармійського району на Донеччині – в 70-80-і роки минулого століття. Предметом моїх зацікавлень теж були літературні особливості рідного краю, і я з цікавістю знайомився з тими статтями свого старшого колеги, які вдавалося зустріти в обласній та всеукраїнській пресі. Особисте знайомство відбулося пізніше, коли доля привела мене до Слов'янського педагогічного інституту. І в перші ж місяці нової роботи я відвідав Святогірську середню школу, де Іван Микитович працював директором, учителем української мови та літератури. Тоді після знайомства ми оглянули його дітище – музейну кімнату „Літературний Донбас”, і я ще раз упевнився, що ця людина зробила величкий внесок у краєзнавчий рух донецького краю.

Пізніше наші зустрічі були частими – на краєзнавчих конференціях, презентаціях літературно-краєзнавчих видань, літературних святах. Я з радістю згодився написати передне слово до двох його книг: „Літературне Придінців'я” (1994) та „Крізь далеч років” (2005), вважав за необхідне ввести ім'я святогірського краєзнавця в обласний довідник „Краєзнавці Донеччини”. Незабутньою подією для мене залишиться і та зустріч Івана Микитовича зі студентами та викладачами Слов'янського педуніверситету, на якій мені випала честь від імені правління обласного Фонду культури вручити землякові спеціальний диплом та знак лауреата обласної премії імені В.Сосюри.

Значним є внесок І.М.Овчаренка у краєзнавчий рух Донеччини. Літературним краєзнавством він почав цікавитися ще тоді, коли працював вчителем та директором школи в селі Бараниківка Біловодського району на Луганщині. Про цей край на допомогу вчителям видав навчальний посібник „З літературної історії Біловодщини” (1972). Сам Іван Микитович у автобіографічних записах вказав: „Краєзнавством займаюсь з 1953 року”.

Особливо велику роботу по краєзнавству І.Овчаренко розгорнув по приїзді у Святогірськ на Донеччину. Здійснив багато екскурсій зі школярами по Україні, по донецькому краю. До пошукової роботи залучав учнів, учителів. Це стало можливим завдяки діяльності літературно-краєзнавчого гуртка, яким Іван Микитович керував майже двадцять п'ять років. Гуртківці неодноразово виборювали першість у різноманітних конкурсах, на олімпіадах. Про роботу цього гуртка часто писала місцева та республіканська преса, а її керівник відзначався вимпелом Центральної дитячої екскурсійно-туристської станції Міністерства освіти України, дипломами Донецького обласного та Слов'янського районного відділів освіти, іншими грамотами та подяками. Тому про роботу цього гуртка треба сказати докладніше.

Керівник гуртка, вчитель рідної мови та літератури Іван Овчаренко прищеплював своїм вихованцям любов до слова, до свого краю, відповідальне ставлення до традицій, які залишилися від старших поколінь. Традиційними стали зустрічі з письменниками-земляками, листування як з майстрами слова, так і з літературними музеями України, щорічні заздалегідь підготовлені подорожі і екскурсії по літературних місцях Краснодона і Донецька, Харкова і Полтави, Києва і Львова, а також обмін досвідом з юними літераторами Сосницької школи на Чернігівщині, Миргородської – на Полтавщині, школи №30 м. Києва, школи №6 м. Донецька, Сіверської школи №1 сусіднього Артемівського району.

Після кожної подорожі гуртківці звітували перед школою про зроблене і побачене. Розповіді доповнювалися демонстрацією зроблених фільмів, фотознімків, подарунків друзів.

Юні літератори-краєзнавці розшукали матеріали про перебування в Донбасі Григорія Сковороди, П.Гулака-Артемівського, Степана Васильченка, Миколи Островського, Івана Микитенка, Аркадія Гайдара. Гуртківці встановили, що за короткий час перебування своє слово про шахтарський край сказали Олексій Кольцов, Всеволод Гаршин, Максим Горький, Олександр Серафимович та інші.

З великою зацікавленістю та наполегливістю вели в свій час юні гуртківці пошуки місць, пов'язаних з життям та творчістю видатного українського поета-земляка В.М.Сосюри. Зібрані спогади стали цінними матеріалами шкільного краєзнавчого музею, а також частково ввійшли до книги спогадів про Сосюру „Голос ніжності і правди”.

Бережно збирали члени гуртка матеріали про участь письменників у боях за Донбас. Виявилось, що серед них – представники білоруської, російської, мордовської, туркменської, болгарської літератур. Не тільки школярі, а й численні відвідувачі шкільного літературно-краєзнавчого музею з цікавістю дізнаються, що під час війни із зброєю в руках пліч-о-пліч на донецькій землі билися з фашистами літератори різних національностей: В.Собко, О.Гончар, О.Левада, М.Упеник, С.Маршак, І.Падерін, І.Мележ, Суюнбай Єрасієв, Хусейн Андружаєв та інші.

Багатий матеріал, зібраний і розміщений у шкільній музейній кімнаті, Іван Микитович широко використовував на уроках літератури, в позакласній роботі. У книзі відгуків літературно-краєзнавчого музею, який більше двадцяти років функціонував у Святогірській середній школі, відвідувачі залишили сотні теплих відгуків-подяк. Ось один з них: „Ваш чудесний музей справив на нас величезне враження. Кращого способу виховати любов і гордість за рідний край важко знайти. Гості з Донецька”.

Таким чином, завдяки ентузіазму та невичерпній енергії педагога Івана Микитовича Овчаренка у Святогірській середній школі проводилася велика літературно-краєзнавча робота, яка охоплювала не одне покоління

учнів, збагачувала їх знаннями про Донеччину, виховувала у молоді любов до рідного краю, до літератури.

Учні Івана Микитовича, члени його шкільного гуртка теплими словами згадують свого наставника. Вчителька НСШ с. Богородичне Слов'янського району Є.Ярова пише: „Близько 30 років я знаю цю людину. Була його ученицею, сімнадцять років разом працювали, і весь цей час відчувала дружню підтримку, допомогу, пораду. Як батько, стежить він за зростанням кожного свого учня”.

Вчитель-педагог за роки творчої роботи зібрав бібліотеку кількістю більше трьох тисяч книг і брошур, з них більше 200 книг – з дарчими автографами письменників: О.Гончара, М.Бажана, В.Сосюри, Ю.Смолича, В.Мисика, П.Байдебури, І.Костирі, С.Жуковського та інших. У його особистому архіві зберігається 220 листів, близько 100 вітальних листівок та десятки телеграм від письменників та їхніх родичів. Колекціонував поштові листівки „Святогірськ” від 1926 року до сучасності.

Вчитель-пенсіонер відгукувався на прохання вчителів місцевих шкіл та викладачів Слов'янського педуніверситету – для учнів та студентів проводив екскурсії на тему „Літературне Святогір'я”. Будучи на заслуженому відпочинку, продовжував виконувати обов'язки громадського кореспондента слов'янських газет „Вісті” та „Совет”, залишався незмінним головою Слов'яногірської організації товариства „Просвіта”, проводив діяльність, спрямовану на утвердження української мови, повернення історичної пам'яті, національної культури та звичаїв.

Досвід роботи вчителя-краєзнавця в 1975 році узагальнив Донецький інститут удосконалення вчителів. Про нього писали в газетах та книгах. Його ім'я внесено у такі довідникові видання: „Слов'янськ: Хто є хто?” (2001), „Солдаты слова: Донецкая областная организация НСЖУ” (2003), „Краєзнавці України” (2003), „Краєзнавці Донеччини” (2004).

Цікаві та корисні літературно-краєзнавчі праці, які вийшли окремими книгами, має у своєму творчому доробку І.М.Овчаренко. Вийшовши на пенсію і маючи вже велику кількість газетних та журнальних публікацій на літературно-краєзнавчу тему, І.М.Овчаренко вирішив систематизувати цей важливий матеріал в окремі видання. Тим паче, саме на початку 90-х років минулого століття гостро постало питання про забезпечення вчительства навчальним матеріалом саме з літератури рідного краю. І своєчасними та актуальними стали видання слов'яногірського краєзнавця.

Таким чином, подвижницька праця педагога, краєзнавця зі Святогірська Івана Микитовича Овчаренка заслуговує на високу оцінку наших сучасників; його праці, без сумніву, залишаться актуальними й наступним поколінням. Особливо велике значення мають краєзнавчі розвідки нашого земляка, які вилилися у багаточисельні газетні та журнальні публікації. Особливе місце посідають окремі видання, що висвітлюють життя та творчість Михайла Петренка, Володимира Сосюри,

Антоні Макаренка, літературно-мистецьке життя Святогір'я. Недаремно праці Івана Овчаренка широко використовують у своїй навчально-виховній роботі вчителі, учні та студенти донецького краю.

Зі статті: Романько В. Дослідник літературної Слов'янищини // Місто моє, ти для мене єдине: Зб. – Слов'янськ, 2006. – С.87-102

Рекомендована література:

З досвіду літературно-краєзнавчої роботи в школі учителя І.М.Овчаренка: Буклет Донецького ОблІУВ. – Донецьк, 1975. – 5 с.

Краєзнавці Донеччини: Довідник. Вип. 1 /Укл. В.Романько. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2004. – С.99

Романько В. Дослідник літературної Слов'янищини // Місто моє, ти для мене єдине: Зб. – Слов'янськ, 2006. – С.87-102

Слов'янськ: Хто є хто: Довідник /Упор. В.Скрипник, Г.Жевжик. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2001. – С.159

Ярова Є. Навчитель // Комуніст (Слов'янськ). – 1991. – 20 квітня.

Іван Овчаренко

Монумент роботи Івана Кавалерідзе

«Це було багато років тому. На крейдяні гори спритно підіймалась похилого віку людина з білим, як молоко, волоссям. Це був Кавалерідзе. Іванові Петровичу минуло тоді 75 років. Він піднявся на гору, щоб після довгої розлуки подивитись на своє творіння – пам'ятник Артемові. Оглядаючи рани на залізобетонному тілі, які залишились від фашистських снарядів і куль, він радісно вигукнув: «Витримав!» Вдруге я зустрівся з Іваном Петровичем Кавалерідзе у 1967 році, коли громадськість Києва відзначила його вісімдесятирічний ювілей. Іван Петрович був міцний, як дуб, рухливий, мов юнак, і повний творчого натхнення», – так розповідав мій знайомий журналіст І.О.Бойко.

Сам І.Кавалерідзе нам, вчителям і учням літературно-краєзнавчого гуртка Святогірської середньої школи, теж запам'ятався енергійною, хоч уже і хворою людиною. Оля Целлер після нашої зустрічі зі скульптором у його квартирі написала у своєму творі: «Я весь час згадую наші розмови з Іваном Петровичем Кавалерідзе. Мене вразили його ясні й проникливі очі. Але найбільше запам'ятались його жилаві й мозолясті руки. Його пальці весь час рухались, ніби шукаючи роботи і творчих дерзань. Він пообіцяв нам обов'язково приїхати у Святогірськ». «Оце дивлюсь, дітки, на вас і радію. Ви мені найдорожчі гості, бо приїхали з краю, де мені найлегше працювалось», – сказав нам на прощання Іван Петрович».

Але він не приїхав не обіцяного 1978 року, ні пізніше: його дружина Надія Пилипівна нам повідомила, що в перших числах грудня Іван Петрович помер.

Новорічний журнал «Україна» на своїх шпальтах писав про творчість І.Кавалерідзе: «Він був людиною широкої натури, глибоких знань, надзвичайної чутлості серця. У своїй творчості йшов од правди життя, від максимальної виразності образів. Перший пам'ятник Шевченкові, перший у республіці театр, перша в країні кіноопера – усе це Іван Кавалерідзе. І це також він – близько двохсот скульптур, проектів». Він постановник (за власним сценарієм) кінофільмів «Злива», «Перекоп», «Штурмові ночі», «Коліївщина», «Прометей», «Наталка Полтавка», «Запорожець за Дунаєм» і в співавторстві – «Григорій Сковорода», «Повія» та кілька власних п'єс.

Як відомо, Іван Кавалерідзе багато і наполегливо вчився, щоб стати справжнім митцем. Він закінчив Київське художнє училище, Петербурзьку академію мистецтв, приватну студію в Парижі. Це там його помітив всесвітньо відомий скульптор Огюст Роден. У 1911 році, оглядаючи першу скульптуру молодого українця, він сказав: «Це сильно. Видно таланти. Але треба працювати, працювати, працювати».

Із Святогірськом, вірніше сказати, з тодішнім селом Банним, в Івана Петровича Кавалерідзе (1887-1978) склалися дуже тісні зв'язки. Він квартирував по вулиці Леніна, 52. Був добрим квартирантом. Навіть молодим перед одруженням подарував на щастя скульптурну фігурку Артема. Під час війни її було сховано, а потім віднайдено. З неї виготовляли копії, які можна зустріти не тільки у нашому місті.

...Це було в 1926-27 роках, коли його проект пам'ятника Артемові переміг на вседонецькому конкурсі. Не будемо зараз говорити про неоднозначне ставлення громадськості до самого Ф.Сергєєва. Мова йтиме про монумент як художній твір скульптора, який було запропоновано встановити на території тодішнього будинку відпочинку шахтарів (зараз тут Лавра). На це держава виділила дев'ять тисяч карбованців. Але Іван Петрович запропонував встановити більший – 27-метровий монумент на горі, щоб його було видно на багато кілометрів від його спорудження. Йому відповіли, що на такий проект грошей ніхто не дасть.

- Спробуємо вклатись у дев'ять, – відповів Кавалерідзе.

- То ж як ви вклатетесь?

- А отак і вкладусь, а що залишиться – те і буде моїм гонораром.

І він справді вклався. Ще за дворічну роботу одержав гонорар у сумі 92 карбованці.

Самі ж форми для пам'ятника виготовляли в дерев'яних макетах окремими частинами на території колишнього степового будинку відпочинку, підвозили возами до місця спорудження пам'ятника і тут відливали частини фігури з бетону, який поставляли з Новоросійська. Зараз диву даються люди, як без засобів механізації скульптору Кавалерідзе й архітектору Вербенку вдалося над прірвою спорудити велетня за кілька місяців.

11 вересня 1927 року на урочистий мітинг з нагоди відкриття

монуменга прыбули члени уряду, численні делегації з Харкова, з міст Донбасу, відпочиваючі, жителі навколишніх сіл, військовий підрозділ з духовим оркестром.

Як відомо, в післяреволюційний час багато митців шукали нових форм відображення «епохи великих звершень». Так появилася у Кавалерідзе новий стиль, відомий під назвою «кубізм». Кубісти зображали реальний світ у вигляді геометричних фігур (куба, кулі, циліндра, конуса тощо). Задум Івана Петровича виправдав себе: з великої відстані пам'ятник втрачав грубі обриси і набув портретної схожості. Недарма, коли скульптору якось запропонували не реставрувати пам'ятник, а замінити новим, – Кавалерідзе категорично відмовився.

«Згадуючи зараз ті далекі часи, з хвилюванням можу сказати: образи, до яких я звернувся тоді – Шевченка, героїв революції, Сковороди – пройшли через усе моє творче життя, постали в монументальній, у станковій скульптурі, кінематографії, драматургії. Вони – зміст усього мого життя», – згадував потім Іван Петрович Кавалерідзе.

(З книги: Овчаренко І.М. Крізь далеч років: Письменники в нашому краї. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2005. – С. 79-80).

Півень Володимир Федорович

Народився 10 квітня 1950 р. в м. Дружківка на Донеччині. Закінчив НСШ №6 та машинобудівний технікум у м. Дружківка. Вищу освіту здобув на культурно-просвітницькому фак-ті Ленінградської Вищої профспілкової школи культури (1981), на філол. фак-ті Слов'янського держ. педінституту (1998). Кандидат філол. наук, працював на посаді доцента кафедри укр. мови та літератури СДПУ. Нині працює в одному з вишів Краматорська.

З юних років займається малярством та поетичною творчістю. Брав участь у багатьох обласних, всеукраїнських та міжнародних виставках живопису. Перші серйозні спроби у віршуванні відносять до 1996 року, коли стає членом Слов'янського літоб'єднання «Світанок», деякий час був його керівником. Має чимало публіцистичних статей у місцевих, обласних та всеукр. газетах. З 1997 р. член редколегії, а пізніше – редактор альманаху «Євшан» (СДПУ). з 2010 р. – шеф-редактор філософсько-культурол. альманаху «Арт-Плюс». Був організатором та керівником Центру укр. культури в СДПУ. Автор поетичних збірок: «Імпресії серця» (1998), «Романтичні мандри» (1999), «Оце чоловік! Сакраментальні дотики» (2000), «Колір і простір» (2002) та ін.

Лауреат обласної премії «Плекаймо рідну мову» (2006), регіональної премії ім. В.Сосюри (Дебальцеве, 2008).

Нелегка ноша Володимира Півня

Всебічно обдарована особистість, Володимир Півень особливо яскраво проявив себе у поезії та живопису. Він є автором чималої кількості цікавих поезій та картин, створених у авангардному, модерному стилі. Створив літературно-мистецьке об'єднання «Світлиця муз», де намагається передати молоді уміння бачити прекрасне, а талановитим юнкам та юнакам допомагає самим створити щось оригінальне. Він є ініціатором чималої кількості літературно-мистецьких вечорів, презентацій, зустрічей, читань, виставок фоторобіт та живопису. Це

завдячуючи багато саме в чому йому, земляки більше дізналися про таких патріотів України, як Олекса Тихий, Василь Стус, Василь Голобородько, Роман Шухевич, Василь Овсієнко, Іван Світличний, Євген Сверстюк...

А ще Володимир Півень редагує два цікаві видання – літературно-мистецький альманах «Євшан» та філософсько-мистецький альманах «Арт Плюс». Розробив мистецько-видавничий проект «Арт+», залучивши до його виконання кращі творчі сили з числа творчої інтелігенції Слов'янська.

До того ж, Володимир Півень на високому професійному рівні викладає літературознавчі та літературно-мистецькі предмети у Слов'янському педуніверситеті, будучи на посаді доцента кафедри української мови та літератури цього вишу й маючи вчене звання доцента та науковий ступінь кандидата філологічних наук. Він – досвідчений педагог, тонкий психолог. Хороший сім'янин, що разом з дружиною виховали трьох дітей, пестять онука.

Це людина, яка упевнено та наполегливо тягне свого воза, не зважаючи на бурчання чималої юрби оточуючих та на ті політичні катаклізми, які не полишають Україну. Великий патріот української держави, він усе робить для того, щоб пробудити в душах земляків, особливо у молоді, почуття любові до рідного слова, почуття синівського вболівання за долю свого народу, своєї країни, справедливо вважаючи, що «Не можна любити народів других, // Коли ти не любиш Вкраїну» (В.Сосюра).

Рекомендована література:

Сидорова Влада. Сучасні поети-слов'янці. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – С.38-53

«Плекаймо рідну мову»: Лауреати премії газети «Донеччина»: Довідник /Упор. В.І.Романько; Відп. ред. І.О.Зоц. – Слов'янськ: СДПУ, 2006. – С.35.

Володимир Півень

До Михайла Петренка

Блакить у Слов'янську
Якась особлива –
Глибока, п'янка,
По-мистецьки мінлива.
Погляну на небо –
Петренка згадаю:
«Чому я не сокіл,
Чому не літаю?..»
А дійсно, як прикро,

Що люди безкрилі!
Ширяли би вільно
Собі в небосхилі,
То, може, і гідність би
Вищою стала?!
Можливо, й вторинність би
Наша пропала?!
І землю свою
Полюбили би щиро.
Поете-земляче!
Достань свою ліру
Й навчи, як на світі
В подальшому жити
І як Україну
Всім серцем любити.

Слов'янщина

Тут блискіт бань церковних віддавна
спостужнюється відблиском озерним.
Торецький край, родинна сторона,
куди тебе вітри часу повернуть?
Усе було в історії твоїй:
й чужинських орд ти зазнавав наругу,
і від «своїх» теж у добі лихій
ти знав і біль, і чорну розпач-тугу.

Та вперто йшов, долаючи усе,
перемагав загати й перепони...
І нині води гідно Тор несе,
підвладний лиш природному закону.

Все буде так, як Бог поклав на нас,
все буде за законами Гармоній.
Ніхто із нас не вибирає час –
несуть у ньому нас нестримні коні.

Хай блискіт бань, відбитки плес озер
утворюють живе казкове диво!
Хай дух прапредків просяка етер!
Хай буде все побожно і красиво!

Володимир Сосюра в Слов'янську

Як же очі горіли тоді
У студентів у п'ятдесят другім!
Вир емоцій, в афектах філфак, -
Новина блискавичної смуги:

- Їде в гості до нас в інститут
Не якась там чиновна фігура –
Знаменитий український поет –
Наш земляк Володимир Сосюра!

Юнь студентська – енергії вир –
У добу оптимізму гарячу:
Не обідав – біда не біда –
Пиріжок і кефір на додачу...

І – мерщій всі у актовий зал,
Хоч і день загасав сутінково...
- Яка втома? – дурниці несеш –
Це ж поета живе дивослово!

Понабилося тісно... «Ідуть! –
Шелест-шепіт поплив між рядами, –
Хтось високий ... А он і він сам –
Живий класик отут поміж нами!»

І під зоряність сотень очей –
М'яко так і водночас натхненно:
«Так ніхто не кохав...» – заясніли слова,
І у грудях відлунило щемно.

І вбирали ті діти війни,
Які знали не з книжки про лихо,
Всю поетову щирість чуття...
І було так піднесено тихо...

І не зчулися – вечір майнув,
Ніби випили щастя горнятко...
І – запрошення знову в Слов'янськ,
І автограф – про зустріч на згадку.

Був і содовий, технікум ще,
Де «поет робітничої рани»,
Мов Орфей, Евридиці співав
Про ті карії очі кохані,

Про ожину, забій і Дінець,
Третю Роту, сади, хворостянку,
І про синій козацький жупан,
Комсомолії грізну шкірянку...

Не вірші, не поезії спів
Колесив по донецьких просторах –
То знекровлена правда його
Все тинялась по долах і горах.

Він так очі любив молоді...
Через них – у минуле вертався.
Якби – воля, то там, над Дінцем,
Юнаком би навіки зостався.

Знає й любить студентство його,
І кохає із ним, і страждає...
Бо такого Орфея у нас
В Придінців'ї поки що немає.

* * *

Чом, моє серце,
ти таке вразливе?
Чом часто
боляче тобі буває?
Чом часом
змушуєш іти по краю,
по краю прірви
у негоду й зливу?..
Чому радієш
часом, мов дитина,
без засторог,
так щиро і відкрито?
Чому жадаєш
насолоду пити,
сумнівну насолоду
без упину?
Чому із розумом

ти часто не в ладу?
Ось знов
кудись вже кличеш –
я іду.

Якби...

Батькові

Якби сьогодні хоч на мить
з тобою мав я спілкування,
відсунув би «поважність» справ,
суєт марноту без вагання.
Хоча б на мить...
Чому ж ТОДІ цього не міг?
Чому я часом ухилявся,
переступаючи поріг,
за щось «важливе» все хапався
й в останній мент не поруч був?
Якби сьогодні хоч на мить...

До листопада

Яким ти вбогим став,
чарівнику колишній!
Твій вигляд викликає
сірий щем –
в свитині сіромашній
пообтертій
до грудня плентаєш
промочений дощем.

Про неї

І тепло, і світло, і млосно –
Полон.
Обмежено і недозволено –
Кордон.
Солодощі, зваба, обіцянки –
Мана.
Чортиця, русалка-облесниця –
Вона.

* * *

Мій човен квітня
колисали ночі,
вітрило рвалося,
ламалося стерно,
але ладнав
пошарпані я ночви,
які у когось
списані давно...
Ярію травнем
і буяю білим,
надземно ходжу,
як у сні пливу.
Бездню неба,
юнозелений килим, -
весь світ вбираю
і отак живу.

Навчитися читати Кобзаря

У пристрасних рядках і поміж ними
Проміниться незгасная зоря,
Що живить нам надії й сподівання
Навчитися читати Кобзаря.

Сягнути думкою увись і вшир
І обійняти гори і моря,
Щоб з досвідом набути якнайліпше
Навчитися читати Кобзаря.

В його світах є люди! Тільки люди!
Нема раба, чиновника, царя!
О як же треба, браття, якнайглибше
Навчитися читати Кобзаря!

Романько Валерій Іванович

Народився 20 січня 1952 р. в с. Журавка Красноармійського р-ну на Донеччині. Закінчив середню школу сел. Гродівка Красноармійського р-ну. У Донецькому держ. ун-ті здобув вищу філологічну освіту з двох спеціальностей: “філолог, викладач російської мови та літератури” (1974), “вчитель української мови та літератури” (1997).

Упродовж 1974-1986 рр. працював учителем та директором у Новотроїцькій СШ Красноармійського р-ну. З 1987 р. – у пед. університеті. Кандидат пед. наук (1992), доцент.

Голова правління Донецької обл. організації Національної Спілки краєзнавців України (з 2003 р.).

Редагував щомісячну краєзн. сторінку “Рідний край” в газ. “Донеччина” (1993-1997). Редактор історико-краєзн. альманаху “Відродження” (1993 р., Слов’янськ), регіонального альманаху “Рідний край” (1994-1997 рр., Донецьк).

Член Нац. Спілки журналістів України (1994). Член Нац. Спілки письменників України (2005, чл. квиток № 02419). Член-кореспондент Міжн. академії наук пед. освіти (2004). Член Наукового тов-ва ім. Т.Г.Шевченка (2005). Відмінник освіти України (2001). Почесний краєзнавець України (1993). Почесний краєзнавець Донеччини (2008). Лауреат Всеукр. премій ім. П.Тронька (2014), ім. П.Василенка (2015); обл. літ-них премій ім. В.Сосюри (1995), ім. В.Шутова (2008), ім. М.Чернявського (2007), Загальнослобожанської премії ім. М.Петренка (2012), обл. премії “Плакаймо рідну мову” (2001).

Автор близько 700 публіцистичних, науково-популярних, методичних, наукових статей у газетах, журналах, збірниках. Видав більше двадцяти книг. Гол. редактор газети „Педагог” у Донбаському педуніверситеті.

Донецька обл. бібл-ка ім. Н.К.Крупської в серії “Краєзнавці Донеччини” випустила біобібліографічний довідник “Валерій Іванович Романько” (1999). Його ім’я внесено у всеукраїнські довідники „Краєзнавці України” (2003), „Письменники України” (2006). Розпочав видання «Вибрані твори. У 12 томах».

Рекомендована література:

Зоц І. «Беру я сили з батьківських криниць...: Слово про В.І.Романька //Валерій Іванович Романько: Біобібліографічний покажчик. – Донецьк: Обл. бібл-ка ім. Н.К.Крупської, 2007. – С.4-10

Красзнавці України (Сучасні дослідники рідного краю): Довідник. Том І. – Київ-Кам'янець-Подільський, 2003. – С.189-190

Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Упор. А.Гай. – Біла Церква: Буква, 2012. – С.385-386

Романько Валерій Іванович: Біобібліографічний покажчик /Упор. Т.М.Дрьомова. – Донецьк: Обл. наук.бібл. ім. Н.К.Крупської, 2002

Щедрий ужинок Валерія Романька / Скрипник В. Дорогі мої слов'янці: Нариси, замальовки та інші газетні матеріали про слов'янців. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2010. – С.152-153

Історія Слов'янщини в особах: Біографічний довідник /Упор. В.Скрипник. – Слов'янськ: Вид-во «Друк. двір», 2011. – С. 164-165

Белоконь Д. Колумб літературних надр краю //Донеччина. – 2012. – 27 листопада. – С.2

Куц П. Педагог і письменник Валерій Романько: «Мабуть, Тарас Шевченко почув мої слова: тепер Слов'янськ вільний...» //Урядовий кур'єр. – 2014. – 25 жовтня. – № 198. – С.17

З історії вшанування Тараса Шевченка у Слов'янську

Здавна безмірно дорогим і близьким був і залишається Тарас Шевченко для мешканців Сходу України, в тому числі для тих, хто проживає на Донеччині. Незважаючи на те, що доля не приводила Тараса Шевченка на донецьку землю, до Великого Тараса тут завжди відносилися з великою любов'ю не тільки як до талановитого поета й художника, а, в значній мірі, як до духовного батька української нації. Зі спогадів старожилів дізнаємося про те, що і тут, в Донбасі, як і по всій Україні, поряд з Біблією з особливою пошаною зберігали «Кобзар» Т.Г.Шевченка, а його портрети прикрашали не одну оселю, особливо мешканців сільської частини краю. Володимир Следнев, автор літопису «Останнім шляхом Кобзаря», небезпідставно відмітив: «Дух Шевченка витав над донецьким степом, мабуть, з першої години многотрудного становлення нашого краю. І любові, яка горіла в серці Тараса, вистачить на багато поколінь донеччан» [3].

Ми можемо багато говорити про ті давні традиції, які склалися у шахтарському регіоні по вшануванню Великого Кобзаря. На Донеччині існує 12 пам'ятників Т.Шевченку, у Єнакієвому та Маріуполі проживають давні предки Поета; його пам'яті присвячені книги, картини, створено музейні кімнати, іменем Шевченка названо декілька населених пунктів, чимало вулиць, площ, бібліотек, проспектів; ряду представників донецького краю у різні часи присвоєно високе звання лауреата

Національної премії імені Т.Г.Шевченка, мешканці Донеччини завжди активно включалися у відзначення Шевченківських свят, особливо у ювілейні для Кобзаря роки тощо. Але це тема окремого дослідження.

Мета ж нашої статті – показати, як зберігають пам'ять про відомого поета й художника Т.Г.Шевченка мешканці одного із звичайних міст України – міста Слов'янська Донецької області. На жаль, на сьогоднішній день ніхто із дослідників шевченківської теми не спромігся вивчити й узагальнити питання вшанування пам'яті Великого Тараса у цьому місті північної частини Донеччини. Актуальність нашої статті ми вбачаємо ще й у тому, що це дослідження збагатить Шевченкіану України, а слов'янці, мешканці цього давнього поселення Слобожанщини, зрозуміють тісний духовний зв'язок з великим українським народом, відчують себе частиною нашої держави, ще більше укріпиться почуття їхньої гордості за такого співвітчизника, якого природа подарувала Україні та світові.

Знайомство М.Петренка з Шевченком. Зв'язок Тараса Шевченка зі Слов'янщиною, на нашу думку, слід розпочати з червня 1859 року, коли наш земляк, поет, автор безсмертної пісні «Дивлюсь я на небо...» Михайло Петренко, за переказами, зустрівся на хуторі Лихвині, поблизу Лебедина, з Т.Г.Шевченком під час його останньої подорожі по Україні [5, с.28]. Це була зустріч двох однодумців. Михайло Петренко був у захопленні від поезії Кобзаря, а Тарасу Григоровичу сподобався петренківський вірш «Недоля», який він переписав у свій зошит. Відомо, що, знаходячись у засланні, Т.Шевченко листувався з багатьма своїми друзями та знайомими, які іноді пересилали опальному поетові листи, фарби та папір. О.Є.Петренко висловлює припущення, що «можливо і попав таким чином вірш М.Петренка до Тараса Шевченка в далекі краї» [7, с.186]. Без сумніву, Шевченко знав і про місто Слов'янськ, батьківщину Петренка, де той провів своє дитинство і яке описав у ряді своїх віршів. Кобзар, знайомлячись з поезією Петренка, на якусь мить уявив батьківщину побратима: «Слов'янськ! Слов'янськ! Як гарно ти /По річці Тору, по рівнині /Розкинув пишні садки, /Квіти пахучі по долині /І так красуєшся собі!». Слов'янський художник Олександр Рогов, ілюструючи нарис краєзнавця Івана Овчаренка «Слов'янський сокіл», зобразив Шевченка та Петренка під час їхньої зустрічі. До речі, цей же художник створив уявний портрет Михайла Петренка (на жаль, на сьогодні ми не маємо жодної світлинки із зображенням нашого земляка).

Існує припущення, що Петренко, як і Шевченко, був членом Кирило-Мефодіївського товариства, за що обоє були покарані царським режимом: Шевченка відправлено на десятирічне заслання, а Петренка понизили в посаді і теж заборонили писати рідною мовою, можливо, тому крім 19 поезій студентського періоду він так нічого більше й не написав.

П'єса С.О.Голованівського «Доля поета». Слов'янський драматичний театр імені В. Маяковського з початком театрального сезону 1939-1940

року розпочав ставити п'єсу С.О.Голованівського «Доля поета». Роль Тараса Шевченка виконував артист В. Войнович. П'єса йшла не тільки у Слов'янську, а й в інших містах Донеччини, в тому числі у травні 1939 року з великим успіхом пройшла в обласному центрі – в Сталіному. Критик Н.Юров зазначав: «Цікаво відзначити, що п'єса «Доля поета» Голованівського, яка не мала великого успіху у ряді крупних театрів, у Слов'янську поставлена дуже вдало. Успіх вистави в першу чергу відзначається справжньою майстерністю і творчим натхненням, з яким виконує роль Тараса Шевченка артист Войнович. Артист з граничною виразністю, з благородною простотою та емоційною насиченістю створює образ великого поета-революціонера Т.Г. Шевченка» [6, с.96].

Вулиця імені Т.Г.Шевченка у Слов'янську. Безумовно, творчість революційного демократа Тараса Шевченка зіграла певну роль у поваленні царизму, встановленні народної влади. Тож цілком закономірно, що у далекому 1919 році вулицю Харківську у Слов'янську було перейменовано на вулицю імені Т.Г.Шевченка. Мешканці міста гордяться тим, що ім'я Великого Кобзаря вулиця отримала однією з перших не тільки в Донбасі, а й в Україні.

Меморіальна дошка пам'яті Т.Г.Шевченка до 200-річчя від дня його народження. Ювілей Великого Кобзаря слов'янці вирішили увічнити у пам'ятній дошці з барельєфом поета. Ініціаторами цього заходу виступили краєзнавці Слов'янського міського осередку. На велелюдному мітингу 6 березня 2014 року меморіальну дошку було урочисто відкрито – її розмістили на одному із найстаріших будинків по вулиці ім. Т.Г.Шевченка, 4. Виготовив дошку дійсний член НСКУ, художник О.К. Рогов. Роботу та матеріали оплатила особисто мер Слов'янська Н.І.Штепа. На святі були присутні працівники відділу культури, міськвиконкому, бібліотекарі міської центральної бібліотеки, наукові співробітники краєзнавчого музею, студенти Слов'янського коледжу Національного авіаційного університету, Донбаського державного педагогічного університету, краєзнавці та журналісти, інші мешканці міста. Після того, як пролунав Гімн України, слово виголосили мер міста Н.І.Штепа, голова Донецької обласної організації НСКУ В.І.Романюк, учень 8 класу ЗОШ №1 Данило Косіашвілі, поетка Любов Меженіна.

Залізнична школа №6 ім. Т.Г.Шевченка. Проходили роки. Ім'я Т.Шевченка все тісніше й тісніше пов'язувалося зі Слов'янськом. У 1929 році залізничній трудовій семирічній школі № 6 (до речі, першій україномовній школі на Донецькій залізниці) було присвоєно ім'я Поета. Цей навчальний заклад, розташований поряд із паровозним депо та станцією Слов'янськ, існує з 1909 року. Тут і по сьогоднішній день свято зберігають шевченківські традиції: існує Шевченківська кімната, проводяться свята, конкурси, пишуться творчі роботи, присвячені життю та творчості Великого Кобзаря.

Пам'ятник Т.Г.Шевченку. Серед тих небагатьох міст, у яких мешканці у дні Шевченківських та державницьких свят можуть прийти до пам'ятника Кобзареві, є, на щастя, й місто Слов'янськ. Нагадаємо коротко історію цих монументів.

У 1955 році в Слов'янську з'явився перший пам'ятник Т.Шевченку: на невеликому п'єдесталі в задумі сидить Кобзар. Пам'ятник, виготовлений з недовговічних матеріалів (гіпс, цегла, штукатурка), простояв 30 років. Національно-патріотичні сили міста неодноразово ставили питання про спорудження нового пам'ятника. І тільки в 1992 році їхні мрії здійснилися: у кінці вулиці імені Т.Г.Шевченка, при повороті на Слов'янський курорт і селище Північне, урочисто було відкрито новий пам'ятник Кобзареві.

Поштова Шевченкіана М.Длугоканського. Окреме слово треба сказати про поштову Шевченкіану слов'янського колекціонера М. Длугоканського. Михайло Семенович більше піввіку колекціонує марки, конверти та інші поштові раритети. Шевченкіану він почав збирати з початку 1970-го року. Зараз у ній понад півтисячі експонатів. Вони розміщені на чотирьох стандартних стендах, які час від часу виставляються для огляду – декілька місяців відвідувачі з цікавістю її оглядали і в Рік Т.Г.Шевченка у центральній міській бібліотеці Слов'янська. Перший стенд відкривають марки Української народної республіки, які датовані 1921 роком. На трьох зображено Тараса Шевченка у різні періоди його життя. Четверта – ілюстрація до вірша «Перебендя», на якій зображено Кобзаря – народного співця зі своїм музичним інструментом.

Найбільша кількість експонатів – марки та конверти, видані з 1923 по 1991 роки. У цій радянській Шевченкіані здебільшого поштові видання до ювілейних дат Великого Кобзаря. Тут серія марок з автопортретом Шевченка, з портретами робіт І. Репіна та І.Крамського, на інших – постать Кобзаря, яка взята за основу при виготовленні пам'ятника Кобзареві у Харкові, пам'ятники поетові у Каневі, Харкові. Шевченку-художнику присвячено цілий стенд. Тут бачимо мініатюри з картин «Місячна ніч на Кос-Аралі», «На пасіці», портрети «Княгиня», «Андрій Лизогуб», «Казашка Катя», серія малюнків «Живописна Україна»...

Оскільки Тарас Шевченко все життя мріяв про вільну Україну, активно боровся з її гнобителями, в експозиції слов'янського колекціонера багато матеріалів, які відображають становлення України як незалежної держави. Тут вміщено марки із зображенням державних символів України – Прапора, Герба, Гімна.

Мозаїчний портрет Т.Г.Шевченка роботи А.П.Назарова. Наш земляк Анатолій Назаров у день відкриття меморіальної дошки Т.Шевченку зробив цінний подарунок: він передав у місцевий краєзнавчий музей портрет Кобзаря, виготовлений модулями із різних порід дерев. Анатолій Шамрай, провідний науковий працівник музею, дякуючи за цей музейний експонат, відмітив, що портрет Т.Г.Шевченка буде нагадувати відвідувачам музею

про любов слов'янців до Кобзаря, про те, що його слово, дух свободи й почуття людської гідності, до яких закликав поет, живуть на Слов'янщині.

Друковані видання слов'янців до ювілею Кобзаря. Свої особисті подарунки до 200-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка зробили викладачі Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ) професор кафедри філософії Віктор Дубінін та доцент, член Національної спілки письменників України Валерій Романько.

У кінці 2013 року В.В.Дубінін видав збірку «Музичні твори на поезії Т.Г.Шевченка». Композитор створив 120 пісень на слова талановитого українського поета-демократа. До життя і творчості Т.Г.Шевченка у нашого земляка ставлення особливе: «...я зі шкільної пори люблю і шаную Т.Г.Шевченка як особистість, яка мужньо несла свій хрест борця за справедливість, повагу до людини». Про це Віктор Власович говорить у своєму вступному слові до названої збірки. Автор упевнений, що «Кобзар» містить в собі стільки музичної енергії, що вона буде надихати ще не одну генерацію музикантів різних часів і народів як професійних, так і аматорів» [2, с. 5].

28 лютого 2014 р. у читальній залі наукової бібліотеки Донбаського державного педагогічного університету відбулася презентація комплексу листівок під назвою «Поети Слов'янська – Тарасові Шевченку», який видрукувано у місцевому видавництві «Друкарський двір». Пам'яті Кобзаря присвятили свої твори 14 місцевих поетів. Автором проекту, укладачем та переднього слова «Кобзар у пам'яті слов'янців» став доцент місцевого педуніверситету В.І.Романько. Видання здійснене за рахунок укладача.

Журналіст, почесний краєзнавець України Віктор Скрипник за свій кошт видав листівку «Тарас Шевченко у Слов'янську», яка широко розійшлася серед мешканців міста, вручалася гостям Слов'янська.

Вшанування пам'яті Т.Г.Шевченка в закладах освіти. Можна з повною упевненістю сказати, що немає у Слов'янську жодного навчального закладу, у якому б не було проведено заходів з нагоди 200-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. Чимало проведених заходів висвітлювали місцеві засоби масової інформації.

Особливою активністю відрізнялися шкільні колективи міста: тут проводилися конкурси виразного читання, випускалися стіннівки до ювілею Кобзаря, проходили літературно-музичні вечори...

Чимало заходів до 200-річчя Т.Г.Шевченка проведено у місцевих вишах. Так, на філологічному факультеті Донбаського державного педуніверситету відбулося літературно-краєзнавче свято «Ім'я Тараса Шевченка на карті Слов'янщини». На захід зібралися студенти й викладачі, працівники вишівської та міських бібліотек, поети та краєзнавці міста Слов'янська. Свято розпочалося піснею на слова Т.Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий». Від імені ректорату вітальне слово мав проректор С.М.Швидкий, від колективу філологічного факультету – декан

Н.І.Овчаренко. З доповіддю «Ім'я Т.Г.Шевченка на карті Слов'янщини» виступив доцент, очільник краєзнавців Донеччини В.І.Романько. Свої вірші, присвячені Кобзареві, читали місцеві поети Володимир Глущенко, Любов Меженіна, Олена Пальчун, Олександр Романько, Микола Сіробаба, Юрій Стояновський, Тетяна Чала, Тетяна Чорноброва, Вікторія Щербатюк. Крім того, присутнім продемонстрували слайди з наявними на Донеччині пам'ятниками Т.Г.Шевченку; представили ту багату літературу, яка є у фондах університетської бібліотеки. На завершення у запису пролунав вірш Т.Г.Шевченка «Заповіт» у виконанні відомого актора Костянтина Степаненка. Ця подія була висвітлена місцевими телеканалами, у пресі, в тому числі у вишівській газеті «Педагог» [1, с.1].

Участь слов'янців у конкурсах до 200-річного ювілею Кобзаря. По Шевченківській тематиці у ювілейний рік Кобзаря було оголошено чимало різноманітних конкурсів. Особливий резонанс для слов'янців мали два з них: міський, оголошений відділом культури при активній підтримці центральної міської бібліотеки, та обласний під назвою «Донецька Шевченкіана», який проводила Донецька обласна організація Національної спілки краєзнавців України разом з редакцією газети «Донеччина». Чимало школярів, студентів, людей зрілого віку, представників різних спеціальностей та національностей взяли участь у цих конкурсах. Підсумки першого етапу конкурсу були підведені до ювілейної дати – 9 березня: переможці та учасники були відзначені дипломами, цінними призами. Ці події висвітлювали місцеві ЗМІ. На жаль, заплановані заходи з нагоди Року Т.Г.Шевченка, намічені на 22 травня, де планувалося підвести й кінцеві результати конкурсів, через кризову ситуацію в регіоні та й в Україні в цілому провести не вдалося. Сподіваємося, що це буде зроблено у жовтні-листопаді, так як Рік Т.Г.Шевченка триває.

Висвітлення у ЗМІ Шевченківської теми. Шевченківська тема активно висвітлювалася слов'янськими місцевими телекомпаніями «САТ» та «САТ-Плюс», газетами «Славянская правда», «Злагода», «ТВ Плюс». Ряд матеріалів про ювілейні Шевченківські заходи, проведені у Слов'янську, з'являлися на шпальтах обласної газети «Донеччина», у всеукраїнських «Слово Просвіти» та «Літературна Україна».

Серед місцевих журналістів найбільш активно висвітлювали шевченківську тему члени НСЖУ та НСКУ Геннадій Плотніченко, Віктор Скрипник, Валерій Романько, Олександр Романько.

Висновок. Вшанування пам'яті Т.Г.Шевченка на прикладі одного міста є типовим для багатьох міст Донецького краю. В окремих населених пунктах це проходить активніше й більш масово, в інших – можливо, менш активно. На нашу думку, це залежить від людського фактора – наявності в ті чи інші часові періоди там національно-свідомих особистостей, лідерів просвітянського, краєзнавчого чи письменницького руху. Деякі з них узагальнювали шевченківський рух в окремі праці, серед яких краєзнавці

Анатолій Шевченко (м. Горлівка), Павло Мазур (м. Маріуполь), Тамара Пішванова (Донецьк), Віктор Дубінін (м. Краматорськ), Валерій Романько, Віктор Скрипник (м. Слов'янськ). До таких узагальнюючих праць тепер може бути додано й цю, з якою знайомиться читач. Ми побачили, як мешканці міста Слов'янська вшановують пам'ять Великого Кобзаря. Але у цьому питанні не може бути кінця. Шевченко завжди сучасний у часовому і позачасовому вимірі, він завжди буде сучасним і затребуваним, поки на земній кулі чи поза нею буде жити хоч один українець.

Література:

1. Голубова Г. Слов'янщина пам'ятає Кобзаря //Педагог (ДДПУ). – 2014. – №1 (62).
2. Дубінін В.В. Музичні твори на поезії Т.Г.Шевченка. – Краматорськ: Вид-во «Тираж-51», 2013.
3. Князева Н. Поет у гості завітав до нас у рідний край //Зоря – 2012. – 17 вересня.
4. Мазур П.І. Маріупольський вінок Кобзареві. – Маріуполь, 2014.
5. Овчаренко І.М. Слов'янський сокіл (Михайло Петренко): Історичний нарис. – Донецьк: НСПУ. Ж. «Донбас», 2004. – 72 с.
6. Пішванова Т.Г. Донецька Шевченкіана у датах та подіях: 1851-2014. – Донецьк, 2014.
7. Петренко А.Е. Идентификация Петренко: Генеалого-биографическое исследование. – К.: Профів. – 2012. – 192 с.
8. Поети Слов'янська – Тарасові Шевченку /Упор., автор вступн. статті В.І.Романько. – Слов'янськ: «Друкарський двір», 2014.
9. Шевченко А. Т.Г.Шевченко і Донеччина. – Горлівка, 1994. – 62 с.

Надруковано: «*Краєзнавча Шевченкіана України*»: Матеріали XIII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка, м. Канів, 24-25 жовтня 2014 р. /За заг. ред. О.П.Решета. – Черкаси, 2014. – С..318-323.

Андрій Малишко та Василь Стус: діалог двох митців

У спілкуванні (листування це чи особисті зустрічі-розмови) пізнається людина, розкриваються її погляди. Особливо цікавим для дослідників залишається питання творчих стосунків відомих особистостей, таких як Андрій Малишко та Василь Стус. Будучи сучасниками, вони не так часто й спілкувалися. Василь Стус, на чверть століття молодший від свого досвідченого колеги, тільки-но входив у бурхливе літературне життя (і не тільки в літературне), ставив перед собою багато нелегких запитань, на які часто не міг дати упевненої й правильної відповіді. У таких випадках звертаються до більш досвідчених за порадою, і Стус мав надію, що старший товариш дасть йому добрі поради.

У даній статті ми зробимо спробу розкрити питання творчих взаємозв'язків двох відомих українських митців – Василя Стуса та Андрія Малишка.

На останньому курсі Сталінського педінституту Василь Стус готує свою добірку віршів і пересилає її до «Літературної газети». Ці вірші з'явилися пізніше, а саме 22 грудня 1959 року, коли Стус уже отримав диплома, деякий час відпрацював учителем на Гайворонщині, а на момент виходу газети носив погони, відбуваючи військову повинність. Уже сам факт публікації у такому солідному виданні, як центральна письменницька газета, багато значила для поета-початківця. А тут ще й інша несподівана приємність – передмову до підбірки його віршів написав живий класик української літератури Андрій Малишко. Маститий поет тепло відгукнувся про творчі доробки Василя, побачив у цього «молодого здібного літератора» надію українського письменства й побажав йому «доброї путі». Зокрема, у передмові було сказано: «Здається, що творчість 21-річного учителя з Вінниччини Василя Стуса має хороші поетичні зерна... зокрема, своєрідність підходу до явищ життя і вміння узагальнювати ліричні роздуми (а не говорити про них загально). Думка і художній образ часто живуть у нього органічно, воедино злиті, форма вірша чітка і виразна. Добре знання мови визначає загальну культуру цього молодого здібного літератора» [6, с.92].

Андрій Малишко, знаючи, що Василь Стус знаходиться на військовій службі, направив йому вітальну телеграму, у якій поздоровляє з першою серйозною публікацією. Телеграму було направлено безпосередньо у військову частину, у якій курсант Василь Стус проходив сержантську школу. Цей факт говорить про батьківську опіку талановитої молоді з боку Андрія Самійловича.

Висока оцінка відомого поета підбадьорює Василя Стуса, додає сил. Публікація віршів у центральному виданні, як згадує син Дмитро, для нього «стала головним підсумком, звітом, бодай перед самим собою, про творчість періоду учнівства й дбайливо зберігалася письменником» [6, с.92]. З погляду літературного процесу можна говорити, що на поетичній арені з'явився новий оригінальний поет.

Через три роки Василь Стус зробить спробу вступити в діалог з Андрієм Малишком по важливому для нього на той час питанню – доля української мови в Україні. «Свій перший зойк» з даної проблеми, яка постійно не давала йому спокою, Стус викладає авторитетному й визнаному на той час поетові Андрію Малишку у своєму листі від 12 грудня 1962 року. Раніше розмова йшла про вірші, а тепер – інша проблема. Цей лист – дійсно крик душі небайдужого українця з Донеччини, який відмічав: «Шукаючи кінцевих результатів дуже стрімкого процесу денаціоналізації значної частини українців, відчуваєш, що це – божевілля, що це – трагедія, якої лише інколи не почуваєш в силу

притаманної нам (як національної риси) байдужості і, може, трохи релігійної віри в те, що все йде на краще» [6, с.131]. Саме такі думки викладає Василь Стус на початку згаданого листа.

Читаючи це послання, ми відчуваємо, що Василя давно вже мучить думка про це «асиміляторство», багато численні «факти найгрубішого шовінізму, найбезсоромнішого національного приниження». До цього часу – у студентські й армійські роки, перші вчительські будні – Василя Стуса духовно підтримували його вчителі: Тарас Шевченко, Володимир Самійленко, Олександр Довженко, Максим Рильський, Дмитро Павличко. А ще запали в душу Василя слова дагестанського поета Расула Гамзатова про свою рідну аварську мову: «І якщо завтра в нас її не стане, //то я сьогодні смерть ладен прийнять».

Василь хотів української України, тому й взяв призначення на роботу «в глибинну Україну – на Кіровоградщину». У листі до Малишка він назве свій вчинок «втечею», «безсилістю», тому вже після армії вирішив повернутися на Донеччину, зросійщену, більше заклопотану економіко-господарськими проблемами, чим рідною культурою й державницькими інтересами – як відомо, тут, у середній школі №23 міста Горлівки, з грудня 1961 року по січень 1963 року він викладав українську мову та літературу. Саме тут, у Горлівці, 8 грудня 1962 року й трапився той прикрий випадок – сутичка Василя та його вчителя-колеги з групою російськомовних шахтарів у робітничій столовій. Ця історія переказується у ряді видань, наприклад: В. Стус «Листи до сина» (Івано-Франківськ, 2001); Д.Стус. «Василь Стус: Життя як творчість» (К., 2004).

Тоді відбулася доволі банальна для східної України ситуація (як для 1960-х років, так, на жаль, і для сьогоднішнього дня), в яку не раз і не два доводилося потрапляти багатьом. Тоді скандальна сцена в горлівській столовій закінчилася, всі розійшлися. Однак для Стуса це стало поштовхом до дії і глобальних висновків: як далеко зайшов процес денационалізації краю, коли якийсь «плюгавий» зайда може дозволити собі паплюжити українську мову, йти з кулаками на носіїв рідної культури.

Відразу після згаданого випадку Василь вилив перші негоції у вірші «Ти що казав?...», а потім, щоб віднайти душевну рівновагу, викладає свої хвилювання у листі до Андрія Малишка.

У зверненні до відомого поета, серед іншого, Стус пише: «Зараз я читаю рідну мову в Горлівці, в російській, звичайно, школі. В Горлівці є кілька (2-3) українських шкіл, яким животіти зовсім недовго. В Донецьку таких немає, здається. Отож, картина дуже сумна.

У нас немає майбутнього. Коріння нації – тільки в селі, а «хуторянським» народом ми довго не проживем, пам'ятаючи про вплив міста, про армію, про всі інші канали русифікації.

На Донбасі (та й чи тільки) читати українську мову в російській школі – одне недоумство. Треба мати якісь моральні травми, щоб це

робіти. Одна усна заява бацькіў – і дітн не будуць вивчати мовн народу, який виростнв цнх бацькіў. Хіба це не гопашннй театр – з горілкою і шароварама? Обов'язково – німецьку, французьку, англійську мовн, крім рідної» [6, с.132].

Бачачн безвнхндь, Васнль Стус звертається до авторнтетного поета за порадою: «Як можна далі жнтн? Як можна з уснм цнм мнрнтнсь?... Чому ж мн такі байдужн, звндки у нас стнлькн покора перед долею як фатумом?». І далі: «Прошу – зрозумійте мене як слнд. Я хочу тнлькн добра, чесного добра, а аснмнліаторство – хнба це чесна штука? Зрозумійте мене в моєму горн...».

«Напнсав я Вам лнста тнлькн тодн, колн внрншнв, колн зрозумнв – не могу не напнсатн – до культурного днйча. Не гнвнться, що Вам адресую свнй першнй зойк.... Колн є змога – дайте, прошу, хоч яку-небудь вндповндь».

Проходнв час. Нелегко було Васнлеві у зруснфікованнй Горлівці. Переважна бнльшнсть мешканцнв Донеччнн та й всього Сходу України були байдужн до рндннх кореннв, нехтували українською мовою. Робота на посадн вчителя мало приноснла радостн. Грудневнй ннцендент 1962 року у Горлівці, внкладеннй у лнстн до А.Малншка, переконував Василя у правнльностн прнйнятого ннм рншення: залншнтн школу, адже україннзувати донецьке населення через школу, на його думку, мало що дасть – це радше для заспокоєння власного сумлнння, аннж справжнє намагання раднкально вплинути на снтуацню. «Нн, за снтуацнн, що склалася в Україні, лнше наука й висока лнтература може колн й не зараднтн, то прннаймнн статн пам'ятннком, який бн засвндчнв, що тут теж були такн люде, - мнркував Васнль. – А щоб внкладатн українську мову в донбаському середовнщн, треба матн «якнсь моральнн травма» [6, с.133].

Пернодн макснмальної внмоглнвостн поступалнся тверезому аналізовн, Васнль бнльш реально оцннював снтуацню. З кнм поднлнтнся свонми думкама, що не давали спокою? Незважаючи на те, що внд А.Малншка вндповндн не отрнмав, Васнль Стус все ж знову звертається до нього – внн навнть наважнвся внбачнтнся перед старшнм н досвндченншнм товаришем за отой – грудня 1962 року – лнст: «Зо два мнсяцн тому я наднслав Вам лнста, в якому, внлнвшн свнй бнль з прнводу багатьох жорстоких «чому», я прохав Вас зараднтн чнм-небудь. Ваше мовчаннн стало менн за сувору вндповндь. Пробачте. Я н сам дуже часто лаяв себе за той лнст, на котрнй я, мабуць, не мав жодного права» [6, с.135].

Васнль Стус розумнв складннсть нснуваннн «внлнкнх». Що могли вони йому вндповнстн, якщо й самн знаходнлнся у непростому становнщн: любитн Україну й не так просто про це вндкрито сказатн (пам'ятаймо, як бнлн В. Сосюру за внрш «Лубнть Україну»). Про роздумн з цього прнводу Василя Стуса пнше його снн Дмитро: «А що їх лубов до бацькнвщннн не менша за твою, то як було треба було тнснути на Тнчнну, Рнльського,

Малишка, щоб вони майже «добровільно» вдягли на себе тогу радянського патентованого класика? Що з того, що за якийсь час їм, переродженим, це навіть стало подобатися?» [6, с.135].

Можливо, саме з цих причин і не відбулося діалогу між двома визначними особистостями, які обоє любили Україну.

Проблема діалогу відомих особистостей, в тому числі Андрія Малишка й Василя Стуса, залишається актуальною. Вона потребує нових досліджень та висновків.

Література:

1. Василь Стус: двадцять років після смерті: сучасне прочитання і переосмислення /Альманах «Молода гвардія». – 2006. - №1 (38). – К.: вид-во «Смолоскип», 2006
2. Василь Стус – поет і людина: Спогади, статті, листи, поезії /Упор. О.Ю.Орач (Комар). – К.: «Укр. письменник», 1993
3. Малишко Андрій. Доброї путі. Поезії Василя Стуса //Літературна газета. – 22 грудня 1959 р.
4. Романько В. Василь Стус і Слов'янщина: Зб. матеріалів. – Слов'янськ: СДПУ, 2007
5. Стус Василь. Листи до сина. – Івано-Франківськ: вид-во «Лілея-НВ», 2001
6. Стус Дмитро. Василь Стус: Життя як творчість. – К.: «Факт», 2004

Надруковано:

- «ВАМ АДРЕСУЮ СВІЙ ПЕРШИЙ ЗОЙК...»: Роздуми після прочитання листа Василя Стуса Андрієві Малишку від 12.12.1962 //Літ. Україна. - №1 (5380). – 2011. - 6 січня. – С.4;

- АНДРІЙ МАЛИШКО І ВАСИЛЬ СТУС: ДІАЛОГ ТАК І НЕ ВІДБУВСЯ //Дивослово (Укр. мова і літ-ра в навчальних закладах) – 2013. - № 6 (Червень). – С.58-59.

Романько Олександр Валерійович

Народився 27 листопада 1973 р. у м. Донецьк у сім'ї майбутніх педагогів, а на той час – студентів-випускників Донецького державного університету. З 1 по 8 класи навчався у середній школі села Новотроїцьке Красноармійського району на Донеччині, де батьки працювали учителями.

Закінчив ЗОШ №8 м. Слов'янська (1991), дефектологічний факультет Слов'янського держ. педагогічного інституту (1996). Навчався на факультеті журналістики Дніпропетровського університету, в аспірантурі по спеціальності «Філософія». Перші газетні публікації з'явилися у газ.

«Маяк» (Красноармійськ, наставник В.І.Чуб). Працював у газетах «Вісті», «Славянская правда», «Злагода» (Слов'янськ), «Донеччина» (Донецьк), на обл. у телебаченні у Дніпропетровську, редагував газету «Народ і армія» (Київ). Викладав філософію та релігієзнавство у Слов'янському пед. університеті, авіаційному коледжі НАУ. Має наукові публікації з філософії.

Перше оповідання під назвою «Тимуровці» з'явилося на сторінках журналу «Пионерия» (№6, 1990), коли початкуючий автор був учнем 8 класу. Як поет друкувався у місцевій періодиці, у всеукраїнських газетах «Дніпро-Славути» та «Донеччина», журналі «ЛітЕра», альманасі «Євшан» збірках «Місто моє...» (Слов'янськ).

Автор поетичних збірок «Не замучит мене хромота...» (1999), «Мімікрія та мартиролог» (2015).

Автор та керівник проекту «Слов'янський молодіжний поетичний десант» (з 2013 року), який об'єднує міську талановиту учнівську молодь. У газеті «Славянская правда» започаткував поетичну сторінку «Літературна вітальня». Працює керівником гуртків «Літературно-художня творчість» та «Основи журналістики» у Центрі дитячої та юнацької творчості та в Донецькому обласному палаці ДЮТ. Член Національних спілок журналістів (1995) та

синонімічний ряд?

Це Свято-Воскресенський храм –
і в будні, і у свята,
Дівчата ж кращі у САТУ, ніж в універі -
Я так вважаю, хай, навіть,
хтось і скаже, що я гад!
Я, може, й гад, але при цьому –
справедливий гад!

Моїй зухвалості, як бачте,
меж немає,
Але у цьому аніскільки
не лицемір я і не хам!

***Наявність милих місць, облич, будівель, вулиць означає,
Що я кохаю СВІЙ СЛОВ'ЯНСЬ!,***

Слов'янці

***Присвячую батькові, педагогу і краєзнавцю, який
вважає своїм обов'язком увічнити пам'ять відомих земляків***

Чи мріялося, чи наснилось –
Іду Слов'янськом і проходжу центр,
Ов-ва, і є воно все так, як і хотілось, -
Дивлюсь на все, спираючися
нашої бібліотеки на парапет.

Отут Кобзар... Та ні, Петренко!
І хто б же знав, що саме він,
Поетом степу ставши незбагненим,
Завоював для міста
сокола ширококрилого уклін.

Їх небагато і багато,
Та всі вони як рідні, бо ж – свої:
Дзевульський, Лянге, Кузнецов,
Тут - Кривонос і Данилевський,
Герої бойові – Сімейко, Брисев, Кучеренко...
Ось від курорту – Золочевський, Самойлович,
А ген он там вже від культури -
Богатіков і Ростропович,
І, звісна річ, що меценат Шнурков...

І ...власне й ті,
хто нині бідкаються містом,

Стоять на площі також, мов живі –
Усіх у пам'яті скульптурній стисло
Воздвигнем з вдячністю – як і в миру,
так і в Христі.

P.S.

Козак фортеці Тор,
керамік, солевар, курортний лікар,
торговець й педагог, -
ми всі – слов'янці,
неначе персонаж один.

І хоч не сповіщав для нас
свої шляхи Господні Бог,
ми все сприймемо як належне,
і часу плин нас не зітре!

* * *

Укрита лікувальним шаром солі шкіра,
Неначе панцирем, – відтак, не диха тіло геть,
Під шкірою, в душі чи віра, чи зневіра –
Зерно в душі не проросте, приречене на смерть.

І не дивись на Словкурортські бані церкви –
Хоч м'ясоїди, хоч в жорсткім пості усе життя, -
Допоки сіль з душі та тіла не обдерти,
Допоки й неможливий шлях до каяття.

* * *

Між люмпенами – він на верблюді,
З бедуїнами – вільно й на ти,
Не на пласі, а радше – на блюді
Дар з відрубаної голови.
Причаїлись думки на узбіччі, -
Перетоптані в пилу й росі, -
Між Дніпром і Дінцем – в межиріччі –
Я вмираю тихесенько на самоті.

* * *

Гвіздок чи цвях – яка різниця, -
Аби не в голову тобі,
І знов таки – колодязь чи криниця, -
Аби туди не впасти і собі.

Та, врешті рэшт, собі што ж пажажата?
Шчо кражце – поцілунок чн ляпас?
То ж як – до сліз сміятысь чн стогнаты?
Та все адно, абы то був
                    наывыщый клас,
І кражце пыты пыво, а не квас!

* * *

Я зачаіўся між камінням із думок,
Чуттыв вогнямы й спалахамы в ніч стріляю, -
Це – ні палке натхнення, ні заскок,
Це – я отак на вахту ночі заступаю.

Ця ніч мене і не вратуе, і не вб’е,
Лышень стару поглыбты прірву із сабою...
Шце невідомо, хто кого та й розігне –
Я зовнішній, чн внутрышній...

...На ніч у мене вистачыть набоів.

* * *

Межею неба выбір зупыныўся, -
Склепіння з хмар і баня із зірок, -
Й не молодык, а старець народыўся,
І небо сперлось муром із кісток.

Жыття втілылося у помылках й недолі,
Жыття саме не обырало
                    - помыляўся той, хто жыв.
Душа не вмерла
                    лыше дякуючы болу, -
Лыш біль іі від зубожіння й бороныв.

Не вмер уповні той, хто жыв,
У небуття не занурывся, -
Із Леты вповні не напыўся,
Наразі лыш адын ковток відпыў!..
...Відпыў... й межею неба – горизонт –
                    выбір зупыныўся.

«Ніхто не знае, чому...» або «Біг у пільмі»

А я до пір до сых
                    іще і не родыўся,

твої і мої вороги.

Блюзнiрства і кривди
по всій Україні цілком вистачає,
Та символом зради,
вважаємось ми,
Це не випадково, це вповні
під наші ознаки усі підпадає,
І ми, засоромлені, красимо
лавки й мости...

9.11.2014

* * *

Яка гнучка й піддатлива навколо тиша,
Але й така оманлива – немов у лука тетива,
Немов душа, що на скрижалях кров'ю пише,
Що донедавна тихою і мирною була...
Була... та нині на душі – війна,
Дурна й нав'язана чужинцями війна...
Та ні поета, ані воїна без тиші не буває,
В глибинах тиші зачалися –
любов, ненависть, вірність, зрада,
Як зрештою – і мир, й війна...
З усіх боків слова і постріли
надійно тиша обнімає,
І долю не стріла вирішує,
А воїна міцна рука
й поетова із тиші тетива.

*12 квітня 2015 року на Світле Христове Воскресіння та
в день річниці захоплення Слов'янська сепаратистами.*

* * *

Чиї то коси розплелись,
Волосся вітром розхристалось,
Думки віночком не сплелись –
То я розхристався, так сталося.

Забуду всіх і все, що є,
Об стіни спогади – у друзки!
І хоч розхристано мене –
Та вам я не вклонюся, дзюзьки!

Сіробаба Микола Васильович

Народився 13 січня 1958 р. в с. Привілля Слов'янського р-ну Донецької обл. Закінчив енергобудівний технікум, потім відбував військову службу в Казахстані та на Далекому Сході. Працював конструктором та майстром на заводі, водієм тролейбуса, вантажником, вихователем у дитячому таборі відпочинку. Закінчив філолог. факультет Харківського педуніверситету ім. Г.С.Сковороди. У Харківському університеті ім. Каразіна захистив дисертацію на звання кандидата філолог. наук. Працює на кафедрі укр. мови та

літератури Донбаського педуніверситету на посаді доцента. Член Національної спілки письменників України з 2010 р.

Його вірші з'являлися на сторінках ряду періодичних видань, увійшли до антології «Слобожанська яса», журналу «Березіль». Автор літературознавчої розвідки «Жанрово-строфічні модифікації українського сонета» (2003). Має окремі збірки поезій: „Non regredi” (2001), «Повернення до тями» (2004), «Осенева блискавиця» (2010).

Викладач вишу – член НСПУ

Читачі, літературні критики високо цінують поезію М.Сіробаби. Його творчість уведена до навчальних програм Краматорського економіко-гуманітарного інституту, на матеріалах його віршів пишуться курсові та дипломні роботи. Влада Сидорова, аналізуючи творчість М.Сіробаби, виділяє центральну тему його доробок – тема України, вболівання її сина за долю Вітчизни. Поет схиляється перед талановитими земляками-українцями – Михайлом Петренком, Василем Стусом. Сам він гордий з того, що «ймення моє – українець!». Звичайно, у поезії М.Сіробаби відображені й інші теми: природа, кохання, яскраво виражені філософські мотиви. Його творам характерні висока художність, образність, свіжі рими.

В одному з інтерв'ю М.В.Сіробаба сказав: „Любов до України – це невечерпне. Для мене – любити Вітчизну і писати рідною мовою – це щастя”.

Рекомендована література:

Данилець О. Щастя – любити Україну //Вісті. – 12 січня 1993 р.

Лапушкіна Н. Спроба нового бачення поезій Миколи Сіробаби //Арт+- 2010. - №1. – С.148-150

Сидорова Влада. Сучасні поети-слов'янці. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – С.61-64

Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Упор. А.Гай. – Біла Церква: Буква, 2012. – С.408.

Микола Сіробаба

Нічна стежа

Перетнулися, наче в кросворді,
Гріх і святість на цьому шляху,
Де привідці невіглаством горді,
Накликають кінцівку лиху.

Тут на акціях лжедоброчинних
Сатана голопує в Едем...
Наглий дощ, небосхилу розчинник.
Я і ніч. Поєдинок ведем.

Десь в захмар'ї чадять метеори,
Десь край світу затихли громи,
І не тіпнеться морок просторій,
Що неспокій у душу встромив.

Тільки спогадів видива куці
Перфорують безсоння масив,
Та ще відголосом екзекуцій
Видих вдихові щось пробасив.

Темнота над суєтою

Не відіб'ється сонце від місяця,
Темно над суєтою суєт,
А дощі за вікном як не збісяться,
Ще й рефлексія нерви псує.

Відбувається дійство брудне,
Де спинитись вдається не кожному,
А з бажань домінує одне:
Прихиститися в Царстві Божому.

Я ворог народу

Я ворог народу, який
 Нагадує твар туполобу,
 Бо стимулом визнав лиш кий,
 Бо править за рабством жалобу.
 Я ворог народу, тому
 Що він дуже ласий на жертви,
 А ще культивує туму
 Й ніколи не може нажертись.
 Я ворог народу, коли
 Він славить чужого пророка,
 Свого записавши в козли
 (До чого ж ти, правдо, жорстока).
 Нещадність до людських провин
 Простить мені, Сину і Отче...
 Я ворог народу, бо він
 Народом ставати не хоче.

Вайнахи

Вайнахи з пелюшок
 За волю битись вчаться,
 Вганяючи у шок
 Манкуртів і заброд.
 Я процідив до дна
 Настойку мрій про щастя
 Й лишилася одна:
 Мені б такий народ.

У покиненій садибі

Літо...а у яблуні
 відчуття паскудне,
 сум пече, хоч виструнчись,
 хоч уклін клади.
 Вітром абортована
 осенево худне
 пишна крона, гублячи
 викидні-плоди.

Тонкосльоза осінь

Ніч втішає осінь тонкосльозу,
 Що зайшлася хвищею навзрид:
 Їй, як мелодійність Берліозу,
 Простопадний падолист набрид.

Все частіш їй бачаться замети
В симбіозові півснів-пів'яв,
Не дочасно вік її зав'яв,
Та несила їй без сліз умерти.
Тож, невішена, ридає ридма,
Опинившись перед дверима,
За якими всі плачі пусті,
За якими їй нема путі.

Степовий етюд

Стихли виляски пуг,
Упокоївся пил між колій,
Зафарбовує плуг
Жовте поле у чорний колір.

В сонця гриві гнідій
Сивина ковили застигла,
І, мов щедрий надій,
Ллється в балку туман із тирла.

Україні

«Феею тобі не стати, відьмо», –
Ухопив на зуби зайшлий хам.
Гоголь кинувся до трійки: «Їдьмо!»,
А Франко зневіривсь: «Nie Kocham».

Та в істериці не падай крижма,
Мусиш виграти ще ті бої,
Що для них Шевченкова харизма
Зайняла позиції свої.

Відчасовий рух

Ні сич не вздріє, ні сова
(дарма, що очі, наче блюдця),
Впаде заслона часова,
І я із вічністю зіллюся.

Вічний рух

Затишок відгонить цвіллю,
Він мені не до душі.
Я інстинкт загину втілю
У бурхливому вірші.

Золота іржа покою
Не згризе моє єство,
Марю стежкою стрімкою,
Вічний рух – мій статус-кво.

Осінь наснага

Я жовтим ландшафтом Вінсента Ван Гога
Блукаю по гострій стерні,
Осіньної пам'яті гостра дорога
Вкорочує віку мені.

Не мною в цю землю посіяна кривда,
Що виросла в правду страшну,
Чому ж так завзято супліддя гібрида
Я з ранку до вечора жну?

Моєї турботи наснага осінь
Пояснення має просте:
Якщо не зібрати недолі насіння,
То знову воно проросте.

Імпульс

Може статись, доведу
Аж до сивовусся
Своїх років череду...
Та чи наживуся?

В чім причина?

*Справжнього митця не повинні
розуміти сучасники.
Йоко Оно.*

Розкриттям небосажних тем
Я нікого чомсь не сполохав.
Чи то є аж таким митцем,
Чи сучасника маю лоха?

На коня

Ще складаються далекосяжні плани,
Й щастя-доля ще замріяно куня,
Та здаюсь собі до болю безталанним,
Бо життя вже наливає на коня.

Скрипник Віктор Петрович

Народився 2 січня 1941 р. в с. Петрівка Барвінківського р-ну на Харківщині. Закінчив філологічний фак-т Харківського держуніверситету.

З 1974 р. працював кореспондентом, зав. відділом газ. «Комуніст», лектором-міжнародником райкому партії та обл. організації тов-ва «Знання» (1978-1987). З 1988 р. – заст. редактора, з 1994 по 2001 рр. – редактор міськрайонної газети «Вісті». З 2001 р. – власкор обласної газети «Донеччина». Займався видавничою діяльністю.

Голова Слов'янської міської організації Нац. спілки краєзнавців України. Має звання «Почесний краєзнавець Донеччини», «Почесний краєзнавець України». Лауреат Загальнослобожанської премії ім. М.Петренка (2012). Нагороджений Золотою медаллю української журналістики, ювілейною медаллю «Т.Г.Шевченко. 200 років з дня народження» (2014).

Член Нац. спілки журналістів України. Має велику кількість публіцистичних статей, частина яких увійшла до книги «Прозріння» (2006). Автор окремих видань: «Славянск. Краткая история города-курорта» (декілька видань), «Дорогі мої слов'янці» (Нариси, замальовки та інші газетні матеріали про слов'янців). Став упорядником книг «“Слово...” на землі Слов'янській», «Славянск: Кто есть кто», «Земля Славянская в Великой Отечественной войне». Є у нього й книги, видані у співавторстві.

Завжди у пошуку

Один із істинних патріотів рідного краю, В.П.Скрипник добре знає історію Слов'янщини, особливості її природних багатств, йому близька доля багатьох наших земляків. Він належить до тієї когорти людей, які вважають за необхідне знати історію того краю, де вони проживають, а тим паче, де народилися, де знаходяться могили їхніх предків. Тому акцентую увагу читача на наступному його вчинку, дуже правильному та

доброму прикладу для інших, зробленому ним ще в молодечі роки: колишній солдат, відбувши строкову службу, приїхав на постійне мешкання до Слов'янська, мав тоді чимало життєвих проблем (знайти потрібну роботу, вирішити квартирне питання тощо), але він прямує у міську бібліотеку і бере довідник «Славянск» Ю.Клочкова. Філолог за освітою, Віктор Петрович і все подальше своє життя, яке присвятив нашому місту, ніколи не полишав цього зацікавлення, де б він не працював: лектором товариства «Знання» чи кореспондентом газет «Вісті» та «Донеччина». Так, воно переросло у професійну необхідність – журналіст повинен бути у курсі всіх подій, що відбуваються у регіоні. Мабуть, немає такого підприємства чи навчального закладу, фірми чи трудового колективу в Слов'янську, де б не побував невтомний та цікавий до нових подій Віктор Скрипник.

Багатий архівний матеріал, який з часом зібрав краєзнавець та журналіст, ліг в основу його видань про історію міста, особливостей розвитку Словкурорту, подій далеких років – битви Ігоря Новгород-Сіверського з половцями на слов'янській землі, а також подій Другої світової війни та участі в ній наших земляків. У співавторстві з колегою Г.Жевжик він уклав довідник «Слов'янськ. Хто є хто» – це важлива та кропітка робота, а згодом було нове, доповнене й уточнене перевидання. А скільки нарисів, інтерв'ю, замальовок про слов'янців він написав – не перерахувати; частина з них увійшла до його нової книги з символічною назвою «Дорогі мої слов'янці».

Мій колега, член Національних спілок журналістів та краєзнавців України, повний сил та енергії. Він успішно справляється з посадою голови міської організації краєзнавців, продовжує працювати власкором газети «Донеччина» по Слов'янську. Активний учасник міських та обласних краєзнавчих заходів. Став ініціатором та автором ряду проектів із вшанування на Слов'янщині М.М.Петренка, Т.Г.Шевченка, Г.П.Данилевського.

Журналіст и его работа

Говоря о Викторе Петровиче, могу с уверенностью подтвердить справедливость выражения Джека Лондона, что нет труда изнурительнее, чем прокладывать дорогу. Действительно, Скрипника можно назвать «первооткрывателем соли земли нашей», в смысле краеведческих открытий последних лет на Славянщине.

Как журналист и краевед Виктор Петрович всегда вёл, так сказать, охоту на архивные документы, даты, цифры и факты, по крохам восстанавливал картину далекого и не очень прошлого нашего края. Но нельзя ему отказать и как публицисту, поднимающему в периодической печати актуальные для сегодняшнего дня темы.

Особенно силен Виктор Петрович как автор очерков. Его публикации этого литературного жанра можно с уверенностью назвать энциклопедией

жизни украинского гражданина. Это история, не успевшая окаменеть, история живых людей, наших современников. Даже те герои его очерков, воины и труженики, которые погибли в годы Великой Отечественной войны, ушли из жизни в послевоенные годы или отдали свои жизни во время проведения антитеррористической операции на Донбассе, органически вписываются в нашу современную жизнь, обретают присущие нашей действительности черты...

Многим людям, знающим Скрипника, в Викторе Петровиче импонирует широта интересов, выверенность взглядов, органичное сочетание принципиальности, скромности, чувства тонкого юмора и высокого профессионализма.

Геннадий Плотниченко.

Рекомендована літэратура:

Славянск: Кто есть кто /Сост. В.П.Скрипник, Г.А.Жевжик. – Славянск: ЧП «Канцлер», 2001. – С.232.

Історія Слов'янщини в особах. Біографічний довідник. – Слов'янськ: Вид-во «Друкарський двір», 2012. – С.181-182.

Краєзнавці Донеччини. Біобібліографічний довідник /Упор. В.І.Романько. – Слов'янськ: Підприємець Б.І.Маторін, 2015. – С.121-122.

Плотниченко Геннадий. Журналист и его работа: К 75-летию В.В.Срипника //Злагода (Словянськ). – № 52 (1146). – 30 грудня. – С.2.

Віктор Скрипник

У пошуках істини

Для мене рік заснування Слов'янська ніколи не був проблемою. Адже однією з перших книжок, які я взяв у міській бібліотеці (до речі, розміщувалася вона у Троїцькому соборі на центральній площі) після повернення зі служби в армії (1963) був «Славянск» Ю.О.Клочкова (Сталино-Донбасс, 1960 г.), а там чітко написано: «У Торских соляных озёр была построена в 1645 г. крепость Тор». Далі йде роз'яснення, що зведення на Кальміуському, Ізюмському та Муравському шляхах захисних споруд здійснювалися відповідно до царського указу 1637 року, яким передбачалося «от татарские воины поставитъ города и острожки жилые и стоялые и всякие крепости учинить..., чтоб тем у татар в Русь проход отнять, а православных бы крестьян от войны, от разорения и от полону заступить».

У 1645 р. цар Олексій Михайлович повторив повеління батька й на Торські озера потягнулися обози з «різним нарядом». До будівництва залучалися і козаки, і солевари. Кожен з них повинен був мати сокиру, лопату, лом і мішок для перенесення землі. Скільки людей і бричок було задіяно на будівництві, можна лише гадати. Точно ж відомо, що неподалік татарського перелазу (броду) через Тор з'явилося майже квадратне

укріплення приблизно 100х100 метрів з кутовими та проїзною баштами. На території були житлові приміщення, колодязь, погріб і записана ця фортеця в актах Московської держави під назвою Тор. Більше всього, що запис зроблено було після закінчення будівництва, тобто в 1646 р. Інакше, чим пояснити, що в УРЕ («Українська Радянська Енциклопедія», АН УРСР, Київ, 1963 р.) вказується: «Слов'янськ – вперше згадується під назвою Тор в документах 1646 р. як фортеця, збудована українськими і російськими козаками для оборони південних кордонів Російської держави».

Коротше, дата народження Слов'янська – 1645 р. – у мене, та мабуть, і у більшості городян не викликала сумніву до тих пір, поки у 1975 році не заговорили про підготовку до ...300-річчя Слов'янська (?!). Про це нам повідомив на редакційній летючці Я.В.Мотієнко. Як редактор міськрайонної газети «Комуніст» (єдиного у той час друкованого ЗМІ в місті і районі) він входив до складу бюро міськкому партії й виконкому міськради. Тож цілком офіційно заявив, що у вересні 1976 р. будемо святкувати ювілей. Через тиждень кожен працівник редакції мав представити письмові пропозиції щодо висвітлення підготовки до знаменної дати. Наш старійший (1911 р.н.) журналіст і краєзнавець Ф.П.Пшеничний спробував було заперечити. Мовляв, і у вашому ж путівнику (Мотієнко Я.В. Слов'янськ, Донецьк, «Донбас», 1975) вказано, що Тор споруджено 1645 р., тож у 1976 р. Слов'янську вже буде 331 рік!

Редактор витяг із шухляди столу теку з паперами, знайшов потрібний аркуш і прочитав: «У 1668 році татари повністю зруйнували фортецю. Нове укріплення виникло у 1676 році, коли московський уряд покликав сюди на проживання черкас і заснував місто Тор». Я.В.Мотієнко зазначив, що це теж рядки з його путівника. І що з датою заснування Слов'янська – 1676 р. – згодні науковці Донецького університету...

На цьому, власне, суперечки про дату заснування Слов'янська в редакції припинилися. У місті вголос на цю тему теж балачок не було. А от на кухнях, в курилках, по кутках пошепки – скільки завгодно.

Практично все доросле населення знало, що в 1974 році за неправильний розподіл квартир посади втратили і перший секретар міськкому партії, і голова міськвиконкому, і цілий ряд керівників рангом нижче. Наш редактор Я.В.Мотієнко, хай земля йому буде пухом, відбувся ...інфарктом. Його вина була не тільки у тому, що голосував «як треба» на засіданнях бюро і виконкому, а й був ініціатором надання квартир власникам знесених приватних будинків, на місці яких спорудили цех друкарні, а на другому поверсі – приміщення редакції.

Нову команду, до якої увійшли В.І.Сбітнєв, О.Г.Горпинченко та інші авторитетні керівники з трудових колективів, очолив О.Є.Пасов. Їм належало змити чорну пляму з репутації компартійних органів і радянської влади.

Слід, мабуть, нагадати, що в часи керівництва Л.І.Брежнєва полюбляли широко відзначати різні ювілеї, урочисті події. До свят, як правило, передбачалося фінансування, нагородження кращих. Отож, як тільки відзначили 30-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, так зразу ж у Слов'янську заговорили про 300-річчя міста. Ймовірніше за все, ідею цю підкинув Я.В.Мотієнко. Як вже згадувалося, саме на початку 1975 р. він закінчив роботу над путівником, тож добре орієнтувався в історії міста. А при підтримці науковців Донецького університету обґрунтувати, що Слов'янськ як місто засноване у 1676 р., великих труднощів не складало.

Заходи по підготовці святкування 300-річчя міста були схвалені на спільному засіданні бюро міськкому партії та виконкому міськради 3 жовтня 1975 р., а доповнення внесені у квітні 1976 р. Ними передбачалося збільшення виробництва продукції на всіх підприємствах, у тому числі товарів народного споживання – на 900 тис. крб. понад план; будівництво тролейбусного депо; пуск першої черги тролейбусного руху; спорудження учбового корпусу УЗПІ, цілого ряду дитячих садків, котелень, майстерень, магазинів та інших об'єктів соціальної інфраструктури.

У комплексі заходів по благоустрою міста головними були реконструкція центральної площі та спорудження нового пам'ятника В.І.Леніну. Намічалася оновлення вулиць Леніна, Шевченка, Юних комунарів, К.Маркса, Одеської, Сучасної та багатьох інших, ремонт пам'ятників, фасадів житлових будинків, промислових об'єктів і т.д., і т.п.

Звичайно ж, така програма не могла залишити громадян байдужими, оскільки йшлося про поліпшення умов їхнього життя. От і старалися, працювали. А гроші йшли із державного бюджету (700 тис. крб. на реконструкцію площі та пам'ятник Леніну), і з союзних міністерств і відомств, яким підпорядковувалася більшість підприємств Слов'янська. Очікували, що прапор міста прикрасить орден Трудового Червоного Прапора, а саме ним нагороджували тих ювілярів, які «не тягнули» на орден Леніна.

Не пощастило Слов'янську. Не забули в столицях провину партійно-радянських босів. А тут ще й перший секретар обкому В.І.Дегтяров чимось завинив перед цековцями, зняли його з посади. От і дісталася нашому місту Грамота Верховної Ради Української РСР. Як кажуть, спасибі і за те. Адже не нагород ради старалися. Головне, помолоділо наше древнє місто, оновилося.

А скільки до того ювілею віршів та пісень було написано! Редакція газети до тих конкурсів мала безпосереднє відношення, тож у моїй пам'яті та й в особистому архіві дещо збереглося. Тільки пісень на конкурс представили близько 30. Кращою визнали пісню «Тобі, Слов'янськ» Альфреда Гузикова на слова Павла Кальмаша, редактора газети «Арматурщик» арматурно-ізоляторного заводу. Друге місце посіла «Пісня

о Славянске» Івана Станкова на слова уродженця Красного Лиману, на той час власкора «Комсомольской правды» в Донбасі Євгена Нефьодова. Третій приз одержав Юрій Шевцов – автор музики і слів «Песня о родном Славянске».

Деякі з ювілейних пісень до свого репертуару включив наш земляк, народний артист СРСР Юрій Богатиков. Їх він виконував під бурхливі оплески тисяч городян на стадіоні «Хімік» 25 вересня, коли відбувалися урочистості. Згодом вони були записані на платівку й до цього часу зберігаються як пам'ять про ті незабутні дні.

За логікою, у 1986 р. ми могли б відзначити 310-у річницю рідного міста. Але ж часи вже були не ті. Почалася горбачовська перебудова з її сухим законом, демократизацією, кооперацією та іншими ...абзаціями, які призвели до повного розвалу ще п'ятирічку тому процвітаючої країни.

Всі, мабуть, добре пам'ятають, як важко йшло становлення незалежної України, що довелося пережити Слов'янську. Аж ось у 2001 році керівництво міста заметушилося, оголосило підготовку до 325-річчя. Ще «стрибали» ціни, оголошували банкрутами підприємства, сотні, тисячі городян залишалися без роботи, без зарплати, але ж десь там, у вересні, маячило свято. І якось повз увагу керівних мужів пройшла постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження списку історичних населених пунктів України» від 26 липня 2001 року, в котрій чітко вказано, що роком заснування Слов'янська є 1645. До наміченого ювілею залишалось трохи більше місяця. Ті, хто знав справжню історію міста і читав урядову постанову, вирішили не сипати сіль на рани земляків. Хай хоч трохи розвіються, повеселяться. Але коли наступного року вже новий голова оголосив про святкування 326-го Дня міста, спалахнули суперечки щодо дати заснування Слов'янська. Серед тих, хто відстоював історичну справедливість, був і автор цих рядків. Уважно слідкував за передачами електронних ЗМІ, за публікаціями в друкованих, імпувало, що чимало опитаних висловлювалися за встановлення істинного віку міста. Були такі, кому байдуже, скільки років Слов'янську, але майже всі говорили про відновлення його слави як міста-курорту, міста-трудівника.

Приємно констатувати, що майже за три минулих роки ситуація змінилася на краще. Перш за все, керівництво міста визнало 1645 рік датою заснування Слов'янська й незабаром ми відзначатимемо 360-річчя рідного міста. Запуск в роботу новозбудованих заводів «Зевс Кераміка» та «Керамічні маси Донбасу», проведення Тижня кераміки сприяли відновленню слави Слов'янська як центру кераміки. Сподіватимемося, що до наступного ювілею рідне місто стане й міжнародним курортним і туристичним центром. Тільки потрудитися для цього треба всім. Тож успіхів вам, земляки!

(За виданням: Місто моє, ти для мене єдине: 3б. поетичних та прозових творів, фоторобіт. – Слов'янськ, 2005. – С.41-47).

Тарасенко Ніна Данилівна 1900 – 1965

Закінчила Луганський педінститут зі спеціальності «вчитель української мови та літератури». Працювала викладачем Слов'янського педагогічного інституту, деякий час займала посаду завідувача кафедри. У своєму творчому доробку має чимало статей, а також дві книги: «Донбас у радянській народній творчості» (1956), «Деякі питання поетики» (1959).

Педагог та науковець

Значним успіхом викладачки педінституту Н.Д.Тарасенко був вихід у світ в 1956 році книжечки «Донбас у радянській народній творчості». Це збірник творів усної народної творчості, які збрала, упорядкувала викладачка зі Слов'янська, та написала передмову до цього видання. Хто хоч трохи займався цією кропіткою працею – записом фольклорних творів від їхніх носіїв – людей різного віку, статі, національності (студенти-філологи проходять обов'язкову фольклорну практику), той може уявити, яка це відповідальна, але й скрупульозна справа. Без розуміння її важливості, відповідальності нічого не вийде, а ще краще, коли збирач залюблений якщо не в сам процес запису, то в упорядкування, систематизацію всього зібраного. Гортаючи сьогодні це давнє видання, якому вже більше півсотні років, відчувається, що Ніна Данилівна любила свою справу.

У книзі – чітка систематизація фольклорних творів: за тогочасною традицією на самому початку – твори про Леніна, партію, комсомол, чимало творів про довоєнний Донбас та наш край періоду Великої Вітчизняної війни. У «Передмові» сказано: «Упорядковуючи цей збірник, ми дотримувались історико-тематичного принципу, використовуючи різні жанри фольклору, які побутують в Донбасі. Матеріал, наскільки це було можливим, розміщений до розвитку історичних подій...». Укладачка

виділяє різноманітні жанри фольклорних творів: частівки, пісні, легенди, оповідки, думи, прислів'я та приказки. У «Примітках та коментарях» можна дізнатися про роки та місце записування твору, хто був його носієм. Треба сказати, що ця довготривала робота проводилася на території Сталінської області у нелегкі повоєнні роки: з 1943 по 1955-й, деякі твори записані ще в довоєнний час. Чимало фольклорних перлів зібрано на території Слов'янщини. Кропітка робота Н.Тарасенко і сьогодні у нагоді викладачам Слов'янського педагогічного університету, вчителям шкіл Донеччини – вони використовують її у роботі зі своїми вихованцями.

Ще однією серйозною працею Н.Д.Тарасенко стала книга «Деякі питання поетики», яка вийшла в 1959 р. (Київ, вид-во «Радянська школа»). Це підручник для студентів філологічних факультетів педінститутів України з метою засвоєння основних положень теорії літератури. У розділі «Від автора» сказано: «Книга дає поняття про специфіку художньої літератури, образність мистецтва і способи творення літературного образу, про своєрідність форми художньої літератури і складові елементи художнього твору». І сьогодні основні положення цієї книги не втратили своєї актуальності.

Колишні студенти, яким випала доля навчатися у Ніни Данилівни, з теплотою згадують свого Наставника. Наведемо спогади вчителя-пенсіонера зі Слов'янська Валентини Дмитрівни Нестелєєвої, яка навчалася на філологічному факультеті Слов'янського педінституту в 1954-1958 роках:

«Ніна Данилівна Тарасенко викладала зарубіжну літературу. Пам'ятаю, як зосереджено працювали студенти – цілий потік, не одна група. Тиша в аудиторії, тільки спокійний голос Ніни Данилівни ясно чути в кожному куточку великої аудиторії. Не пам'ятаю, що комусь було страшно складати екзамен із зарубіжної літератури. Із задоволенням читали тексти. Ніна Данилівна охоче ділилася зі студентами книжками з власної бібліотеки, хоч іноді й бурчала: «Оце, віддаєш, а назад і половини не збереш. Що я буду наступним студентам давати?»

А ще пам'ятаю, що вболівала вона за нас, юних, недосвідчених, які тільки-но вилетіли з-під маминого крила і дурниць могли накоїти...

Ніна Данилівна була в нас куратором, але знаходила часинку (а часто ми її саму провокували, бо вміла широко говорити з нами), щоб поговорити ніби з доньками, як мудра й турботлива мати, та ще й строга й справедлива. Тоді хлопців, яких було на весь потік «аж два», люб'язно випроводжали до буфету, а самі хоч кілька хвилин, які залишались до кінця заняття, дослухались до роздумів Ніни Данилівни. Саме до роздумів. Не повчала, не дорікала, а заохочувала думати.

Більшість студенток українського відділення приїхали до Слов'янська із сіл і швиденько перехоплювали не найкраще. Щоб уподобитись міським красуням – чи то коси обітнути, соромилися матерів, які привозили до

гуртожитку немудрі сільські харчі в клунках, і одягнуті вони були зазвичай не в пишні шати, а в старенькі спідниці та білі хусточки. Мабуть, Ніна Данилівна стала свідком, як якась студентка засоромилася вигляду своєї мами. Ніколи не забуду, як гнівно, гаряче, з болем і скорботою в голосі говорила Ніна Данилівна про материнську любов і самовідданість, про те, яка то вселенська ганьба, непростенна дурість соромитися матері, хоч як би вона не була зодягнута».

Такою була вона, наша землячка, педагог та науковець.

Рекомендована література:

Донбас у радянській народній творчості: Зб. творів усної народної творчості /Упор. Н.Д.Тарасенко. – Сталіно: Сталінське обл. вид-во, 1956. – 84 с.

Тарасенко Н.Д. Деякі питання поезики: Підручник. – Київ: «Радянська школа», 1959

Ніна Тарасенко.

Фольклорні твори зі збірки «Донбас у радянській народній творчості»

Розібралась люта буря

Розібралась люта буря,
Лягла чорна хмара,
Закотилось ясне сонце,
Ніч лягла туманом.
Двадцять друге було жовтня,
Як німці вступали.
На деревах жовте листя
Ще гірше зів'яло.
Минув місяць, другий, третій,
Четвертий минає.
На всіх, на все клятий німець
Лапу накладає.
Корівок бере спочатку,
Хліба вимагає,
А дедалі, то й на діток
Рота роззявляє.
Не одна матуся гірко
Залилась сльозами:
Була дочка, як ягодка,
А тепер не стало.
Гіркий стогін скрізь лунає,
По всій Україні.

Під неволею фашистів
 Скрізь лише руїни.
 Не баріться, брати рідні,
 Йдіть же, виручайте,
 Женіть гада з України,
 В лоб йому влучайте!
 Зарубайте клятву гідру
 На вічній віки,
 Бо випила вона крові
 Не струмки, а ріки.
 Плаче ненька-Україна,
 Донбас знемагає.
 З нетерпінням, брати рідні,
 Ми на вас чекаєм.

«Розібралась люта буря». Записано в 1942 р. від учительки Моргун М.А., 1910 р. народж., в сел. Торецькому, на той час Дружківського р-ну Сталінської обл.

Дума про події в селі Протопопівці

Гей, як у краю Донбаському,
 Та у місті Слов'янському
 Хижі звірюки рискають, блукають,
 Здобич собі шукають,
 Де б можна було пожитися
 Та й людської крові напиться, гей!
 Місяця лютого, року сорок другого,
 Фашистські розбишаки,
 Мов скажені собаки,
 Гарчать і лютують, –
 Загибель свою чують,
 Бо червоне військо
 На Протопопівку наступає,
 Їм кості ламає,
 Голови стинає, гей!
 Зігнали кати людей багато, багато:
 Чоловіків усіх віків
 Аж шістдесят тут у хліві постріляли,
 А жінок і дівчаток маленьких
 Наперед себе виставляли
 Й на фронт гнали, гей!
 Діточки милі, матері любі
 Навколішки ставали,

Вгору руки підіймали,
Просили, благали,
Але фашистські собаки
На фронт їх гнали,
В спину з автоматів стріляли, гей!
Ненька плаче-ридає,
До серця дитя притуляє,
В тяжких муках помирає,
Але широко очі одкриває,
Прокляття на ворогів насилає
І до помсти людей закликає, гей!
Полягло людей там дуже багато, багато...
Ніхто того не знає,
Бо не дочитає.
Одні силосні ями стогнуть,
Як вітер, як хвиля, як море:
- Горе нам, тяжкеє горе!
Трупами нас загатили,
Могилами нас поробили.
Сльози і кров, тяжкі людські муки
До братів промовляють,
До помсти усіх закликають,
До помсти! До помсти! До помсти!

«Дума про події в селі Протопопівці». Автор думи й мелодії – кобзар Богдан Іван Петрович, 1893 р. народж., керівник самодіяльного ансамблю кобзарів на ст. Слов'янськ Донецької залізниці. Ця дума відбиває справжні події, які відбулися в 1942 р. в с. Протопопівці Слов'янського р-ну. Кобзар Богдан під час тимчасової окупації Донбасу німецькими загарбниками закликав своїми натхненними словами людей до справедливої помсти, розносив у кобзі листівки, допомагав червоноармійцям при штурмі Слов'янська.. Думу записано в 1946 р. в м. Слов'янську.

Дума про Карнауха

Ой, у Слов'янським та й у районі
То не великі тумани вставали, –
А то ж колгоспники свою худобу виганяли
Та на Дінець, на Схід відступали.
Залишали матір стареньку,
Як голубоньку сивеньку,
Сестриць ріднесеньких
Та діточок малесеньких.
Вогнями вибухів північний обрій вкрило,
І небо серед бурі клекотіло:

В Донбас ввірвались людожери,
 Донецькі шахти, глибокі яри, кагати
 Людом нашим забивали,
 В ярма запрягали.
 Криваві ріки там лилися без кінця –
 Малих дітей, жінок і матерів,
 Сестер, братів, товаришів там кров текла...

* * *

Ідуть партизани по темних дібровах,
 В руках автомати, та й самі невпромах.
 А з ними орел, як гроза, віч-на-віч
 У бій проти ворога в темную ніч –
 Сам батько іде старий партизанський –
 Наш Карнаух, родом слов'янський.
 З наляку фашисти кидали всі плани, –
 Їм жаху наводило й слово «партизани».
 Із прапором помсти він довго витав...
 Та приборкали крила – в неволю попав.
 Кати ж його били і руки в'язали, –
 Та лише прокляття послав партизан їм.
 Як в неволі Морозенко,
 Він стояв у смертний час,
 І життя своє без страху
 Він віддав за нас...

«Дума про Карнауха» записана в 1946 р. від автора Богатиря Миколи Григоровича, 1907 р. народж., робітника паровозного депо на ст. Слов'янськ Донецької залізниці, учасника самодіяльного ансамблю кобзарів.

Карнаух Михайло Іванович – командир партизанського загону, що діяв у Слов'янському р-ні в період Великої Вітчизняної війни. У 1943 р. потрапив до фашистської катівні і після довготривалих мук і знущань був розстріляний. Похований на братському кладовищі в м. Слов'янську.

Прислів'я та приказки

До німця було борошно, а за німця порожньо.

* * *

Грабований кожух фриця не зігріє.

* * *

Хочеш вільно жити – іди фашистів бити.

* * *

Щоб фашистам не проїхати, не пройти, – повисаджуйте мости.

* * *

Фашисту не спиться – партизана боїться.

* * *

Свяжлітературний

Німець думав Дніпро проплить, а пішов на дно раки ловить.

* * *

Хоч круть, хоч верть – все одно фашистам смерть.

* * *

Непрохані гості порозкидали в степах кості.

* * *

Де з'явиться наша сила, там фашисту могила.

* * *

Не доведеться тобі, фашисте, на Україні панувати, а прийдеться тобі, сучий сину, як собаці загинати.

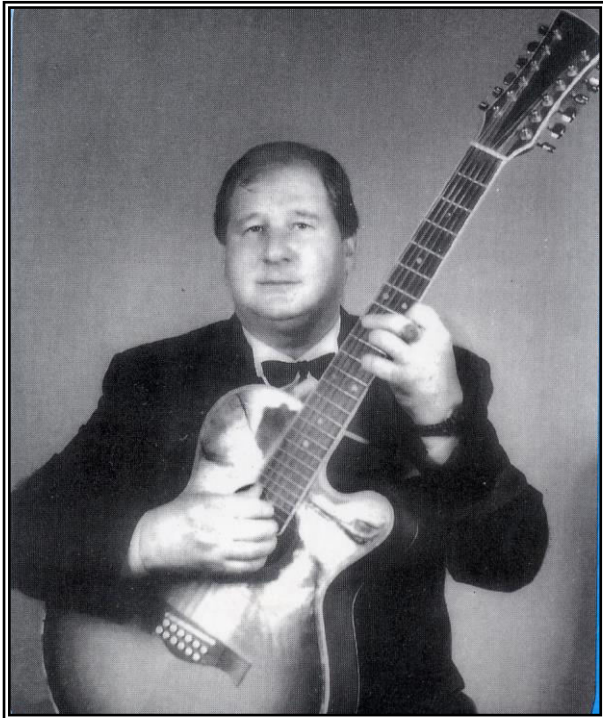
* * *

Хто любить Вітчизну й народ – той справжній патріот.

Прислів'я та приказки записані в Костянтинівському, Артемівському, Жданівському районах в період 1941-1945 рр., а також від учительки Слов'янської СШ №3 Кригіної Васси Павлівни в 1949 р.

Тимофєєв Геннадій Тарасович 1954 – 2003

Народився 27 грудня 1954 р. в м. Барановичі (Білорусія). У 3-х річному віці переїхав на постійне мешкання до Слов'янська.

Уже з дитячих років проявив хист до музики. Пробував писати вірші та клав їх на музику, пов'язавши свою музичну творчість з гітарою. Спеціальної музичної освіти не отримав, але це не завадило йому стати автором та виконавцем популярних романсів, визнаним маестро шансону.

Лауреат та дипломант багатьох конкурсів та фестивалів бардовської пісні, у тому числі

таких, як «Струни надій», «Слов'янська осінь», «афганської» пісні. Автор 7 магнітоальбомів та 2 компакт-дисків. У 1997 р. став почесним членом Шаляпінського центру в Москві. З 2003 р. – почесний лектор університету культури Управління МВС у Донецькій обл.

Помер 15 грудня 2003 р. Похований на Північному цвинтарі м. Слов'янська.

З 2005 р. щорічно у грудні місяці на Слов'янському курорті в санаторії «Ювілейний» проходять фестивалі авторської пісні, присвячені пам'яті поета, композитора, співака Геннадія Тимофєєва. 17 грудня 2005 р. на Словкурорті відкрито пам'ятну дошку, на якій викарбовано: «На Славянском курорте начинал свою творческую деятельность поэт, композитор, певец, маэстро шансона Геннадий Тимофеев». Меморіальну дошку Г. Тимофєєву можна побачити і на будинку школи-інтернату №1, де свого часу навчався майбутній поет і співак.

* * *

«Чтобы стать профессиональным артистом, хорошим артистом, обязательно иметь специальное музыкальное образование. Божья искра, помноженная на огромное желание и труд, делает своё дело. Эту истину

подтверждает Геннадий Тимофеев – певец, поэт и композитор из Славянска. Его песни, поистине, бальзам на душу. Особенно сегодня. Когда жуть как надоели поющие бездарности, когда уже тошнит от «убитых негров» и прочих убийственно пустых текстиков».

Оксана Торгіна. (З газети «ТВ+» № 17 від 27.04.2000 р.).

Артист с большой буквы

То, что Гена – Артист с большой буквы, я понял с первого нашего знакомства с ним. Это было в начале 90-х. Музыкальный редактор Донецкого радио и телевидения Людмила Кузьменко готовила передачу о творческих коллективах и исполнителях Славянска. За круглым столом шла беседа о музыке, будущих творческих планах. И вот Гена запел. У него была своя манера исполнения, не похожая ни на чью другую. Сразу же резанули по сердцу слова: «Двадцать один раз не надела невеста фату...». Это была песня о славянцах, не вернувшихся с афганской войны. После спетой песни – мурашки по коже. И я сразу стал поклонником его таланта.

Песни Геннадия Тимофеева были различными по жанру: от шуточных до серьёзных. Интересные по содержанию текстов и прекрасные по мелодике, они легко ложились на слух. Уже тогда было ясно, что его популярность выйдет за рамки Славянска, хотя был выбран путь нелегкий. Отсутствие богатых спонсоров и меценатов не сбили маэстро с намеченной цели и упорно продолжалась самостоятельная реализация своих проектов. Результат не заставил себя ждать: переполненные залы на концертах, звучание песен на радио «Шансон» и «Европа плюс», популярность – это была реакция его творческих планов. Для музыканта это важней всего. Но все это забирало и много сил. Отработать концертную программу – это большая физическая и эмоциональная нагрузка, но Гена всегда выкладывался на сцене на все сто. После серии концертов, которые с огромным успехом прошли в Славянске и Краматорске, наверное, нужно было взять тайм-аут. Но на это у него не было времени. Как всегда, ждал встречи с любимыми поклонниками. И он, как настоящая звезда, даже сгорая, спешил поделиться с нами частицами тепла своего сердца.

Я уверен, что пик популярности этого прекрасного исполнителя и человека был ещё впереди, но, к сожалению, мы никогда больше не услышим его новых песен. И пусть над Славянским курортом, как и прежде, плывёт мелодия незабываемого вальса и в память о Великом Маэстро русского шансона всегда звучат его песни.

Сергей Гусаченко,

художественный руководитель казацкого гурта «Грайте, музыки!»

Поэты долго не живут

...Он очень много хорошего успел сделать в своей жизни. Но все же главный её итог – его песни. Они звучат по радио и телевидению, в автомагнитолах и музыкальных центрах, звучат в больших городах и маленьких селах, в родной Украине и по разным городам и висям бывшего Союза. Магнитоальбомы, компакт-диски сберегли для всех нас голос Геннадия Тарасовича. Тысячи славянцев хранят дома кассеты с записями его песен. У многих из них есть магнитоальбомы с дарственными надписями поэта, певца и композитора Геннадия Тимофеева. Он не скупился ни на добре слова, ни на кассеты с записями своих песен.

Он долго шел к своему признанию. И лишь в последние годы достиг того, чего хотел: начал выступать в сопровождении инструментального ансамбля, оборудовал собственную студию... Но сколько было еще творческих планов!

...Он писал разные песни: лирические, философские, шуточные. Есть у него произведения в стиле песня-реквием: «Двадцать один» – о славянцах, не вернувшихся из Афганистана; «Черный четверг» – о гибели его друга Александра Шведченко; «Золотой» – песня памяти Анатолия Золочевского, бывшего главного врача санатория «Юбилейный», который помогал Геннадию в нелегкие для него первые годы становления как поэта, певца и композитора. Он писал и пел, отдавая дань светлой памяти друзей. И не знал, что и самому ему суждено уйти молодым. И теперь вот мой коллега по редакции «Вестей» поэт Александр Дудка написал стихи на смерть поэта Геннадия Тимофеева. Такая вот печальная эстафета...

Александр Кульбака,
главный редактор газеты «Вести» (Славянск).

Памяти Геннадия Тимофеева

Нет, не со сцены, не с помоста,
Окончив свой короткий век,
Ушел поэт, певец и просто
Хороший, добрый человек.
Конечно, смерть всегда нелепо
Вдруг обрывает жизни нить,
Берет, не разбирая, слепо
Тех, кому жить еще б да жить.
Уже воздвигнутую стену
Теперь пробить к тебе нельзя...
Мы все тебя любили, Гена,
И тем горчей сейчас слеза.
Умолк шансон, затихли звуки
Твоей гитары навсегда.
Оваций нет, ведь наши руки

Ломаєт горестно беда.
Ты с умолкшими устами
Не будешь, верим мы, молчать,
Ведь голос твой остался с нами,
И будет долго он звучать.
Его мы молча будем слушать
Под струнный перебор октав...
Обогатил ты наши души,
Большое сердце нам отдал.
Александр Дудка.

Рекомендована література:

- Гусаченко С.** Артист с большой буквы //Вести. – 18 декабря 2003 г.
Кульбака О. Пісні для розуму й душі //Вісті. – 23 березня 1996 р.
Кульбака А. Поэты долго не живут //Вести. – 18 декабря 2003 г.
Тимофеева (Иванова) Г.П. Геннадий Тимофеев – артист с большой буквы. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2006. – 104 с.
Геннадий Тимофеев: «Если хочешь изменить мир, измени себя»: Интервью с Г.Тимофеевым Оксаны Торгиной //Газ. «ТВ+». – 27 квітня 2000р.

Геннадий Тимофеев

Тихий мой Славянск

Кто назвал тебя захолустьем?
Я с рожденья здесь жить хотел,
Как нашла меня мама в капусте,
Взял гитару и сразу запел.

Про луну в небесах среди ночи,
И про первую песню скворца,
И про свежесть июльской ночи,
И про теплые волны Донца.

Тихий мой Славянск, любимый мой,
Нас не разлучить вовек с тобой,
Птицей над горой Карачун
Я к тебе прилечу.

Не поддамся я слезной грусти,
Если скажут, что мне не везет,
И печаль меня сразу отпустит,
Коль любимая преданно ждёт.

Я наполни бокал шампанским:
Благодарствуя и любя,
За родной уголок в Славянске,
Где господь мне послал тебя.

На площади у фонтана
Точно так, как на Брайтон-Бич,
Отдыхают твои славяне,
И приветствует там Ильич.

Там, вкусив материнской ласки,
Все проблемы свои решив,
Очень сладко сопят в коляске
Желторотики-малыши.

Славянский вальс

Соловьиною трель не услышат осенние ночи,
Над Славянским курортом царит величавая синь,
Машет лапами ель, дирижируя хором сорочьим,
И белеют берёзки в объятых рыжих осин.

ПРИПЕВ:

Я тебя буду ждать, и в любой стороне
Хвойной грустью напомнит парус памяти мне.

Я по парку пройду, по тропинке, усеянной хвоей,
Где в белесом тумане краснеет рябиновый куст,
Ах, осенняя грусть, до утра, как с любимой, с тобою
Забреду в глухомань самых нежных таинственных чувств.

У соленых озёр загустили плакучие ивы,
Я судьбе благодарен за то, что здесь встретил любовь.
Мой Славянск дорогой, до свиданья, до встречи счастливой,
Я вернусь непременно, чтоб вновь повидаться с тобой.

Госпожа

Госпожа в платье белом от Пьера Кардена,
Вы весь вечер танцуете, плавно кружа,
В моем сердце пожар, но увы, в этих стенах
Я всего лишь слуга Вам, моя Госпожа.

И опять та же музыка тихо струится,
И вплетается смех Ваш в аккорды мои,

Я хочу целовать только Ваши ресницы,
И одной только Вам признаваться в любви.

Мои чувства, как пламя свечи,
То взлетают, то гаснут несмело,
Вы порхаете бабочкой белой,
Мне явившись в бессонной ночи.

Как всегда Вы уйдёте в рассвет васильковый,
Не коснусь Ваших плеч я, как мальчик, дрожа,
Но опять опьяненный мелодией новой,
Я Вам сердце своё отдаю, Госпожа.

Пусть однажды когда-нибудь в августе звёздном,
Нам прокрутит судьба этот дивный сюжет.
Ах, оставьте, сударыня, всё очень сложно,
Никогда не вернуть нам растраченных лет.

Мои чувства, как пламя свечи,
То взлетают, то гаснут несмело,
Вы порхаете бабочкой белой,
Мне явились в бессонной ночи.

Паутина

Подскажи, сентябрьский ветер, где меня сегодня ждут.
Что вернусь я на рассвете, что любовь свою я встретил,
То, наверно, карты врут.
Ускользну я незаметно, как полуденная тень,
Я пытался без ответа встретиться с мечтой заветной,
Где цветёт моя сирень.

ПРИПЕВ:

Паутина, паутина, не проехать, не пройти,
Словно пухом тополиным занесло мои пути.
Паутина, паутина, по лицу и по плащу,
В миражах блуждая винных, я тропу свою ищу.

Слишком долго шёл к тебе я вдоль раскопанной межи,
И от глаз твоих пьянея, верил я, мечту лелея.
От судьбы не убежишь. Этой горечью полынной
Я и так по горло сыт. Как стучат в окошко ливни,
Может быть, и мне наивно постучать – а вдруг простит?

Подскажи, сентябрьский ветер, где меня сегодня ждут,
 Что вернусь я на рассвете, что любовь свою я встретил,
 То, наверно, карты врут.
 Ускользну я незаметно, как полуденная тень,
 Я пытался без ответа встретиться с мечтой заветной,
 Где цветёт моя сирень.

Осенняя женщина

На асфальте,
 Паутинкой расчерченном,
 И на стебле примятой травы
 Осень, словно красивая женщина,
 Молча сбросила платье
 Намокшей листвы.
 Осень, словно красивая женщина,
 Молча сбросила платье
 Намокшей листвы.
 Не кружись, вороньё оголтелое,
 Не ворчи на меня, старый клён.
 Всё равно обниму
 Её грешное тело я
 Потому, что давно
 В эту осень влюблён.

Припев: Осенняя женщина,
 Как роза божественна,
 Как лилия женственна,
 Чиста и нежна.
 Осенняя женщина
 Светла и торжественна,
 Хмельное блаженство
 В стакане вина.
 Хмельное блаженство
 В стакане вина.

Я ласкал её дивные волосы,
 Целовал плечи женщины той.
 Те, что слаже ячменного колоса
 И омыты росой святой.
 Те, что слаже ячменного колоса
 И омыты росой святой.
 Вдруг она белокрылою птицей
 Улетела в туманную даль,
 Чтоб однажды туда возвратиться,

Где остались любовь да печаль.

Федь Анатолій Михайлович

Анатолій Михайлович Федь – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри естетики, історії та культури СДПУ, Відмінник освіти України.

А.М.Федь народився 15 лютого 1935 року. Закінчив історико-філол. фак-т Донецького держуніверситету, учителював у школах Артемівська і одночасно співпрацював з часописами «Донбас», «Прапор», «Радянська школа», «Радянське літературознавство», де друкував статті з актуальних питань теорії та історії літератури. У 1973 р. захистив кандидатську дисертацію з теорії літератури на тему «Гуманістичний пафос сучасної радянської прози», у 1987 р. – докторську дисертацію на тему

«Діалектика взаємозв'язку естетичного виховання і творчої діяльності в процесі педагогічного спілкування».

Професор А.М.Федь є автором близько двадцяти книг, більш як 100 статей з проблем художньої творчості та естетичного розвитку, які видавалися в Москві, Пекіні, Києві, Донецьку, Слов'янську. Читачеві добре відомі такі його книги, як «Эстетика поведения и быта школьников» (1981), «Воспитание прекрасным» (1984), роман-есе «И душа с душою говорит», «Эстетическое воспитание на уроках по основам наук», кіноповісті «Круті ступені в майбуття», «Тіні з минулого», п'єса «Кентавр», «На шляхах велелюдних». У 2010 році вийшли з друку ще дві книги: філософський роман «Сірий» та повість «Над рідною хатою гойдався шуліка...». Видав вісім томів своїх вибраних творів.

Дві його книги видано в Китаї. А.М.Федь прочитав курс лекцій у Магдебурзькій вищій педагогічній школі.

Наукову діяльність вчений поєднує з лекційною роботою, керівництвом аспірантами і кафедрою, членством у спеціалізованій раді з захисту кандидатських і докторських дисертацій (Східноукраїнський нац. унів-т імені В. Даля).

Вершинні обрїі науки і мистецтва

Роздуми з приводу книги А. Федя «И душа с душою говорит»

Книга Анатолія Федя «И душа с душою говорит» – це пристрасна оповідь про спілкування у найвищому його естетичному поцінуванні, це хвилюючі роздуми про сенс історії і людського життя, це виміри чистої довіри та чорної зради...

Відверто скажемо: книга незвичайна своєю багатоплановістю, сюжетною побудовою, художньо-науковою новизною – і через це постає загадковою.

Події в одному випадку ніби відходять на задній план, поступаючись місцем філософствуванню у його «чистому» вигляді.

Словом, автор не спонукає вас гортати сторінку за сторінкою, інтригуючи драматичним вирішенням поставлених проблем. Але навіть після цього з вами відбувається дивна річ: прочитане не дає вам спокою, воно породжує цілий спектр думок, які нуртують у голові, збуджують розум, суттєво зачіпають чуттєво-емоційну сферу, запалюють вогонь допитливості. Здійснюється чудовий і таємничий, завжди особистий, глибоко інтимний акт співпереживання і причетності. І ви скажете: «Це про мене».

Піднесено-прекрасне – це про нас з вами. Низьке та потворне: заздрість, підлабузництво, гординя, зрада – це також про нас з вами.

І ви знову звертаєтесь до Анатолія Федя. Що ж відбулося з вами, чому ви вимкнули телевізор, а взяли до рук книгу «И душа с душою говорит», і хочеться вам її вдруге перечитати?

Розмова батька з синами, яка порушує різні аспекти людського спілкування, розгортається тихо і широкоплинно. Як старший і, головне, досвідчений, батько, якого діти поважають за розсудливість, глибокий розум, мудрість, ненастирливо спрямовує розмову в потрібну колію. Він ставить синів у такі ситуації, щоб вони змогли не тільки щиро висловити свої думки, а й піти далі – ставити все нові, вищі висоти і в диспуті-розмові, вирішуючи їх, підніматися все на вищу й вищу сходинку знань. Це вдосконалення особистості. Це добрий урок для читача, який набрався терпіння і слідкує за бесідою персонажів, а, точніше, стає її активним співрозмовником.

Книга А. Федя «И душа с душою говорит» має непересічну наукову цінність. У ній уперше поставлена й обґрунтована проблема «досконалого» і «естетичного» педагога, дається модель педагогічної діяльності.

Ось лише один уривок з книги:

«- А кого можна назвати досконалим педагогом? – запитує Володя.

- Думаю, що досконалим педагогом буде той, хто має тенденцію до естетичного розвитку.

- Тобто? – не вгамовується Володя.

- Тобто, хто свідомо будує свою діяльність з урахуванням гармонійної єдності моральних, фізичних та естетичних координат, що перетинаються на так званій площі людяності».

І все ж, у чому полягає таїна книги А.Федя – доктора філософських і кандидата філологічних наук? Колись Г.Флобер пророче писав: «Чим далі, тим мистецтво стає науковішим, а наука більш художньою; розлучившись у корені, вони зустрінуться колись на вершині». Можливо, це та важкодоступна вершина, якої досяг Анатолій Федь? Можливо, це раціоналізм мистецтва і художність науки!

Я поздоровляю автора і всіх нас з появою нового жанру. Упевнений, коли гуманізуються науки, а техніка естетизується, не так страшно буде входити у нове століття.

(Друкується за статтею: Романько В. Вершинні обрії науки і мистецтва», газ. «Донеччина» від 27.03.1997 р.).

Рекомендована література:

Горбачук В. Естетика інтелекту // Друг читача. - №28 від 12.07.1984 р.

Кравченко А. Когда говорит душа // Жизнь. – 19 лютого 1997 р.

Романько В. Вершинні обрії науки і мистецтва: Роздум з приводу книги А.Федя "И душа с душою говорит" // Донеччина.- 1997. - 27 березня.

Скрипник В. Викладач, науковець, письменник // Совет (Слов'янськ). – 18 березня 2005 р.

Скрипник В.П. Над рідною хатою гойдався шуліка: Рецензія на нову книгу А.Федя // Донеччина. – 22 грудня 2010 р.

Слов'янськ. Хто є хто /Укл. В.Скрипник, Г.Жевжик. – Слов'янськ: ЧП «Канцлер», 2001. – С.169

Шалашна Н. Проблеми і характери в романі «Сірій» // Донеччина. – 20 квітня 2010 р.

Шалашна Н. У спекотне літо 48-го // Донеччина. – 18 січня 2011 р.

Анатолій Федь

Сто одна хвилина з Олесем Гончаром

...Про творчість Олеся Гончара будуть писати й писати. Друзі, колеги, знайомі будуть згадувати й згадувати... Я не належу ні до перших, ні до других, ні до третіх. Та все ж, сподіваюсь: неупередженого і упередженого читача зацікавить коротке спілкування уславленого письменника та ще й академіка з молодим науковцем.

Для того, щоби пізнати властивість води, не варто переганяти увесь океан в лабораторію, достатньо одної краплини. А тут – сто одна краплина. Хіба це мало?

У семидесятих роках я плідно працював як літературний критик. Багатьох письменників, переважно, донецьких, мені довелося знати

особисто, зустрэчыцца в краватці і без, порушувати літаратурні теми, вести біля літаратурні дыскусіі. Спілкування з автором – цікава річ. Серед іншаго, впадае в око така характэрна дэталё, як невідповіднісь способу жытця пісьменніка з пафосом його творчості. Справді, отут перад тобою сідзіць звычайнісінька людына, з такімі ж вадамі, які віддаляють нас усіх від досконалісьці, і ты постійно ловіш себе на думці: сама учора ты прочытав його вытвір, і отой вымысел полонів чыстотой характэрів, выструнченісьцю поетычнаго рядка, глыбіною раскрытця теми. Куды ж зныкло з-під каменя джерело? І дывуешся: чы божественні мелісы (бджолы) наносыці йому на губы мед, чы якась утаёмнічена сыла водыла яго пером?

Це вже згодом довідався у І.Канта: в художньому таланці існуюць два начала – жытэйське і божественне, які вступают у протыріччя адне з адным. У жытэйському началі – у своіх учынках і судженнях – він може вступаты в протыріччя з собою, як із творцем.

Автономно існуваты названы начала у земной ісьці не можуть, адне є продовженням, а відтак і запереченням іншаго. Тількы з высочыны своіх років можна відібраты зерно від паловы і сказаці те, що сказаў ады з героів О.Гончара: "На землі все треба робыці начысто, без чернеток" ("Берег любовы"). Смысл цых слів, проголошеных голыою колгоспу Савою Чередныченком, більш суто художныцькы, ніж загалынолюдськы, тым паче керівныка, та ще й колгоспу, це скоріш за все – гончаровы высьменныцькы та жытэйськы постулаты.

Перебуваючы у Кыеві (травень 1977 р.) выршыў зробіці спробу зустрэцісь з Олесем Гончаром. Пыдбурывав і Євген Волошко, донечкы крытык: "Треба, щоб Донбас був блыжчым до Кыева, ніж до Москвы". Та керывався я не патрыотычнымы почуттыямы, а суто дослідныцькымы мотывамы. Чы такы ж высьменныцьке особысьце жытця відображаецца у його творыннях? Хыба мысьтецькы вытвір не є сплетынням авторыськы эмоцыонной сферы, яку запозычыці немыжлыво? Та й побачыці на власны очы велетня Слова, це означало для мене доторкнутысь мысьлю до вчыності. Засуджуєте мене, шановны чытачу, за отакы егоысьтычны намыры чы ні. Це справа вашога смаку, мені ж залышытысь чысьным перад вамы: жанр вымагає сповыдалысьцы.

У Спылці высьменныків Гончар був рідко, тэлефонну слухавку пыднімала дружына, іншым разом – донька. Вона й запытала мене, чы выступав я у москыськы газеті "Ізвестыя". Я відповыв, що з пытаннья, яке її цікавыць, выступав Мыкола Федь, а я – Анатолы Федь. Тоды мені было сказадо, абы я завытаў на квыартыру (Ленына, 58) у понедылок, на дванадцятую.

- Батыко повертаецца з дачы об одынадцяты трыдцяты, і сама у цы хвылыны затэлефонуйте, чы не сталоса якыхось змын.

У стошыці час швыдкопылны, спресованы пыд тыськом кылькысот атмысьферыв пыды і вражень. Завжды перыферысьць прагне кудысь встыгнуці, ныбы його прысьутнісьць комусь пытрыбна, насправды ж выявляецца, вона

непотрібна навіть йому самому. І, угамувавшись, вже під кінець свого дострокового відрядження він, периферієць, заб'ється у куточок свого тимчасового помешкання і змореним поглядом обіймає суєтність довілля.

А поки що у далекому травні 1976 року я ще не відчував екзистенціальності, то ж мене закрутило-замело столичне повсякдення: поспішаю на зустріч в аеропорту "Жуляни", де я читав якусь лекцію. Вже одинадцять тридцять, а я в тролейбусі. Зіскакую на площі Перемоги. Телефоную. Валентина Данилівна: "Так, о дванадцятій ви можете зустрітись". Беру таксі. Приїжджаю на Бесарабку, купую троянди і їду далі. Без двох хвилин на одинадцятку стою перед дверима квартири, ще через хвилину тисну на кнопку, звучить мелодійний сигнал. У відчинених дверях Валентина Данилівна, невисока на зріст, досить жвава у руках.

- З квітами ви потрапили,- сказала вона, приймаючи букет, – Олесь Терентійович полюбляє квіти, особисто троянди.

Чомусь нав'явся спогад про те, що Леонід Леонович любив і називав квіти латиною і навіть якийсь знаменитий італійський ботанік приїздив до російського письменника на консультацію. Не знаю, чому так подумалося, але я подумала саме так. Можливо тому, що у ті часи все ми приміряли до Москви, і всі ми підлаштовувались під ходу старшого брата. А можливо й з інших причин. Спробуй, докопайся, що у тебе там коїться у підсвідомості.

Валентина Данилівна гостинно запрошує до невеликої кімнати, мебльованої під кабінет.

- Це до тебе, – гукає вона у двері глибшої кімнати. І на порозі з'являється Олесь Гончар, точнісінько такий, якого ми звикли бачити на шпальтах "Літературної України" та обкладинках численних книжкових видань. Середнього зросту, вишуканий, якщо не зраджує пам'ять, у темно-синього кольору костюмі з широкими лацканами, у світлій сорочці. Строгість і офіційність підкреслювала скромна краватка – тоді були у моді краватки широкі та довгі, розцяцьковані звіриною джунглів. Коротка, але доброзичлива усмішка, не менш короткий, зате м'який потиск правиці. Тримавши у лівій руці букет, він обережно брав вказівним і великим пальцями правої руки кожен квітку і називав її по-нашому і латиною, промовляючи:

- Оця у мене є. Оцю – ви подивіться яка гарна, треба завести.

Опустивши троянди у кришталь, завчасно наповнений водою дбайливою Валентиною Данилівною, він присів у крісло за письмовим столом і жестом запросив і мене сідати.

- Не знаю, чи й у вас, а у мене сьогодні страшенно спресована днина. Не знаю, що й робити...

- Я також невільник часу, от і тепер ледве встиг з лекції, виступав перед робітниками авіапідприємства,- недоречно відповідав, ніби мій час і справді можна порівнювати з часом людини, яка вже за життя стала

класиком, бо обіймала долю народу з погляду вічності ("Думайте про високе"), а через те потрібно нам усім плекати внутрішній світ ("екологію душі"). А більшість з нас приземлених, а точніше приярмлених (такі трапляються й серед письменницької братії, крила яких – паперові), ніби створені для того, щоби їсти, пити та хіба що й розмножуватись.

- Так ви викладач? – запитує Олесь Терентійович.

- Так.

- А де працюєте?

- У Слов'нському педінституті.

- Я думав у Донецьку. І не викладачем, а в журналі, чи видавництві. А родом звідки?

- З Донбасу.

Гончар задумався, підвівся з-за столу, засмучено подивився у вікно і ніби скаменів.

- Я лежав у сорок першому в Дружківці. У шпиталі.

Після паузи Олесь Терентійович продовжив:

- Так от, надіслав до мене Євген Волошко журнал "Донбас". У цьому примірнику поруч з його матеріалом є й ваша стаття. Про мій роман "Берег любові". Незважаючи на деякі огріхи стилістичного плану, стаття хороша. Є що вітри з собою забрав..." У цьому місці ви підмітили мою думку про те, що свіжі думки, не штампи. Відчувається, писала людина ерудована. Ось, наприклад, ви помітили те, чого інші критики не помітили. Він перегорнув кілька сторінок журналу і зачитав: "Коли йдеш уночі крізь океан, то враження таке, ніби йдеш крізь простір вічної матерії, вічного буття. І ніде, як у рейсі серед непроглядної тьми, серед безмежжя вод, ніде не відчуваєш так свій зв'язок з усім безконечним і суцим". Це одне з ключових місць мого твору. І ви це помітили.

Обвівши поглядом невеличкий свій кабінет (він, напевне, правив йому за приймальню ще й як депутатові Верховної Ради СРСР), господар сказав, розтягуючи слова:

- Бо життя наше справді схоже на корабель, що долає миттєвості – простір.

Він перегорнув ще кілька сторінок.

- Або, ось, скажімо, ви цитуєте: "У чому ж велич Андрона Ягничя? У простоті і глибині життя. У цьому правда. З плином часу до правди примішується вимисел, щось неймовірне. Так народжується легенда. Про Ягничя ходили чутки, в людині є щось загадкове.

Подумалось: прагнучи показати природу міфотворчості, Олесь Гончар, напевне, мав на увазі також вигадки комуністичної пропаганди, яка піднімала до небес і Олексія Стаханова, і Пашу Ангеліну, і інших численних трударів, несправжні досягнення котрих маячили на одній третій земної суші. Для системи потрібні були ідеали, ось і робили з хороших нормальних людей ідолів, у яких всі повинні вчитись виконанню

п'ятирічних планів. "Робити життя" треба було з Павлика Морозова, коли ще піонерів на шию зав'язували червоного галстука, чи з "залізного Фелікса", коли чіпляли до лівого лацкана піджака комсомольський значок. Навіть, якщо в тебе серце праворуч.

Міф без романтичної окриленості, що підносить людину в її вчинках і помислах до гуманізму, до прояву її Особистості, породжує порядок, який нагадує геометричну правильність розташування гробків на цвинтарі в передпасхальну пору. Легко уявити: над вічним спокоєм висить передвечірня мжичка, тільки холодно блимають дощові краплинки на ланцюгах огорож.

Так я подумав, але про це нічого не сказав. Багато про що ми у ті часи думали, та рота не відкривали, бо за порушення суцільної гармонії соціалістичного порядку треба було платити дорогою ціною.

Вголос сказав:

- Загадковість, утаємничене може розкрити лише романтично окрилене слово.

Олесь Терентійович подивився на мене, як мені здалося, з довірою і схвально хитнув головою:

- Літературний твір збуджує уяву і формує певні поняття. А образ виникає саме на рівні не сприйняття, а уяви, яка й дає можливість перескочити від реального до реального через прірву загадкового. На відміну від живопису, де від глядача менше вимагається уяви. Хоча... Ви знайомі з творчістю Али Горської?

- Ні, – механічно сказав я (про ту недбалість пожалкував через кілька років), осмислюючи попередню думку академіка. І несподівано для себе, голосніше, ніж дозволяв такт:

- Метода формування прози і визначає особливу закономірність вашої творчості. А закономірність, кажуть математики, це найбільш стабільна характеристика постійно змінюваних явищ. Ось чому кожен ваш твір – не ілюстрація, а відкриття нового художнього материка.

По обличчю Олесь Терентійовича бачу, що течія нашої розмови йому подобається, у продовження дискусії ставлю запитання, яке, знаю, неусталене і через те неприємне:

- Отож, вашу творчість можна віднести до крила романтичного?

Олесь Терентійович випрямився, наскільки йому дозволяли випрямитись стілець і письмовий стіл, промовивши твердо і рішуче:

- Я не романтик. Я згоден з Пархоменком, московським літературознавцем, він відносить мене до реалістів.

- Але ж усі критики ставлять вас у коло Яновського, Довженка, Стельмаха. Можливо про вас треба говорити як про поета у прозі?

Маестро промовчав. І був правий. Просто я не дотримався поради поета: "Не сравнивай. Живущий несравним".

– Скажыце, будь ласка, Олесе Терентійовичу, як вы ставіцеся да крытыкі образу Віктора? Чомусь у прэсе замовчуецца, што Віктор характаром і вдачай схожы на Порфіра Кульбаку ("Бригантіна").

Бачу, Олеся Терентійовіча зацікавіла моё співставленне, што мені надало впевненасці. І тут у вас зноў раздумі про загадкавае: Вчытелі і твядзішога голосу.

- І тут у вас зноў раздумі про загадкавае: Вчытелі замислююцца про Порфіра: звідкі в людынн таке бажаннн – ламатн, трощнтн все?

– Печерннй інстнтнк мабуць час від часу прокндаецца...

А ось што думае про Віктора Інна в момент її душевннй трывогн: "Каже Віктор, што тількн й жыве, колн розжене за сто. І все свнстнтть, розступаетца, колн почуваеш, што досяг, внхопнвсн в якнйсь новнй свнт, де тн вже нншнй, де сама швндркнсть тебе п'янтть".

Справдн, чому бешкетуе Кульбака? Чому Віктор, відбувшн покраннн, ще навітн і волоссн не встнгло пндростн, а вже беретца за свое, он яку швндркнсть розывае? На цн пнтаннн не так просто відповнстн, навітн такому знавцевн пснхологнн, як вы. Поднбнн внпадкн ретельно дослндржуе сучасна наука, їх констатуюць педагогн – скнлькн зафіксавано фактнв, колн пндрлнткн вчннннють навітн жорстокн вчннкн, самн не віданучн чому.

Логнкою свого твору вы доводнтн: нснуе днсгармонн пснхнчннх особлнвостей людынн на ранньому етапн її розвнтку. Бажаннн і устремлнннн розываюцца швндрше за усвідомленнн пнтребн в зднйсненнн цнх бажань. Цей момент і пндрмнтлн вы у "Березн лубовн". А про це замислювавсн ще І.І. Мечннков. На його думку, днтнна прагне взнтн все, што бачнтть перед собою; вона простннгае рукн до мнсяця і почувае себе нещасною від безснлля задовольнтннн свое бажаннн. Не менш снльна цн днсгармонн у молонднх лубедн. Вони формулюють свон внмогн від жнттн рану, колн ще незднбнн суднтн про реалнйнй стан явнщ; вони не розумннють, што снл у ннх ще недостатньо для зднйсненнн їх прагненнн, бо воля напнзннше розываецца серед нншнх зднбностей людынн.

Як на мене, вы хотнлі показатн на пнткладн Порфіра і Віктора: для свого утвядженнн людынн прохонднтть не лнше через добро, а й через зло. І якшо у боротьбн з собою у неї не проявнттьсн воля – людынн гнне. Так сталосн і з Віктором: самогубство його справдн безглузде, але настнлькн безглузде, што стало художньо внправданнм. Не може внн жнтн у Гончаровому свнтн серед краснвнх лубедн.

На час нашнй розмовн розлогнх днскуснй на шпальтах часопнснв ще не було, але при прнзентацнн кннгн роздавалнсь голосн про те, што образ Віктора – творча невдача пнсьменннка, адже розхрнстаннсть героя не можуть подолатн нн лубов днвчннн, нн душевннсть батькнв. Отже, несвідоме вбнвство й само покраннн – "це конфлнкт моралнно-етнчного характету, конфлнкт у собн". А це веде до того, вважае критнк (не хочу называтн його ім'я, хто цнкавнттьсн, перегорннтть "Лнтературну Укранну" за 1977 рнк, де надрукованн раннше внголошенн ннм думкн), што у чнтача створюецца

"враження елегійної прекраснодушності", народжується "розбіжність між дійсністю та ідеалами".

До зустрічі з Олесем Терентійовичем у мене була приватна розмова з цим неназваним мастистим критиком, і він недовірко ставився до моєї статті, зокрема до такого: "У Олеся Гончара, як правило, немає естетичного протиставлення персонажів. Про поборника "ремінної педагогіки" Тритузного ("Бригантіна") не можна сказати, що він негативний герой і задуманий у плані протистояння Марисі. Світ єдиний у своїх проявах, як рівні в естетичному значенні та, що повертає людей до життя, і той, що ненароком стає вбивцею. Таке, здається, ми зустрічаємо тільки у Гомера".

Щодо останньої фрази наш критик розвів руками, повторюючи: "Ну це вже занадто, занадто..."

-То як я ставлюсь до критики образу Віктора? – виходить зі свого задумливого стану Олесь Гончар.- По-перше, про випадок, коли син вбиває батька, мені розповідали в одному районі (він назвав район) Херсонської області. Тобто, сам факт існував. По-друге, я не відношу цей факт як трагедію. У мене інше завдання, якщо хочете – інша тональність. І взагалі, ви помітили, що я уникаю карколомних сюжетів?

Я кивнув головою.

- З цього й користуються мої критики,- продовжив Гончар.- У них складається враження, що моя проза безконфліктна. Суттєвою рисою Інни і Віктора є різні цілі, різні погляди на життя, різні лінії поведінки. А це вже конфлікт. Якщо Віктор вчинив собі самосуд, то це ніщо інше, як конфлікт, засудження героєм своєї лінії поведінки. Тобто внутрішній конфлікт.

Академік автоматичним порухом руки торкнувся краватки, упевнившись, що її подушечка займає центральне положення, продовжив:

– Щоб досягти внутрішньої переконливості і драматизму, треба заглибитись у внутрішній світ героя, показати боротьбу на плацдармі душі.

- Ваші думки збігаються з думками Гегеля, який вважав: у справжніх художніх творах дія і конфлікт виникають із внутрішньої волі та характеру і мають драматичний смисл лише у зв'язку з суб'єктивними цілями і пристрастями. Що ж стосується дії, то її джерело – самовизначення характерів і добувається таке самовизначення із цього внутрішнього джерела.

- От бачите... і Гегель.

Після невеликої паузи я сказав:

-Слухаючи вас, Олесе Терентійовичу, я зайвий раз переконуюсь: навіть найдосконаліша літературознавча праця не може вичерпати усього багатства твору. Вихідним моментом для вас є конкретні образи, їх різноманітність і особливості. І, крім усього іншого, створення конфліктних ситуацій і ніби випадкових відхилень від загальної ідеї, що й становить здебільшого те, що ми називаємо емоційною напругою. А розібрати те, що навіть автор не може пояснити, бо прийшло воно до нього у творчих

муках, можливо, выгадувалось воно якщо не з колыскавой пісні, то з босоногога дитинства – це справа складна, інколи непідвладна нават мастыстым крытыкам.

Олесь Тэрентійовіч скупо посміхнуўся:

- Так, художні образ – то дійсна айсберг, більша частіна якога справді невідіма.

– І для крытыка, і нават для самога пісьменніка?

- Можліва так. Як на мене, не варта відгороджуваті пісьменніка і крытыка у іх вдачі, артыстычнасці, як кажуть французі. Крытык до певноі межі стае тым пісьменнікам, про якога піше.

- То він дзеркало пісьменніка?

- Не зовсім так. Він відзеркалюе мову, стыль, образнісць. Точніше, він вжываецься в роль пісьменніка і відзеркаленій прыроді, эмоцыйнасці аўтара надае стрункоі логічнаі завершанасці. Далі. Крытык звртае увагу не ліше на окремі літэратурні факты, але й описуе сістэму, в колі якоі знаходьцяцца ці факты, вызначае характэрні асоблівасці такоі сістэмы.

За спіною хтось відчынів двері, Олесь Тэрентійовіч повернуў голіву у той бок. Двері зачыніліся, Гончар знову взяв журнал і, перагортаючы сторінкі, зазначыв:

– А мова у вас поганенька.

– Звідкі мені знаті украінську мову? Я з Донбасу, а у нас не гаворьцяць, а балакаюць.

– Але ж вы діяч не донбасівскаі, а украінскаі культуры.

– Дозвольте, Олесе Тэрентійовічу, де вона та украінська мова у Кіеві? Я, напрыклад, перебуваю на курсах перепідгатоўкі пры універсітэці. У нас всі без выключення лекцыі чытаюцьця російскаю моваю.

– Не може буті! Там же Вячеслав Кудін.

– Вячеслав Олександровіч працуе у кансерваторыі. Погадынно выкладае і у нас. Але знову ж такі російскаю.

Олесь Гончар спохмурнів:

– Сітуацыя, – глухо прошепотів він. – Сковорода... А Франко. Слава мыслітэля нашого з року у рік набувае все большаго розгалосу у свіці.

Олесь Тэрентійовіч дістав зі столу дві своіх кншы. На першій з нш ("Берег любові") зробыв запыс: "Анатоліеві Мшайловичу Федю на творчі успіхы, на добро в жыці. Ол. Гончар. Кіів, 1977".

Колы відкрыв для підпысу кшы новел ("Чары-комшы") я не вытрымав і зачытував:

"Бачу, як ты выходш зі своєї гірскаі оселі й дывшся в ншы.

– Тэрэзо! – гукае тебе маты, а ты стош не озываешся.

– Тэрэзо!

А ты посміхаешся комусь.

Вітер гуляе в Рудных горах. Дзвеніць суха весна, гуде зелены дуб на згір'ях, і облызана каміння сміецьця до сонця.

– Терезо! Кого ти виглядаєш?

А ти здіймаєш руки, мов хочеш злетіти.

– Мамцю моя! Пан бог видить, кого я виглядаю!

Високе небо над тобою гуде од вітру, мов блакитний дзвін".

Тим часом зайшла Валентина Данилівна:

– Хлопці, оце вам кава. Ось гірський мед. Кажуть, корисний. Пора розбігатись. На Олеся Терентійовича чекають там, – вона показала пальцем догори. І вийшла.

П'ючи каву, я думав про те, як Валентина Данилівна вміло охороняє спокій Письменника. І хто знає, можливо отой гончаровий світ – світ білий, теплий і ласкавий напоєний і її променями?

– Я спочатку думав,- сказав Гончар, дрібними ковточками смакуючи каву,- що ви той Федь, який надрукував статтю в урядовій газеті про мене. А то ваш однофамилець.

– Брат.

– Рідний?

– Рідний.

– Так він народився в Харківській області, а Ви з Донбасу.

– Народився він у Харківській області, але усе свідоме дитинство пройшло в Донбасі.

– Це ж треба, – Олесь Терентійович ображено притиснув губи, – це ж треба, ще "Собор" не читала російська публіка, а вже з'явилася негативна рецензія на роман.

– Я, звичайно, Миколу не захищаю. Більше того, засуджую його статтю "Достоїнство искусства". А щодо російського читача, так тут даруйте: "Бригантина", скажімо, ще не була перекладеною російською мовою, а С.Машинський в "Литературной газете" дає на неї відгук у статті "Возвращение Порфира Кульбаки".

На прощання, як належить, я подякував Олеся Терентійовича за розмову, бачу його похмурість поступово скресає і він, тиснувши правицю, каже:

– А чому ви не виступаєте у столичних часописах? Ми рідко читаємо "Донбас".

За дверима я подивився на годинника. Тринадцять сорок одна.

Через кілька місяців надійшов до мене лист від Леоніда Коваленка – співробітника Інституту літератури ім. Т. Шевченка.

В жанрі спогадів найповніше передається діалог, а те, що стоїть за словами і виражається у ледь помітних порухах інтонації душі зникає за частоколом виструнчених думок. На цьому і спекулюють майстри малювання кольором темної ночі – вони не відокремлюють високого пафосу творчості письменника (за І. Кантом – "божеського") від житейського начала. То правда, Олесь Гончар не звідав ГУЛАГів, був зігрітий ласкою партії й уряду, але ніхто не заперечить – в його судинах текла кров з сонцем народу. І це головне.

Чала Тетяна Федорівна

Народилася 7 червня 1934 р. на хут. Ново-Петровськ, що поруч зі станцією Письменна Синельницького р-ну, що на Дніпропетровщині. Батько працював на залізниці, мати – у колгоспі.

Середню освіту отримала в СШ №4 м. Слов'янська. Закінчила філолог. факультет Харківського держ. ун-ту (1967). Працювала вчителем спочатку на Харківщині, а потім в сел. Миколаївка Слов'янського р-ну.

Перші вірші надрукувала в 1954 р. Позитивну оцінку на свої твори отримала від М.Стельмаха, Л.Колесникової. З 1953 р. – член літоб'єднання «Світанок» при газеті «Вісті» (Слов'янськ). Пише українською мовою.

Друкувалася у ряді поетичних збірок, в обласних та місцевих газетах. Має поетичні збірки: «Журавка» (1999), «Дорогою батьків» (2004), «До світла» (2008), «Літопис про Рідний край» (2010). Постійний учасник міських конкурсів «Місто моє, ти для мене єдине», який з 2004 р. проводиться відділом культури Слов'янської міськради.

Лаурет Загальнословобожанської літ.-мист. премії ім. М.Петренка (2014), нагороджена пам'ятною медаллю «Т.Г.Шевченко. 200 років з дня народження» (2014).

На пенсії. Проживає в м. Миколаївка Слов'янського р-ну. З 2012 р. – керівник літоб'єднання «Світанок» (Слов'янськ).

Михайло Стельмах: «Та це ж справжня перлина!»

Нелегким видалося життя Тетяни Чалої. Особливі страждання принесла війна та ті сталінські закони, які панували в країні. Про це наша землячка розповідає в автобіографії: «Війна застала мене в 7 років на роз'їзді 191 км, біля Запоріжжя. Звідки й почалося батькове й наше страждання, бо не дозволена була евакуація батькові, доки не вивезе воєнні станки з м. Запоріжжя й людей єврейської національності. А коли вивіз, було вже пізно. Німці, пересікши лінію набагато вже попереду, прорвалися вглиб України, і евакуація була неможлива. Лише в 1943 році батько пішов на фронт, не зважаючи на те, що мав залізничну броню, але

потрапив у німецький полон у Німеччину. Повернувся додому тяжко хворим на туберкульоз. Рано померла мати від тяжкої хвороби. А ми всі, троє сестер, розбрелися по світу, шукаючи своєї долі. У 1953 році я вступила до Слов'янського педінституту на українське відділення, але мене було викреслено як дочку ворога народу зі списків студентів. У 1954 р. повторилося те ж саме: я знову здала екзамени, й знову моє прізвище було викреслено». Але наполегливість дівчини взяла гору: в 1961 році вона успішно здала іспити до Горлівського інституту іноземних мов і була зарахована у число студентів.

Весь цей час працювала на різних роботах: розфасовником олівців на Слов'янській олівцевій фабриці (батька, як колишнього полоненого, без його на те згоди направили працювати на Новосодовий завод до Слов'янська), табельницею в котельному цеху Слов'янської теплоелектричної станції, електрозварницею на будівництві Зміївської електростанції. Заочно закінчувала українське відділення філологічного факультету Харківського університету, куди перевелася з Горлівки, так як звідти було ближче до нового місця проживання. У 1967 році отримала довгоочікуваний диплом про вищу педагогічну освіту.

Довго не могла знайти роботу за спеціальністю. Нарешті взяли на посаду вчителя в школу №1 селища Миколаївка, що поблизу Слов'янська. Через рік переведена до школи №3 вчителем української мови та літератури і заступником директора з навчально-виховної роботи.

Як бачимо, нелегко далася здібній дівчині вища освіта. Але вона була вірною своєму покликанню – мріяла бути вчителем рідної мови та літератури, і в школі працювала з любов'ю до дітей, до своєї спеціальності. Уже будучи визнаною поеткою, знаходячись на пенсії, Тетяна Федорівна часто була в школах рідної Миколаївки, Слов'янська та Слов'янського району з читанням своїх віршів, іноді її супроводжувала рідна донька, яка на гітарі виконувала пісні на свої та мамині слова.

Т.Чала свого часу закінчила факультет робсількорів Донецького університету й активно працювала у місцевій пресі як громадський кореспондент. У 1953 році у неї з'явився син Анатолій, а в 1958 році – донька Людмила.

Перші проби пера відносить до семирічного віку. Серйозно зайнялася поезією у студентські роки. У Харкові відвідувала засідання первинного осередку Спілки письменників України. З 1953 року стала членом літобеднання «Світанок» при газеті «Комуніст» (пізніше – «Вісті», Слов'янськ). Листувалася з відомими письменниками, які високо відгукувалися про її вірші. Так, Михайло Стельмах оцінив її вірші так: «Перечитав Вашу пейзажну та інтимну лірику. Та це ж справжня перлина! Негайно перешліть мені кращі вірші в Спілку письменників. Україна мусить знати про новонароджений свіжий голос...». Лідія Колесникова писала: «З Ваших віршів пахнуло на мене свіжістю, любов'ю. Вони

високомайстерні і образні. Дякую Вам за щирість».

* * *

Виступаючи на презентації збірки «Місто моє...», що відбулася в Слов'янській центральній бібліотеці 7 вересня 2006 р., член журі конкурсу, доцент педуніверситету В.І.Романько особливо виділив творчі досягнення Т.Чалої. Тоді було сказано наступне: «Цьогорічна збірка відкривається поетичними творами талановитої поетки з міста Миколаївка – Тетяни Чалої. Я завжди з задоволенням читаю її вірші і дивуюся працездатності цієї жінки – уже кілька десятиліть вона не полишає поетичної творчості, не зважаючи на професійну зайнятість, домашньо-господарські турботи нашого буденного життя. По рівню таланту та тому доробку, який має Тетяна Федорівна, вона уже давно могла бути у лавах Спілки письменників України».

5 вересня 2008 р. на черговій презентації збірки лауреатів конкурсу «Місто моє...» на адресу Тетяни Чалої В.І. Романько сказав: «Особливі слова нашої подяки постійній учасниці поетичного конкурсу, шанованій Тетяні Чалій. Кожного року (а це вже 5-й рік поспіль) вона подає на розгляд журі до десятка творів. Таким чином, у її творчому доробку вже за сотню віршів про рідну Слов'янщину – Слов'янськ, Миколаївку, Святі Гори, про нашу історію і природу, радісні і трагічні сторінки людського буття. І кожного разу вона знаходить все нові художні образи і засоби їх вираження, а головне – у кожному творі відчувається авторська душа, сповнена біллю-любов'ю-тугою-печаллю-радістю за рідний край і його людей...».

Укладач та редактор книг своєї матері Людмила Киценко у передмові до третьої збірки Т.Чалої «До світла», відмітила, що її авторку «можна назвати страдницею української національної культури, а, зокрема, українського художнього слова», яка прийшла в українську поезію в 60-і роки ХХ століття разом з плеядою талановитих, обдарованих поетів. З цим можна погодитися і додати наступне. Дійсно, вболівання за долю України, тема рідного краю, своєї історії та культури зайняли центральне місце в поезії Тетяни Чалої. Добре вдається їй також пейзажна та інтимна лірика. Сьогодні тільки диву даєшся, як учителька з провінційної Миколаївки, що на Слов'янщині, заклопотана роботою та сімейними проблемами, на поетичній ниві переважно завдячуючи самоосвіті, написала такі чудові твори, більшість яких, дійсно, можна віднести до високохудожніх.

Усе своє свідоме життя Тетяна Чала жила поезією – недарма ж і вибрала ту професією, яка пропагує письменницьке слово, дає можливість учити молодь засобами художнього слова, вчительським словом виховувати.

Думається, що окрім віддаленості від культурних центрів причиною довгого мовчання нашої земляки як поетки були й відповідні перепони – недруги, заздрісники, відсутність партійної та ленінської тематики у її творах. «Вірші писала, але друкувала тільки пейзажну лірику, а інше друкувати було заборонено. Так і зібралось багато товстих рукописів, що лежали на полицях і просилися до друку», – з гіркотою згадує Т.Чала.

Життя продовжувалось, у країні наступили нові порядки, у вчительки-пенсіонерки все густішою ставала сивина, слабшали фізичні сили – роки невпинно наближалися до сьомого десятка. Цензури у видавничій справі не стало, але й друкувати можна було тільки за свій кошт. Розпродала Тетяна Федорівна дещо зі свого господарства та й видала свою першу книжечку-ластівочку під назвою «Журавка». Другу збірку, більш соліднішу, допоміг видати колишній учень, а потім депутат, мер міста Слов'янськ Валентин Рибачук, за що вчителька йому дуже вдячна. «Для того, щоб видати книжки, мені самій треба заробляти кошти...То мені доводиться тяжко працювати по господарству вдень, а вночі займатися творчістю: створювати нові вірші, читати літературу, а також готувати до видання написане за всі роки».

Об'єктивний і вимогливий до віршів інших авторів, поет Олександр Дудка високо оцінив поетичні доробки своєї землячки: «Їх хочеться читати і перечитувати знов. Вони образні, співучі, написані хорошою українською мовою. У кожному присутні глибока думка і незаймані почуття, які перегукуються із своєрідним поетичним і життєвим кредо Тетяни Чалої:

*Завдячна долі за талан,
За вічний потяг до людини
І за любов до Батьківщини
Найкращу мить свою віддам.
Аби на користь землякам.
Нехай усе життя – то мить.
Для цього варто в світі жити.
Щоб так сказати, справді варто жити».*

У планах поетки-землячки – нові твори. Мріє вона й про видання збірки, куди б увійшли всі її вірші, що стали піснями. Має вона в рукописі й прозовий твір. А поки що Тетяна Чала працює і на присадібній ділянці, і за письмовим столом, чередуючи ці дві приємні й такі потрібні справи. Без них вона не може.

Рекомендована література:

Дудка О. Для цього варто жити на світі //Вісті. – 1999. – 21 вересня
Сидорова Влада. Сучасні поети-слов'янці. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – С.66-75.

Моя Україна

Моя Україна – це воля народу,
Тараса Шевченка пророчі слова,
Це – світлая пам'ять борців за свободу,
Це – вільного краю епоха нова.
Моя Україна – натхнення у серці,
І мужність, і мудрість народу жива,
Моя Україна – звитяга у герці,
Козацькая слава, що знов ожива.
Співатиму пісню тобі солов'їно,
Крізь докір ворожий Вітчизні дарма,
Люблю тебе всяку, моя Батьківщино,
І кращої в світі для мене нема.

Я – твій голос, Україно

Скільки раз мене гатили,
Коли річкою текла?
Скільки раз мене гнітили,
Коли піснею пливла?
Скільки раз мене вбивали,
Коли правдою ішла?
Скільки раз мене ховали,
А я знову ожила.
Вийшла з річки, з-під каміння,
І гукнула на весь світ:
«Я – з козацького насіння,
Я ж бо нації є цвіт!
Я – краса, яка не гине
Ні в воді, ані в вогні,
І мета моя – єдина:
Правду відстоять в борні.
І тепер, коли до волі
Вийшли ми із темноти,
Не злякають мене болі,
Ні кайдани, ні дроти.
Я родилася для пісні,
Щоб в серця нести зорю,
Сіять зерна благовісні –
Тож повік я не згорю.
Віки вічні не загине
Наших предків дух і кров.
Я – твій голос, Україно,
Твоя пісня і любов».

Гімн моєму місту
(Слов'янську присвячується)

Місто моє! Ти для мене єдине.
Не згублю й не забуду до тебе я шлях.
І в щасливу мить, і в найтяжчу годину
В своїм серці тебе пронесу у віках.
Бо з дитинства стежки я твої всі сходила,
Понад шляхом тополі садила малі,
Тут робочу сторінку я вперше відкрила
І побачила обрії нові твої.
Тут відчула я вперше глибоке кохання,
Мамин голос останній і первістка сміх,
Тут на скроні лягла мені паморозь рання,
І отримала сили для злетів нових.
Здобула тут, на щастя, поезії крила
І любов до Вітчизни глибоку, святу,
Що путі до краси і до Бога відкрила,
І піднесла мене у ясну висоту.
В небі синьому райдуга сяє барвиста,
Скрізь у всьому я бачу натхнення, красу.
Хай щастить вам, слов'янці – палкі оптимісти!
В своїм серці любов я до вас пронесу.

Батьківська хата

Ти мені піввіку снишся, хато,
Що завжди біліла на весь світ,
Де моя печальна добра мати
Все мене гукала на обід.
Я тебе ще й досі не забула
І високих осокорів ряд,
Хатко, що у зелені тонула,
Де в червоних маках – полісад.
Мати зустрічать мене не вийшла,
Не знайти ніколи її слід,
Стріла замість неї стара вишня
І схилилась низько до воріт.
Вже немає білої хатини
І двора в зеленім шпориші,
Лиш цегляний чепурний будинок,
Що збудив тривогу на душі.
Добре й зле – усе колись минеться,
Все зрівняють лемеші років,
Тільки те, що найдорожче серцю,
Буде жити в пам'яті віків.

Не діліть нас!

Не діліть нас, панове, на Захід і Схід!
Ми – країна від віку єдина.
Тут – земля наших пращурів, наш родовід,
І єдина для всіх Батьківщина.

Ще Боян оспівав нашу гордість і дух,
Як слов'яни свій край боронили.
І донині той дух у серцях не потух,
А у ньому – краса наша й сила.

Козаки запорозькі – країни оплот –
Захищали ще нації славу.
Виростала свідомість, мудрішав народ,
Становилася наша держава.

І на Заході, й Сході з'явилися борці,
Що крізь ґрати гукали в неволі:
Правоборці, поети – сміливі співці
Закликали до правди і волі.

Чи не разом томились Світличний і Стус
У мордовських снігах до загибелі
За права і свободи, братерський союз
І за вільну свою Україну?

Нам від Бога цю землю навіки дано
Схід і Захід її шанувати,
Станьмо дружно гуртом під одне знамено!
Україна – одна наша мати.

Шахтарям

Прийду до друзів на вечірку
І попрошу сердечно їх:
- Візьміть в забій мою ви збірку,
Хай буде вам як оберіг,
Бо в ній пізнає себе кожний,
Хто міць землі не докував,
Хто в час випробувань тривожний
Свою Вітчизну захищав.
І хто не долюбив кохану,
То хай долюбить його син,
Що не досягано батьками,

Те досівати молодим.
О шахтарі мої кохані!
Прийміть любов мою і біль.
Хай буде щастя завжди з вами
За вашу доблесть, хліб і сіль.

На тихім березі Дінця

Люблю настій ночей травневих
На тихім березі Дінця,
Буяння трав його зелених
І дивну пісню цвіркунця,
Як ніч над берегом розтане
Та й передасть свій сон мені,
І попливуть густі тумани,
Немов вітрила вдалині,
Як гаснуть вогнища останки,
Парує юшка в казанку
І качка в лозах на світанку
Розбудить сонную ріку,
Як обізветься в лісі, в травах
Веселе птаство там і тут,
І грім прокотиться в заплавах,
Як дню травневому салют.

Вишня

Біліє вишня біля двору
В п'янкуму ніжному цвіту,
А може то турботні бджоли
Вже приміряють їй фату?
Та ось, нарешті, довгожданий
Прийшов ласкавий тепловій,
Обнявши солодко кохану,
Він доторкнувся їй до вії.
У насолоді, мов зімліла,
Під ноги кинула фату,
Додолу впала сукня біла,
Під сонця зливу золоту.

* * *

Стомилось тіло: руки, ноги
І пристрасть стала вже не та,
А попереду – все тривоги
І доля дивна, непростя.

Ніяк не впораю всі справи.
Куди ж ти линеш, років плин?
Припорошило вже отави,
А серце прагне лиш вершин.

З тобою, рідний краю

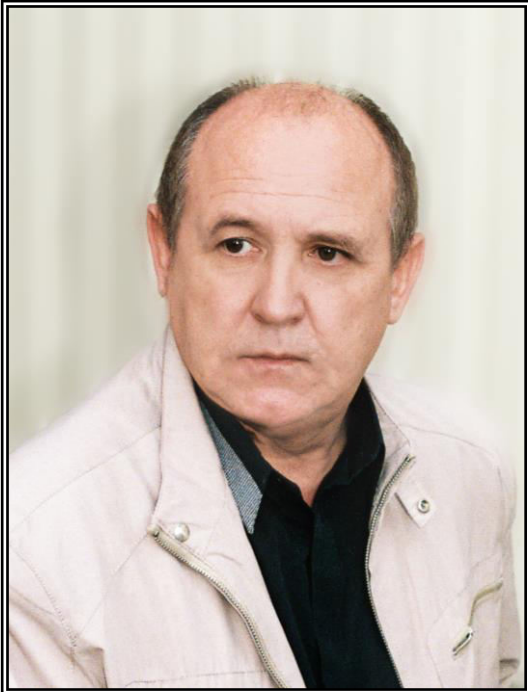
Люди їдуть у Росію,
А я – вдома не журюсь,
Благодатну ниву сію,
І зростаю, і молюсь.
Люди їдуть у Канаду
Долі кращої шукать,
Я ж не можу кинуть саду,
Де краса і благодать.
Тисячами їдуть в Штати
До чужих рясних ланів,
Я не можу кинуть хати
І руладу цвіркунів.
Біля тихої калини
Народилася колись,
І простори України
Із душею вже злились.
Не мені країн шукати
Там, де срібла джерело,
Бо до батьківської хати
Моє серце приросло.

* * *

В житті не шукаю доріг я легких,
Піду однієї – тернистою,
Назустріч стихії піду до мети,
Боротися буду і вистою.

Яровий Олександр Вікторович

Народився 15 вересня 1952 р. в м. Слов'янську Донецької обл. Закінчив Слов'янський пед. інститут та Слов'янський держ. університет.

Пише російською та українською мовами. Автор збірок поезій: „Признание”, „Дорога к сердцу”, „Отголоски травы”, „Свет изначальный”, „Зегзица”, романів „Агентство горящих путевок”, „Оборона Славянска” та ін.

Лауреат премії ім. В.Шутова.

Член Національної спілки письменників України з 2001 р.

(Письменники України: Біобібліографічний довідник /Упорядники: В.Павловська, Л.Бубнова, Л.Сіренко. – К.: „Укр. письменник”, 2006. – С.492).

У його творах – «свіжість думок, щирість почуттів»

„Солодкий дивний світ, що ми зємо життям” (В.Сосюра) майбутній письменник уперше побачив у Слов'янську на Донеччині, де народився 15 вересня 1952 р. Мама – Галина Фомівна, свого часу виховувалася у дитячому будинку, батько – Віктор Іванович – із багатодітної родини. Олександр Яровий багато мандрував, оволодів чималою кількістю професій. Середню школу він закінчив у Донецьку, куди сім'я переїхала ще у 1953 році. Навчався у Макіївському металургійному технікумі, звідки його забрали до лав Радянської армії, службу проходив в Україні. Після армії рік працював на Донецькому заводі хімічних реактивів, потім 5 років на Далекому Сході. У Донецьку був на посаді керівника спортивного об'єднання.

Зв'язків з рідним Слов'янськом не поривав ніколи: тут закінчив педагогічний інститут, отримавши спеціальність „вчитель трудового навчання” (1981); деякий час працював учителем на півночі Росії, викладав трудове навчання та французьку мову в середній школі №17 м. Слов'янська. Пізніше у Слов'янському державному педагогічному університеті отримав ще одну вищу освіту – тепер зі спеціальності „менеджер”.

До його книг, перерахованих у довіднику „Письменники України”, слід додати й такі: повісті «Среда обитания» та «Кремлевский телефон», «Зегзица» (вірші та поеми).

Олександр Яровий є автором текстів та музики багатьох пісень, які сам виконує під гітару. Дав чимало сольних концертів, має авторський диск зі своїми піснями. А його пісню „Гимн Авианта” виконав відомий співак Йосип Кобзон.

У передмові до збірки «Дорога к сердцу» голова правління Донецької обласної організації письменників України Анатолій Кравченко так представляє нашого земляка: «Поэтическая строка Александра Ярового, как и его душа, распахнута, её ничто не сковывает, не стесняет... Это свободное проявление настолько характерно для Александра Ярового, что, читая его, чувствуешь дыхание поэта – то прерывистое, как после полёта, то несколько замедленное и глубокое, точно после долгого пути...».

Досвідчений майстер поетичного слова дуже вірно підмітив характерну особливість творчої манери О.Ярового, з чим погоджується ще один талановитий поет-земляк Олександр Дудка: «Свіжість думок, щирість почуттів притаманні багатьом його пісням і віршам, як було це, до речі, і в першій його збірці «Признание». Про що пише Олександр Яровий? Про рідний край, чудову нашу природу, про чоловічу дружбу і ніжне кохання, про зустрічі і розлучення. Але в його поетичних образах, епітетах і метафорах наше буття на землі набуває осмисленості і небуденності».

Рекомендована література:

Дудка О. До серця читача //Вісті. – 23 липня 1999 р.

Письменники Донеччини: Довідник /Упор. І.О.Білий, С.В.Жуковський. – Донецьк, 2005. – С.116-123

Сучасні письменники України: Біобібліографічний довідник /Упор. А.Гай. – Біла Церква: Буква, 2012. – С.523.

Слов'янськ: Хто є хто (Історія міста в особах) /Упор. В.Скрипник, Г.Жевжик. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2001. – С. 238.

Олександр Яровий

Славянск

Небосвод окрылился и светел,
Начинает движение вдали...
Весь Славянск в абрикосовом цвете,
Словно с мелом повсюду кули.

Или соли просыпаны горки
Из чьего-то большого мешка.
И пчелиная скороговорка

Над Славянском повсюду слышна.

Хоть ещё впереди будут «кучки»
И холодные вскинутся дни,
Все равно доживём до полочки
Тёплых дней, что из окон видны.

Урожайными будут покосы –
Травы всюду резвятся уже.
Над Славянском цветут абрикосы,
Чтобы стало тепло на душе.

* * *

Поздним часом, когда город спит
И случайных шумов не выносит,
Пронесется машина такси
По проспекту по имени Осень.

Встрепенется фонарь на мосту,
Ветерок дуновением сонным
Потревожит березок листву,
Что, как золото, лежит на газонах.

Будут так же гореть фонари,
Проливая фонарную жалость.
Мы и думать себе не могли,
Что по городу Осень промчалась.

* * *

На Донце серебряное утро
Травами остывшими звенит,
Медленно и нехотя как-будто
Солнце поднимается в зенит.
Монастырь за поворотом ярче
Всеми куполами засиял.
Там, где я стою, быть может, раньше
Инок в одиночестве стоял.
И смотрел, как я, на это диво,
И молил, о чем и я молю,
И просил, чтоб солнце приходило
И к его убогому жилью.

О Славянске

(песня)

Мне всё чаще не хватает слов,
Я не знаю, кто здесь виноватый,
Наш Славянск, как маленький Ростов,
Где ничего не сделаешь без блата.
Друг мне шепчет – что ты говоришь,
Вот над нами облако летает.
Наш Славянск, как маленький Париж,
Только ресторанов не хватает.
А другой меня всё дёрг да дёрг –
Ты заметил, нет у нас микробов.
Наш Славянск, как маленький Нью-Йорк,
Только трубы вместо небоскрёбов.
Здесь растут и дыня, и арбуз,
Здесь встречать друзей – обычай древний.
Наш Славянск, как маленький союз,
По сближенью города с деревней.
А теперь возьмем, к примеру, Брянск,
Минск, Тамбов – объезди хоть полсвета.
Вся страна, как маленький Славянск,
Где порядка не было и нету.

Забастовка

(песня)

В терриконной степи золотится ковыль,
В шахте каждый о воздухе грезит.
Цементирует легкие черная пыль
И глаза проедает до рези.
Мы из штреков и лав поднимаемся вверх,
Пусть солёные наши спецовки
Будоражат умы и шокируют всех –
Это значит – идёт забастовка.
Надоело привычное – рот на засов,
Будто ты самый слабый мужчина.
Надоело терпеть лизоблюдов и псов,
Присосавшихся к нашим хребтинам.
Нас задобрить хотели, победы суля,
Чтобы мы разошлись по бытовкам...
Пусть же тот, кто сегодня стоит у руля,
Всем объявит – идет забастовка.
Сырость наших жилищ, как возврат в темноту,

Мы домой, как на плаху, шагаем.
Это только в картинках, как розы цветут,
Беспризорные наши шанхаи.
Наши митинги в зной и под ярым дождём
Прогревели, как артподготовка...
Если надо, мы снова в атаку пойдём,
Чтобы знали – идёт забастовка.
Мы спускаемся вниз, здесь не нужен пароль,
Всем доказано, кто мы на деле.
Эта чёрная пыль, наша чёрная боль,
Как от пороха шрамы на теле.
На копрах вечер снова крылатки зажёт,
Ветер листья несёт, как листовки.
По работе соскучился наш обушок,
Но ещё не конец забастовки!

* * *

Увижу глаз твоих лазурь
И, захмелев от радости,
Познаю и природу бурь,
И поцелуев сладости.

Мне ветер чары принесёт
Из дальних далей времени,
Расскажут птица и осетр
О самом древнем времени.

Там, на полянах, что цвели,
Среди цветов и бабочек,
Любовь на крылышках несли
В объятия русалочек.

А те – по рекам и в моря,
Широкие и плоские.
В бокале ночи спит заря
Бордовую полоскою.

Ты держишь тот бокал в руке,
А нам светло и радостно.
Мы ночь испили, но никем
Загадка не разгадана.

Светлые люди

В утренней речке сом кашлянул,
Звезды упали в молочное поле,
Колокол где-то вспугнул тишину
И удалился... Почудилось, что ли?

Скрипнула лодка, приняв рыбака...
Нитка рассветная, словно живица.
Солнце приходит сюда «на пока»,
Чтоб умереть здесь и снова родиться.

Сочную травку корова жуёт,
Мальчик-пастух потянулся для росту...
Всё, что задумано, то и придёт,
Мир обустроен свободно и просто.

Вот ведь вода, приняв форму ведра,
Формой его оставаться не хочет...
Так и живём от утра до утра,
А не как ворон от ночи до ночи.

Страна

Рыжая, пшеничная с подсолнухом,
С ветром запечённым и подсолённым,
С собственным неизгладимым голосом,
Сердцем, от страданий намозоленным.
С каблуком величья полуострова,
Морем, промывающим все косточки,
Где церковей позолотились маковки,
Словно независимости ласточки.
Мало чи чего кому приснилось –
Говорят ревнивые родители.
Всё равно люблю её без вымысла,
Беспредельно и неукоснительно.

ПОЯВА

Відгуки на видання В.І.Романька «Слов'янськ літературний: Перша половина XIX – початок XXI століття»:

Це унікальне видання, що його підготував викладач нашого університету Валерій Іванович Романько. Уперше так повно зібрана, детально описана й подана у логічному, професійно й науково обґрунтовано історія літературного руху на Слов'янщині. Дослідником охопленій доволі великий історичний відрізок часу – від Михайла Петренка, його перших публікацій у 1841 році у харківському журналі «Сніп» (в тому числі вірша, який став знаменитою піснею «Дивлюсь я на небо...») до майстрів пера сучасності, наших земляків. У точному цифровому вимірі – це історія розвитку літератури у конкретному регіоні Донеччини упродовж 175 років. Подвижницька праці колеги заслуговує високої оцінки, вона повинна стати настільною книгою викладачів літератури, учнівської та студентської молоді в оволодінні знань про рідний край.

Сіробаба М.В., доцент ДДПУ, член НСПУ. м. Слов'янськ

Те, що під силу цілому колективу наукової лабораторії НДІ або членам кафедри літератури вищого навчального закладу, зробила одна людина. Знаю, що це праця не одного року, і навіть не одного десятка років. У літературному краєзнавстві Валерій Іванович ще зі студентської лави, коли в Донецькому державному університеті захистив диплому роботу з питання використання літературно-краєзнавчого матеріалу в роботі вчителя-словесника загальноосвітньої школи. А потім досліджував літературний процес на Донеччині упродовж багатолітньої педагогічної діяльності на посаді вчителя літератури сільської школи (12 років) та викладача вищої школи (майже 30 років); його кандидатська дисертація теж безпосередньо пов'язана з даною проблемою. І завдяки великій любові до обраної справи та неабиякій працездатності з-під його пера вийшло близько 30 окремих видань, основна частина яких саме з питань літературного краєзнавства, і серед них – «Слов'янськ літературний», який витримав друге видання. Дослідження науковця й письменника зі Слов'янська Валерія Романька свідчить, що донецький край багатий на літературні таланти.

Зоц І.О., головний редактор газети «Донеччина», Почесний краєзнавець України. м. Київ.

Валерій Романько – це Колумб літературних надр Донеччини. Його праці завжди актуальні й затребувані учителями-словесниками донецького краю. Це науковець, який безпосередньо у своїй багаторічній педагогічній діяльності, на практиці, у шкільній та вишівській аудиторіях апробував свої ідеї. Щира подяка йому за таку подвижницьку працю на благо української освіти, на благо України.

Белоконь Д.П., учитель-пенсіонер, Почесний краєзнавець Донеччини. Красноармійський р-н Донецької обл.

Валерій Іванович Романько

доцент Донбаського державного педагогічного університету,
кандидат педагогічних наук, член Національної спілки письменників
України, голова правління Донецької обласної організації Національної
спілки краєзнавців України

**Слов'янськ літературний:
перша половина ХІХ – початок ХХІ століття**
Літературні портрети та хрестоматійний матеріал

Видання 2-е, доповнене та уточнене

Рекомендовано до друку як навчальний посібник
згідно рішення вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 5 від 22.12.2015 р.)

Підписано до друку 10.01.2016 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 24,5.
Тираж 100 прим. Зам. № 827.

Підприсмець Маторін Б.І.

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел./факс +38 06262 3-20-99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та
радіомовлення України від 24.03.2008 р.
